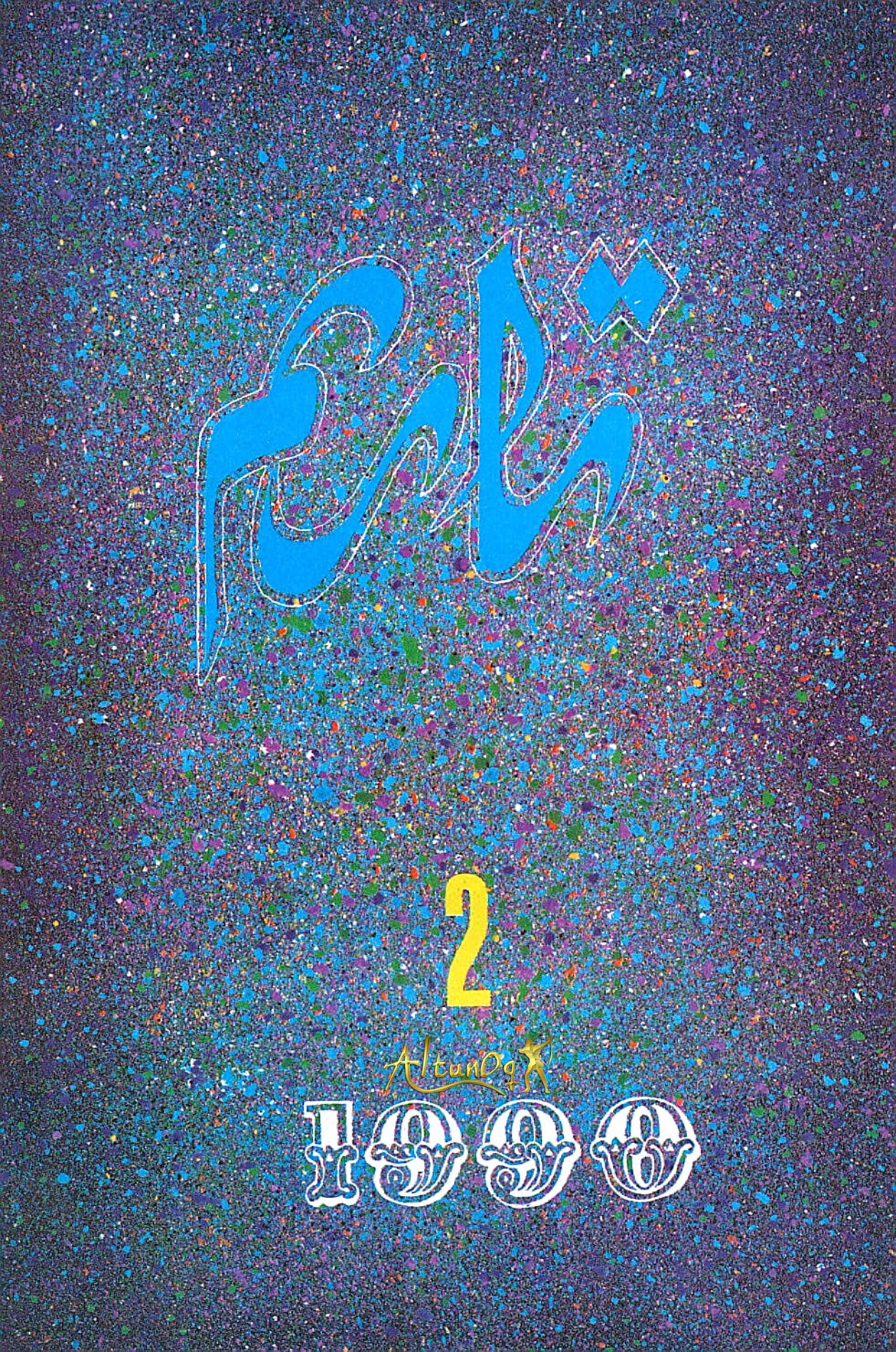
Sol
2
Altunoq
1990

زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمىدىن كۆرۈنۈشلەر

ئومۇمىي كۆرۈنۈش

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەيۇم تۇردى تەزىيە نوتقى سۆزلىمەكتە.

رەھبەرلەر زۇنۇن قادىرنىڭ بالا ـ چاقىلىرىدىن ھال سوراۋاتقا.

بۇ بەتتىكى سۈرەتلەرنى قىيۇم تۇرسۇن

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

2

AltunOq

1990

40 - يىل نەشرى

بۇساندا

ماقالىلەر

قەييۇم تۇردى..... زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۇرۇش مۇراسىمىدا سۆزلەنگەن سۆز 138
زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتىنىڭ تىزىملىكى 140
ئۇرۇمچىدە ئاتاقلىق يازغۇچى زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۇرۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى 140
ياسىن خۇدابەردى..... زۇنۇن قادىرنى ئەسلەيمىز..... 141

نەسرىي ئەسەرلەر

نۇرمۇھەممەت توختى..... يېڭى قوشنا (ھېكايە) 4
جالالىدىن بەھرام..... نومۇسسىزلىق (پوۋېست) 41
مۇھەممەت لېتىپ..... كۆتۈلمىگەن پاجىئە (ھېكايە)..... 108
مۇھەممەت ئىمىن..... ئاينۇرى (ھېكايە) 127

شېئىرلار

روزى سايىت..... شېئىرلار 28
تۇردى ئەخمەت ..... جەننەت بۇ ماكان 30
غەنىزات غەيۇرانى..... شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم 33
ئوسمانجان ساۋۇت ..... ئالماشمايدىغان بېكەتلەر 34
ياسىنجان قاسىم ..... تۇگىمەس گەپلەر 36
تۇرسۇن موسا ..... ئىككى شېئىر 36
ئۆمەرجان مۇھەممىدى ..... سەھرا ناخشىلىرى 37
ئابدۇلئەھەد قادىرى ..... يۇرىكىمدىن چىققان سادالار..... 38
تۇراپ دايىم ..... شېئىرلار..... 39
ئەركىن داۋۇت ..... سېغىنىدىممەن، سېغىنىدىم سېنى 96

ئىلهامجان ئابلىز..... هايات ۋە سۆيگۈ..... 99
ئەركىن مۇھەممەت..... لىرىكىلار..... 101
ئۈمەر قادىر..... سۆيگۈ ساھىلىدىكى سىرلار..... 102
مۇختار سوپى..... گۈگۈم تەبەسسۇمى..... 103
ئەنۋەر داۋۇت..... ئۇيغۇر يىگىتى..... 104
ئابدۇخىلىل ئابدۇخىۋىر..... ھەر مۇقامدا ئىيىتىقان ناخشىلار..... 105
تۇرسۇنجان ھاشىمى..... شېئىرلار..... 106
نۇرگۈل يۇنۇس..... ئۇممىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ..... 107
ئەلقەم ئەختەم..... سەبر تاقەت يوق..... 145
رەخىم قاسىم..... ئەلۋىدا، ئۇستاز..... 145
ھاجى ئەخمەت..... مەرسىيە..... 146
ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر..... سىزنى ئەسلەپ..... 146
ماخموت مۇھەممەت..... مەن ئوقۇسام مەرسىيەمنى..... 147
سېتىنسا لوقمان..... ئەلۋىدا..... 147
مۇھەممەت روزى..... شاد ئاۋازلار تىندى نىمىشقا..... 148

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئەنۋەر ئابدۇرىھىم..... ھەۋزىخان خاراكتېرى ــ ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنىڭ مەھسۇلى..... 149
نەبىجان ماخموت..... روھىي دۇنياغا مۇۋەپپەقىيەتلىك تاشلانغان قەدەم..... 153

سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىن

ئەخمەتجان ھاشىروۋ..... ئادەمنىڭ كۆڭلى دېگەن (ھېكايە)..... 156

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

* *

بۇ سانىنىڭ رەسىم ۋە ھۆسىن خەتلىرىنى مەھەممەت ئايۇپ ئىشلىگەن

نۇرمۇھەممەت توختى

يېڭى قوشنا

(ھېكايە)

1. ئوچۇق دېرىزە

شەھەرنىڭ غەربىدىكى خىلۋەت كوچىدا باست ماشىنىچىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن قالغان ھويلا ـ ئارامى؛ پاكارغىنە دەرۋازىنىڭ يېنىدا دېرىزىسى كوچىغا ئېچىلىدىغان كىچىككىنە ماشىنىچىلىق دۇكىنى بار. دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. ئەنە شۇ دېرىزىدىن كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى كوچىغا ئاڭلىنىدۇ. قۇياش غەربىكە قىيشايغاندا ئۇنىڭ تالا ـ تالا نۇرلىرى ئەنە شۇ دېرىزىدىن دۇكانغا چۈشىدۇ، دۇكاندىكى ھەممە نەرسىنى ـــ پەچىلغان ۋە پەچىلمىغان رەختلەرنى، تىكىلگەن ۋە يېرىم تىكىلگەن كىيىملەرنى نۇرغا كۆمۈدۇ. كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ پارقىراق سىرلىرىدىن، توختىماي يۇقىرى ـ تۆۋەن ئوينىاپ تۇرغان يىگىنىنىڭ ئۈچىدىن يېرىم ئوڭدا قىلىپ قويۇلغان دەزمالنىڭ سىلىق تاپىنىدىن قايتقان نۇرلار دۇكاننىڭ تاملىرىغا كۆمۈشتەك پارقىراق شوللىلارنى چۈشۈرىدۇ.

دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ، باست ماشىنىچى كوچىدىن ئۆتكەن تونۇش ـ بىلىشلىرى، يار ـ بۇرادەرلىرى، خېرىدار ـ ئۇلپەتلىرى بىلەن ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق سالاملىشىدۇ، ئەھۋاللىشىدۇ. شەھەردىكى يېڭىلىقلاردىن خەۋەر تاپىدۇ.

یەنە ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق بۇيرۇتمىلارنى قوبۇل قىلىپ، تىكىپ، دەزماللانغان كىيىم لەرنى ئىگىسىگە تاپشۇرىدۇ. نىمكا ئالىدۇ. یەنە ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق كوچىدىن ئۆتكەن چىرايلىق قىز ـ چوكانلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ لەۋلىرىنى يالاپ قويىدۇ...

مانا شۇ دېرىزە ئۇستامىنىڭ دۇنيا بىلەن، كىشىلەر بىلەن ئالاقىلىشىدىغان يولى. يىگىرمە يىلدىن بېرى ئاشۇنداق بولۇپ كەلدى. يىگىرمە يىل ئىلگىرى، ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ چىرايلىق بىر قىز ساۋاقدىشى بىلەن چاتاق چىقىرىپ قويدى. مەكتەپتىن ھەيدەلگەنلىك توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇپ ئالغان كۈنىنىڭ ئەتىسى، ئۇ ئۆزىنىڭ ماشىنچىلىق قىلىدىغان تاغىسىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ئۇ يەردە ئىككى يىل تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ تاق قاناتلىق پاكار دەرۋازىنىڭ يېنىغا مانا شۇ دېرىزىنى ئاچتى. شۇنىڭدىن بېرى دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. كەچتە قاراڭغۇ چۈشۈپ ئۇستام ئېلېكتر چىراغنى ياققاندا، ئۇنىڭ ئۇلپەتلىرى ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا جەم بولۇشىدۇ، ئاچچىق كۆك تاماكىنى گېزىت قەغىزىگە ئوراپ قېنىپ ـ قېنىپ شورىشىدۇ. ئەلۋەتتە بۇ يەردە قىلىنىدىغان كەيپ تاماكا چېكىشلا ئەمەس، بەزىدە تۆت ـ بەش رۇمكىدىن قېقىشۋالىدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ قالىدۇ ۋە بەزىدە نەشىمۇ دۇكاننىڭ ئىچىسىرتىنى ئۆزىگە خاس پۇراقىغا تولدۇرۇپ ئۆتىدۇ.

كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئاتمىش ـ يەتمىش مو چىقىۋەدەك ياپىيېشىل كۆكتاتلىق بار. نېمىشقىدۇر كۆكتاتچىلار بۇ يەرگە ھەر يىلى بىر خىل كۆكتات ـ يېمىشۋىلەك، پەممىدۇر، مۇچ ۋە يېشىل پۇرچاق تېرىيدۇ. ياز ۋە كۈز ئايلىرىدا ئۇستام تاڭ سەھەردە دېرىزىنى ئاچقاندا كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئاشۇ كۆكتاتلىقتىن كۆتۈرۈلگەن كۆكتات ھىدى ئۇنىڭ دىماقلىرىنى يايرىتىپ ئۆتىدۇ.

ئۇستام دېرىزىنىڭ ئالدىدا ماشىنىسىنى شىرىلدىتىپ ئىشلەيدۇ. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كۆكتاتلىققا نەزەر سالىدۇ. ئۇنىڭغا كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپەرەسكە قونۇۋېلىپ ئۇنى زوق بىلەن چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچنىڭ ۋىچىرلىشى ئاڭلىنىدۇ، پەممىدۇر، كۆكمۇچ ۋە يېشىل پۇرچاقنىڭ ھىدى بۇرنىغا ئۇرۇلغاندەك تۇيۇلىدۇ... ئەنە شۇ بىر مىنۇت ئىچىدە ئۇنىڭ كۆزلىرى يېشىللىق تارتۇق قىلغان ئاللىقاناق راھەتتىن ھۇزۇر ئالىدۇ. ماشىنىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى يەنە ياڭراشقا باشلايدۇ. كۆزلىرى تالغاندا، يەنە ئاشۇ يېشىللىققا تىكىلىدۇ... ئۇنىڭ كۈنلىرى، ئۇنىڭ تۇرمۇشى، ئۇنىڭ تىرىكچىلىكى مانا شۇنداق ئۆتىدۇ. ئونبەش يىلدىن بېرى، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇنراق ۋاقىتتىن بېرى ئەنە شۇنداق ئۆتتى، بىر خىل رىتىم، بىر خىل مۇقام داۋام قىلدى...

ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ بۇ خىل رىتىم بىردىن بۇزۇلۇپ كەتتى. ئۇستامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدىن ئۆتىدىغان ۋە دېرىزە ئالدىدا توختايدىغان ماشىنا ـ تراكتورلار كۆپەيىپ قالدى. ئۇلارنىڭ چاقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزان دېرىزە ئارقىلىق دۇكان ئىچىگە پۇرقىراپ كىرىشكە باشلىدى، ئۇستام چاڭ ـ توزاندىن يەتكۈچە

بىزار بولدى، لېكىن نېمىشقىدۇر دېرىزىنى يەنىلا ياپمىدى.

كۆپ ئۆتمەي كۆكتاتلىقنىڭ ئورنىدا كۆك خىشتىن قوپۇرۇلغان ئون ئېغىزلىق ئۆي قەد كۆتۈردى. يېڭى ئۆي چىرايلىق، ھەشىمەتلىك ئىدى، ئۆيلەرنىڭ تورۇسلىرىغىلا ئەمەس، ھەتتا پىشايۋاننىڭ تورۇسلىرىغىچە قېقىلغان رەڭلىك گەج تاختاي كۆزنى قاماشتۇراتتى. ساڭگىلاتما قۇببىلىق دېرىزىلەرگە، پىشايۋاننىڭ يۇمىلاق تۈۋرۈكلىرىگە، تۈۋرۈك ۋە دېرىزىلەردىكى ئاجايىپ گۈزەل نەقىشلەرگە، تۈۋرۈك بىلەن تورۇسنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئەگمە كۇنگۇرىلارغا بېرىلگەن ئالتۇن ھەل قۇياش نۇرىدا جىلۋىلىنەتتى. گۈلتاش ئورنىغا قويۇلغان يىگىرمە مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقنىڭ قىپقىزىل سىرى ئوتقاشتەك چاقنايتتى...

باسىت ئۇستا بۇنداق ھەشىمەتلىك ئۆينى نەدە كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيتتى. راستىنى ئېيتقاندا، زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدى. مۇشۇ مەھەللىلىك، يۈز ياشتىن ئاشقان بىر مويسىپىت كىچىك ۋاقتىدا كۆرگەن مۇشۇ مەھەللىگە سېلىنغان نىياز ھېكىمبەگنىڭ سارىيىنى ئەسلەپ «ئۇمۇ بۇنچىلىك ھەشىمەتلىك ئەمەس ئىدى» دېدى. قارىقاشتىن كەلگەن بىر يولۇچى: «ئاقسارايدىكى مەمتىلىخان غوجامنىڭ سارىيىدىنمۇ چىرايلىق ئىكەن» دەپ ئۆتۈپ كەتتى. يەنە كىمدۇر بىرى 47 - يىلى سىرىغىزغا سېلىنغان خې دىڭباڭنىڭ ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ: «ئۇ ھېچنېمە سالالماپتىكەن» دېگەن گەپنى قىلدى. يېڭى ئۆينى كۆرۈش ئۈچۈن كىشىلەر يىراق - يىراقلاردىن ئاتايتەن كېلىشەتتى. ھەشىمەتلىك نەرسە دېگەن ئادەمنى ھەقىقەتەنمۇ جەلپ قىلىدىكەن، كىشىلەر بۇ ھەشىمەتلىك سارايغا خۇددى قىزىلگۈلنى كۆرگەن قىزلاردەك، چىرايلىق قىزلارنى كۆرگەن شەھۋەتپەرەسلەردەك تىكىلىشەتتى... شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستامنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى بىر مەزگىل بازاردەك ئاۋاتلىشىپ كەتتى. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىگە نەزەر سالاتتى، لېكىن ئۇنىڭ كۆز نۇرلىرى قىزىل خىشتىن قوپۇرۇلغان ئېگىز ھويلا تېمىدا، ئالتۇندەك سېرىق تۇچتىن نەقىشلەر قىلىنغان ھالقىلار ئورنىتىلغان قوش قاناتلىق ھەيۋەتلىك دەرۋازىدا توختاپ قالاتتى، ئەتىگەن تەرەپلەردە قۇياشنىڭ تۇچ نەقىش ھالقىلاردىن قايتقان نۇرلىرى ئۇستامنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چېقىپ كېتەتتى. ئۇستامنىڭ ئىككى چېكىسىدە پۇرۇم - پۇرۇم قورۇقلار پەيدا بولۇپ كۆزلىرى ئىختىيارسىز قىسىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇستامنىڭ كۆڭلىدە قانداق پىكىرلەرنىڭ كېزىپ يۈرگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ ئاشۇنداق كۆزلىرى قىسىلغان ھالدا بىرەر مىنۇتتەك تىكىلىپ تۇراتتى - دە، يەنە ماشىنىنى شىرىلدىتىشنى باشلايتتى.

يېڭى ئۆي پۈتكەن بولسىمۇ كوچىدىن ئۆتىدىغان ماشىنا - تراكتورلارنىڭ ئايىغى يەنىلا ئۈزۈلمىدى، يېڭى ئۆينىڭ ئەتراپىغا يېڭى - يېڭى ئۆيلەرنىڭ، يېڭى - يېڭى سارايلارنىڭ سېلىنىشى توختىمىدى، خىش - تاش، قۇم - شېغىل، سېغىز - سېمونت، ياغاچ - بورا توشۇيدىغان ماشىنىلار توختىماي كېلىپ كېتىپ تۇراتتى. چاڭ - توزان تېخى پىچىلمىغان رەختلەرنى، يېڭى تىكىلگەن كىيىملەرنى بۇلغايتتى، ئۇستام چاڭ - توزاندىن يەتكۈچە بىزار بولدى، لېكىن دېرىزىسىنى ياپمىدى.

2. يېڭى قوشنا

كاتتا ئەربابلار بىلەن قوشنا تولتۇرۇش ياخشى ئىشمۇ ياكى يامان ئىشمۇ؟ باسىت ماشىنچى بۇنى زادىلا ئويلاپ كۆرمىگەن. ھۇنەرۋەن - تىجارەتچى ئادەم ئۇچۇن بۇنداق ئىشلارنى ئويلاپ يۇرۇشنىڭ زۆرۈرىيىتىمۇ يوق ئىدى. لېكىن ئەمدى ئويلىمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى، قوشنا ئولتۇرغان ئىكەنسەن، ئويلاپ قويۇشۇڭ كېرەك. قانداق سالا قىلىشنى، قانداق پاراڭلىشىشنى، قانداق مۇئامىلە قىلىشنى ئويلاپ بېقىشىڭ كېرەك... يېڭى قوشنا يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كەلگەندە ئۇ راستىنلا ئاشۇلارنى ئويلىدى. «ياخشىلىق يەتمىگەندىمۇ يامانلىق تەگمەس، چىقىشىپ ئىززىتىنى قىلىپ ئۆتكەن تۇزۇك، خۇدا قوشنا بولۇشقا نېسىپ قىلسۇن...»

يېڭى قوشنا ئۆي كۆچكەن كۈنى — باسىت ئۇستا ئوغلىنى باشلاپ چىقىپ ماشىنىدىن چۈشۈرگەن نەرسىلەرنى ھويلىغا توشۇشۇپ بەرمەكچى بولغانىدى، لېكىن ئۇلارغا ئىش تەگمىدى، يارەملىشىپ يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى چاققان ئادەملەر ئىكەن. قولى - قولىغا، پۇتى - پۇتىغا تەگمەيلا ماشىنىلارغا لىقمۇلىق بېسىلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى بىر دەمدىلا توشۇپ بولۇشاتتى. ئۇلارغا قاراپ تۇرغان باسىت ئۇستا «بۇلار ئۆي كۆچۈشنى ھۆددە ئالغان بولسا كېرەك ئۇنداق بولمىسا شۇنچىۋالا جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىشەتتىمۇ» دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇنى بۇ ئايىغى چاققانلارنىڭ سالاپىتى — ئۇلارنىڭ سېپىگە يېڭى - يېڭى سالاپەتلىكلەرنىڭ قوشۇلۇپ تۇرۇشى ئەجەبلەندۈرەتتى. ئۆي كۆچۈرۈشۈۋاتقانلار ئىشنى كۈنددىلىك ھۆددىگە ئالىدىغان مەدىكارلارغىمۇ، قارا ئىش قىلىدىغان ئىشچىلارغىمۇ ئوخشىمايتتى. باسىت ماشىنچى قاراپ تۇرغان شۇ چاغدا ئايىغى چاققانلارنىڭ سېپىگە قورسقىنى كۆتۈرەلمىگۈدەك دەرىجىدە سەمىرىگەنلەردىن ئىككىسى كېلىپ قوشۇلدى. لېكىن نەرسە - كېرەكلەرنى توشۇشقا كىرىشكەندە ئۇلار ئورۇقلىرىدىنمۇ بەكرەك چاققان چىقتى... ئەگەر بۇلار ئۆي كۆچۈرۈشنى ھۆددىگە ئالغانلار بولسا، ھەممىسى بىرلا ۋاقىتتا ئىشقا چۈشمەيتتىمۇ؟ ئىشقىمۇ مۇنچىۋالا ياسىنىپ كەلگەن بارمۇ؟ ياق، بۇلار ھۆددىگە ئالغانلار ئەمەس ئىكەن. ئۇنداقتا بۇلار كىملەر؟...

شۇ كۈنى بىر كۈن ئىچىدىلا ئۆي كۆچۈش ئاياغلاشتى، باسىت ماشىنچىغا ياردەملىشكۈدەك ئىش چىقمىدى، ئۇ بىرەر سائەتچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن دۇكانىغا يېنىپ كىردى، دۇكاننىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ ئولتۇردى. نېمىشقىدۇر قولى ئىشقا بارمىدى. قوشنىلار شۇنچە ئالدىراش ئۆي كۆچۈۋاتسا، ئۇ قانداقمۇ بىخارامان ئۆز ئىشىنى قىلالىسۇن؟ ئاخىرى ئۇ يېڭى قوشنىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ كۆڭلىنى ئىزھار قىلىپ قويماقچى بولدى. لېكىن ئۇ ئۆي كۆچۈۋاتقان ئاشۇ سالاپەتلىكلەر ئارىسىدىن ئۆز قوشنىسىنى ئايرىۋالالمىدى، ئۇنىڭ قوشنىسىمۇ ئەلۋەتتە سالغان ئۆيىگە لايىق سالاپەتلىك بولۇشى كېرەك. ئۇ زادى قايسى؟ ھەممىسى يېڭى ئۆيگە لايىق سالاپەتلىك، ھەممىسى ئۆز ئىشىنى قىلغاندەك جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدۇ، قوشنام زادى كىم؟ باسىت ماشىنچى ئاشۇ سالاپەتلىكلەرنىڭ بىرسىدىن تارتىنىپراق سوراشتۇرغانىدى، قوشنىسى ئۆي كۆچۈرۈۋاتقانلارنىڭ ئىچىدە يوق بولۇپ چىقتى. ئۇ ئەددىدۇر بىر يېردە

یىغىنغا ئىشتىراك قىلىۋاتقانىمىش...

يېڭى قوشنىلار ئۆي كۆچكەن ئاشۇ كۆنى باست ماشىنىچى ئۇلارنىڭ ئۆي كۆچۈشىگە يارده‌ملىشەلمىدى. كۆڭلىنىمۇ ئىزھار قىلالمىدى، ھاردۇق ئېشىغىمۇ چىلىيالمىدى. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئۆزىنىمۇ كۆرەلمىدى. ئۇ پەقەت دېرىزىسىنى تاقاپ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ بولغاندا كىچىك ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ھەشمەتلىك دەرۋازىنىڭ بوش غىچىرلىشىدىن كىملەرنىڭدۇ يېڭى ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە قوشنام ئەمدى كەلگەن بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى.

باست ماشىنىچىنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ ئۇلپەتلىرى بۇگۈن نېمىشقىدۇر دۇكان دېرىزىسى ئالدىغا يىغىلىمىغاندى. ئۇلار كەلمىسە ئۇ ھاراقمۇ ئىچمەيتتى. نەشىمۇ چەكمەيتتى. ھاراق ئىچمىگەن ياكى نەشە چەكمىگەن كۆنلىرى ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچاتتى. بۇگۈنمۇ شۇنداق بولدى. كۆندۈزدىكى ئىشلار خىيالىغا كېلىۋالدى. ھەممىسى سىرلىق ۋە چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئىشتەك بىلىندى. يېڭى قوشنام زادى قانداقراق ئادەم؟ بىزگە قانداق مۇئامىلە قىلار؟ ئۇنىڭ كاللىسىدا مانا شۇ سوئاللار چۆگىلەيتتى، ھويلىنىڭ ھەشمەتلىكلىگە قارىغاندا، ئۇ چوقۇم كاتتا ئەرباب. لېكىن زادى قايسى دەرىجىدىكى كاتتا ئەرباب؟ قايسى ئىدارىنى سوراپ، قايسى دائىرىنى شۇلۇپ يەيدۇ ۋە ياكى...

ئۇ قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمىدى، سەھەردە ئويغىنىپلا بىرىنچى قىلغان ئىشى كۆندىكىدەك دۇكاننىڭ دېرىزىسىنى ئېچىش بولدى. ئۇ مۇشۇ سەھەردە يېڭى قوشنىسى بىلەن سالاملىشىشنى، ھېچ بولمىسا ئۇ ئىشقا ماڭغاندا يىراقتىن بولسىمۇ قارىسىنى كۆرۈپ قېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. ئالاھەزەل ئىككى سائەت ئۆتكەندىن كېيىن چىرايلىق بىر پىكاپ ئۇنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. قوشنىسىنىڭ قوش قاناتلىق، توچ ھالقىلىق دەرۋازىسى قىيا ئېچىلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ ئارقىدىن جاققىدە قىلىپ يېپىلدى. باست ماشىنىچى دەرۋازىدىن چىققان ئادەمنىمۇ، پىكاپقا چۈشكەن ئادەمنىمۇ ئېنىق كۆرەلمىدى، شۇ كۈنى كەچتىمۇ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئوخشاش بولدى. پىكاپ چاڭ - توزان چىقىرىپ كېلەتتى - دە، ئۇستامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدا (ياق، ئەمدى بۇ يەر ئۇستامنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى ئەمەس، كاتتا ئەربابنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدى بولۇپ قالغاندى) توختايتتى. ئەتىگەندە ئاۋۋال قوش قاناتلىق دەرۋازا، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشىكى ئېچىلاتتى، كەچتە ئاۋۋال پىكاپنىڭ ئىشىكى، ئۇنىڭدىن كېيىن قوش قاناتلىق دەرۋازا ئېچىلاتتى، ئېچىلاتتى - يۇ، يەنە يېپىلاتتى... شۇنداق قىلىپ باست ئۇستا خېلى كۈنلەرگىچە يېڭى قوشنىسىنى كۆرەلمىدى. ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىش، پاراڭلىشىش نىيىتى ئىشقا ئاشمىدى. قوشنىسى بىلەن دىدارلىشىش پۇرسىتى كەلمىگەنسېرى ئۇنىڭغا قوشنىلىرى شۇنچە سىرلىق بىلىنەتتى.

گەرچە ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەن دىدارلىشالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئايالىنى تۇنجى كۈنىلا كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدى. قوشنىلار كۆچۈپ كېلىپ ئەتىسى چۈشكە يېقىن دېرىزىگە تىرەپ قويۇلغان كىيىم پىچىش شىرەسىنىڭ ئۈستىگە ئوتقاشتەك

بىر توپ قىزىل دۇخاۋا گۈپپىدە قويۇلـ
دى. ئۇستامنىڭ كۆزىگە دەسلەپتە راستىنلا
قىپقىزىل ئوتتەك كۆرۈندى. ئارقىدىن
ئۇ ئاشۇ قىيا بېقىشلىرىدا ئۇنىڭ ئوت ئەـ
مەس قىپقىزىل، نەپىس ۋە يۇمشاق
دۇخاۋا ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلدى. ئۇ بېشىـ
نى كۆتۈرۈپ قارىغانىدى، ئالدىدا تۇرغان
ئېگىز بويلۇق، بۇلاق كۆزلۈك ئايالغا كۆزى
چۈشتى. ئايال ئىچكى كىيىم بىلەن ـ چىـ
رايلىق كەشتىلەنگەن رۇباشكا بىلەنلا چىقـ
قانىدى. رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسىدىن
ئۇنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك بوينى، لىـ
غىرلاپ تۇرغان كۆكرىكىنىڭ يېرىمى كۆرۈـ
نۈپ تۇراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى بىردىن
جىغ قىلىپ قالدى. ئايالنىڭ بىلەكلىرىمۇ
يالىڭاچ ئىدى. سۈزۈك، ئاپئاق بۇدرۇق
مۇسكۇل ھېقىقتەك جىلۋىلىنىپ تۇراتتى.
ئايال باشتاق ئىدى، ئۇنىڭ تۇم قارا، بىـ
لىنەر ـ بىلىنمەس بۇدۇر قىلىنغان قىرقىم
چاچلىرى ئاپئاق دولىسىدا يېيىلىپ تۇراتتى.
ئايال ھېچقانداق گىرىم قىلمىغان، بۇلاق كۆزـ
لىرى تەبىئىي قارا، لەۋلىرى تەبىئىي قىزىل
ئىدى. سۈزۈك ھۆسنىدە گۈزەللىكىنىڭ يارـ
قىن نۇرلىرى جىلۋە قىلاتتى. ئۇنىڭدىن
دىماققا ھۇزۇر ـ بەرگۈچى بىر خىل ئەتىرـ
نىڭ خۇش ھىدى تارقىلىپ تۇراتتى.

ئۇستام تاشتەك قېتىپ تۇرۇپ قالغا-
نىدى. ئەقىلمۇ، پۈتۈن ھېس ـ تۇيغۇلىرىمۇ
لال. كۆزلىرى بولسا خۇددى چوڭقۇر خىـ
يالغا غەرق بولغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدەك
بىر نۇقتىغا ـ ئايالنىڭ ئۈستىدىكى رۇباشـ
كىنىڭ ئويما ياقىسىغا تىكىلىپ قالغان... ئۇ
ھەممىنى كۆرۈپ ئۈلگۈرگەنىدى. ئايالـ
نىڭ ۋۇجۇدىدىن يېغىپ تۇرغان ئايدىڭ
كېچىدەك گۈزەللىكىنىمۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرىـ
دىن ئۇچقۇنداپ تۇرغان ھاكاۋۇرلۇقنىمۇ،
خوجايىنلارچە، قاراشنىمۇ كۆرۈپ ئۈلگۈرـ
گەنىدى. ئۇ يەنە ئاشۇ كۆزلەردىن ئاجايىپ
سىرلىق بىر نەرسىنىمۇ كۆرۈپ ئۈلگۈردى.

ـ ئۇستام، مۇنۇ دۇخاۋىدا پەردە تىـ
كىدىغان گەپ ئىدى...

ئايالنىڭ ئاۋازى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى.
ئۇ كۆرۈۋاتقان شېرىن چۈش بىردىن ئۈـ
زۈلدى. كۆزلىرىنى رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىـ
سىدىن دۇخاۋىغا يۆتكىدى. دۇخاۋا ئۇستامـ
نىڭ كۆزلىرىگە راستىنلا قىپقىزىل كۆـ
رۈندى.

ـ تىكىپ بېرەيلى، ئۆلچەملىرى قانـ
داقكىن؟

ـ مۇنۇ ئۇدۇلدىكى ئۆي بىزنىڭ،
ئۆزلىرى كىرىپ ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى ئۆلـ
چەپ چىقسىلا...! پەردىلەرنى ئەتىگىلا تىـ
كىپ بولمىسىلا بولمايدۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان
كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى پەردىلەر ئەمدى
ياراشماي قالدى...

ئايال قېنى ئەمىسە مەرھەمەت دېـ
گەندەك قىلىپ بېشىنى يان تەرەپكە ئەگـ
دى، ئاندىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ماڭدى،
ئۇستام ئەگەشتى. ئايالنىڭ قىسقا رۇباشـ
كىسىدىن چىقىپ تۇرغان يالىڭاچ پاچاقـ
لىرىمۇ ھېقىقتەك سۈزۈك ئىدى. كېلىشـ
كەن ساغرىسى چوڭ ئۆستەڭدىكى قايىنامـ
دەك تولغىنىپ باراتتى. ئۇستامنىڭ يۈـ
رىكى يەنە جىغ قىلىپ قالدى. ۋۇجۇدىغا
ئاللىقانداق تىترەك ئولاشقاندەك بولدى.
ئۇ ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئۆلچەپ
يۈرگەندىمۇ بۇ تىترەك ئۇنىڭدىن يىراقـ
لاشمىدى ـ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، ئۆلچىگۈچ تۈتـ
قان قوللىرى، ئېگىز ئورۇندۇققا دەسسەپ

AltunOq

تۇرغان پۇتلىرى تىترەيتتى، يۇرىكى، ھېس-تۇيغۇلىرى نېمىگىدۇر ئىنتىلەتتى. ئۇنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرى قەپەستىن قۇتۇلۇپ چىقماقچى، ئۆزى ئارمان قىلغان گۈل شېخىغا، گۈل بەرگىگە قونماقچى، گۈل تاجىنى چوقۇلىماقچى بولاتتى... شۇ مىنۇتتا ئۇستامىنىڭ ئەقلى يەنىلا جايىدا ئىدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ كونا كېسىلىنىڭ قوزغالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئاللىقانداق بىر خىجىللىق ئۇنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى يەنىلا قەپەس ئىچىدە تۇتۇپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ شۇ كۈنى، شۇ كېچە ھەتتا كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاشۇ تىترەك زادىلا يىراقلاشمىدى.

3. كەيىپ ئىچىدە

باسىت ئۇستام تۇنجى قېتىم ئۇلپەتسىز ئولتۇرۇپ نەشە چەكتى. يالغۇز بولغاچقا چىلىم بىلەن چەككۈسى كەلمىدى. نەشىنى ئۇششاق - ئۇششاق ئۇزۇپ كۆك تاماكىغا ئارىلاشتۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن گېزىت قەغىزىگە ئوتتۇرا بارماقتەك توم ۋە ئۇزۇن قىلىپ يۆگىدى، تۇتاشتۇرۇپ قېنىپ - قېنىپ شوردى. ئۇ ھەر قېتىم كۆچەپ شورىغاندا تاماكىنىڭ ئۇچىدىن لاپ، لاپ قىلىپ يالقۇن كۆتۈرۈلەتتى. «ياغ - دە، كاساپەت، ياغ، بولمىسا يالقۇن كۆتۈرۈلەمدۇ؟ بۇ نۆۋەت سېتىۋالغىنىم ھەقىقەتەنمۇ بەلەن چىقتى...» ئۇ قېنىپ - قېنىپ شورايتتى. ئۇنىڭ شورىغانلىرى كانىيىدىن ياغدەك سىلىق ئۆتۈپ ئۆپكىسىگە توشاتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاغزى - بۇرنىدىن كۆپۈكۈك ئىس بولۇپ يېنىپ چىقاتتى، ئۇ بىر يۆگەمنىڭ ھەممىسىنى چېكىپ بولدى. ئاخىرقى قالدۇقىنى بېگىز بارمىقى بىلەن چوڭ بارمىقىنىڭ ئۇچى ئىستىن سارغايغىچە، يىگىنە ئىشى بىلەن قېتىپ كەتكەن بارماق مۇسكۇللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس كۆيگىچە شوردى...

ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇمالاشتى، ۋۇجۇدى ئاللىقانداق بىر راھەت ئىلكىدە يايرىدى. پۇت - قوللىرى يېنىكلىشىپ، بەدىنى ئولتۇرۇۋاتقان ئورۇندۇقتىن ئۆزلۈكسىز كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى. نېمىگىدۇر كۆلگۈسى كەلدى. يۇزىدىكى تېرە مۇسكۇللار تارتىشىپ كۈلۈمسىرىدى.

ئۇ ئۇيدانلا كەيىپ بولغانىدى. لېكىن ھوش - كاللىسى جايىدا ئىدى. ئورنىدىن تۇرۇپ بىر پارچە رەختنى قولىغا ئالدى، دۇكان ئىچىنى يەلپۈپ نەشىنىڭ پۇرىقىنى دېرىزىدىن چىقىرىۋەتتى. ئەگەر بىرەر ساقچى نەشە ھىدىنى سېزىپ قالسا، ئۆزىنىڭ بالاغا قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇ يەنە كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردى. ئۇ ھېلىمۇ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. لېكىن كۆزلىرى ئويما ياقىلىق رۇباشكا كىيگەن ئايال قوشنىسى ھېلىلا كىرىپ كەتكەن دەرۋازىغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇستام ئۇلۇشكۇن سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، نېمىشقىدۇر ئۆز - ئۆزىگە قوشنىدەك قوشنا بولمەن، دەپ ۋەدە بەرگەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، قوشنىسىنىڭ پەرىدىلىرىنى تىكىشكە باشلىدى. ئايال قوشنىسى دېگەن قەرەلگە تىكىپ بولالمىغان بولسىمۇ، بۇگۈن چۈشكە تىكىپ بولدى. ئون تۆت چوڭ دېرىزە، ئون تۆت ھاۋادان، ئون ئىشىك ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان پەردە-

لەرنی ئۇنچىۋالا ئوڭاي تىكىپ بولغىلى بولمايدىكەن. يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەمىسى ئۇزۇنلۇقى يەرگىچە تېگىپ تۇرىدىغان، قاتلام - قاتلام ۋە كەڭ پەردىلەر ئەمەسمۇ؟ ئۇستام ئاخشاملىرىمۇ ئىشلەپ بۇگۈن چۈشكە ئاران تۈگەتتى. ئىزما بېكىتتى، ھالقىلارنى ئۆتكۈزدى. ھەممىنى تەخ قىلدى. مانا ھېلىلا ئايال قوشنا تىكىلىپ پۈتكەن، ئۆز تەلىپى بويىچە دەزمالانغان پەردىلەرنى ئەكىرىپ كەتتى. ئايال قوشنا پەردىلەرنى ئېلىشقا چىققاندا، ئۇستام نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى. ئاپئاق بوينىغىمۇ، رۇباشكىسىنىڭ ئويما ياقىسىغىمۇ، ئۇنىڭدىن يېرىمى كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق ئالماراغىمۇ قارىدى، پەقەت پەردىلەرنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا ئارقىسىدىن يالىڭاچ ئاپئاق پۇتلىرىغا قاراپ قالدى. بۇغداي تاسقاۋاتقان غەلۋىردەك چۆگىلەپ، تولغىنىپ كېتىۋاتقان ساغرىلىرىغا قاراپ قالدى... قاراپ قالدى- يۇ، ئايالنىڭ نېمىشقىدۇر نىمكا ھەقىدە ھېچنېمە دېمىگەنلىكىنى ئويلاپ قالدى، ئارقىدىنلا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ يالىڭاچ پۇتلىرىغا، سېمىز سۆڭگەچلىرىگە ھايا سىزلارچە قارىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ئەيىبلىدى، قوشنىدەك قوشنا بولماقچى بولغان ئادەم قوشنىنىڭ ئايالىغا ئاشۇنداق يامان كۆزدە قارىسا بولامدۇ؟ بۇ قانداق قوشنىدارچىلىق؟ توۋا قىل، خۇدا كۆڭلۈڭگە ئىنساپ بەرسۇن...

مانا ئەمدى نەشىنى چېكىپ، ئوبدانلا كەيىپ بولغاندا، كۆزلىرى يەنە قوشنىنىڭ تۇچ ھالقىلىق، قوش قاناتلىق يوغان دەرۋازىسىغا تىكىلىپ قالدى... ئۇنىڭ يۈرىكى يەنە جىغىلداپ كەتتى. يۈرىكىدىكى قانلار دولقۇنلاپ مەۋج ئۇرۇدى، ئاللىقانداق بىر خىل تەقەززالىق ۋۇجۇدىنى تىترىتىشكە باشلىدى...

قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى يەنە ئېچىلدى. ئاۋۋال بىلىنەر - بىلىنمەس بۇدۇر قىلىنغان قىرقىم چاچ، ئۇنىڭدىن كېيىن رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسى، يالىڭاچ پاقالچاق ئۇستامنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇستامنىڭ ۋۇجۇدى يەنىمۇ بەكرەك تىترەپ كەتتى، قوللىرى، پۇتلىرى، بارلىق مۇسكۇللىرى قايناق بىر تۇيغۇنىڭ تەقەززالىقىدا تىترەيتتى، ئۇ يەنە نېمىشقا چىققاندۇ؟...

— ئۇستام، پەردىلەرنى ئېسىپ بەرگەن بولسىلا، بويۇم يەتمەيدىكەن. ئورۇندۇققا چىقىشتىنمۇ قورقىدىكەنمەن، يۇرسىلە...

ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدا ئۆتۈنۈش ۋە ئىلتىماسىمۇ كۆرە تەلەپ ۋە بۇيرۇق كۆپرەك ئىدى. ئۇستام ئىختىيارسىز ئورنىدىن قوزغىلىپ ئايالنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى شامال سوققان ياپراقتەك تىترەپ تۇراتتى.

ئوتقاشتەك قىزىل خۇرۇم دۇۋان تام ياقىلىتىپ تىزىلغان مېھمانخانا ئۆيىنىڭ تۆر تېمىغىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل ئەدىيال نۇسخىلىق گېلەم چىپىدە كەلگەندى. ئۇستام مېھمانخانىنىڭ دېرىزە - ھاۋادانلىرىغىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل دۇخاۋا پەردىلەرنى ئېسىپ چىقتى. پەردە ئېسىش دېگەن تەس ئىش ئەمەسكەن، ئۇستام، مېھمانخانىدىكى ئىشنى ھەش - پەش دېگۈچە تۈگەتتى. پەردىلەر يېپىۋېتىلگەندى. مېھمانخانا ئۆينىڭ ئىچى قىپقىزىل تۇسكە كىردى. پۇتۇن ئۆيدە

قىپقىزىل ئوت يالقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكىمۇ يالقۇنلايتتى. ئۇ كەيىپ ئىدى، شۇڭا پەرىدىلەرنى سۈنۈپ بىرىۋاتقان ئايالنىڭ ئۆزىگە يېقىملىققىنا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى سەزمىدى:

ئۇلار ئەمدى ياتاق ئۆيگە چىقتى، ياتاق ئۆينىڭ يېرىمىنى ئالغان كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە كەلكۈن نۇسخىلىق گىلەم چاقناپ تۇراتتى. ئۇستام تامغا قارىدى. تامدىمۇ ئانارگۈللۈك گىلەم ئوت چېچىپ تۇراتتى. پوتۇن ئۆيدە قىپقىزىل ئوت يالقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستام بۇرۇلۇپ ئايالغا قارىدى. ئايالنىڭ قۇچىقىدىكى دۇخاۋا پەردىلەرمۇ يالقۇندەك قىپقىزىل ئىدى. بۇلاق كۆزلەردىنمۇ ئوت يېنىپ تۇراتتى، ئايال بىردىن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋەتتى...

ئۇستام ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى پەردىلەرنى ئالماقچى بولدىمۇ، قولىنى ئۇزاتتى. لېكىن ئۇنىڭ قوللىرى پەردىنى ئەمەس، ئايالنىڭ سۈزۈك، يۇمشاق، ئىسسىق بىلەكلىرىنى تۇتۇپ قالدى. پەردىلەر يەرگە سىيرىلىپ چۈشتى...

باسىت ئۇستا كەيىپ ئىدى. ئۇ كەيىپلىكتە ئۆزىنىڭ نېمە قىلغانلىقىنىمۇ، نېمە قىلىپ قويغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. ھەر ئىككىلىسى كەيىپ ئىدى...

4. قوشنىلاردا خۇشاللىق

يېڭى قوشنىلارنىڭ يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كەلگىنىگە ئالتە ئاي بولدى بۇ ئالتە ئاي باسىت ئۇستا بىلەن ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا يارەملەشكەن، ئۆزئارا بەخت پايدا يەتكۈزگەن، خۇشاللىق بېغىشلاشقان ئالتە ئاي بولدى.

باسىت ئۇستىنىڭ خۇشاللىقى شۇ ئىدىكى: ئۇنىڭ ئايالى يېڭى خۇشنىلارنىڭ يارىدىمىدە تىجارەت كېنىشكىسى ئالدى. بازارنىڭ ئەڭ ئاۋات يېرىدە دۇكان ئاچتى. يەنە ئاشۇلارنىڭ يارىدىمىدە ئەڭ بازارلىق ماللارنى دۇكانغا سېلىپ نۇرغۇن پايدا ئالدى. ئۇ دۇكىنىدا ھەر خىل چەرچىن ماللارنى ساتاتتى، ئەرزان، خىل، بازارلىق ماللارنى بولسا يەنە ئاشۇ قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئالاتتى. قايسى مالنىڭ باھاسى قاچان ئۆسىدىغانلىقى ۋە قانچىلىك ئۆسىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنىمۇ ئاشۇلاردىن ئاڭلايتتى ۋە ئالدىنئالا نۇرغۇن مىقداردا بېسىۋالاتتى... باسىت ئۇستىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەن، ئۆيدە ئىشسىز ئولتۇرغان ئوغلىمۇ ئاشۇ قوشنىسىنىڭ يارىدىمىدە بىر زاۋۇتقا ئىشقا ئورۇنلاشتى. ئۇلار يەنە باسىت ئۇستىنىڭ ئۆزىنىمۇ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويماقچى بولغانىدى. لېكىن باسىت ئۇستا «مېنىڭ ھۈنىرىم بار. ئۆز ھۈنىرىمنى قىلاي» دەپ ئۇنىمىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئايال قوشنىسىنىڭ تەۋسىيىسى، ئەر قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشاتتى، شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستىنىڭ يېڭى قوشنىسى، «ئىككى قولۇڭ ماي بولسا قوشناڭغا سۈۋا» دېگەننى ئوبدان بىلىدىغان ئادەمدىن چىقتى.

يېڭى قوشنىلارنىڭمۇ خۇشاللىقى بار ئىدى، ھەشىمەتلىك ئۆيگە ئۇلارنىڭ ئايىغى ياراشتى. ياق، ئۇلارنىڭ ئايىغى ھەشىمەتلىك ئۆيگە ئەمەس، ھەشىمەتلىك ئۆينىڭ ئۇلارغا ئايىغى ياراشتى، ئايىغى ياراشقانلىق

دېگەن هەقىقەتەنمۇ ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئىشكەن. نى ـ نى ئارزۇ ـ ئارمانلار ئوزلۇكسىز دىن ئەمەلگە ئاشىدىكەن... ئۆتكەنكى رەتكە سېلىشتا ئەر قوشنىسى ئۆز ۋەزىپىسىگە قايتا تەييىنلەندى. هەشىمەتلىك ئۆي بىلەن ئۇلارنىڭ داڭقىمۇ پۈتۈن شەھەرگە تارقىلىپ ئىناۋەتسىز ئۆستى. بىر ئىش ئايال قوشنىلا ئەمەس، ئەر قوشنىغىمۇ ئالەمچە خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئون بەش يىلدىن بېرى قورساق كۆتۈرمىگەن ئايالى قوساق كۆتۈردى. شۇنداقكەن، ئۇ قانداقچىسىغا خۇشال بولمىسۇن؟ بۇ يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىق ئەمەسمۇ؟

بۇنىڭدىن بىرەر ئايچە ئىلگىرى، ئاخشىمى بىر يوتقانغا كىرگەندە ئايالى بۇ خۇش خەۋەرنى ئېرىگە يەتكۈزدى. ئۇ دەسلەپ هاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى. ئارقىدىنلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ خېلىدىن بېرى يېڭى ئۆينىڭ ئايىغى يارىشىۋاتقانلىقىنى سېزىپ يۈرەتتى. ئەمدى مۇنۇ كارامەتنى كۆرۈڭ: ئۇ بالا يۈزى كۆردىدىكەن، دادا بولىدىكەن... ئۇ 25 يىلدىن بېرى بالا يۈزى كۆرۈشنى زارىقىپ كۆتتى. ئۆز بالىسىنى، ئۆز پۈشتىدىن بولغان بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىشنى ۋە ئۇنى يېتىلەپ كوچىلاردا ئايلىنىشنى كۆتەتتى. ئۆز بالىسىنىڭ ئات تويىنى، بۆشۈك تويىنى... ئۆتكۈزۈشنى كۆتەتتى، لېكىن نېمىشقىدۇر ئاشۇ بەخت ئۇنىڭغا ياش ۋاقتىدا نېسىپ بولمىدى، ئۇ ئاشۇ بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن نۇرغۇن سەۋەب قىلدى: پال ئاچقۇزدى، ئوقۇتتى، دورا يېدى. هەتتا ئۇچ قېتىم خوتۇن يەڭگۈشلىدى، لېكىن ئۇ كۆتكەن بەخت ئۇنىڭغا ئالدىنى قىلمىدى، كۆلۈپ قارىمىدى، هەتتا قارىسىنىمۇ كۆرسەتمىدى...

ئۇ چاغدا ئۇ ئىدارىنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا ئولتۇراتتى. كېيىنرەك ئەمىلى ئۆسۈپ مەخسۇس سېلىنغان ئۆيگىمۇ كۆچۈپ چىقتى. ئۇنىڭدىن يەنىمۇ كېيىنرەك بولسا، شەھەر مەركىزىدىن بەش فۇك يەر ئېلىپ ئۆي سالدى ۋە ئۇنىڭغىمۇ كۆچۈپ چىقتى. ئۇ چاغدا ئۆي كۆچۈشىنىڭ كۆچكەن، هەي، ئۇ ئۆتكەن كۈنلەرگە...

كېيىن ئۇ شەھەر ئىچىدىكى ئاشۇ بەش فۇكلۇق هويلىسىنىڭ كىچىكلىكىنى، ئۆيىنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق كەلمىگەنلىكىنى هېس قىلدى ۋە ئۇنى سېتىۋەتتى. يەنە ئۆي سېلىش كېرەك ئىدى. ئۆي سالمىسا نەدە ئولتۇرىدۇ؟ ئىدارىنىڭ ئاشۇ توخۇ كاتىكىدەك ئۆيلىرىگە قانداق پاتىدۇ؟ ئىككى قېتىم تېلېفون ئۇرۇۋۇدى، توپ ـ توغرا بىر مو يەر ئاجرىتىپ، قويۇلغانلىق توغرىسىدا خەۋەر كەلدى. ئۇنىڭ يەر ئالغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر سىرتىغا شۇنداق چىقىۋىدى، هەرقايسى بىناكارلىق ئەترەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراشقا باشلىدى. چۈنكى ئۇلارغا ئىش كېرەك ئىدى، ئىش تاپالماي پايىپىتەك بولغانلارغا ئۇنىڭ ئىككى ئىلىك خېتىلا كېرەك ئىدى. ئاشۇ ئىككى ئىلىك خەت بولسىلا ئۇلار بىر يىلغا، هەتتا ئىككى يىلغا يەتكۈدەك ئىش تېپىۋالاتتى...

شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ ئۆيى ئۆزلۈكسىز پۈتتى. ئۇ يەر ئاجرىتىلغاندىن كېيىنمۇ، ئۆي سېلىنىۋاتقان چاغلاردىمۇ ئاشۇ يەرگە بىرەر قېتىم چىقىپ باقمىدى.

پەقەت ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ ئۆيىنىڭ خەرىتىسىنىلا كۆرۈپ چىقتى. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن ئۇمۇ باشقا ئادەملەرگە ئوخشاشلا ئۆز ئۆيىنىڭ داڭقىنى باشقىلاردىن ئاڭلىدى. باشقىلاردىن خېلى كېيىن كېلىپ ئۆز ئۆيىنى كۆردى، خۇشال بولدى ۋە كۆچۈۋالدى.

ئەمدى مانا ئۇنىڭ قەلبىنى پۈشايمانغا ئوخشاش بىر خىل تۇيغۇ چىرماپ تۇرۇپتۇ، بۇ ئۆيىنىڭ ئۇنىڭغا شۇنچىۋالا ئايىغى يارىشىدىغانلىقىنى كىم ئويلىغان؟ ئەگەر ئۇ باشتىلا ئويلىغان بولسا، دەسلەپتىلا چىقىپ كۆرمەيتتىمۇ؟ قۇرۇلۇشنىڭ ئۈستىدە ئۆزى نازارەت قىلىپ تۇرمايتتىمۇ؟ ئۆي پۈتۈش بىلەنلا كۆچۈپ چىقۋالمايتتىمۇ؟...

ئۇنىڭ قەلبىدىكى خۇشاللىق كەلگۈن كەلگەن دەريادەك ئۆركەشلەيتتى. ھەشمەتلىك ئۆيگە ئىگە بولدى. ئۇنىڭ ئايىغى يارىشىتى، ئۇرنى مۇستەھكەملەندى. ئىناۋىتى ئۈستى، كىرىمى كۆپەيدى. ئەڭ مۇھىمى بالا يۈزى كۆرۈش ئالدىدا تۇرۇپتۇ، شۇنداقكەن، ئۇنىڭ قەلبىدىكى شادلىق نېمىشقىمۇ دەريا بولۇپ ئۆركەشلىمىسۇن؟

ئۇ ئايالىنىڭ قورسقىنى بوشقىنا سىيلاپ قويدى، ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان ئايالى ئېرىنىڭ قورسقىنى سىيلاشلىرىدىن، «راستىمۇ؟ نەچچە ئاي بولدى؟» دېگەن ھاياجانلىق ئاۋازىدىن ئۇنىڭ خۇشال بولغانلىقىنى سەزدى. كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان قىزغىنلىق بىلەن ئېرىگە سۈۈاندى، چىنىڭ قۇچاقلىدى. لېكىن ئېرى شۇ ھامان:

— ھوي، ئاۋايلا، بالىغا تەسىر يېتىپ قالمىسۇن، — دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئايالىنىڭ قورسقىنى ئاۋايلاپ سىيلاشقا باشلىدى...

ئۇنىڭ مانا شۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغىنىغىمۇ بىرەر ئايدىن ئاشتى. شۇنىڭدىن بېرى ئۇ كۈن بويى خۇشال يۈرەتتى، ھەممىلا يەردە يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىقى توغرىسىدا سۆزلەيتتى. ئارقىدىنلا قاقاقلاپ كۈلەتتى.

قوشنىلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىمۇ خۇشال ئىدى. ئەزەلدىن باشقا قوشنىلىرىغا يارەملەشمەيدىغان باسىت ئۇستا يېڭى قوشنىلىرىغا يارەملىشىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەنمۇ ئالىلىقاچان تونۇشۇۋالدى. ئۇتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭ، سالاپەتلىك ئاشۇ ئادەم كاتتا ئەرباب بولۇشقا قارىماي، ئىللىق چىراي، ئوچۇق سۆز ئىدى. باسىت ئۇنىڭ ئاشۇ ھەشمەتلىك ھويلىسىنى كۆكەرتىشگە، خىلمۇ خىل مېۋىلىك دەرەخلەرنى تىكىشگە، سۇغىرىشقا، چاناپ ـ ئۆتىشقا يارەملىشىپ يۈردى. ئۇنىڭغۇ يارەملىشىدىغان ئادەملىرى جىق ئىدى، شۇنداقتىمۇ باسىت ئۇستا ئۆيىنىڭ يېقىنلىقىدىن جىقراق يارەملىشەتتى.

ئۇ ئايال قوشنىسىغا ھەر خىل كىيىملەرنى، لازىمەتلىكلەرنى تىكىپ بېرەتتى. كىيىملەرنى كىيىپ بېقىشقا، پەردىلەرنى ئېسىشقا يارەملىشەتتى، ئەر قوشنا ئەمەلىشى بىلەن ئۆي ئىشىغا قارىيالمايدىغان تۇرسا، ئۇ يارەملەشمىسە كىم يارەملىشىدۇ؟

شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئىناق قوشنىلاردىن بولۇپ قالدى.

5. سومكىلىق مېھمانلار

يېڭى كۆچۈپ كەلگەندە، ئايال قوشـ
تنا: «بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ»
دېگەنتى. بۇ زادىلا ئاشۇرۇۋېتىلگەن گەپ
ئەمەس ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە باسىت
ئۇستا، دېرىزىسىنىڭ ئالدىدا ماشىنىچىلىق
قىلىپ ئولتۇرغان تالاي ئاخشاملاردا بۇ گەپـ
نىڭ راست ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلـ
دى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە مېھمان
كۆپ كېلەتتى ۋە شۇنىسى ئەجەبلىنەرلىك
ئىدىكى، بۇ مېھمانلارنىڭ ھەممىسى قاراڭغۇ
چۈشكەندە، كۆز باغلانغان، كوچىدا ئەل
ئايىغى شالاڭشىغان ۋاقىتتا كېلەتتى. ئۇلار-
نىڭ بەزىلىرى پىيادە كەلسە، يەنە بەزىلـ
رى ھەر خىل قاتناش قوراللىرىغا ئولتۇرۇپ،
مىنىپ كېلەتتى. باسىت ئۇستا ماشىنا،
تراكتور ۋە ھارۋىلاردا كەلگەنلەرنىڭ نېمىدۇر
بىر نەرسىلەرنى چۈشۈرۈشۈپ، كۆتۈرۈشۈپ
ئەكىرىپ كېتىشكەنلىرىنى كۆرەتتى. كېيىنـ
چە ماشىنا - تراكتور، ھارۋىدا كېلىدىغانلار
بارا - بارا ئازايدى. موتسىكلىت، ۋېلىسـ
پىت ۋە پىيادە كېلىدىغانلار كۆپەيدى. ئۇ-
لارمۇ ئوخشاشلا قاراڭغۇ چۈشكەندە كېلـ
شەتتى. دەرۋازا ئالدىغا قادالغان چىراغنىڭ
يورۇقىدا خۇدۇكسىنىشىپ گەۋدىلىرىنى قورۇ-
شاتتى - دە، دەرۋازىدىن غىپپىدە كىرىپ كېـ
تىشەتتى. ئاشۇ موتسىكلىت بىلەن، ۋېلىسىپىت
بىلەن، پىيادە كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى سومـ
كا كۆتۈرۈشۈپ كېلەتتى. ئۇلارنىڭ كۆتۈ-
رۈۋالغانلىرى ئىچىدە چوڭ سومكىمۇ، كىچىك
سومكىمۇ، قارا سومكىمۇ، قىزىل سومكىمۇ
بولاتتى.

ئاشۇ قورۇغا كېلىدىغانلار ئىچىدە،
باسىت ئۇستا تونۇيدىغان ئادەملەرمۇ، زادىلا
كۆرمىگەن، تونۇمايدىغان ئادەملەرمۇ بار
ئىدى. بەزىلىرىنى باسىت ئۇستا ئاستا - ئاستا
تونۇپمۇ قالدى، چۈنكى ئۇلار مۇشۇ دەرۋا-
زىدىن بىر نەچچە قېتىم كىرىپ كېتىشكەن.
ئۇلار ھەتتا بەزى ھەپتىلەردە ئىككى - ئۈچ
قېتىممۇ كېلىشەتتى. ھەر قېتىم كەلگەندە
چوقۇم قوللىرىدا سومكا بولاتتى، بەزىدە
قارا سومكا كۆتۈرۈپ كەلسە، بەزىدە قىـ
زىل سومكا كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى...

نېمىشقىدۇر ئاشۇ سومكا كۆتۈرۈپ كەلـ
گەنلەر سومكىلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتـ
تى. قايتا كەلگەندە يەنە سومكا كۆتۈرۈپ كېلـ
شەتتى - يۇ، يەنە ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتتى...

باسىت ئۇستا ھەيران ئىدى. ئۇ ئەـ
زەلدىن «قاراڭغۇدا دوست - يارانلىرىنى يوقـ
لىغان ئادەملەر ئۇنتۇغاق بولىدۇ» دېگەن
گەپنى ئاڭلاپ باقمىغان، ئۇنىڭ ئۆيىگىمۇ،
دۇكىنىغىمۇ بەزى ئاخشاملاردا ئۈلپەتلىرى
ھاراق قاچىلانغان، نەشە ۋە چىلىم قاچىـ
لانغان سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى،
لېكىن ئۇلار قايتىدىغان چاغدا كەيىپ بو-
لۇشقانلىرىغا قارىماي ئاشۇ ياغلاش سومكـ
لىرىنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتتى. مۇنۇ ئادەمـ
لەر نېمىشقا ئۇنتۇپ قېلىشىدۇ؟ ئۇلار شۇنـ
چىۋالا ئۇنتۇغاقمۇ؟... ئۇنىڭ ھەيرانلىقى
بارغانچە ئاشاتتى. ئۇنىڭغا گويا مۇشۇ ھەشـ
مەتلىك ھويلىنىڭ ئىچىدە ئادەملەرنى ئۇنـ
تۇغاق قىلىپ قويىدىغان ئاجايىپ بىر سېـ
ھىر باردەك، ئاشۇ ھەشىمەتلىك ھويلىنىڭ،
ئاشۇ قىپقىزىل زىننەتلەنگەن ئۆيلەرنىڭ
ئىچىگە ئادەملەرنى ئۇنتۇغاق قىلىپ قويىدىغان
سېھىرلىك بىر خىل دورا چېچىپ قويۇلغاندەك
تۇيۇلاتتى، ئۇ كۆپ ئويلايتتى، ھەر كۈنى

ئاخشامدا سومكا كۆتۈرۈپ دەۋازىدىن كىرىپ كېتىۋاتقانلارنى كۆرگەندە مۇشۇ ئىش ئۇستىدە ئويلاپ قالاتتى. لېكىن بۇ سىرنى يېشەلمەيتتى. يېشەلمىگەنسېرى، سىرلىق تۇيۇلاتتى.

باسىت ئۇستا بۇ سومكىلارغا نېمە قاچىلانغانلىقىنى كېيىنرەك غۇۋا ھېس قىلدى. چۈنكى ئۇ ھەر قېتىم ئايال قوشنىسىغا ياردەملەشكىلى كىرگەندە، مەززىلىك توخۇ گۆشى، تونۇر كاۋىپى، پىشۇرۇلغان بېلىق ۋە باشقا ئېسىل يېمەكلىكلەر بىلەن مېھمان بولاتتى، بەزى كۈنلىرى ئايال قوشنا گېزىت قەغىزىگە ئورالغان توخۇ گۆشىنى ئىشقا مېڭىش يولىدا ئۇنىڭ دۇكىنىغا تاشلاپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەلۋەتتە ئۇ مەززە قىلغان بۇ نەرسىلەر بىر كېچە قونۇپ قالغان، لېكىن بۇزۇلمىغان نەرسىلەر ئىدى. باسىت ئۇستا گەرچە نەشە چېكىپ يۈرۈيدىغان ئادەم بولسىمۇ، لېكىن بازاردىن ھېچنېمە، ھەتتا ئاشلىق دۇكىنىدىن ئۇنمۇ، قاسساپتىن گۆشمۇ سېتىۋالمايدىغان بۇ قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىگە بۇنداق ئېسىل يېمەكلىكلەرنىڭ قايسى يول بىلەن كېلىپ قالىدىغانلىقىنى پەرەز قىلالمىغۇدەك دىۋەڭ ئادەممۇ ئەمەس ئىدى. ھەتتا ئۇنىڭ پەرىزى ئەمەلىيەتتىمۇ ئىسپاتلاندى. دەرۋازىدىن خۇرۇم سومكىلار كۆپرەك كىرگەن ئاخشاملىرى قوشنىلىرى باسىت ئۇستىنى ئويغىتىپ ئۇنى ئۆزلىرىگە ياردەملىشىشكە تەكلىپ قىلاتتى، ئالتە - يەتتە توخۇنىڭ گۆشىنى، ئون كىلولاپ تونۇر كاۋىپىنى سېتىۋېتىپ كېلىشكە ئەۋەتەتتى. بۇنداق ياردەمگە تەكلىپ قىلغىلى ئەلۋەتتە يەنىلا ئايال قوشنىسى چىقاتتى. ئۇستامغا تاتلىقىنە ئەركىلەيتتى. ئەگەر ئۇستام بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭغا ئېسىلسا، «ئەتە، ئەتە چوقۇم ...» دەيتتى - دە، كاۋاپ ۋە توخۇ گۆشى سېلىنغان سومكىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزاتتى. ئارقىدىنلا «مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالغان ئىكەنمىز، كەلمەي قالدى. ئەتىگە قالسا بۇزۇلۇپ قالغۇدەك، ئۆزلىرى ئېغىر كۆرمەي...» دەيتتى. ئۇستام ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىنى بىلەتتى. شۇنداقتىمۇ يەنىلا ياردەملىشەتتى، يېرىم كېچىدە قاۋاقخانىلارنى ئارىلايتتى - دە، كەيىپلىكتە مەردلىشىپ كەتكەن مەستلەرگە سېتىۋېتىپ كېلەتتى. ئۇ قوشنىلىرى ئۈچۈن يېرىم كېچىدە كاۋاپ ۋە توخۇ گۆشى سېتىشقا بەش - ئالتە قېتىمدەك چىقتى. ھەر قېتىم چىققاندا، ئايال قوشنىسىنىڭ ھېلىقى: «مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالغان ئىكەنمىز ...» دېگەن يالغان سۆزى تەكرارلىناتتى، لېكىن ئۇنىڭ «ئەتە، ئەتە...» دېگەن سۆزى يالغان ئەمەس ئىدى. ئەتىسى ئۇستام پۇلنى ئەكىرىپ بەرگىلى كىرگەندە، ئۇ ۋەدىسىنى ئۆزلۈكىدىن ئورۇندايتتى.

يېقىنقى ئىككى ئايدىن بېرى ئۇستام ئۇلار ئۈچۈن توخۇ گۆشى سېتىشقا چىقماس بولدى. چۈنكى ئىككى ئايدىن ئىلگىرى بىر ئاخشامدا كىمدۇر بىرسى ماشىنا بىلەن كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە توڭلاتقۇدىن بىرنى تاشلاپ كەتكەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇستام گۆش سېتىپ بېرىشكە چىقمىدى. لېكىن ھەر كۈنى ئاشۇ خۇرۇم سومكىلاردا كەلگەن يېمەكلىكلەردىن ياغ چايناپ يۈرۈۋەردى.

ئۇستام ئۇنتۇلۇپ قالغان سومكىلارنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇستام ئاشۇ ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى — مېھمانخانىلارمۇ، ياتاق ئۆيمۇ، ھەتتا ئايال قوشنىنىڭ ھۇجرىسىمۇ ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئاشخانىمۇ، باشقا ھۇجـ

را، قازناقلارمۇ ئۇنىڭغا ئايان ئىدى ... لېكىن ھېچقايسىسىدا ھېلىقى سومكىلار كۆرۈنمەيتتى. ئۇستام سومكىلار توغرىسىدا ئويلىغاندا، ھەيران بولاتتى. ھەر كۈنى ئاخشامدا كىرىپ كېتىدۇ - يۇ، چىقمايدۇ. زادى نەگە كېتىدۇ؟ ئۆتكەندە كىيىم تىكتۈرگىلى كەلگەن بىر مۇئەللىم، دۇنيادا ئەينەك يەيدىغان، نوغۇچ لامپىنى بىر باشتىن چاينىپ يەۋېتەلەيدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئولتۇراتتى، قوشنىلاردىمۇ ئاشۇنداق خىسلەت بارمىدۇ؟ ... ئۇستام ئالتە ئايدىن بېرى، ياق، سەككىز ئايدىن بېرى مانا شۇنداق ئويلايتتى.

بۇ ئۇستام ئۇچۇن ھەقىقەتەن بىر سىر، تاپقىلى بولمايدىغان بىر تېپىشماق بولۇپ قالغاندى. لېكىن دۇنيادا يېشىلمەيدىغان سىر - تۇگۇنچەك، تاپقىلى بولمايدىغان تېپىشماق بولمايدىكەن. بۇگۇن ئاخىر بۇ سىر يېشىلدى، تېپىشماق تېپىلدى.

قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى بوش غىچىرلاپ ئېچىلدى، ئەر قوشنا چىقىپ كەلدى. ئۇ باشتاق، كۆڭلەكچان ئىدى، چاچلىرى چۈشۈپ تاقىر بولۇپ قالغان بېشى كەچكى شەپەق نۇرىدا پاششا كاۋىسىدەك پارقىرايتتى. ئۇ باسىت ئۇستىنىڭ دېرىزىسى ئالدىغا كەلدى، دەرۋازىسىدىن چىقىپلا توختاپ قالدى. قوللىرىنى بەللىرىگە تىرەپ ئاسمانغا، دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا، ئۆيلەرنىڭ ئۆگىزىسىگە نەزەر سالدى. ئۇ شامالدىغلى چىققان ئادەمگىمۇ، نېمىدۇر بىر نەرسىنى ئويلاۋاتقان ئادەمگىمۇ ئوخشايتتى. خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ باسىت ئۇستىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قويۇقىدا نەزەر سېلىپ تۇرغان باسىت ئۇستا قوشنىسىنىڭ ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى شۇ زامان چۈشەندى، ئۇ نېمىگە چاقىرىدىكىنە؟ يارەملىشىدىغان ئىشى بارمىدۇ ياكى بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغانمىدۇ؟ باسىت ئۇستىنىڭ قەلبىدە ئەنسىزلىك بوش داۋالغۇدى. ئۇ دۇكاندىن چىقىپ قوشنىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

دۇكاننى تاقۇۋېتىپ بىزنىڭكىگە كىرسىلە، گەپ بار ...

ئۇستامنىڭ قەلبىدىكى ئەنسىزچىلىك كۈچەيدى، ئەگەر يارەملىشىدىغان ئىش بولسا، ئايال قوشنا ئۆزى چىقاتتى، ئەر قوشنا چىقىپتۇ، زادى نېمە ئىشتۇ؟

باسىت ئۇستا ھويلىغا كىرىپ كەلگەندە، قوشنىسى ھويلىنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئىچىدە تۇراتتى، ئۇستام ئۇدۇل شۇ يەرگە كىردى. ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئىچىدىكى كۆكتات ساقلايدىغان يەر ئاستى ئۆيگە چۈشىدىغان پەشتاقنىڭ قاپقىقى ئېچىپ قويۇلغاندى.

— ئۇستام، سېتىۋېتىدىغان ئازراق بىر نەرسە بار ئىدى، ئۆزلىرى بىللا، ھۆكۈمەت خىزمىتىنى قىلىدىغان ئادەم ئۇياق - بۇياقتا كۆپ بارىدىغان گەپ ئىكەن. ھەر قېتىم ئۇنى - بۇنى ئالدىكەنمىز، قاچىلىغلى سومكا بولمىسا بولمايدىكەن، سومكىمۇ ئالدىكەنمىز ... شۇنداق قىلىپ بىرمۇنچە سومكا يىغىلىپ قاپتۇ، ئۆزلىرىنى ئاشۇ سومكىلارنى سېتىپ بېرەرمىكىن دەپ چاقىرغانتىم. ئەرزان باھادا بولسىمۇ سېتىۋەتسەك ...

ئۇستامنىڭ كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

— بولىدۇ، سېتىپ بېرەيلى، دۇكىنىمىزدىمۇ ئاشۇنداق نەرسىلەر سېتىلىدۇ، سىلىگە يارەملىشىش ئۆز ئىشىمىز. سومكىلار نەدىكىن؟

— یەر ئاستی ئۆیدە.

ئۇستام سىمونت پەشتاق بىلەن تۆۋەندىلەپ يەر ئاستى ئۆيگە چۈشتى. يەر ئاستى ئۆي سومكا بىلەن پەۋەس توشۇپ كەتكەن. سومكىلار بىرىنىڭ ئۇستىگە بىرى قالايمىقان تاشلاپ قويۇلغاندى، ئۇستام ھەممىنى چۈشەندى، ئۇنىڭ سومكىلار توغرىسىدىكى گۇمانى بىردىن يېشىلىپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئايان بولدىكى، قوشنىلاردا سومكا يەيدىغان خىسلەت يوق ئىكەن، ئۇلار سومكىلارنى يېمەپتۇ، يەر ئاستى ئۆيگە يىغىپ ساقلاپتۇ...

ئۇستام قوشنىسىنىڭ «بازاردىن سېتىۋالغان» دېگەن گېپىنى ئەسلەپ پىسسىقىدە كۈلۈپ قويدى.

ئۇستام سومكىلار بىلەن بىرەر سائەتچە ھەپىلەشتى. ئۇ سومكىلارنى ئىلغىماقچى، پۇلغا يارىغۇدەكلىرىنى خىللىماقچى بولغانىدى، لېكىن خىللىيالمىدى، چۈنكى سومكىلارنىڭ ھەممىسى پۇلغا يارىغۇدەك، يېڭى ئىدى. پەقەت قېلىن چاك - توزاندىلا بۇلغىنىپ تۇراتتى. ئۇستام ئاخىرى كىچىك سومكىلارنى چوڭ سومكىلارنىڭ ئىچىگە، چوڭ سومكىلارنى بولسا تاغارغا قاچىلىدى، توپىتوغرا بەش تاغار بولدى. بۇلارنى قانداقمۇ سېتىپ بولغىلى بولار دېگەن خىيالدا كۆڭلىگە لەپىيدە ۋەھىمە چۈشۈپ ئۆتتى. لېكىن شۇزامان يوق بولدى. كەچتە قاراڭغۇدا سومكا كۆتۈرىدىغانلار تۇگىمەيدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسگە سومكا كېرەك. شۇنداق ئىكەن، نېمىشقا سېتىپ بولغىلى بولمىسۇن؟ ئۇلار كېلىپ سېتىۋالىدۇ ۋە ئاشۇ قورۇدا ئۇنتۇپ قالىدۇ. مەن يەنە ساتقىلى ئېلىپ كېلىمەن، ئۇلار يەنە ئالىدۇ... بۇ ئايلانما سودا ئاياغلاشمايدۇ... ئۇ شۇ مىنۇتتا مانا شۇنداق ئويلىدى، شۇ ئۇي ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى غەمنى يېڭىقىلىپ تاشلىدى.

ئۇستام تاغارلارنى ھارۋىغا بېسىپ ئېلىپ ماڭغاندا، ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. يۇلتۇزسىز ئېگىز ئاسمان تەگسىز ھاڭدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. شۇنداق قىلىپ مۇشۇ دەرۋازىدىن قاراڭغۇدا كىرگەن سومكىلار يەنە قاراڭغۇدا چىقىپ كەتتى.

6. ئامەت

ئۇستام شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىدا ئايالى ئاچقان چەرچىن مال دۇكىنىدا خېلى ئۇزۇن ھايال بولۇپ قالدى. ئۇ ھارۋىدىن تاغارلارنى چۈشۈرۈپ بولۇپلا ئايالىنى ئۆيگە قايتۇرۇۋەتتى. دۇكاننى كېچىسى ساقلاپ ياتىدىغان ئوغلى بىلەن ئىككىسى سومكىلارنى تاغاردىن چىقىرىپ بىر - بىرلەپ سۈرتۈپ چىقتى. ئىچىنى ئۆرۈپ قاقتى. گۆش - كاۋاپلاردىن قالغان داغلارنى، مېۋە - چېۋە شالىتاقلىرىنى ھۆل لۆڭگە بىلەن سۈرتتى. ئۇلارنى خېلى كۆچەپ ئىسكەتلىدى. ئۇلار دەسلەپتە پەقەت بىر تاغاردىكى سومكىلارنىلا پەشتاختىغا تىزماقچى، قالغان سومكىلارنى تاغار بىلەن كاردۇاتنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويماقچى بولدى، ئۇ بىرىنچى تاغاردىكى ئاخىرقى سومكىلارنىڭ بىرىنى تازىلاۋاتقاندا، ئۇنىڭغا سومكا ئىچىدە بىر نەرسە بارەدەك تۇيۇلدى. ئۇ سومكىنىڭ سېرتىمىسنى ئېچىپ ئىچىگە قاراپ باقتى، سومكىنىڭ ئىچىدە ھېچنېمە يوق ئىدى. كىچىك يانچۇقىنىڭ سېرتىمىسنى ئاچتى. قولىنى تىقىپ سۈلياۋغا ئورالغان بىر نەرسىنى ئالدى. ھىم، سېھىرلەنگەندەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى، قوللىرى تۇتسا بولمايدىغان بىر نەرسىنى تۇتۇپ سال-

غاندەك تىترىدى. قولىغا قىپقىزىل چوغىنى ئالغاندەك چۆچىدى.

— دادا نېمىكەن ئۇ؟

— پۇل ...

— پۇل؟

ئۇستامنىڭ ئوغلى دادىسىنىڭ قولىدىن سۇلياۋ بولاقنى ئالدى. پۇل سۇلياۋ خالتىنىڭ ئىچىدە ئىدى. پۇلنىڭ رەڭگى، سان - نەقىشلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوغۇل سۇلياۋ خالتىنى تېگىدىن تۇتۇپ دۇم قىلىۋىدى، بىر باغلام ئون يۈەنلىك پۇل يەردە ياتقان سومكىنىڭ ئۈستىگە پوككىدە چۈشتى. ئارقىدىنلا بىر ۋاراق قەغەز ئۇنىڭ ئۈستىگە لەيلەپ قوندى.

— خەت؟

ئاتا- بالىنىڭ كۆزلىرى خەتكە تىكىلدى:

«ھۈرمەتلىك رەھبىرىمىز، ئۆتكەن قېتىم كەلگىنىمىزدە، ئوغلۇمنىڭ خىزمەت مەسىلىسىنى ئۆزلىرىگە دېگەنىدىم. بالىمىزنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالى پەقەت ئۆزلىرىگە قاراشلىق، ئۆزلىرى يوليورۇق بەرسىلىلا دەرھال ئىش پۈتىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا ئۇنۇتمايمىز. مەڭگۈ خىزمەتلىرىدە بولۇشقا تەييارمىز. ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتكارلىرى مەھەممەت». قەغەزگە يېزىلغىنى پەقەت شۇلا ئىدى. ئاتا - بالا قەغەزگە بىر ھازا تىكىلىپ تۇرۇپ قېلىشتى. باسىت ئۇستا ھەممىنى چۈشەنگەنىدى. «ھەي، بىچارە، ئۇلار پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ كۆرمەپتۇ. بالىنىڭ خىزمەت مەسىلىسى ھەل بولغانمىدۇ؟...» ئۇنىڭ قەلبىدە ھەيرانلىقمۇ، ئېچىنىشىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشمۇ بارئىدى، كۆزلىرى بولسا سومكا ئۈستىدە ياتقان بىر باغلام پۇلغا تىكىلىپ قالغانىدى. شۇ مىنۇتتا ئۇ پۇلنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ، خەتنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ بىلمەيتتى. پۇلنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بەرسۇنمۇ؟ ئۇنداقتا پۇلنىڭ ئىگىسى زادى كىم؟ مەھەممەت دېگەن قايسى مەھەممەت؟ جاھاندىكى شۇنچە جىق مەھەممەتلەر ئىچىدىن پۇلنىڭ ئەسلى ئىگىسى بولغان مەھەممەتنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟ ياكى پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ قوشنىسىغا تاپشۇرۇپ بېرىشى كېرەكمىكىن؟

باسىت ئۇستا ئۇزۇنغىچە ئويلىنىپ قالدى. ئاخىرى ئامەت، ماڭا كەلگەن ئامەت دېگەن يەرگە كەلدى. راستىنى ئېيتقاندىمۇ ئۇ ئۆزىگە كەلگەن ئامەتنى قاچۇرۇپ قويغۇدەك، تەقدىر ئۆز رىسقىغا پۈتكەن نېمەتتىن ۋاز كەچكۈدەك ھاماقەت ئەمەس ئىدى. ئاخىرى پۇلنى ئېلىپ سۇلياۋ خالتىغا سالدى. نېمىشقىدۇر ھېلىقى خەتنىمۇ سېلىپ قويدى. ھەممىنى قوشۇپ قوينىغا تىقتى. ئۇنىڭ قەلبىدە خۇشاللىق ئارىلاش ھاياجان ئۆركەشلەيتتى. ئۇ قەلبىدە يەنە ئېچىنىشقىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ، ھېسداشلىققىمۇ ئوخشايدىغان بىر تۇيغۇنىڭ شولىسىنى كۆرگەندەك بولدى. شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستا دۇكاندا ئۇزۇنغىچە ھايال بولۇپ قالدى. ئاشۇ ئامەت ئۇنىڭ قەلبىگە يېڭى قىزىقىش، يېڭى ئۈمىد سوۋغا قىلغانىدى. ئۇلار ئاتا - بالا ئىككىيلەن ھەممە سومكىلارنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ئەمدى ئۇلار سومكىلارنى سۈرتۈشنىمۇ، پەشتاختىغا تىزىشنىمۇ ئۇنتۇپ، سېرتمىسىنى ئېچىپ ئىچىگىلا قارايتتى. ھەممە يانچۇقلىرىغىچە قاراپ چىقاتتى. ئاختۇرۇش — ئامەت ئاختۇرۇش ئۇزۇنغىچە داۋاملاشتى. لېكىن كېيىنكى سومكىلاردىن ھېچنېمە تېپىلمىدى.

باسىت ئۇستا ئۆيىگە قايتىۋاتقاندا، ئاللىقاچان ئەل ئايىغى بېسىققانىدى.

AltunOq

شۇنداقتىمۇ ئۇ كوچىلاردا شادلىققا چۆمگەن كىشىلەرنى كۆرگەندەك كۆلۈمسىرەپ باراتتى. قوينىدا تومپىيىپ تۇرغان ئامەت ئۇنى خۇشال قىلاتتى: ئۇ كېتىۋېتىپ يېڭى قوشنىلىرىدىن كەلگەن ياخشىلىقلارنى بىر - بىرلەپ ئويلاپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاق بېلىقتەك ئاپئاق ئايال قوشنىسىنى، ئۆز ئايالىنىڭ تىجارەت كېنىشكىسى ئېلىپ دۇكان ئاچقانلىقىنى، پايدا تاپقانلىقىنى، ئوغلىنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشقانلىقىنى، بۇگۈنكى ئامەتنى ... ھەممىسىنى ئويلاپ ماڭدى. يېڭى ئۆينىڭ يېڭى قوشنىلارغا ئايىغى ياراشقاندەك، يېڭى قوشنىلارنىڭ ئۇلارغىمۇ ئايىغى ياراشقانىدى. ئۇستام مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىدىن مەمنۇن ئىدى. خۇشال ئىدى. يەنە ئۇستامنىڭ قەلبىدە بىر خىل غەشلىكمۇ بار ئىدى. ئاشۇ ھەشەمەتلىك ئۆيلەرنى، ئاشۇ دەرۋازىدىن تۇن قاراڭغۇلۇقىدا كىرىپ كېتىۋاتقان سوەكىلارنى، ئاشۇ ئۆيلەردە يېيىلىۋاتقان، ئىستېمال قىلىنىۋاتقان نەرسىلەرنى ئويلىسىلا ئۇستامنىڭ قەلبىدە ئاللىقانداق بىر خىل نەپرەت ئويغىناتتى. بۇ ھەسەتمۇ؟ چىدىماسلىقمۇ؟ ئۇستام بۇنى بىلمەيتتى. لېكىن ئۇنىڭغا ئاشۇ ئاق بېلىقتەك چىرايلىق ئايالنىڭمۇ ئەركىلەشلىرىمۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى، ھەتتا قوشنىسىنىڭ ئۆزلىرىگە قىلغان ياخشىلىقلىرىمۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى.

7. بەختسىزلىك

«بىر خۇشاللىقنىڭ بىر يىغىسى بار» دېگەن گەپ راستمۇ؟ بىرەر ئىلمىي ئاساسي بارمۇ؟ بۇنىڭغا ھازىر ئېنىق بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن بۇ يەردە ھەقىقەتەن ئاشۇنداق ۋەقە يۈز بەردى.

يېڭى قوشنىنىڭ تويلاشقىلى ئون بەش يىل بولغان خوتۇنى بىرىنچى قېتىم قورساق كۆتۈرۈپ، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن توققۇز سائەت، توققۇز دەقىقە تولاي دەپ قالغان چاغدا ئۆي ئىگىسىنىڭ خۇشاللىقى پەلەككە كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ پەرزەنت يۈزى كۆرۈش ئارمىنى چېچەك ئاچاي دەپ قالغان چاغدا، بەختسىزلىك يۈز بەردى. خۇدا پۈتكەن قىسمەت بىلەن بەندىدىن كەلگەن كەلمىش بىرلا ۋاقىتتا ئۆزىنى ئاشكارىلىدى. توغرىسىنى ئېيتقاندا ئالدى بىلەن بەندىدىن كەلگەن كەلمىش، ئارقىدىن خۇدادىن كەلگەن كەلمىش يېتىپ كەلدى. خۇددى «بالا كەلسە قوش، ئامەت كەلسە تاق» دېگەننىڭ ئۆزى بولدى.

باسىت ئۇستا قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پىكاپنىڭ توختىمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بايقاپ قالدى. قوشنىسىمۇ خىزمەتكە بارمايدىغان بولۇپ قالدى. ھەتتا ئۆيدىن تالاغىمۇ چىقمايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاخشاملىرى ئۇنى يوقلاپ كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلدى. باسىت ئۇستا مانا شۇ ئىشلاردىن ھەيران بولۇپ يۈرگەندە كىملەردۇر ئۇنى ئىزدەپ كەلدى. ئەتىۋارلىق مالالارنى سېتىپ بېرىش توغرىسىدىكى بەش - ئالتە پارچە تەستىق، ئوغلىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدىكى تەستىق ... دېگەندەك قەغەزلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ «بۇنى سىزگە تەستىقلاپ بەرگەنمۇ؟» دەپ سوراشتى. باسىت ئۇستا «ھەئە!» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ بۇلارنى ئىنكار قىلىشقا ئاجىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ قەغەزلەردە ئۇنىڭ ئىسمى بار ئىدى. كەلگەنلەر خاتىرىلىرىگە ئاشۇ «ھەئە» نى يېزىپ، ئۇنى قول قويدۇرۇپ قايتىپ كېتىشتى. ئۇستا قوشنىلىرىغا

کېلىۋاتقان بەختسىزلىكنى غۇۋا سەزگەندەك بولدى. لېكىن ئۇ ئۇلارغا ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق بەختسىزلىكنىڭ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى زادىلا ئويلىمىدى.

قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى ئىدى. باست ئۇستا قوشنىدارچىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ ئەتىگەندىلا ئۇلارنىڭكىگە ھېيتلاپ كىردى. ئۇ كىرگەندە ئەر قوشنىسى مېھمانخانىدىكى قېپقىزىل ساپاغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ، ھېلىلا پىشۇرۇلغان ئىسسىق گۆشتىن يەۋاتقانىكەن. ئايال قوشنا ئاشخانىدىمىكىن، كۆرۈنمەيتتى. ئۇستامنى ئەر قوشنا ئۆزى كۈتۈۋالدى. ساپاغا تەكلىپ قىلدى. ئالدىدىكى گۆشنى ئۇستامنىڭ ئالدىغا قويدى. لىگەندىكى گۆش ــ بىر قوينىڭ يېرىمىنى ئون پارچىلاپلا پىشۇرغاندەك كۆپ ئىدى. قوشنا ئۇستامنى گۆشتىن بىر قىشقا، ئازادە ئولتۇرۇپ ھېيتلاشقا ئۇنىدىدى، ئۆزىمۇ بىرلىكتە لىگەنگە قول ئۇزاتتى ...

بۇ باست ئۇستىنىڭ بۇ يىلقى ھېيتتا تۇنجى قېتىم باشقىلارنىڭكىگە ھېيتلىشى ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ بۇ ئۆيدە زادىلا قورۇنمايتتى، شۇڭىمۇ تارتىنمىدى. گۆشتىن تويغۇچە يېدى. يوغان بىر پارچە سانىنى پۈتۈن يەپ بولدى. گۆشكە تويغاندا ئاندىن بولدى قىلدى. ئاغزىنى، قوللىرىنى سۈرتۈپ بۇ يىلقى ھېيتنىڭ تولىمۇ بايىاشات بولغانلىقى، شۇغىنىسى ھاۋا ئىسىق بولغاچقا، گۆشنى سانلىماق تەس بولۇۋاتقانلىقى توغرىسىدا گەپ قىلىپ ئولتۇردى. ئۇ قوشنىسىنىڭ «بۇگۈنچە ئىشلەتمەيدىغان گۆشلىرىنى بىزنىڭ توڭلاتقۇغا ئەكىرىپ قويىسلا» دېيىشنى كۈتكەنىدى، لېكىن قوشنىسى ئۇنداق دېمىدى. ئۇ «ھە، ھە» لا دەيتتى، ھە دەپ گۆش يەيتتى. ئۇ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن، ئۇزۇندىن بېرى گۆش يېمىگەن ئادەمدەك گۆش يەۋاتاتتى. ساڭزا يېگەچ گەپ قىلىپ ئولتۇرغان باست ئۇستا دەسلەپتە ئۇنىڭ گۆش يېيىشلىرىدىن ھېچ نېمىنى ھېس قىلمىدى. كېيىن لىگەندىكى گۆشنىڭ پاك ـ پاكىزە يېيىلىپ بولغانلىقىنى كۆرگەندە بولسا ھەيران قالدى. ئۇنىڭ ئىشتىھايى، ھەزىم قىلىش ئىقتىدارى، ئاشقازىنى بەلكىم ئاشۇنداق ياخشىدۇ. يېرىم قوينىڭ گۆشنى يەپ بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئۇنىڭدەك ئىشتىھالىق ئادەملەر جاھاندا ئازمىدى؟ بۇنچىلىك ئىشتىھالىق بولمىسا، مۇنچىلىك سەمرىگىلى، قورساق سالغىلى، قوش ئېگەك چىقارغىلى بولاتتىمۇ؟

ئىككىسى كونا ـ يېڭى قوشنىلارنى بىرلىكتە ھېيتلاشقا كېلىشتى. بۇنداقتا ھەر ئىككىلىسىگە ئاسان بولاتتى. بىرسى تونۇمىغاننى يەنە بىرسى تونۇشتۇراتتى. ھەر ئىككىلىسىمۇ تونۇشمىغان قوشنىلىرى بىلەن تونۇشۇۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىرلىكتە يولنىڭ شەرقىدىكى كونا قوشنىلار بىلەن يولنىڭ غەربىدىكى يېڭى قوشنىلارنى ھېيتلاشقا باشلىدى.

بىرىنچى ئۆيدە، لىگەن پاكىزە قۇرۇقدالدى. ئىككىنچى ئۆيدىكى لىگەنمۇ پاك ـ پاكىزە قۇرۇقدالدى. ئۈچىنچى ئۆيدىمۇ شۇنداق بولدى. باست ئۇستىنىڭ يېڭى قوشنىسى «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم»، «ھېيتلىرىڭغا مۇبارەك بولسۇن» دېگەن سۆزلەردىن كېيىنلا لىگەندىكى گۆشلەرگە تۇتۇش قىلاتتى، تاكى لىگەندىكى گۆش تۈگىمىگۈچە توختىمايتتى. ئۇ ساڭزىمۇ چاينىمايتتى، ياغلىق توقاچ يەيتتى. شورپا ئىچەتتى. قوغۇن ـ تاۋۇز يەيتتى. ئۈزۈم ـ شاپتۇلغا باقاتتى، ئاغزى زادىلا جىم تۇرمايتتى. ئاغزى چاينايتتى،

گىلى يۇتاتتى، يۇتۇپ توختىمايتتى. خۇددى مەڭگۇ تويماس لەھەڭدەك توختىماي يۇتاتتى.

باست ئۇستىنىڭ ھەيرانلىقى ئىككىنچى ئۆيدىلا ئەجەبلىنىشكە كۆتۈرۈلگەندى. ئۇچىنچى ئۆيدە ئۇنىڭ ئەجەبلىنىشى ئاجايىپ ئەجەبلىنىشكە كۆتۈرۈلدى.

ئۇلار ئۇچىنچى ئۆيدىن ئۇزىغاندا، باست ئۇستا «ئەمدى قايتىپ چۈشتىن كېيىن ھېيتلىساقمىكىن» دېگەن تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى، لېكىن بۇ رەت قىلىندى. ئۇنىڭ قوشنىسى ئۇزلۇكسىز ھېيتلاشنى تەشەببۇس قىلاتتى. ئۇستام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تۆتىنچى ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاشقا مەجبۇر بولدى. لېكىن ئۇنىڭدىكى ئاجايىپ ئەجەبلىنىش ئەمدى قورقۇنچلۇق بىر ئەندىشىگە ئورۇن بوشتىپ بېرىۋاتاتتى. بىچارىنىڭ قورسىقى يەل كۆپ ئۇرۇلغان بالۇندەك پاڭىدە يېرىلىپ كەتمىسە بولاتتىغۇ، ھەرە يۇتۇپ سالغان پاقىدەك ئېتىلىپ كەتمىسە بولاتتىغۇ دەپ ئويلاتتى. تۆتىنچى ئۆي تېۋىپنىڭ ئۆيى ئىدى. ئۇلار كىرىپ كەلگەندە تال بوستانلىق ھويلىدا ھېچكىم يوق ئىدى. دەرۋازىنىڭ يېنىغىلا ئورۇنلاشتۇرۇلغان سۇ جۇمىكىنىڭ ئاستىدا لىقمۇ-لىق سۇ قاچىلانغان بىر چىلەك تۇراتتى. ئەر قوشنا ئۇنىڭ پاكىزە سۇ چېلىكى ئىكەنلىكىنىمۇ ياكى پاسكىنا چىلەك ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇقماستىنلا ئۆزىنى چىلەككە ئاتتى. چىلەكنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىككى قولى بىلەن چىلەكنىڭ گىرۋەكلىرىدىن تۇتتى - دە، بېشىنى چىلەككە تىقىپ سۇنى غۇرتىلدىتىپ سۇمۇرۇشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ياستۇقتەك يوغان قورسىقى تېخىمۇ ساڭگىلىدى. سۇ ئىچىۋاتقان كالىغا ئەجەبمۇ ئوخشايدىكەن دەپ ئويلىدى باست ئۇستا. شۇنچىۋالا سۇ ئىچكەنمۇ بارمۇ؟ يېگەنلىرىگە قارىغاندا ئىچكىنى تېخى ئانچە جىق ئەمەس، بىراق ... ئۇستا ھەيرانلىق، ئەنسىزلىك ئىچىدە قاراپ تۇراتتى. چىلەكتىكى سۇ ئوبدانلا يېرىمداپ قالدى. ئۇنىڭ قوشنىسى ئوق تەگكەن قوتازدەك چىلەكنىڭ يېنىغا گۇپپىدە يىقىلدى. چىلەك ئۆرۈلۈپ سۇ ئۇنىڭ ئاستىغا يالاپ كەتتى.

— ھوي، نېمە بولدىلا؟ نېمە بولدىلا؟ — باست ئۇستا ھودۇقۇپ قالدى. ئۇ قوشنىسىنىڭ بېشىنى يۆلىدى. قۇلىقىغا خۇددى چالا بوغۇزلانغان كالىنىڭ خارقىرىشىدەك دەھشەتلىك ئاۋاز ئاڭلاندى، ئۇنىڭ نەپەس يوللىرى بوغۇلۇپ جان تالىشىۋاتقانلىقىنىمۇ ياكى ئۇخلاپ خورەك تارتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى.

— ھوي، ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ بىرسىگىلار چىقىڭلار ... — ئۇستا ۋەھىمە ئىچىدە توۋلىدى. ئۇيدىن پاختەك تۇكى سارجىدا يەكتەك كىيگەن تېۋىپ ئاخۇنۇم پالاخشىپ چىقىپ كەلدى. ئۇستا بىلەن تېۋىپ ئاخۇنۇم ئۇنى كۆتۈرۈپ سوپىغا ئاپىرىپ ياتقۇزدى. ئۇ ھېلىمۇ دەھشەتلىك خارقىراپ ياتاتتى.

تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرلىرىنى تۇتتى، چىرايىغا ئۇزۇنغىچە تىكىلىپ قاراپ تۇردى. كۆز - قاپاقلىرىنى يېرىپ كۆزىنىڭ ئىچىگە نەزەر سالدى. شۇنىڭدىن كېيىن خورسىنىپ بېشىنى چايقىدى.

— نېمە بوپتۇ ئاخۇنۇم؟

— ھېچنېمە، ھېچنېمە بولماپتۇ، ئۇخلاپ ئويغانسىلا تۇزۇلۇپ قالدۇ.

— ئۇنىڭدا ھېچقانداق كېسەل يوقمىكەن؟

— باردىكەن، بولغاندىمۇ دەھشەتلىك كېسەل، ئۇ دۆي كېسەلگە مۇپتىلا بوپتۇ.

— دۆي كېسەل؟ — باست ئۇستا ھېچ نېمىنى چۈشەنمىدى. ئۇ خەلق چۆچەكلىرىدە تەسۋىرلەنگەن بىر ئۇخلىسا قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇخلايدىغان، بىر ئولتۇرۇشدا قىرىق ئادەمنىڭ گۆشىنى يەپ بولىدىغان، بىر سۈمۈرۈشتىلا قىرىق دەريانىڭ سۈيىنى ئىچىپ بولىدىغان دەھشەتلىك مەخلۇق دېۋىنى دۆي دەپ ئاتايدىغانلىقىنى بىلەتتى. لېكىن دۆي كېسەل دەپ زادىلا ئاڭلاپ باقمىغانىدى، ئۇ تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ ئاغزىغا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قاراپ قالدى.

— ھەئە، دۆي كېسەل، ئۇ دۆي كېسەل بوپتۇ، بۇنداق كېسەل يېسەيسە قورسىقى تويمايدىغان، بىر تونۇر نانىنى، بىر قوينىڭ گۆشىنى يەپ بولۇپمۇ قورسىقىنىڭ تويغىنىنى بىلەلمەيدىغان، چېلەكتىكى سۈنى ئىچسە بىردەم كىم چېلەكنى قولىدىن تارتىۋالمىغۇچە توختىماي ئىچۈۋېرىدىغان كېسەل. ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ باقسىلا، بۇنداق كېسەللەرنىڭ چىرايى ئاپئاق ئاقىرىپ پاختىدەك يۇمشاپ كېتىدۇ. خۇددى يەل بەرگەن قوينان توپتەك بوردىلىپ سەمرىيىدۇ، ئاشقازان - ئۈچەيلىرى، قورساق تېرىلىرى رېزىنكىدەك سوزۇلىدىغان بولۇپ قالىدۇ، لېكىن ھەر قانداق سوزۇلۇشچانلىقىنىڭمۇ چېكى بولىدۇ. بۇنداق كېسەللەرنىڭ ئاقۇتتى قورسىقى يېرىلىپ ئۆلۈش ... بۇنداق كېسەل ئۇزۇن مۇددەت نەپسىنى يىغماسلىقتىن، ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ ئوزۇقلىنىشتىن، تائىلىق تۇرۇملارنى يېيىشكە ئارتۇق بېرىلىپ كېتىشتىن پەيدا بولىدۇ. بۇ داۋاسى يوق ددەشەتلىك كېسەل. خۇدا بەندىسىنى بۇنداق كېسەلگە نېسىپ قىلمىسۇن ... ھېلىمۇ ياخشى ئۇ سۇ ئىچۈپتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، بولمىسا دەھشەتلىك ئاقۇەت بۇگۈنلا يۈز بېرىدىكەن ...

باست ئۇستا ئەمدى بىرئاز چۈشەنگەندەك بولدى. لېكىن كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە قانداقتۇر بىر تۈگۈن بارەدەك تۇيۇلاتتى. ئۇ بۇرۇلۇپ سۈپىدا خارقىراپ ياتقان قوشنىسىغا نەزەر سالدى. ئۇنىڭ سامان قاچىلانغان خالتىدەك بوش ۋە يوغان قورساقلىرى ئىككى يېنىدىن ساڭگىلاپ، سۈپىدىكى بۆز گىلەمگە تېگىپ تۇراتتى. ئۇستامنىڭ كۆز ئالدىدىن ئاشۇ ساناقسىز ئاخشاملاردا دەرۋازىدىن كىرىپ كەتكەن نەرسىلەر بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. تاغارلار، سومكىلار، ساندۇق - يەشىكلەر خۇددى يىپقا تىزىلغان مارجاندەك بىر - بىرلەپ ئاشۇ دەرۋازىدىن كىرىپ كېتەتتى. ئاشۇ تاغارلارغا قاچىلانغان پۇتۇن - پۈتۈن قوي گۆشلىرى، ئاشۇ سومكىلارغا قاچىلانغان توخۇ گۆشى ۋە تونۇر كاۋاپلىرى، باغلام - باغلام پۇللار، يەشىك - سېۋەتلەرگە قاچىلانغان ئانار، ئالما، شاپتۇللار قوشنىسىنىڭ خارقىراپ تۇرغان ئاشۇ گېلىغا كىرىپ كېتەتتى. ئۇلار كىرىپ توختىمايتتى. ئاشۇ ساڭگىلاپ ئىككى يېقىندىن گىلەمگە تېگىپ تۇرغان - چوڭلۇقى ئاران چىپتا تاغارچىلىك كېلىدىغان ئاشۇ قورساق خۇددى تەگسىز ھاڭدەك مەڭگۈ تولمايتتى ...

ئاھ، مانا بەختسىزلىك! ئۇ ئاشۇ مەڭگۈ توختىماي كىرىپ كېتىشلەرنىڭ نەتىجىسىدە دەھشەتلىك كېسەلگە گىرىپتار بولۇپتۇ ئەمەسمۇ؟ دۆي كېسەلگە، داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولۇپتۇ ئەمەسمۇ؟

باست ئۇستىنىڭ قەلبى ئېچىنىش بىلەن تولدى. ئۇ نېمىشقىمۇ ئېچىنمەسۇن؟ يېڭى ئۆينىڭ ئايىغى ياراشقان، بالا يۈزى

كۆرۈش ئالدىدا تۇرغان، بەخت ئىچىدە يايراۋاتقان بىر ئادەم تۇيۇقسىز ئاشۇنداق داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولسا، كىممۇ ئېچىنماي تۇرالايدۇ-دەيسىز؟ ئۇنىڭ ئۆپكىسىدىن كۆچلۈك هاۋا ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ ئېغىر خورسىنغانىدى.

8. ئاخىرقى ئىشلار

ماشىنىچىلىق دۆكىنىنىڭ دېرىزىسى هېلىمۇ كۆن بويى ئوچۇق تۇراتتى باسىت ئۇستا ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ يېڭى - يېڭى كىيىملەرنى، يېڭى - يېڭى پوسۇندىكى كىيىملەرنى تىكەتتى. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاشۇ دېرىزىدىن سىرتقا قارايتتى. ئەمدى ئاشۇ دەرۋازا پات - پات غىچىلداپ ئېچىلمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئويما ياقلىق رۇباشكا كىيگەن ئايالمۇ چىقمايدۇ، كەچلىكلىرى سومكىلارمۇ، تاغارلارمۇ، يەشىك - سېۋەتلەرمۇ كىرىپ كەتمەيدۇ. ئۇ مەھكەم قۇلۇپلۇۋېتىلگەن. ئۇنىڭ تۆچ هالقىلىرىدىن مۇشۇكىنىڭ بېشىدەك يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىلىپ تۇرىدۇ ... باسىت ئۇستىنىڭ كۆزلىرى هەر قېتىم ئاشۇ قارا قۇلۇپقا چۈشكەندە، ئېغىر خورسىنىدۇ. قەلبىدە ئېچىنىش قۇيۇنلىرى پىرقىرايدۇ ... يادىغا ئاخىرقى كۈنلەردىكى ئىشلار چۈشىدۇ ... كاتتا ئەربابنىڭ داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر قۇربان هېيتىنىڭ 2 - كۈنىلا پۈتۈن شەهەرگە پۇر كەتتى. كىملەردۇر: «بىز ئۇنىڭ ئاشۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى ئاللىقاچان سەزگەنىدۇق» دېيىشتى. يەنە كىمدۇر بىرى: «مەن ئۇنىڭ چوقۇم ئاشۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولىدىغانلىقىنى بىلەتتىم» دېدى. بولۇپمۇ دۆي كېسەلنىڭ داۋاسىزلىقى ئۇنىڭ دوست - يارانلىرىنى قاتتىق ئۈمىدسىزلەندۈردى. ئۇلار هازىرچە بۇنداق كېسەلنىڭ يۇقۇملۇق ياكى يۇقۇملۇق ئەمەسلىكىنى بىلمەيتتى. يۇقۇش ئېهتىمالىنىمۇ چەتكە قاقالمايتتى. مانا شۇ ۋەجىدىن ئۇنىڭ خېلىدىن بېرى ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ كەلگەن دوست - يارەنلىرى ئۆزىنى يەنىمۇ تولۇق چەتكە ئېلىشتى. ئۇنى هېچكىم يوقلاپ كەلمىدى. دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغان ئادەممۇ چىقمىدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىش باسىت ئۇستىنىڭ گەدىنىگە چۈشتى.

قۇربان هېيتلىق دەم ئېلىش ئايالاشقان كۈنى باسىت ئۇستا ئۇنى هارۋا بىلەن ئېلىپ بېرىشنى لايىق كۆردى. بىرمارغۇ ئۆزى ماڭالايتتى، لېكىن كېسەلنىڭ كېسەللىك هۆرمىتىنى قىلمايمۇ بولمايتتى. هارۋىغا قاتىقلى ئېشەك بولمىغاچقا باسىت ئۇستا هارۋىنى ئۆزى سۆرىدى. بىمار هارۋىدا جىمغىنە ياتاتتى. قارىغاندا ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىش خېلىلا ئوڭۇشلۇق بولىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئوڭۇشلۇق بولغانمۇ بولاتتى، لېكىن ئىشنى مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى ئاشۇ كالىتە بازار بۇزۇپ قويدى، دوختۇرخانىغا بېرىشتا مۇشۇ كالىتە بازاردىن ئۆتمەي بولمايتتى. بازارغا يېقىنلاپ كەلگەنسېرى باسىت ئۇستىنىڭ قەلبىدە يوشۇرۇن بىر ئەندىشە ئۇلغىيىپ كېلەتتى. «هەي، يەنە سەتچىلىك بولمىسا بولاتتى» دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە. سېرىق لەغمەن ساتىدىغان، ئۆپكە - زاسۇي، كاللا - پاقالچاق، لىەنىۋۇك - گازىر ساتىدىغان غالتەكچىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا بىمار هارۋىدىن ئىرغىپلا چۈشۈۋالدى - دە، ئاۋۋال سېرىق لەغ-

مەنگە ئۆزىنى ئاتتى. باست ئۇستا ھارۋىنى تاشلاپ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە ئۇ ئاللىقاچان ئىككى قولى بىلەن سېرىق لەغمەننى ئاغزىغا تىقىشقا باشلىغانىدى، ئاش ئۇنىڭ ئېگىكلىرىگە، بۇرۇتلىرىغا چاپلىشىپ تۇراتتى، ئۇ ماچىلدىتىپ چاينايتتى. ئاشنىڭ ئىگىسى ۋارقىراپ كەتتى:

— ھەي، ماۋۇ نېمە ئادەم؟ ساراڭمۇ بۇ؟ ئاشنى بۇزۇۋەتتى دەيمەن، تۇت ماۋۇ ساراڭنى ...

باست ئۇستا قوشنىسىنىڭ كېلەڭسىز گەۋدىسىنى قۇچاقلاپ، ئۇنى سېرىق لەغمەن ساتىدىغان غالتەكتىن يۇلۇپ ئالدى. ئۇ پۇشۇلدايتتى. ھاسىرايتتى، ئاغزىغا لۆڭگە كەپلەپ قويغاندەك خارقىرايتتى:

— ئاش - ئاش! ماڭا ئاش بېرىڭلار، مەن ئاش يەيمەن ...

شۇنداق كېسەل بولۇپ قالدى، — دېدى. ئۇ ئاشۇ گەپنى كەچۈرۈم سوراش ئۈچۈن دېگەنلىگىنىمۇ ياكى ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن دېگەنلىكىنىمۇ بىلەلمىدى: ئۇ ھودۇقۇپ قالغانىدى.

شۇ ئەسنادا بىمار ئۇنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇ خۇددى قىل يورغىدەك يورغىلاپ يۈگۈردى - دە، لەنپۇڭچىنىڭ غالتىكىدىن ئىككى ئۇرۇچ لەنپۇك توغرىمىسىنى ئېلىپ ئاغزىغا تىقتى. باست ئۇستا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن لەنپۇڭچىنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە، بىمار ئۆپكە - زاسۇي غالتەكنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولدى ... بىمار يورغىلايتتى، يۈگۈرەيتتى. باست ئۇستا يېتەلمەيتتى، ئۇ ئەمدى كالله - پاقالچاق ساتقۇچىنىڭ دېسىدىن ئېلىۋالغان قارا قوينىڭ يوغان كاللىسىنى چىشلەپ كالتە بازارنىڭ ئىچىدە يۈگۈرەپ يۈرەتتى. پۈتۈن

خىجىللىقتىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان باست ئۇستا، ئاشنىڭ ئىگىسىگە:

— كەچۈرسىلە، بۇ ياق كېسەل، مۇ-

بازار قالايمىقانلىشىپ كەتتى. كىشىلەر ئالا-چۇقان كۆتۈرۈشۈپ، غالتەكلىرىنى ئىتتىرىشىپ داس، قاچىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ قېچىشاتتى ...

كېسەلنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرەپ يۈرگەن باسىت ئۇستا ھېرىپ كەتكەندى. ئۇ ھاسىرايتتى. سېمىز ئادەمنىڭمۇ شۇنچىۋالا يۈگۈرەلەيدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى. شۇ ئەسنادا تۆت - بەش كاۋاپچى يىگىت يار- دەمگە كەلدى. ئۇلار تۆت تەرەپتىن قورشاپ كەلدى. ئۇ قورشاۋنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ قالدى، ئۇ پارچىلانمىغان كاللىنىڭ قۇلاق- لىرىدىن تۇتۇپ، تۇمشۇقىدىن چىشلەپ يەپ تۇراتتى ...

يىگىتلەر دۆي كېسەلنى تۇتۇپ ھار- ۋىغا باسقان چاغدا، باسىت ئۇستا ئاندىن ئۇھ دېدى. ئۇ ھەققەتەن ھېرىپ كەتكە- ندى. شۇنداقتىمۇ بىمارنىڭ يەنە قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى ھارۋىغا چىڭ بېسىپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرى بىر تال كۇلا تېپىپ كەلدى. يىگىتلەر كۇلا بىلەن ئۇنى ھارۋىغا چەمبەرچەس باغلىدى. ئۇ ۋارقى- رايتتى:

— ... كاللا ... كاللا ... مەن كاللا يەيمەن، ماڭا كاللا ...

كېسەل يول بويى ئاشۇنداق ۋارقى- راپ ماڭدى. باسىت ئۇستا ئۇنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ، دوختۇرنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىرگەن- دىمۇ ئۇ يەنىلا ئاشۇنداق ۋارقىراپ تۇراتتى:

— كاللا ... كاللا ... ماڭا كاللا بېرىڭ- لار...

دوختۇرلار پاپىپىتەك بولۇپ كې- تىشتى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كاتتا ئەر- بابنى تونۇيدىكەن. شۇڭىمۇ دەسلەپ نېمە قىلارىنى بىلىشەلمەي خېلىلا ھودۇقۇشتى. شۇ ئاردا قايسىبىر دوختۇر تىنچلاندۇرۇش ئوكۇلى ئۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى ۋە دەر- ھال ئوكۇل ئورۇلدى، ئۇ تېزلا جىمىپ، خارقىراپ ئۇيقۇغا كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن دوختۇرلار ئۇنىڭغا نېمە بولغانلىقىنى سوراشتۇردى. باسىت ئۇستا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئىش ۋە ھېلىقى تېۋىپتىن ئاڭلىغان گەپلەرنى بىر- بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. دوختۇرلارمۇ ئاشۇ تېۋىپقا ئوخشاشلا باش چايقاشتى:

— بىزنىڭ دوختۇرخانىدىمۇ دۆي كې- سەلگە داۋا يوق.

دوختۇرلار ئۇنى بالىنىستقا قويۇل قى- لىش - قىلماسلىقنى مەسلىھەتلىشىۋاتقاندا كىمدۇر بىرى:

— ھۆكۈمەت ئۇنى خىزمەتتىن تۇخ- تىتىپ تەكشۈرۈۋاتىدۇ، — دېدى.

شۇنىڭ بىلەن دەسلەپ ھودۇقۇشۇپ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان دوختۇرلار بىردىنلا ئۇنى كۆزگە ئىلماي قويۇشتى. با- سىت ئۇستا بىر تالاي چىزايلىق گەپلەرنى قىلىپ ئۇلارغا - يالۋۇردى. كېسەلنىڭ ئازابى- نى ۋاقىتلىق يېنىكلىتىش ئۈچۈن بولسىمۇ بالىنىستقا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى. يالۋۇرۇش- نىڭ رولى بولدىمۇ ياكى كاتتا ئەربابنىڭ تېخىچە ھايات ئىكەنلىكى نەزەردە تۇتۇلدى- مۇ، دوختۇرلار ئۇنى ئاخىرى ياتاققا ئېلىشقا قوشۇلدى.

باسىت ئۇستا ئۇنى بەلگىلەنگەن كارىۋاتقا ياتقۇزۇۋاتقاندا، ئۇنىڭ بوش ئاۋازدا جۇۋى- لىگىنى ئاڭلاندى:

— كاللا ... كاللا ... مەن كاللا ... يەي- مەن...

ئاردىن ئون كۈن ئۆتكەندە، باسىت ئۇستا ھارۋىنى سۆرەپ دوختۇرخانىغا يەنە بىر قېتىم باردى. ئەمدى ھارۋىدا قورسىقى- نى چىڭ تۇتۇۋالغان ئايال قوشنىسى ئېگى- راپ ياتاتتى، مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى كالتە بازاردىن ئۆتۈۋاتقان چاغدا، باسىت ئۇستى- نىڭ كۆڭلىدە يەنە ئەنسىزلىك باش كۆتۈر- دى. ئۇ ئايال قوشنىنىڭمۇ دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولغان ياكى بولمىغانلىنى بىلمەيتى- تى. باسىت ئۇستا ئۇنى دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولمىغان دەپ ھۆكۈم قىلالمايتتى،

شۇڭا ئۇ ئەندىشە قىلدى ... لېكىن ئايال ھارۋىدىن چۈشۈۋالمىدى، سېرىق لەغمەنگىمۇ، ئۆپكە - زاسۇيگىمۇ ئۆزىنى ئاتمىدى. ئۇنى سۆرەپ كېتىۋاتقان باست ئۇستا ئۇنى كالتە بازاردىن تىنچىتىپ ئۆتكۈزۈپ تۇغۇت بۆلۈمىگە ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويۇپ قايتىپ كەلدى.

باست ئۇستىنىڭ ئايال قوشنىسىنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگىنىگىمۇ مانا بۇگۈن توپتوغرا يەتتە كۈن بولدى. ئۇ قوشنىلىرىنى ئەسلىسلا كۆڭلى غەش بولاتتى. ئۆزىنى ئۆز ئۆتمۈشىدىكى ئاللىقانداق بىر سەتچىلىكنى ئەسلىگەندە يىرگىنچ - ئۆكۈنۈش ئىچىدە ھېس قىلاتتى. ئۇلارنى زادىلا يادىغا ئالماسلىققا تىرىشاتتى. مانا ھازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېڭى تۇغۇتلۇق ئايال ۋە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق گەۋدىلىنىۋىدى، ئۇ ئاشۇ خىيالىي مەنزىرىنى يوق قىلماقچى بولغاندەك بېشىنى ئىككى تەرەپكە قاتتىق چايقىدى.

كىيىم تىكىش ماشىنىسى يەنە شىرىلداشقا باشلىدى. باست ئۇستىنىڭ توختىماي يۇقىرى - تۆۋەن سەكرەپ تۇرغان يېڭىنگە تىكىلگەن كۆزلىرىگە يان تەرەپتىن قىپقىزىل ئوت كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇنىڭ پۇتلىرى تەپكىنى تېپىشتىن توختىدى، شىرىلدىغان ئاۋاز ئۆچتى ...

كىيىم پەچىش شىرەسىدە ئوتقاشتەك بىر توپ قىزىل دوخاۋا تۇراتتى. ئۇستام بېشىنى كۆتۈرۈپ دېرىزە ئالدىغا قارىدى. ئۇ يەردە ئىچ كىيىم - ئويما ياقىلىق رۇباشكا بىلەنلا چىققان ئايالنىڭ بۇلاق كۆزلىرى كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى، ئۇستام يېڭى قوشنىسىنى تۇنجى كۆرگەن كۆننى ئەسلىدى.

ئۇستام بۇلاق كۆزلەرگە دىققەت بىلەن تىكىلدى. بۇلاقنىڭ ئەڭ تىرەن جايلىرىغا نەزەر سالدى، تونۇغاندەك، نەدىدۇر بىر يەردە كۆرگەندەك بولدى. ئېھتىمال كۆمۈش ھالقىلىق دەرۋازىنىڭ ئايال خوجايىنى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدى.

— ئۇستام مۇنۇ دوخاۋىدا پەردە تىكىدىغان گەپ ئىدى ...

— تىكىپ بېرەيلى، ئۆلچەملىرى قانداقكىن؟

— ئەنە ئاۋۇ ئۆي بىزنىڭ، ئۆزلىرى كىرىپ ئىشىك - دېرىزىلەرنى ئۆلچەپ چىقسىلا. پەردىلەرنى ئەتىلا تىكىپ بولمىسا بولمايدۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى پەردىلەر ئەمدى ياراشماي قالدى ...

— ماقۇل، مەن كەينىلىرىدىن كىرەي.

ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مېڭىپ كەتتى. ئۇستام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى، چىمىڭ ۋە كېلىشكەن ساغرا ئىككى تەرەپكە «لىك، لىك، لىك» سەكرەپ باراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپقالدى.

ئۇستام يانچۇقىدىن نەشىنى ئالدى، ئۇنى ئۇششاق ئۈزۈپ كۆك تاماكىغا ئارىلاشتۇردى. گېزىت قەغىزىگە ئەپچىل قىلىپ ئوردىدى، تاماكا تاشتەك چىمىڭ تۇگۇلدى، ئۇستام دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە قارىدى. يولدا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇ خاتىرجەم بولۇپ تاماكىنى تۇتاشتۇردى ۋە قېنىپ شۇراشقا باشلىدى.

ئۇ تېخىچە دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئاشۇ يېڭى سېلىنغان قاتار - قاتار ئۆيلەرنىڭ ئورنىدا ياپىيېشىل كۆكتاتلىق كۆرۈنگەندەك بولدى: كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپەرەس مەيىن شامالدا بوش ئېغاكلىغاندەك، ئاپتاپپەرەسنى چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچ شوخلۇق بىلەن ۋىچىرلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ قەلبى سېغىنىشقا تولغاندى.

روزی سایت

شېئىرلار

ئۆزۈمگە خىتاب

مەيلى سەن تەسپايى① بول، كۆك ماھى بول،
مەيلى يۇرتنىڭ شاھى بولغىن، داھىي بول.
كېتىسەن «دەرگاھى ھەق» نىڭ ئالدىغا،
كەتكىچە پۇرسەتنى تۇت، ئاگاھى بول:
گەر غېنى بولساڭ غېرىبقا ياپ چاپان،
گەر ھوقۇقدار سەن ئاۋام ھەمراھى بول.
دەردى بارنىڭ دەردىگە يەت - باش سىيلا،
قالسا «ئاپتاپ»تا «شامال» بول «سپايى» بول.
ئەل بىلەن كۆل كۆلسە، يىغلا يىغلىسا،
ھەم گۈۋاھلىق پەيتىنىڭ لىللاھى بول ...
روزى، سەن يا باي ئەمەس، يا شاھ ئەمەس،
ئال قەلەمنى، ياز، خەلقنىڭ ئاھى بول.
ئۇر خاتالار يىلتىزىغا تىغ - قىلىچ،
ھەق - ئادالەت جارچىسى مەددىاھى بول.
قالسا بەس ئەل قەلبىدە راستگۈيلىقىڭ
باشقىسى ھېچگەپكى — بولما، گاھى بول.

بىلىپ قوي...

ئەجەب بىر قىزىق بۇ جاھاننىڭ ئىشى،
قىشىدا باھار، گاھ باھاردا قىشى.
ھېلى جەننىتىدىن قىلار بەھرىمەن،
تۇرۇپلا بېشىڭدا دوزاخ تەشۋىشى.
«ئۇلۇغ - كاتتا» ئەيلەر ھېلى ھەممىدىن،
ئېتەر گاھى مىسكىن، بىچارە كىشى.
جاھان كارى - بارى — سەتەڭ جىلۋىسى
ئاڭا ئالدىنار كىم يوقالغاي ھوشى.
ئۆتەي شاد دېسەڭ نەپسى شەيتانىنى ئۇر،
(سىڭەر ھەر قورساققا ھالاللىق ئېشى.)
ھارام نەپكە بەرمە كۆڭۈل مەيلىنى،
چىرىيدۇ بۇرۇنراق ياغاچنىڭ بوشى.
بىلىپ قوي، سازاۋەر ئاتاققا داۋام
ئېسىل، ساپلىقىدىن گرانىت تېشى.
بۇ يەڭلىغ مىسالنى دېمەكتىن مۇراد:
ئەجىر - تەردە ئۇستۇن كىشىنىڭ بېشى.
ياشاپ ئۆت دىيانەتتە پاك، بىغۇبار،
دېسەڭ باشقا قونسۇن ھومايۇن قۇشى.
قارا، نەپسى غالىب تالاي نوچىنىڭ
يۈزى چۈشتى يەرگە، تۆكۈلدى چىشى.
خەلق ئاھى تۇتسا يامان ھەممىدىن،
قىلار «تاغ» نى تۇپراق خەلقنىڭ مۇشى.
دەۋر ئۇچ چىرىكىكە، «قولى ئەگرى» گە،
چىرىكلىككە يوق بۇ دەۋرنىڭ خوشى.

---

① تەسپايى — سۆرەلمە، سۆرىلىپ يۈرگۈچى.

زامانىنىڭ راۋاجى ئۈچۈن قىل كۈرەش،
«تۈزەش» — مۇددىئا، بول ئۇنىڭ ئۇل خىشىر
قېنى، روزى، چەندان سۇخەن ئەيلىدىڭ،
ئەمەل قىل، مۇھىمدۇر ئەمەلنىڭ ئىشى!

بۇ كىشى

ئىدى بۇ كىشى ياخشى يۇرت باشلىقى،
تەشەككۇرغا نائىل ئىدى ياشلىقى.
ھالال، پاك تەرىدە چىمەن راستلىغاچ،
بىلىنگەنىدى ئۇستا نەققاشلىقى.
ئاۋام دەيتتى: ئادىل، «قىزىل كۆز» ئەمەس،
يارايدۇ خەلققە قېرىنداشلىقى! ...
ئەجەب ئىش، بۇزۇلدى يېقىندىن بېرى،
ئۇنىڭ پەيلى - پاكلىققا يولداشلىقى.
ھېيقمايدۇ ئەلدىن، ھالاللىققا ئۆچ
سەمرىتتى ھارام نەپكە يانداشلىقى.
ئەمەس ئاددىي - ساددا، خەلققە چاكار.
كىبىرلىك خاقان خۇددى بىباشلىقى①
«يېڭى زومىگەر، ئوغرى» دەپ قويدى ئات،
ئۇنىڭ نەپسى شەيتانغا ئوخشاشلىقى.
ئۆيى ئالتە يەردە، يەنە ئالدى يەر.
كېلەر ئىككى مو باغچە، ئوتياشلىقى.
كۆزىگە بۇ كەمدە كۆرۈنمەيدۇ ئۇز
بۇرۇن تەستە ئالغان قەلەمقاشلىقى.
كېتىۋەرسە شۇنداق يولىدىن تېيىپ،
چاتاق سالسا ماڭدامدا پۇتلاشلىقى؛
چىرىپ كەتسە ئەخلاقى، ئەقلى تامام،
زامانغا مۇشت ئاتسا قارام - شاشلىقى،
بولالامدۇ ئۇ ياخشى يۇرت باشلىقى؟!
تۈزەلمەمدۇ بۇ پۇتىنىڭ ئالماشلىقى؟!

ئاقىۋەت

(ئاينىپ كەتكەن كادىرنىڭ ئېيتقانلىرى)

ئەسلىدە بىر ئەقلى ساقتىم، ئاقىۋەت،
ساق ئەقىلنى چەتكە قاقتىم ئاقىۋەت،
«ئاينىغان» دەپ پەتتە تاقتىم ئاقىۋەت،
ئۆز پۇتۇمغا پالتا چاپتىم ئاقىۋەت،
يۈز تۆكۈلدى - يەرگە باقتىم ئاقىۋەت.

ئەينى يىللاردا تەمەسىز ئەر ئىدىم،
كىر - غۇبارى يوق جۇلالىق زەر ئىدىم،
ئۆز غېمىم دەپ ئەل غېمىنى يەر ئىدىم،
پاك ئۆتۈشتە بارچە قىممەت — دەر ئىدىم،
قىممىتىمنى ئوتقا ياقتىم ئاقىۋەت.

پۇشتى ئەۋلادىم ئىكەن يوقسۇل كىشى،
تىرنىقى ئۆسمەپتىكەن يازۇ - قىشى،
ھۇر زامان يۆلەپ، قونۇپ ئامەت قۇشى،
ئۆستۈرۈپ، قىلسا مېنى يۇرتنىڭ بېشى،
ئۆزگىرىپ پاتقاققا پاتتىم ئاقىۋەت.

«داشقازاننى چاق!» دېسە، «ياق، ياق!» دېدىم،
بىز نېمە يەرمىز ئۇنى چاقساق، دېدىم،
«داشقازان — تىللا قازان» ساپ - ساپ دېدىم،
توشىدۇ چۆنتەك ئۇنى قاقساق، دېدىم،
ئۆزنى بىلمەي شىلتىڭ ئاتتىم ئاقىۋەت.

ياچىۋەكتەك يول توسۇشلار ئاقمىدى،
چوڭ ۋەزىيەت توسقىنىمغا باقمىدى،
ئەل - ئاۋامغا كونا كاللام ياقمىدى،
ھۆددىگەرلىك خۇددى كۈندەك چاقنىدى،
نەپنى كۆزلەپ قول ئۇزاتتىم ئاقىۋەت.

قول ئۇزاتتىم كۆز قىزارتتىم «خەپ!» بىلەن،
ھەممىنى باستىم پوكانغا ئەپ بىلەن،
ئۇچرىشىپ كۈلدۈم بەدەلسىز نەپ بىلەن،
پايدا - مەنپەئەت سۆيدى لەۋگە زەپ بىلەن،
«مەن» چىرىتكەچ «بىز» نى ساتتىم ئاقىۋەت.

«ھۆددىگەر» — مەن كەتمىدى سۈلھى - سالا،
بىر تراكتور، يۈز تۇياق قوي، ئون كالا،

① بىباش — باشسىز، يۈگەنسىز مەنىسىدە.

AltunOq

كاتتا بىر باغ، يەر - زېمىنىدىن يوق چالا،
«مېۋە» تەگدى شۇنچىلىكلا، بوپتىلا،
«بوپتىلا» دەپ دەرتنى تارتتىم ئاقۇەت.

باغ، ئېتىزغا باشقىلارنى ئىشلىتىپ،
مالنى خەققە باققۇزۇپ ھەم قىشلىتىپ،
رەنجىسە قەھرىم ئىتىغا چىشلىتىپ،
قول قاپارتماي باي بولۇپ، ئالقىشلىتىپ،
يۇرت بېشىدا پىستە چاقتىم ئاقۇەت.

يەپ - ئىچىشنىڭ تورىنى چەكسىز يېيىپ،
ئەقلى ھوشتىن ئايرىلىپ، بېشىم قېيىپ،
قاقشىتىپ ئەلنى ئۆزۈم ئالدىم بېيىپ،
پۇلنى كۆرگەن چاغدا پۇت، يولدىن تېيىپ،
شۇ «تېيىش» تا ئۈكدا ياتتىم ئاقۇەت.

ئۇرىياغا ھەم ئۆسۈمسىز ئاقچىغا،
چاڭ سېلىپ، تۈيغۇزمىدىم «پاچاقچى» غا،
گەر بىلىپ قالسا قىسىپ كۆز ساقچىغا،
ھەيدىدىم ھاشارغا - بوز يەر باغچىغا،
مۇتقا كۆندۈم، مۇتنى تاپتىم ئاقۇەت،

ئۆتتى يىللار، سەمىرىدىم - سالدىم قورساق،
يۇرت ماڭا جەننەت، بۆلەكلەرگە دوزاق،
«ئەتكىنىم - ئەتكەن» - ئىشىمغا يوق توساق،
مەن ئۆزۈم بەگ، «مەن» دېمەك - «قانۇن - ياساق»،
قارشىلاشقاننى يوقاتتىم ئاقۇەت ...

ئاقۇەت غۇرتلىدىدى دەندانلىرىم،
غەمگە ئالماشتى مانا خەندانلىرىم،
سۆندى يوق بولدى ئېسىل قەندانلىرىم،
بولدى پاش قىڭغىر قەدەم - چامداملىرىم،
پۇت - قولۇمنى بەندىگە چاتتىم ئاقۇەت.

قىلىغان - ئەتكەن بولدى بۇرنۇمدىن بۇلاق،
مىڭ يوشۇرماي مەن گۇناھكار، مەن قالاق،
توۋا قىلدىم، ئەسكى پەيلىم مىڭ تالاق!!!
بولغىنىمچۇن يولدىن ئازغان بەز قۇلاق،
ھۇرلۇكۇمگە ئىشىكنى ياپتىم ئاقۇەت ...

تۇردى ئەخمەت

جەننەت بۇ ماكان

قىش مەنزىرىسى

قارلارغا ئوراپ تاتلىق ھېسلىرىمنى
كېلىمەن يىراقلاردىن يۇرت ئارىلاپ.
سوزۇلۇپ چىققان ئوتلۇق تىنىقلىرىم
كېتىدۇ ئاق بۇلۇتلۇق كۆككە تاراپ.

توزۇتۇپ ئېلىپ كېلەر سوغۇق ھىدىنى
دالىدا ناخشا ئېيتىپ ئۇچقان شامال.
دالىلار ياتار گويا، ئاق پەرىشتە
قىلغاندەك تەبىئەتنى سۆيۈپ قامال.

كۆكمۇ ئاق، زېمىنىمۇ ئاق، ھەممە يەر ئاق...
جاھانغا ئاپئاق شايى يېپىلغاندەك.

پاخپىيىپ ئولتۇرىدۇ شاختا پاختەك
ھېسلىرى قار ئۈستىگە چېچىلغاندەك.

ئاڭلانماس يۇرەكلەرنىڭ تاردىن چېكىپ،
جىرادا تورغايلارنىڭ چۇ - چۇلىشى،
قېنى ئۇ ئىپار ھىدلىق مەيىن شامال؟
قىيادا مۇگدەيدۇ بوران قۇشى.

دەريالار ناخشا ئېيتماس مۇڭغا چۆكۈپ،
يالتىراق قاتقان سۇلار ئەينەكسىمان.
ئەرشتە تاماشا قىپ تۇرار كۈلۈپ،
زېمىنغا كۈمۈش چاچقۇ چېچىپ ئاسمان.

شامالغا تەڭكەش بولۇپ تەۋرىگەنچە،
چۇش كۆرۈپ ياتار ئەنە قار لەيلىسى.

ئالدىمدا تۇرار مۇڭلۇق يالڭاچ باغ،
كۆرۈنمەس ئۇندا قايناق باغ سەيلىسى.

دىللارنى ئوراپ سۆيگۈ ھېسلىرىغا،
بالىلار سەكرىشىدۇ، چېپىشىدۇ.
سەبىيلەر ۋۇجۇدىدا ھۆەس شادلىق،
يۈرەكتىن - يۈرەكلەرگە ئېقىشىدۇ!

رەگەتكە تۇتقان ئوماق شوخ بالىلار،
شاخلاردىن قوشقاچ قوغلاپ ئوينىشىدۇ.
بوۋايلار ھەم مومايلار مەش تۇۋىدە،
ياشلىقىنى ... ھەم بەختىنى كۆيلىشىدۇ.

قىنىغا پاتماي خۇشال قىيغىتىشىپ
بالىلار ئوينىغاندا قار بوۋاينى،
ۋۇجۇدۇم ھېسلار ئارا بولۇپ مەجنۇن،
يۈرىكىم سېغىنىدۇ نەۋ باھارنى...

قارلارغا ئوراپ تاتلىق ھېسلىرىمنى
كېلىمەن يىراقلاردىن دالا ئارىلاپ.
خۇش ئىپار چېچىپ كۆتكەن باھار گۈلى
قەلبىمنىڭ ئۇيۇقىغا كىرەر تاراپ!

يىراقتىن توي تارتىپ كېلىدۇ كارۋان

1

چۆل دەيدۇ بەزىلەر بىزنىڭ بۇ يۇرتنى
نە چۆل بۇ، گويا كى بىر گۈزەل جەننەت،
قۇملارنىڭ كۆكسىگە چېكىدۇ نەقىش
خەلقىمنىڭ كۆكسىدىن تۆكۈلگەن مېھنەت!

مېھرى بال، ئاتەشلىك ئېسىل ماكان بۇ،
دىللارنى كۆلدۈرەر ياڭزا - ياڭزا گۈل.
تاغلىرى ئالتۇنلۇق، باغلىرى بەھىش،
ئاجايىپ خىسلەتتە سايىرىسا بۈلبۈل.

بۇ يۇرتتا خىسلەتلىك ئالىم، ئەدىبلەر
دۇنياغا ئاجايىپ شۆھرەت تاراتقان.

ئەسىرلەر قوينىدا مەھمۇد ۋە يۈسۈپ
غۇلىماس ھەيۋەتلىك مۇنار ياراتقان!

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بەھىش،
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت.
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ كۆلكە،
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

2

تەڭرىتاغ باغرىغا سالسىڭىز نەزەر
سۆيۈشەر ئورمانلار سېلىشىپ گىرە.
تارىمغا ھەر بېقىش باشقا مۆجىزات،
كۆزىڭىز تورلىشىپ بولىدۇ خىرە.

بولىسىز بىر سىرلىق خىسلەت كۆرگەندەك
باقسىڭىز خوتەننىڭ ياڭىقىنى يەپ.
سورايسىز: «قايسى بىر ئۇستا ياغاچچى —
بۇنداق بىر مۆجىزىنى كەشپ قىلغان؟» دەپ.

ئاھ، ئەجەب بىر لەززەت بېرىدۇ سىزگە
تۇرپاننىڭ كىشمىشى — ئۇزۇم مېۋىسى.
كاپ قىلىپ يۈرەكنىڭ بېغىنى تۇتار!
كورلىنىڭ نەشپۈتى، ئىلى ئالمىسى.

ئاقىدۇ ئېتىلىپ تەكلەر تەكتىدىن
ئاشىقلار سىرىدىشى زەم - زەم بۇلاقلار.
يۇيۇنار ئاھ ئۇنىڭ زۇمىرەت سۈيىدە
مەست بولۇپ سامادىن ئاققان چىراغلار.

تەڭرىنىڭ نامىدا بولار باش پاناھ
بۇلۇتقا باش قويغان گۈزەل تەڭرىتاغ.
گۈللەرنىڭ قوينىدا كۆلمەكتە ھايات
كىم دەيدۇ«ھاجەت» دەپ بۇندىن ئۇزگە باغ».

«كۆيۈڭلار تۇگىدى» دەمسىلەر بىزنى
كەتسىلا تۇردىكام، ئامانىساخان.

كۆيىمىز توختىماس ئەسىردىن ئەسىر،
كۆي توۋلاپ تۇغۇلار بۇندا مىليون جان.

ئاھ، بىزنىڭ ئادەملەر گويا كى بۇلبۇل
يېقىملىق ناۋاسى ئەسلا ئۈزۈلمەس.
شۇ ئۇلۇغ ئەجدادتىن قالغان مىراس ئۇ،
تىك تاغلار كۆچىمۇ ئەسلا كۆمۈلمەس!

3

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت،
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ كۆلكە
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

قارىغا ئاناردەك قىزىل يۈزلەرگە
ھەر نەپەس ئۆرلىتەر شىددەتلىك يالقۇن!
قارىغا بۇلاقتەك خۇما كۆزلەرگە
يۇرەكنى كۆيدۈرۈپ چاچىدۇ ئۇچقۇن!

كۆرگەنسىز قايەردە قۇمغا گۈل چېكىپ،
جاھانغا جان قوشقان ئادەمزاتنى؟
كۆرگەنسىز قايەردە يۇرەك ئوۋلىغان
ئۇيغۇرنىڭ قىزلىرى ھۆر پەرىزاتنى؟

ھەر كۆزدىن نۇر ئاقار، توختىماس گويا
شۇ نۇردا ياشنايدۇ بىزنىڭ تەبىئەت.
تومۇردا جۇش ئۇرار مۇقەددەس سۆيگۈ
يۇرەكتىن يۇرەككە ئاقار مۇھەببەت.

4

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت.
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ شادلىق
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

ئاھ بۇگۈن بوغدىدا ئوينىغان ئاق قۇ
ئەتىلا سايرامدا ۋىسال تاپىدۇ.
جۇپ كۆزدىن توختىماي ئاققان بەخت ياش
خىسلەتلىك بىر گۆھەر بولۇپ قاتىدۇ!

.....

ھېسلىرىم جاھانغا قىلار تەنتەنە
ئاھ يۇرتۇم ئاجايىپ خىسلەتلەرگە باي.
يۇرىكىم قانغۇچە كۆيلىمەي ئۇنى،
مەن تىترەپ قانداقچە قەلەم توختىتاي!

كۆرسىڭىز بۇ يۇرتنىڭ يايلاقلىرىنى
كۆزىڭىز تورلىشىپ دەيسىز: «ئوھو - ھوي!»
بۇلۇتلار كۆچكەنمۇ بۇ يەرگە قاراڭ،
مىغىلداپ سەكرىشەر ئاق بۇلۇتتەك قوي!

5

دېڭىز يوق دېسەڭلار بىزنىڭ بۇ يۇرتتا،
خۇدانىڭ ئالدىدا بولىدۇ گۇناھ.
تەكلىماكان تەكتى ئۇ پايانسىز دېڭىز،
چايقىلىپ ياتىدۇ نېفىتلەر ئۇندا.

دەپتىكەن بىر چاغدا ئەقىللىق مورگان:
«بۇ يەردە تىلسىمنىڭ ئاچقۇچى بار» دەپ.
ئاقىلنىڭ كۆكسىدىن چىققان بۇ ھىكمەت
ئەمەستۇر ھەرگىزمۇ يالغان - قۇرۇق گەپ!

6

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت،
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ كۆلكە
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

كەلمەكتە توزانلار توزۇتۇپ خۇشال
ئاخىرى ئۇزۇلمەس بىر بۇيۇك كارۋان،
كولدۇرما كۆيىگە جور بولۇپ لەرزان،
ئۇسسۇلغا چۈشمەكتە گۈل تۇتۇپ بارخان!

ئاھ، كۆيلەر ئۇچماقتا سامانى قۇچۇپ،
ئۇ كۆيلەر زەپەرنىڭ شانلىق ناخشىسى.
كۆيلەرنىڭ مەۋجىدە تەۋرەيدۇ كۆلۈپ،
تاردىمنىڭ، جۇڭغارنىڭ گۈلگۈن ۋادىسى!...

.....

بەزىلەر چۆل دەيدۇ بىزنىڭ بۇ يۇرتنى
چۆل ئەمەس، دۇر ئاققان جەننەت بۇ ماكان.
مەنزىلنى - مەنزىلگە چېتىپ توختىماي
يىراقتىن توي تارتىپ كېلىدۇ كارۋان!...

ماۋزۇسىز

ئۆلۈپ قاپىتۇ دەريانىڭ بۇگۇن
ئېيتىلمىغان غېرىپ ناخشىسى.
خادا تاشتا تۇرار چوڭچەيىپ
ئەزرائىلنىڭ جازا تاختىسى!

غەنىزات غەيۇرانى

شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم

داشۇنى تۇگىتىپ ئىشلىدىم ئون يىل،
بىرنى بىر، ئىككىنى جەزمەن ئىككى دەپ.
بەزىلەر كۆلۈشتى، دېدى ئارقامدىن:
«ھەم ساددا ھەم ئەخمەق بالىكەن ئەجەب.»

راست «ئەخمەق» ئىكەنمەن ئويلىسام كېيىن
بويتىمەن ئاۋارە ھەقنى تالىشىپ.
بەزىدە ھەتتاكى باشلىق بىلەنمۇ
قاپتىمەن ھېيىقماي قاتتىق ئېلىشىپ.

شۇ سەۋەب يا «ئابروي» يا «ئىناۋىتىم».
بولمىدى رەھبەرلىك - تەشكىل ئالدىدا.
«تەشكىلسىز، يارىماس، گەدەنكەش» دېگەن
نام بىلەن قېپ قالدىم بۇلۇڭ - دالدىدا.

1

ئون يىلىم ئاشۇنداق ئۆتتى، ئاخىرى،
«چۈشەندىم» يولىنى مەنمۇ «ياشاش» نىڭ.
بولماسكەن «بەختىيار» ياشاپ جاھاندا،
تۇتماستىن رەھبەرلەر پەشلىرىنى چىڭ.

ماختاشۇ، ئۇچۇرۇش، ئېگىلىش، تەزىم،
بولدى ئەڭ ئىشەنچلىك «ئېپسىل» ئادىتىم.
توپ كەبى ئۆرلىدى شادلىنىپ باشلىق
ماختىسام پەيتىدە ئۇنى ھەر قېتىم.

ئاشۇنداق يول بىلەن ئايلاندىم بىردىن
«تەشكىلچان، خىسلەتلىك، قابىل» كادىرغا.
ئۇنۇتتۇم ئۇلارنىڭ ئالدىدا «ياق» نى
شۇ يوسۇن يارىدىم باشلىق ـــ نازىرغا.

2

ئىچمەيدۇ مېنىڭسىز قايناقسۇ بۇگۇن
تۇنۇگۇن «گەدەنكەش» دېگەن شۇ باشلىق.
ئۆستۇردى باشقارما باشلىقنى قىلىپ،
شۇڭا كۆپ «مۇھىم» ئىش ماڭا قاراشلىق.

بارغانچە ئۆسمەكتە، ئۆرلىمەكتە ھەم
رەھبەرلىك ئالدىدا ئابرۇيۇم، يۇزۇم.
باشلىقمۇ پەللىگە قالدى يېقىنلاپ،
شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم.

مۇمكىنمۇ؟

بىرسىگە ئەجەبمۇ ئېگىلدىك دوستۇم
تېخىمۇ پەسلىدى سېنىك پەس بويۇك،
ئېگىلمىش تارقىلىق بىرەر مەنسەپكە —
ئېرىشىش ئىكەنغۇ ئەسلىدە ئويۇك.

ئۇسمانجان ساۋۇت

ئېيتقىنا بۇرادەر يولۇقتۇك قاچان،
بۇ ئېغىر ساقايماس كېسەلگە - دەرتكە؟
مۇمكىنمۇ جىمىكى ئېگىلگەكلەرنىك
يېتىشى شۇنىيەت، ئاشۇ مەقسەتكە؟

ئالماشمايدىغان بىكەتلەر

(ياشلىق خاتىرىلىرى)

سوزۇلغان بۇ يوللار سېنىك يوللىرىك
بىر تارماق كۆي قوشقان مېنىك كۆيۈمگە.
يوللارنىك بىر بېشى مېنىك يۇرىكىم،
بىر بېشى تۇتاشقان سېنىك ئۆيۈڭگە.

ماڭىسەن ھەر كۈنى بۇ يوللار ئارا،
بېشىڭنى پۇركىگەن بەختىڭنى تۈيۈپ.
ماڭىسەن،
بىر باشقا شادلىق ۋە سابا،
بىر باشقا ئەلەم ۋە ھەسرەتنى قۇيۇپ.

ھەسرەتلەر قۇيۇلغان مېنىك يۇرىكىم،
شادلىق ۋە سابالار ئۇنىڭدىن يىراق.
ماڭىسەن تاڭدىكى چۈشلەردەك غايىپ،
باغرىمنى كېمىرىپ تۇرىدۇ پىراق.

بۇ يوللار ئېپ كېلەر، ئېپ كېتەر سېنى
شادلىقنى سېزدىمەن پەقەتلا ئەسلەپ.
بىر بېكەت بېشىڭدا تۇرسا بىر بېكەت
پۇتۇڭدا، سەن ئۇنى ئۇتۇسەن دەسسەپ.

ماڭىسەن چاقلارنىك ئاستىدا رېلىس،
بۇ مېنىك يۇرىكىم (باھار خۇي - پەيلى)
ئالماشسۇن. بېكەتلەر شۇدۇر سوڭغى ھېس
بىر قېتىم، بىر ئەسنا بولسىمۇ مەيلى!

* *

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىك ماڭا،
تەلىپۇنۇپ، بىتاقەت ئۆكۈندۈم بىكار.
ھەيرانلىق ئىلكىدە تىكىلدىم ساڭا،
سەن ئىزدەپ تۇرۇسەن ئۆزگە خېرىدار.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىك ماڭا،
ھەيرەتلەر قىلىشتى بېشىمنى ئۇچاق.
تۇمەنىمىك زەررە بوپ تەلمۇردۇم ساڭا
ۋە لېكىن رەھىم قىپ ئاچمىدىك قۇچاق.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىك ماڭا،
يەر بىلەن يەر بولدۇم كۆك بىلەن مانان.
ئېگىلمەس ئىدىمكى، ئېگىلدىم ساڭا،
ئېگىلىش قەدرىنى بىلمىدىك جانان.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىك ماڭا،
بېرەيمۇ دەردىمنى ئوت، سۇغا سۆزلەپ.
بىر مۇڭلۇق نىگاھتا قاردىدىم ساڭا،
تۇرۇسەن يىراقتا كىمنىدۇ كۆزلەپ.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىك ماڭا،
كۈندۈزۈم تۈن بولدى، چىمەنىم ياۋان.
تەتۈرگە ماڭارمىش چۈشلەر تەبىردە،
دېمەك گۈل مېنىڭكى، يوللىرىم راۋان.

* *

بىلمەيمەن قەلبىڭدە نېمە بارىنى
بارمىدۇ - يوقمىدۇ ئىزدىگەن نەرسەم.
تىللىرىك چەكمىدى دىلىك تارىنى،
مەن ھەممە سىرىمنى قولۇڭغا بەرسەم.

ئىرەنسىز قارىدىڭ ئەجەپكى ماڭا،
دەشتلەردە كەۋسەرنى شەيتانغا بۆلدۇم.
ۋەھىمۇ كەلمىدى تەڭرىدىن ساڭا،
ياشاي دەپ سۆيگەنتىم، شۇ زامات ئۆلدۇم.

مازاق قىل ھالىمنى، تېڭىرقا مەيلى،
خالىساڭ شەنىمنى شەرەپسىزگە قوش.
ۋە لېكىن تۇتمىسۇن ئىشتىياق پەيلى،
تىلەيمەن يۈرىكىڭ مەڭگۇ بولسۇن بوش!

چۈنكى سەن نازۇكسەن، قانىتىڭ يۇمران
سەبىيلىك سەزگۈڭنى يىتتۈرەلمەيسەن.
سەبىيلىك مەندىلا بولسۇنچۇ گۇمران،
سەن سۆيمە، مەن سۆيەي، سۆيگۈ يۈكىنى
سەن بەلكى ئازادە كۆتۈرەلمەيسەن!

* *

مەن كۇنلەرنى ساناپ ئۆتكۈزدۇم
سەن ئۆتكۈزدۈڭ بەلكى پەرۋاسىز.
سەن ئۆتكۈزسەڭ خۇشال ئۇلارنى،
مەن ئۆتكۈزدۇم مىسكىن، ھەمراھسىز.

مېھرىم بىلەن تەلمۈردۇم ئۇزاق
سەن ھەر كۈنى يۈرگەن يوللارغا.
دوستلىرىڭغا قادالدىم مۇشتاق
ۋە قارىدىم ئوڭۇ - سوللارغا.

يوقلۇقىڭ راست، كەتتىڭسەن يىراق،
ئۆرتىنىدۇ يۈرەكلەر بەرھەق.
روھنى داغلاپ تۈرىدۇ يىراق،
نەپەسلىرىم ئاتەش نەقمۇنەق.

يەنە چۈشلەر، يەنە خىياللار
يەنە شېرىن ۋىسالنى كۆكسەش.
لەڭ ئۇزىدۇ ھېستا قىيانلار،
مۇمكىن ئەمەس ھېسلارنى يۆتكەش!

مۇمكىن ئەمەس ئەمدى قۇتۇلۇش،
ئۆچمەيدۇ بۇ ئىلاھىي گۈلخان.

بۇ ئاي ئۈچۈن يوقتۇر تۇتۇلۇش،
يۈرەك بايقۇش ئۆزى بىر ۋولقان...

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن

(بىز شائىرنى دوراپ)

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن،
قان - جانسىز تۇگەيدىغۇ ھايات دېگەن.
ھەربىر تال ھۈجەيرەمدە ئۆزۈڭ بارسەن،
دارىماس شۇڭا ماڭا مامات دېگەن.

مەن سېنى يات كۆزلەردىن قىزغىنىمەن،
سۆكمىگىن ھەرگىز بۇنداق قىزغىنىشنى.
ئالەمدەك زورايغاندۇر كۆيگەن يۈرەك،
بىلمەيدۇ دۈشمىنىگە تىزلىنىشنى.

ئېپكەل دەپ قۇچىقىمغا سېنى دەرھال
يېنىڭغا ئەۋەتىمەن خىيالىمنى.
كۆزۈمنى يۈمدۇم دېمەك ئەمرىم بىجا
ھېچكىمدىن تاپالمايسەن تىمسالىمنى.

سەن مېنىڭ باغرىمدا سەن، يادىمدا سەن،
باغرىمدا ۋە يادىمدا قالغىن ئەبەد.
ئالەمدە بىر چاناقسىز دان كەبىمەن،
سەن مېنى يۈرىكىڭگە سالغىن ئەبەد.

سەن مېنى ئاۋايلىغىن، ئەركىلەتكىن،
بۇ نازۇك كۆڭۈللەرگە سالما يارا.
يىراقتىن كەلگىنىڭدە ئاستا كەلگىن،
ئوت يانغان كۆزلىرىمگە ئاستا قارا.

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن،
ۋۇجۇدۇم، تېنىمدا سەن، يېنىمدا سەن.
بار بەخت قەيت قىلىنغان مەڭگۇ نۇردەك،
مەڭگۈگە ئۇيقۇ بىلمەس ئېڭىمدا سەن.

* *

پەرۋاسىز قارايسەن ماڭا ھەر قاچان،
مىڭ پەرۋا قىلساممۇ بىردەمدە ساڭا.
سۆيۈلۈش بەختىنى بەرمىگەن سۇبھان،
سۈيۈشنىڭ بەختىنى بېرىپتۇ ماڭا.

شۇكرىلەر ئېيتتىمكى شۇ بەختىكىمۇ،
شۇ بەخت ئەبەدىي بولسۇن ئىلاهىم.
ئەلەملىك تەركىبى كۆپتۇر هاياتنىڭ،
ئۇنىڭسىز كۆلۈشكە يوقتۇر ئىلاجىم.

بار گەپنى قىلمەن مىڭبىر ئۈيۈلۈپ،
يوق گەپكە چىقىرىپ تۇرۇسەن هامان.
يالغانغا ئۆگەنگەن مۇشۇ جاهاندا،
يالغانغا ئۆگىنىپ ياشامدۇق جانان.

ئايايسەن ئۇدۇمنى، ئۆزگە كۆڭۈلنى،
ئايايسەن ئالۋۇننى ۋىللىداپ تۇرغان.
ئۆزۈڭنىڭ گۈلىنى ئۆزۈڭ ئۈزەلمەي،
بىقارار شامالغا قىلسەن قۇربان.

هەر كىمنىڭ شادلىنىش هەق - هوقۇقى بار،
بەختىيار ياشىسۇن هاياتتا هەركىم.
مەن ساڭا تىلەيمەن يۈكسەك جاسارەت،
ئۇنىڭدىن بەختلىك بولارسەن بەلكىم.

ياسىنجان قاسىم

تۇگىمەس گەپلەر

مۇهەببەتنى يازمىدى كىملەر،
قىز - يىگىتنى قىلىپ تىپىشماق،
ئىچىپ بەردى ئۇلار سىرىنى
ئەل ئىچىگە تارالغان قوشاق.

ئولتۇرىدۇ قىز بىلەن يىگىت
تال تۈۋىدە، بۇلاق بېشىدا.
كۆز بېقىشسا گاهى مەنىلىك،
گاهى چۆكەر چوڭقۇر خىيالغا.

نېمە سىرلار بار ئىكىن يەنە
يېشىلمىگەن ئۇلار قەلبىدە.

ئاشىق بولۇپ قالدىمىكىن يە
ئۇلار ئاشۇ بۇلاق سۈيىگە؟!

تۇگىمەيدۇ نېمىشقا گەپلەر
تۇگىمەيدۇ سىرلىق قاراشلار.
قۇياش چىقىپ پاتقىلى نىكەم
بۇزغۇنلاردا مېهمان يۇلتۇزلار.

ئولتۇرىدۇ قىز بىلەن يىگىت
سىرداشقانچە بۇلاق بېشىدا.
سۆزلىرىدىن مەست بولغان بۇلاق
دالىلارغا ئۆگىتەر ناخشا.

تۇرسۇن موسا

ئىككى شېئىر

باهار امرىكىسى

گەز باغلىغان لېۋىنى يالاپ،
زېمىن قوپتى ئېغىر ئۇھ تارتىپ.
ئۇنىسز ئاققان كۈمۈش رەڭ دەريا
چۈشلىرىنى قويدى يوقىتىپ.

چىكەتكىلەر سازلاپ ئۇنىنى،
دالىلاردا چۈشتى مەشرەپكە،
داڭگاللارغا بەرمەكتە سېزىم،
سىرلىق تىۋىش، كۆركەم مەنزىرە.

ئاۋاملارنى كەزگەن شامالار،
ئادەملەرگە ساتار يېشىللىق.

قېتىپ قالدى يارقىن بىر سۈرەت،
چېچەكلەردە، بەكمۇ يېقىملىق.

ئۇيقۇدىكى پەرى

ياتىسەن ئۇيقۇدا چۆكۈپ ياستۇققا،
چۆككەندەك تاغلارنىڭ قويىنىغا قۇياش.
كىرپىكىڭ قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرى،
لەۋلىرىڭ گوياكى شەپەققە ئوخشاش.

شاماللار ئىزدەيدۇ چۈشۈڭگە تەبىر.
تىچلىقىڭ قىلىدۇ زىمىننى باغاش.

تىلسىمدەك يۇمۇلغان ئاشۇ كۆزلىرىڭ،
قوزغىدى دىلىمدا ئالەمچە غەليان.
ئاۋازىڭ جاراڭلاپ قوڭغۇراق ئوخشاش،
ئوپۇققا قادىدى سۆيگۈمدىن تۇغيان.
ئاھ پەرى، ئۇيقۇدا ئالدىڭ ئىشقىمنى،
ئويغانساڭ قىلامسەن جېنىمنى پەيخان...

ئۆمەرجان مۇھەممىدى

سەھرا ناخشىلىرى

مەن سەھرا بالىسى ـ سەھرا ئاشىقى

مەن سەھرا بالىسى ـ سەھرا ئاشىقى
سەھرادا تۇغۇلۇپ سەھرادا ئۆسكەن.
نېمىشقا تۇرىسەن شەھەردە دېمەڭ،
سەھرايىم ئۈچۈنلا شەھەرگە كۆچكەن.

سەھرايىم ئۈچۈنلا شەھەرگە كۆچكەن،
سەھرايىم يەنىلا قەلبىمدە مېنىڭ.
كىندىكىڭ قېنىنى سۈمۈرگەن تۇپراق،
ئېيتقىنا! ئېسىڭدىن چىقامدۇ سېنىڭ؟

باغلار

شەھەردىمەن قەلبىمدە بىراق،
سەھرايىمنىڭ گۈزەل باغلىرى.
ئۆتكەن ئاشۇ باغچىلار ئارا،
بالىلىقنىڭ خۇشال چاغلىرى.

سەبىي دىلغا ئاشۇ گۈل باغلار،
گۈزەل ھېسلار بەرگەنتى دەسلەپ.
شۇڭا ئۇلار چىقماس ئېسىمدىن،
ئۆمۈر بويى تۇرىمەن ئەسلەپ.

يۇرتۇم توپىسى

قاياققىلا باقساڭ تەبەسسۇم،
مېھرى ئىسسىق ـ بۇلاقتەك كۆزلەر.

دىلغا ھۇزۇر بەرمىسۇن نېچۈن،
گۈل رەڭگىنى ئالغان شۇ يۈزلەر.

گۈل رەڭگىنى ئالغان شۇ يۈزلەر،
يوقتۇر ئۇندا پەرداز ئۇپىسى.
قىلار خىجىل داڭلىق ئۇپىنى،
ئاڭا قونغان يۇرتۇم توپىسى.

بولالمايمەن سىلەرگە سىرداش

ئاھ! گادىرماش ـ بەڭباش خىياللار،
قىينىماڭلار مېنى بىھۇدە.
مەنزىلىمنى تۇمانلاشتۇرۇپ،
يۈرىكىمنى قىلماڭلار زىدە.

يۈرىكىمنى قىلماڭلار زىدە،
ئارمان قۇشۇم ھەريان ئۇركۈتۈپ،
مەنزىلىمگە يېتەي مەن ئامان،
تۇرماقچىدى مېنى يار كۈتۈپ.

تۇرماقچىدى مېنى يار كۈتۈپ،
بولالمايمەن سىلەرگە سىرداش.
ۋىسال پەيتى كەتسە گەر ئۆتۈپ،
بېرەلمەيمەن ھىجرانغا بەرداش.

قەدەم قویدۇم

بالىلىقىم كەتكەچكە تاشلاپ،
قەدەم قویدۇم مەنمۇ ياشلىققا.
كۆزلىرىنى ياشلاپ كەلسىمۇ،
ئالدانمايمەن قەلەم قاشلىققا.

قەدەم قویدۇم گۈزەل ياشلىققا
یول قویمايمەن بىراق شاشلىققا.

ئابدۇلئەھەد قادىرى

ئەجىر - ئەمگەك قىلىپ ياشايمەن

تۆكۈپ پاك تەر، قاقاس - تاشلىققا...

نەدىن تاپارسىز؟

بۇ دۇنيانى دەيسىز ۋاپاسىز،
«بەخت» نەدە تەرسىز - جاپاسىز؟
ئەجىر قىلماي خام خىيال قىلىپ
سىز بەختنى—
نەدىن تاپارسىز...؟

يۇرىكىمىدىن چىققان سادالار

شائىرلىرىم ياشاپ كەتكىن تۇمەنمىك

(مەلۇم بىر سورۇندا شائىرلارنى ھاقارەتلىگەنلىكىنى ئاڭلاپ بۇ شېئىرنى يازدىم)

مەيلى تىللا چىشلەپ ئۇرۇق - پۇشتۇمنى،
مەيلى كۆمگىن قارغىش بىلەن ئۇستۇمنى.
ھەرنە قىلساڭ پەرۋايىمغا ئالمايمەن،
مەيلى سويغىن ھەتتا تېرە - پوستۇمنى.
بىراق، نىشان قىلما يامان كۆزۈڭگە،
شائىر ئاتلىق شۇ ئىجادكار دوستۇمنى.

گاھى سېنى تەلۋىلىكتە كۆرۈمەن،
كۆرۈمەن ـده، ئاچچىق، ئاچچىق كۈلۈمەن.
پالان - پۇستان دېگىنىڭنى ئاڭلىسام،
ئىچ - ئىچىمدىن دەرغەزەپكە تولۇمەن.
ئىتتەرمەكچى بولساڭ ئوتقا مۇبادا،
شائىر ئۇچۇن مەنمۇ تەڭلا كۆيۈمەن.

شائىر بىر تىغ، بىسلىرى قۇچ كېلىدۇ،
(شۇ سەۋەبتىن ھەسەتخور ئۆچ كېلىدۇ.)
ئۇ يارالغاچ سۆيگۈ - نەپرەت ئوتىدىن،
سۆزى تاتلىق، بەزىدە مۇچ كېلىدۇ.
ئەلگە دۇشمەن بولسا كىمگى تەخىرسىز،
شائىر ئاتقان پەشۋاغا دۇچ كېلىدۇ.

شائىر پىكرى ئەسكە سالار بىر قۇشنى،
قۇشكى بۇركۈت كەبى سۈرگەن ھوقۇشنى.
تۇر تالاشماس قالغاندىمۇ پەگادا،
باش كەتسىمۇ بىلمەس ئەسلا قورقۇشنى.
شائىر دېگەن شۇنداق ئىنسان، تاغ يۈرەك،
بىراق، بىلمەس نەپسىگە چوت سوقۇشنى.

تۇغۇلىدۇ شائىر غۇرۇر، ۋىجداندىن،
چۈشمەس بىراق ۋىجدان دېگەن ئاسماندىن.
شائىر دېمەك ئەلنىڭ ئاھى، كۈلكىسى،
ئىزدە ئۇنى ئەل قەلبىدىن، گۈلخاندىن.
ۋەتەن، ئەل دەپ سوقار تىنماي يۈرىكى،
ئۇستۇن شۇڭا ھۇرمەتتە شاھ، سۇلتاندىن.

شائىر دېگەن بۇلبۇلى يۇرت - چىمەنىمىك،
نە چىمەنكى، كۈيچىسى ئەل - ۋەتەنىمىك.
ئۆزگىلەرنىڭ پوشكىنى بار، بىزنىڭچۇ؟
ئاغزىمغا تاش! شائىر «پالان...»—دېگەنىمىك،
كۆرەلمەسلەر، كۈلەلمەسلەر قان قۇسسۇن.
شائىرلىرىم، ياشاپ كەتكىن تۇمەنمىك...!

ئەقىدە

پىراقىڭغا بولۇپ مۇپتىلا،
ئۇتەر كۈنۈم ھەسرەتتە - غەمدە.
بولدى ھاسىل مەڭزىمدە دەريا،
گۆھىرىمدىن ساقىغان نەمدە.

ھىجرانىڭدا ئىڭىرىسام ئاچچىق،
سەن بىخەۋەر قىلىسەن خەندە.
يىغلاتقىلى مۇنچە رەھىمسىز،
نىمە ئۆچۈڭ بار ئىدى مەندە؟

مەيلى يىغلات، مەيلى ئازابلا،
مىنىڭ ۋىسال ئۈمىدىم سەندە.

شۇ ئازابلىق سۆيگۈ دەشتىدە،
سەن بىر ئىلاھ، مەن ساڭا بەندە.

يۈرەكتە

نىمىشقىدۇر ئويناپ چىچىڭنى،
سوراپ قالدىڭ نىگار يېشىمنى.
ئوتتۇز ئالتە — دېسەم جىم بولۇپ،
قويدۇڭ يېنىك چايقاپ بېشىڭنى.

ئاشىق ئۇچۇن راستلىق كېرەك - تە،
ئىشەنمىسەڭ پاكىت - ئېڭەكتە.
بىراق جېنىم تۇرار لاۋۇلداپ،
ئون سەككىزنىڭ ئوتى يۈرەكتە.

تۇراپ دايىم

شىئىرلار

بۇ يەر تونۇشلۇق بالىلىق چاغدىن

بۇ يەر تونۇشلۇق بالىلىق چاغدىن،
قۇمساڭغۇ دالىدا تالاي چېلىشقان.
چۆمۈلۈپ سۇغا ئۇلاشسا تىترەك،
قۇمنى قۇچاقلاپ قاشتا يېتىشقان.

ئارزۇ باغرىدىن ئىستەپ كېلەچەك،
بىدە تېرىپ ھەم كېپىنەك تۇتقان.
كاككۇك گۈلنى ئۈزۈپ بەس - بەستە،
«ئاداش بولايلى» دېگەن تۇتۇشقان.

كۈلگەندە ئىتىلز زەرىنىڭ رەڭگىدە،
قويلىرىمىزنى ئوتلاتقان توقاي.
سىلكىپ سۆگەتكە بىلەكلىرىنى،
بىزنى ئوقۇشقا ئۇزاتقان بۇ جاي.

كۆككە پۇت ئاتسا بوز تورغاي بىر پەس،
قىرنى چىڭداپ بىز مۇڭداشقان تالاي.
كۆپ يىللار ئۆتتى ئىككى جايدا بىز،
تىپىشتۇق يەنە بولغاندا بوۋاي.

ئۇنتۇمايمەن ئانا مېھرىنى

ئايرىدۇپتىپ تەقدىر - قىسمەت ئانامدىن،
مىنى قويغان ئانام ئۇچۇن يىغلىتىپ.
توققۇز ئايلىق چېغىم ئىمىش ئاڭلىسام،
باققان ئىكەن دادام بۇشۇك تەۋرىتىپ.

قاتتىق سىغىي يىللار ئۆتتى بولدۇم چوڭ،
ئوت كۆرۈندى ئانام مىنىڭ كۆزۈمگە.
«ئانا!» دېسە ئانىسىنى باشقىلار،
كۆرەلىدىم ئۇنى پەقەت چۈشۈمدە.

Altun Oq

كىرگىنىدە ئانام مېنىڭ چۈشۈمگە،
قۇچاق ئېچىپ ئوغلۇم مېنى سۆيگىن دەر.
قانالىمىدىڭ مېنىڭ ئىللىق مېھرىمگە،
چىرايىمنى قېنىپ ئېنىق كۆرگىن دەر.

چۆچۈپ شۇئان كۆز ئاچىمەن ئۇممىد تە،
كۆرەلمەيمەن براق ئانام چېھرىنى.
تىنىقىمدىن ئانام سۈتى ھىد چاچار،
ئۇنتۇمايمەن توققۇز ئايلىق مېھرىنى.

توققۇز ئايدا توقسەن يىللىق تارتىپ دەرد،
جەننەت ھەمدە دوزاخقىمۇ ئۇ بېرىپ.
كۆرەلىگەن گۈل يۈزۈمنى جان ئانام،
پەقەت بىرلا دەردنى يېگىپ قايىرىلىپ.

توققۇز كۈنمۇ، دەققىسى ئېسىمدە.
ئانام تارتقان قاتتىق تولغاق دەردىنى،
قارىچۇقۇمدا ئانام قاتقان زەر ھەيكەل،
ئۇنتۇمايمەن دەريا كەبى قەلبىمنى.

مېھرى چوڭقۇر ئادەملەرنىڭ ئادەمگە

ئادەملەرنىڭ تىلى باشقا ئەزەلدىن،
دىلى تۇتاش، شۇڭا چوقۇم قانداشمەن.
دوستلۇق دەمسەن، قولداش دەمسەن
يارايمەن،
ھەممىسگە ئامراق شۇنچە يانداشمەن.

دوستلۇق رىشتى چاتتى مەھكەم جىسمىمنى،
نۇرغا ئوخشاش يولۇم تولا ئالەمدە.

ئىشىنەمسەن جېنىم دوستلار، جان دوستلار،
مېھرى چوڭقۇر ئادەملەرنىڭ ئادەمگە.

قىيا تاش ۋە مەن

زەڭگەر كۆككە بوي سوزۇپ،
تۇرار مەغرۇر قىيا تاش.
دولقۇنلاردىن قورقمىغاچ،
كۆتۈرگەن ئۇ شۇڭا باش.

قىيا تاشقا ئويۇلار
دولقۇنلارنىڭ ئىزلىرى.
براق، ھۇجۇم ئالدىدا
ئېگىلمەيدۇ تىزلىرى.

ئۇلگە ماڭا ھەر ئىشتا
مەغرۇر تۇرغان قىيا تاش.
مۇشكۈلاتلار دۇچ كەلسە،
ئەگمىگەيمەن ئاڭا باش.

ئەزىزە

ئۆيدە ئۇخلار ئوماق قىزچاق يىگانە،
تىرىق - تىرىق تىرىقلىدى دېرىزە.
تىرىقلىدى سۈندى ئەينەك ئاخىرى،
چۆچۈپ شۇئان كۆز ئاچتى - دە، ئەزىزە.

يىگىت كەتتى ئەيمەنگەنچە يىراقلاپ
سۈنۈق ئەينەك، قالدى پۇچۇق مەنزىرە.
ياش تۆكمەكتە شۇنچە قاتتىق ئۇياتتا
ئۇخلىغانغا پۇشمان قىلىپ ئەزىزە.

جالالىدىن بەھرام

نومۇسسىزلىق

(پوۋېست)

1

دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى ئەدھەم مىللىي تىبابەت دوردىگەرلىك يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن يولغا چىقماقچى بولغان مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىددىن ئاخۇنۇملار بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن بىنا ئالدىغا كەلگەندە قۇياش ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن بولۇپ، ئالتۇندەك تاۋلانغان ھەيۋەتلىك قۇبىبە ئۈستىدە بىر توپ ئاپئاق كەپتەر پەرلىرىنى تازىلىشىپ، گۇگۇلىشىپ يۈرەتتى. نىل رەڭلىك تىنىق ئاسماندا پاختىدەك بۇلۇتلار مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇراتتى. ئەدھەم رەڭدار تاش پەلەمپەيلەر ئارقىلىق كۆتۈرۈلۈپ، مەۋلان ھاجىمنىڭ ئىشخانىسىغا قەدەم قويدى. ئىشخانىغا سېلىنغان ئىران نۇسخا گېلەم چوغدەك تاۋلىناتتى، دېرىزىلەرنى قاپلاپ غۇچچىدە ئېچىلىپ كەتكەن ياقۇت گۈللەر بۇ كەڭ ئىشخانىنى جەزىبلىك تۇسكە كىرگۈزگەندى. ئىككى ئالىم يۈمشاق دىۋانىغا چۈكۈكىنىچە ناشتا قىلۋاتاتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — ئەدھەم ئىشىكنە تۈرۈپ سالام قىلدى.

— ۋائەلەيكۇم ئەسسالام، كېلىڭ ئوغلۇم.

ئەدھەم مەۋلان ھاجىم بىلەن مۇنىرىددىن ئاخۇنۇمنىڭ يۈمشاق دىۋاندىن ئورۇن بوشىتىش تەرەددۇتىغا رەھمەت ئېيتىپ، قاتلانما ئورۇندۇقتا ئۇلارغا روبىرو ئولتۇردى ۋە كاستۇمىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن ئانچە قېلىن بولمىغان ماتېرىيالنى ئېلىپ مەۋلان ھاجىمغاسۇندى:

— بۇ شىپاخانىمىزدا ئىسلاھ قىلىنغان مىللى دورىلارنىڭ يەككە ماتېرىيالى.

— ئۆزىڭىز تەھلىل قىلغان سەككىز خىل ئوكۇلنىمۇ كىرگۈزدىڭىزمۇ، ئوغلۇم؟ — سوردى مۇنىرىددىن ئاخۇنۇم سىركايىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ.

— يوقسۇ، بۇ قېتىمقى يىغىن مەخسۇس تىببىي دوردىگەرلىك يىغىنى بولغاچقا ئوكۇلنى كىرگۈزمىدىم.

— بۇنى دۇرۇس قىلماپسىز، ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم جىددىي قىياپەتتە، — سىز تەھسىل قىلغان بۇ ئوكۇللار شىپاخانىمىزنىڭ ئېپتىخارلىق مەھسۇلاتى ئەمەسمۇ؟

مەۋلان هاجىم مەشۇتتەك يۇمشاق، تال - تال پارقىراپ تۇرغان پاكىز ساقالىرىنى سىيپىغىنچە بىر پەس جىمىپ قالدى. ئۇ قەددى - قامىتى نازۇك، يۇمشاق مۇئامىلىلىك، خۇش خۇي، ئىغىر تەبىئەتلىك ئەدەمگە بىر پەس قارىغاندىن كېيىن، قاپاقلىرى سۈزۈلۈپ، نۇرلۇق يۈزىدە ئىنچىكە بىر كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى.

— كەمتەرلىكىڭمۇ چېكى بولىدۇ، ئوغلۇم، — دېدى ئۇ مۇنىرىدىن ئاخۇنۇمغا راستىمۇ، دېگەندەك مەنىدە قاراپ قويۇپ، — يېقىندا سەھىيە مەجمۇئەسىگە بېسىلغان «تالقان دورا توغرىسىدا»، «قاينىتىلما دورا توغرىسىدا» دېگەن ئىلمىي مۇتالىئەڭىزنى كۆرۈپ كۆپ خۇرسەن بولدۇم.

— «ئۇيغۇر تىبابەت دورىگەرلىك تېخنولوگىيىسى» دېگەن كىتابىڭىزمۇ قارارىنى تاپقاندۇر؟ — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم ئىلتىجا بىلەن.

— نېمە ۋەجىدىن؟ ياكى باشقا بىرەر ئىشقا بەل باغلىدىڭىزمۇ؟

ئەدەمنىڭ قىزىرىپ دەمالىققا بىر نەرسە دېيەلمەيۋاتقانلىقىغا نەزەر تاشلىغان مەۋلان هاجىم ئۇنىڭ يەنىلا بىر مۇهىم ئىشقا تۇتۇش قىلىۋاتقانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئىچىدە ئاپىرىدىن ئوقىدى.

— باشلىغان ئىشىڭىزنى خۇپىيانە تۇتۇۋاتسىڭىز كېرەك، ئوغلۇم؟

— تېخى پېشىمغان خام پىكىرلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىش سەل ئەپسىزرەك ئىكەن.

— بەللى، بەللى، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم كۈلۈپ، — ئۇنداقتا راستىنلا يېڭى مۇتالىئەگە بەل باغلاپسىز دە؟ بىر تۈپ گۈل يۈز غۇنچە بېرىدۇ دېگەن شۇ - دە.

— سىزگە ئاللا كۈنگە ئوخشاش ئۈمۈر بەخشەندە قىلسۇن، — دېدى مەۋلان هاجىمۇ رازىمەنلىك بىلەن.

ئەدەەم ئۇرۇمچىدە ئىچىلىدىغان تۇنجى قېتىملىق تىببىي دورىگەرلىك يىغىنى هەققىدە بىرئاز سۆزلەشكەندىن كېيىن، ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ چىقتى، ئىككى ئالىم ئۇنى كارىدورغىچە ئۇزىتىپ چىقتى.

ئەدەەم شىپاخانا هويلىسىدا كېتىۋېتىپ، ئوكۇل ئىشلەش تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى هامىلنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ شىپاخانىنىڭ باشلىقى خالىقنىڭ هويلىسىغا ئالدىراپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى. ئەدەەم ئىچىدە: خالىق يۈەنجاڭ ئانىسىنى كۆرگىلى يۈرتىغا كەتكەن تۇرسا، هامىل ئۇ يەردە نېمىش قىلىدىكىنە؟ دەپ ئويلىدى ۋە بىر پەس تېڭىرقاپ تۇرۇپ، ئاندىن تەجرىبەخانىسىغا يول ئالدى.

تەجرىبەخانا كەڭ، ئازادە بولۇپ، كۈنىچىقىش تەرەپتىكى هاۋارەڭ پەردە تارتىلغان دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان قۇياش نۇرى تەجرىبەخانا ئىچىدە سۈت رەڭ سىرلانغان ئىشكاپلارنى پارقىرىتىۋەتكەندى. ئىشكاپ تەكچىلىرىدە ئاغزى هىم بېكىتىلگەن كوزىلار، دورا ئۆسۈملۈك نۇرۇقلىرى قاچىلانغان ئەينەك پىرۇبىركىلار، هەرخىل نەيچىلەر، سوۋۇتۇش ۋە تىندۇرۇش ئېسۋابلىرى، ئىسپىرت لامپىلىرى رەت - رەتى بىلەن تۇراتتى.

ئەدەەم ئۇستەل ئۇستىدىكى خاتىرىسىنى ئاچتى، خاتىرىنىڭ بىرىنچى بېتىدە مۇنۇ سۆزلەر كۆزگە ياققال چېلىقتى:

«قۇشقاچ مېڭىسى؟؟؟»

ئەدھەم ئېيتىلماققا ئاددىي بولغان بۇ سۆزلەرنى ئىچىدە يەنە بىر قېتىم ئوقۇدى. لېكىن ئۇنىڭ كەينىگە قاتىرىسىغا قويۇلغان سوئال بەلگىلىرىگە نەزەر تاشلاپ، چېكىسىنى بىر ھازا ئۇۋۇلىدى.

ئەدھەم 9 ـ قېتىملىق كەشپىياتنىڭ تۈگۈنى بولغان مۇشتۇمىدەك قۇشقاچ ۋە ئۇنىڭ ئاق قوناق دانىسىدەك كىچىككىنە مېڭىسىنىڭ سىرلىرى ھەققىدە يەنە چوڭقۇر خىيالغا پاتتى، ئۇ دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى بولغان بۇ بىرنەچچە يىل ئىچىدە كەشپ قىلغان «ھۇما» «قىچا»، «سىيادانە»، «ئەتىرلال» قاتارلىق 8 خىل ئوكۇل دورا ئۆسۈملۈكلىرىدىن ياسالغانىدى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇنىڭ تەتقىق قىلىۋاتقىنى گۆش تىپىغا كىرىدىغان كىچىك جانىۋار قۇشقاچ ئىدى، مىلىي تىبابەتنىڭ بىر قىسىم مۇھىم دورىلىرىغا قۇشقاچ مېڭىسى قوشۇلۇپ ياسالسىمۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈن قوشۇلىدىغانلىقى، قۇشقاچنىڭ مېڭە تەركىبىدە قانداق شىپالىق مادىدا بارلىقى ھەققىدە ئىلمىي جاۋاب يوق ئىدى. تېۋىپلار: «قۇشقاچ سەگەك، ھوشيار جانىۋاردۇر، ئۇنىڭ تەبىئىتى ئىسىق بولۇپ، مېڭىسى ئۆتكۈر قۇۋۋەتلەندۈرگۈچ دورىدۇر...» دېيىشەتتى، خالاس.

ئەدھەم ئىشكاپ تارتمىسىنى ئېچىپ، پېشقەدەم تېۋىپلار يېزىپ قالدۇرغان رېتسىپلارنى ئالدى. ئۇ بۇ رېتسىپلارنى ئۈزۈندىن بېرى توپلاپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ قولىغا مەۋلان ھاجىمنىڭ بىرنەچچە يىل بۇرۇن يېزىپ قالدۇرغان بىر رېتسىپى چىقتى.

«لوبۇبى كەبىر① نېرۋا ئاجىزلىقىدىن كېلىپ چىققان پالەچ، جېنىسى ئاجىزلىق، لەقۋا، بۆرەك سوغۇپ كېتىش، خاپىغان، سەرئى كېسەللىكلىرى ئۈچۈن مەشھۇر شىپالىق دورىدۇر، بۇ دورا بادام مېغىزى، قاپاق مېغىزى، سۈلەپ مىسىر، بەھمەن سېپى، بەھمەن سۇرۇغ، شاقاقۇل قاتارلىق قىرىق نەچچە خىل دورا ئۆسۈملۈكلىرىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، بۇنىڭ تەركىبىدىكى ئەڭ ئاساسىي جەۋھەر قۇچقاچ مېڭىسىدۇر...»

ئەدھەم «نېرۋا ئاجىزلىقىدىن...» «ئاساسىي جەۋھەر ـ قۇشقاچ مېڭىسى» دېگەن سۆزلەر ئاستىغا قىزىل قەلەم بىلەن سىزىپ قويدى...

2

ئەدھەم ئېرىتىلگەن قۇشقاچ مېڭىسىنىڭ سۈزۈلۈش ۋە تىنىش ئەھۋالىنى بىر ھازاغىچە ئىنچىكە كۆزەتكەندىن كېيىن، بېشىنى ئىرغىتىپ قويۇپ يەنە دېرىزە تۈۋىگە كەلدى، ئۇنىڭ نەزەرى قۇرۇپ قاخشالغا ئايلىنىۋاتقان گۈللەر ئارىسىدىكى يالىڭاچلانغان ئالما دەرىخىگە چۈشكەندە ئىختىيارسىزلا كۆز چىمەكلىرى قىزاردى... ئالما دەرىخى ئۇنىڭ ئۇزاقلاردا قالغان يېتىمچىلىكنى، چاقنىغان يۇلتۇزدەك غىل ـ پال كۆرۈنۈپ ئۆتكەن شادلىقنى، جۇدالىقنى، ھەسرەتنى ئېسىگە سېلىپ قويدى.

تۇغۇلۇپلا ئانىسىز قالغان ئەدھەمنىڭ بىر قەرىنە ئۆمرى دادىسىنىڭ دورىپۇرۇچلۇق دۇكىنىدا ئۆتتى. دورىگەر مەسۇمخان ياشلىقىدا ھىندىستان، پاكىستان، كەشمىرلەردە تا-

① لوبۇبى كەبىر ـ دورا نامى.

تاقلىق ئۆلىما، تېۋىپلاردىن بىلىم ئالغان مەشھۇر تېۋىپ ۋە دورىگەرلىرىدىن ئىدى، ئۇنىڭ ئەرەب، پارس، ھىندى تىللىرىنى راۋان سۆزلىيەلىشى ئۇنىڭغا «مەسۇمخان تىلماچ» دېگەن نامنىمۇ ئاتا قىلغانىدى، ئەدھەمنىڭ دورىگەرلىكىنىلا ئەمەس، بەلكى ئەرەب، پارس تىللىرىنى ئۆگىنىشتىكى تىرىشچانلىقىنى كۆرگەن ئاتا پات - پاتلا: «ئەلھەمدۇلىللا، مىڭ قەتىرى شۈكرى ئوغلۇم سېنىڭ ئىلىمگە ئىجتىھاتىڭ بولۇپلا قالماي زېھنىياتىڭمۇ ئۆتكۈردۈر» دەيتتى.

ئەدھەم 19 ياشقا كىرگەن يىلى بىر كۈنى مەسۇمخان ئۇنى ئالدىغا چاقىردى:

— ئۆمرۈمنىڭ كۈنى ئېگىلىپ نامازدىگەر بولدى، — دېدى ئاتا ئېغىر بىر خورسىنىپ تۇرۇپ، — مانا ئەمدى ئىلدام سۈرئەت بىلەن خۇپىتەن قاراڭتۇسىغا كېتىۋاتىدۇ.

— توۋا دېسىلە دادا، ئۆزلىرى بىر ئويدان تېمەن تۇرۇددىلىغۇ.

— يوغۇسۇ بالام، خۇداغا ئامانەتنى تاپشۇرىدىغان مەزگىل يېتىپ كەلدى، شۇڭغىچە سېنىڭ بېشىڭنى ئوڭلاپ، بوينۇمدىكى قەرزنى ئادا قىلىشىم زۆرۈر.

بولۇنغان گەپ شۇ بولدى، ئارىدىن ئۈزۈنمۇ ئۆتمەي مەسۇمخان بىر شىرەم تۇغقىنىنىڭ چىنارگۈل ئىسىملىك 17 ياشلىق قىزىنى ئەدھەمگە چېتىپ قويدى، چىنارگۈل ئورۇق، كېسەل چىراي، ياۋاش، كەم سۆز بىر قىز بولۇپ تۇخۇمدەك سوزۇنچاق يۈزىدە ئۇششاق قارا سەپكۈنى بار ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۆزۈن كىرپىكلەر قاپلاپ، ھەممىشەم خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى بۇلەكچىلا چىرايلىق ئىدى. ئەدھەمنىڭ بۇ ئاتىۋان قىزغا نە مۇھەببىتى، نە نەپرىتى يوق ئىدى، پەقەت دادىسىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ بىلەن كۈندىلىك ھاياتىنى ئۇرۇش - جېدەلسىز، تىنچ ۋە تۈرىشسىز ئۆتكۈزەتتى. قىز كېيىن كېسەلگە مۇپتىلا بولدى. ئۇ قىسقا - قىسقا يۆتەلەتتى، نېپىز لەۋلىرى سۈزۈلۈپ، ئەينەكتەك پارقىراپ تۇراتتى، كېيىن دوختۇر قىزنىڭ ئۆپكە توبىركۈلىيوزى ئىكەنلىكى، ئەگەر ئەدھەم تاجىرىشىپ كەتمىسە، ئەر - ئايال ئىككىسىگىلا ھاياتى خەۋپكە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئامال يوق، ئاللانىڭ قىسمەت - يازمىشى شۇنداق ئوخشايدۇ. — دېدى مەسۇمخان ئوغلىغا، — قىزىمىز چىنارگۈلنىڭ كۈن تەگمىگەن گىياھتەك كامال تاپماستىن سارغىيىپ سولىشى سىل كېسىلىدىن ئىكەن، ئايرىلىپ كەت ئوغلۇم...

چىنارگۈل ئەدھەمدىن ئايرىلىپ، مانا مۇشۇنداق كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ياش ھاياتى بىلەن ۋىدالاشتى.

كونىلار «تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرى تۇرلۇك - تۇمەندۇر» دېگىنىدەك، ئەدھەم چىنارگۈل ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنى سېغىنىدىغان بولدى. بۇ سېغىنىش ئۇچقۇنلىرىنى پەسىل شامالىلىرى پۈۋلەپ ئۇلۇغ يالقۇنغا ئايلاندۇردى بولغاي، بەزىدە ئەدھەم تاقەتسىز مىنۇتلارنى باشتىن كەچۈرەتتى، ئۇ چىنارگۈل بىلەن بىللە بولغان ئاشۇ بىر يىلنىڭ ھەربىر كۈنى، دەقىقىلىرىغىچە ئەسكە ئېلىشقا تىرىشاتتى... چىنارگۈل: «ئەدھەم، سىز ئالمىغا نېمانچە ئامراق؟» دەپ دائىم ئالما ئاقلاپ بەرگىنىدە: «سىزمۇ ئالمىغا ئوخشايسىز ئەمەسمۇ» دەپ نېمىشقا دېمىگەن بولغىيدى... ئەدھەم ھەر قېتىم سىرتقا چىقىقاندا، كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ يانچۇقىغا پاكىز قول ياغلىقىنى سېلىپ قويغان چىنارگۈلگە رەھمەتمۇ دېمەپتا!...

Altun Oq

ئەدھەم توي-تۆكۈنلەردىن كەچ قايتقىنىدا، «ئەدھەمگە ئىسسىق ئاش سېلىپ بېرىمەن» دەپ كېچىچە كىرپىك قاقماي يولغا قارىغان چىنارگۈلدىن «جاپا چېكىپسىز» دەپ ئۆز-رىمۇ سورىماپتا!...

ئەدھەم بۇ خاتىرىلەرنى ھېلىھەم ئۇنۇتقىنى يوق، ئۇ دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن مىللىي شىپاخانا تەرىپىدىن مېدىتسىنا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مىللىي دورىگەرلىك سىنىپىغا ئە-ۋەتىلدى، ئۆزى سۆيگەن كەسىپنىڭ ئوتلۇق مېھرى بارا-بارا كونا ھەسرەتلەرنى بېسىپ چۈشتى...

ئەدھەم ئاشۇ قايغۇلۇق خاتىرىلەر ئىلكىدە ياپراقسىز ئالما كۆچىتىگە تىكىلىپ قالغىنىدا تەجرىبەخانىغا تۇيدۇرماي قۇددۇس مۇدىر كىرىپ كەلدى. شىپاخانىنىڭ ھەمىشەم قاپىقى ئېچىلمايدىغان، كۆڭلىگە نېمە كەلسە ئۇدۇللا دەۋېرىدىغان بۇ ئىشخانا مۇدىرىنى ئەدھەم ياخشى كۆرەتتى. ئۇ پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ، ئۈستەل ئۈستىدىكى ئېچىقلىق خا-تىرىدىكى ئەدھەم يازغان تەپسىرلەرنى ئىچىدە ئوقۇشقا باشلىدى:

«ھاۋايى نەسىمە①، ھاۋايى لەتىپە② ئەڭ ساپ گازدۇر. بۇ گازلار ئادەم مېڭىسىگە تەسىر كۆرسەتكەندە، مېڭە ئىنتايىن ئۆتكۈر، سەزگۈر، ئوچۇق بولۇپ، ئادەم تېنى ھۇزۇرلىنىپ كېتىدۇ. ئەمما بۇ ھەر ئىككىلا گاز يانغۇچى گازدۇر. ئەمىسە قۇشقاچ نېمە ئۈچۈن سەگەك، ھوشيار، چاققان جانىۋار؟ بۇ ئۇنىڭ مېڭىسىدە فوسفور ماددىسى بارلىقىدىنمۇ؟ چۈنكى فوسفورمۇ يانغۇچى ماددىدۇر.»

قۇددۇس پروبىركىدىكى سۇيۇقلۇققا ۋە سىرلىق قاچىدىكى مېڭە قاپقىقى ئاجرىتىلغان قۇشقاچ باشلىرىغا قارىدى-دە، يېڭى تەتقىقات ئىشتىياقىدا ھەممىنى ئۇنۇتقان ئەدھەمنىڭ خىيالىنى بۆلمەسلىك ئۈچۈن ئاستا كەينىگە چېكىندى. لېكىن بۇ ئەسنادا ئەدھەممۇ كەينىگە قايرىلىپ ئۇنى كۆرۈپ قالدى.

— ۋۇي قۇددۇسكامغۇ؟ قېنى ئولتۇرۇڭ.

— خىيالىڭىزنى بۆلۈۋەتتىم - ھە.

— يا - ياق، ئۇنداق بولامدىغان.

قۇددۇس ئۈستەل ئۈستىدىكى تەجرىبە سايمانلىرىغا، قۇشقاچ باشلىرىغا قايتا زەن قويۇپ چىققاندىن كېيىن، ئەدھەمگە مەنىلىك قاراپ قويدى.

— تەمسىلان ئالغاندا بۇمۇ ئوكۇل بولامدۇ؟

— شۇنداق.

— قانداق كېسەللەرگە شىپا بولار؟

— تەتقىقاتىمىزنىڭ نەتىجىسىگە قارىغاندا، نېرۋا ئاجىزلىقىدىن كېلىپ چىققان ئۇيقۇسىزلىق، سەپرا-خاپىغان، بەدەندىكى مەلۇم ئەزالارنىڭ ھەرىكەتتىن قېلىشى قاتارلىق كېسەللەرگە شىپالىق ئۈنۈمى بار.

— ئىشلەپ بولغان ئوخشىمامسىز؟

① ھاۋايى نەسىمە — ئوكسىگىن.

② ھاۋايى لەتىپە — ھاۋايى نەسىمەدىن ئايرىۋېلىنغان ئەڭ ساپ ۋە سۈزۈك قىسمىدۇر.

— ئېرىتمىگە ئايلاندۇرۇپ بولدۇم، — دېدى ئەدھەم پرۋىبىركىنى ئىما قىلىپ، — لېكىن سۈزۈلمەيۋاتىدۇ. تاشپاختا سۈزگۈچ، بېسىم بىلەن سۈزۈش ئەسۋابلىرىنى ئىشلىتىپ كۆر-دۇم. ئۇنۇمى بولمىدى.

— تەمسىلان زادى ئۈمىد يوقمۇ؟

— ئامالىنى تاپىمىز، — دېدى ئەدھەم ئىشەنچ بىلەن، — ھەرخىل خىمىيىلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق نەتىجىسىنى كۆزۈمىز، ئوكۇلدىكى مۇھىم ئۆتكەل سۇيۇقلۇققا ئايلاندۇرۇپ ئۇنى سۈزۈپ، ئادەم مۇسكۇللىرىدا تولۇق سۈمۈرۈلگۈدەك ھالەتكە كەلتۈرۈش.

— پاھ، خەنزۇچىغىمۇ كامىل بولۇپ كېتىپسىز، — دېدى قۇددۇس بىر چەتتە ئېچىق-لىق تۇرغان خاتىرىنى قولىغا ئېلىپ.

— ياق، بۇ ھامىلنىڭ خاتىرىسى، ئۇ ئوقۇغان چاغلىرىمدا بەزى دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرىنى تەتقىق قىلىپ باققان، كۆرۈپ بېقىڭ دەپ بېرىۋىدى.

ئەدھەم بىلەن قۇددۇس ئۈرۈمچىگە يىغىنغا كەتكەن مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىدىن ئا-خۇنۇملارنىڭ قايتىپ كەلگەندىن كېيىنكى مىللىي دورىگەرلىك ھەققىدە بەرگەن دوكىلاتى، شىپاخانىدا ئىجاد قىلىنغان ئوكۇل ۋە دورىلارغا ئاجرىتىلغان پۇل ھەققىدە بىر پەس سۆزلەشتى.

— قاراڭ ئىنىم، — دېدى قۇددۇس ئەدھەمگە يېقىن كېلىپ، — خالق يۇەنجاڭ بىلەن تۇتۇشۇپ قالدىم. خالق باشقىلارنىڭ ھاي دېگىنىگە ئۇنىمىدى. مەنمۇ ئىككى پاي قويۇ-ۋەتتىم. تەمسىلان ئالغاندا مۇشۇ ھامىل دېگەن بالىمىچۇ تازا ئوت قۇيرۇقى بالىكەن، ئۇنى ھەددىپ پۈۋلەپ تازا سەكرەتتى.

— نېمە سەۋەبتىن تۇتۇشۇپ قالدىڭلار؟

— ئۆتكەندە يەرلىك مىللىي شىپاخانىلارغا بىر قىسىم مەجۇنات تەستىقلاپ بەرگە-نىدىم.

— ئۇ ئىش يۇەنجاڭ يوق چاغدا مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىنغان تۇرسا.

— شۇنى دېمەمسىز؟ — قۇددۇس ئاچچىقى بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئەدھەم قۇددۇسنى ئۇزىتىۋېتىپ، ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە كەلدى. بۆلۈمدە ھامىلدىن باشقا ئاغزى ئىتتىك ئايبۈۋى ئىسىملىك 24 ياشلىق بىر ئايالمۇ بار ئىدى. ئايبۈۋى بىر ئاينىڭ ئالدىدا ھامىل بىلەن ئەدھەمنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويىغانلىقى ئۈچۈن ھازىر دورا شىشىلىرىنى تا-زىلاش، دىزىنفېكسىيە قىلىش ئىشىنى قىلىۋاتاتتى. ئەدھەم بۆلۈمگە كىرگەندە ھامىل ئۈس-تەلدە كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى. ئايبۈۋى بولسا بۇلۇڭدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، دورا شىـ-شىلىرىنى تازىلاۋاتاتتى.

— ھامىل، سىزمۇ بارىكەنسىز، مۇنداق بىر ئىش بار ئىدى، — دېدى ئەدھەم، — بىز قۇشقاچ مېڭىسىدە ئوكۇل ئىشلىمەكچىمىز، شۇڭا بىر قىسىم كېتەرلىك سايمانلارنى تەييار-لاپ قويساق.

— قۇشقاچ مېڭىسىدە؟

— شۇنداق.

— بۇ قانداق كېسەللەرگە شىپا بولار؟

— نېرۋا ئاجىزلىقتىن كېلىپ چىققان كېسەللەرگە.

— قۇشقاچ دېگەن گۆش تىپىغا كىرىدۇ. بىز بۇ چاققىچە گۆش تىپلىق ھايۋانلار ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار؟

— ياۋروپاچە داۋالاشتا ئاياللار كېسەللىكلىرىگە ئىشلىنىدىغان تەيپەن زۇجىيى دېگەن ئوكۇلنىمۇ بالا ھەمرىيىدا ئىشلەيدۇ. شۇنى ئىشلەش ئۇسۇلىدىن پايدىلانساقمۇ بولىدۇ.

— بولىدۇ، مەن تەييارلىق قىلىپ قوياي.

— ئايبۇۋى، ئەمدى سىزمۇ ئۆز خىزمىتىڭىزنى ئىشلەڭ.

— رەھمەت، — دېدى ئايبۇۋى تەئەددى بىلەن قايرىلىپ، — مەن تېخى دورا شىشلىرىنى تازىلاش تېخنىكىسىنى تولۇق ئىگىلەپ بولغىنىم يوق...

— بۇ... نېمە دېگىنىڭىز! — دېدى ھامىل چاچراپ تۇرۇپ، — بۇ دېگەن خىزمەت ئېھتىياجىدە.

ھامىل يەنە نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى ئىدى، لېكىن ئەدھەم شەرەت بىلەن ئۇنى توخىتىتىپ قويدى. چۈنكى ئۇ ئۆز ۋاقتىدا يېنىكلىك بىلەن ھامىلنىڭ سۆزىگە كىرىپ ئايبۇۋىگە قوللانغان چارىسىگە ئۆزىمۇ خىجىل ئىدى.

— ئايبۇۋى!

— بولدى گەپ قىلماڭ، — دېدى ئايبۇۋى ئەدھەمنى سىلكىپ، — مېنىڭ تىببىي مەكتەپنىڭ تىبابەتچىلىك كەسپىدە 4 يىل ئوقۇپ، بىرلا ئۆگەنمىگىنىم شىشە يۇيۇش ئىدى، بۇ ھۈنەرنى تولۇق ئۆگىنىۋېلىپ ئاندىن ئۆز ئورنۇمغا قايتاي...

ئايبۇۋى ئىشىكنى زەرپ بىلەن يېپىپ تالاغا چىقىپ كەتتى. ھامىل بىلەن ئەدھەم خۇددى قاققان قوزۇقتەك بىر ھازا ئىشىككە قاراپ قالدى. خىجىل بولغان ئەدھەم ئۈستەل ئۈستىدىكى «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى ئېلىپ ھامىلغا سۇندى.

— مېنىڭ خەنزۇچە كىتابلارنى كۆرۈشۈم سىزگە قارىغاندا سەل ئاستىراق، — دېدى ئەدھەم كىتابنىڭ خەلپەت سېلىنغان يېرىنى ئېچىپ، — مانا بۇ گۆش جىنسلىق ھايۋانلارنىڭ ھەرخىل ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەشكە ئائىت قىسمى، سىز ئۇنى ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقىڭ، گۆش جىنسلىق ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ياسالغان ئوكۇل قانداق خىمىيىلىك ماددىدا سۈزۈلىدىغانلىقى بۇنىڭدا بولۇشى مۇمكىن.

ئەدھەم شۇنداق دېدى. دە، چىقىپ كەتتى. ھامىل كىتابنى خوشياقمىغان ھالدا ئۈستەل ئۈستىگە تاشلاپ قويدى. ئۇنىڭ ئايبۇۋىگە بولغان ئاچچىقى تېخى يانمىغانىدى.

ھامىل بېيجىڭ جۇڭيى تىبابەتچىلىك مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ كېلىپ مىللىي شىپاخانا تاشقى بۆلۈم دورىخانىسىدا ئىشلىدى. بۇ ئەدھەم سىياھدانە ئوكۇلىنى جىددىي ئىشلىۋاتقان مەزگىل ئىدى. كېيىن ھامىلنىڭ خىزمەتتىكى جۇشقۇنلۇقىنى كۆرگەن ئەدھەم ئۇنى دورا زاۋۇتىنىڭ ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە يۆتكەپ ئېلىپ چىقتى. كېيىن ئۇ ئەدھەمنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن تېخنىكا بۆلۈم باشلىقلىغا ئۆستۈرۈلدى، ھامىل باشلىق بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئايبۇۋى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىپ مىللىي شىپاخانا ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە تەقسىم قىلىندى. ئۇ نۇرغۇنلىغان تېخنىكىلىق تەجرىبىلەردە ئۆزىنىڭ باشلىقى ھامىلنى لەت قىلىپ قويدى، ھامىلنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بولسىما بىرەر قېتىم يول قويمىدى،

«ئۇ نېمىسىگە يوغانلىق قىلىدىكەن؟ مەن يەرلىك كومىتېتتىكى بىر بۇجاڭنىڭ ئوغلى، خەنزۇچىنى ياخشى بىلىمەن، بېيجىڭدا مەخسۇس كەسىپ پۇتتۇردۇم، ئايىبۇۋىچۇ؟ ئۇ دېگەن بىر تۇل خوتۇننىڭ قىزى، يەنە كېلىپ تىببىي تېخنىكۇمدا ئارانلا 4 يىل ئوقۇغان، ئۇنى يوغان سۆزلەتكىنى ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىغا تېگىۋالغىندۇ؟! ئاشۇ ئەپەندىمۇ تازا قامىلاشمىغان ئەخمەق نەرسىكەن، مۇشۇنداق شاقشاق سېغىزخاننى ئېلىۋالغاندىن كېيىن...»

— هامىل.

— ۋۇي، خالىق يۇەنجاڭ، كېلىڭ...

چۆچۈپ كەتكەن هامىل مەڭدەپلا قالدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغانچە هېلى ئورۇندۇقنى قويسا، هېلى ئىستاكانغا قايناقسۇ قۇياتتى... خالىققا سۇڭدىشىپلا كىرىپ كەلگەن ئايىبۇۋى هامىلنىڭ قىلىقلىرىغا غىجىندى بولغاي، ئارقىسىنى قىلىپ دورا شىشىلىرىنى تازىلاشقا باشلىدى.

— نېمانداق خىيالغا چۆكۈپ كەتتىڭ؟ يا زەينۇرە بۇۋۇن ئۆيگە كىرگۈزمىدىمۇ؟

— يا... ياق يۇەنجاڭ، مەن... مەن... — هامىلنىڭ كۆزلىرى ئالدىدىكى كىتابقا چۈشتى، — مەن بۇ كىتابنى كۆرۈپ بەزى نەرسىلەرنى ئويلاۋاتاتتىم.

— نېمىنى؟

— قۇشقاچ مېڭىسىنى!...

— قۇشقاچ مېڭىسى؟

— شۇنداق، قۇشقاچ مېڭىسى، ئۇنىڭدىن ئوكۇل ئىشلەش...

— ۋۇي بۇ قالتىس گەپقۇ، ئۇنداقتا نېمىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنىمۇ ئېنىقلاپ چىققانسەن؟

— چىقتۇق... چىقىمىز... ئەلۋەتتە نېرۋا ئاجىزلىقىدىن... — هامىل تۇيۇقسىز قىزىرىپ كەتتى. چۈنكى ئايىبۇۋى قايىرىلىپ ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى.

— هازىرچە مەخپى، — دەپ پىچىرلىدى هامىل.

خالىقمۇ هامىلنىڭ ئۆز كەشپىياتىغا نىسبەتەن ئېھتىياتچان پوزىتسىيە تۇتۇشىغا كۆڭلىدە خۇش بولۇپ چىقىپ كەتتى...

3

ئىككى كۈن ئىلگىرى يېزىغا چىقىپ كەتكەن ئەدهەم كۈن قايىرىلغاندا شىپاخانىغا قايتىپ كەلدى. ئۇ تەجرىبەخانە بىناسى ئالدىغا ۋېلىسىپىتىنى توختىتىپ تۇرۇشىغا قۇددۇس كېلىپ قالدى.

— هە ئەدهەم، يېزىدىن ياڭاق ئەكىردىڭىزمۇ نېمە؟ — دېدى ئۇ ۋېلىسىپىت باخاشىدىكى سومكىنى تۇتۇپ بېقىپ، — هۇي شاراقلىمايدىغۇ، تەمسىلان ئالغاندا شۇپەكلىك ياڭاق ئوخشىمامدۇ؟

— بۇ قۇشقاچ ياڭىقى...

— نېمە؟ مەن «قەغەز ياڭاق»، «كۆلىما ياڭاق» دېگەن ياڭاقلارنى ئاڭلىغان، لېكىن «قۇشقاچ ياڭىقى» دېگەننى ئاڭلىماپتىكەنمەن.

— بۇ قۇشقاچ بېشى.

— مۇنداق دەڭ. ھە راست، بۇگۈن ھامىل سىزنى كۆپ ئىزدەپ كەتتىغۇ. بىر يولۇقۇڭ، مەن كەتتىم.

ئەدھەم سومكىنى كۆتۈرۈپ تەجرىبىخانىغا ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن قۇشقاچ باشلىرىنى توڭلاتقۇغا قاچىلاپ، يۈز-قوللىرىنى يۇيۇپ تۇرۇشىغا ھامىل كىرىپ كەلدى.

— ئەدھەمكا، تېپىپ چىقتىم، 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلىدىكەن.

— ئۇنداقتا ئەتىلا ئىشنى باشلايمىز،—دېدى ئەدھەم ۋە توڭلاتقۇنى ئېچىپ ھامىلغا كۆرسەتتى، — دەسلەپكى تەجرىبە ئۈچۈن يېتىدىغۇ دەيمەن.

— يېتىدۇ. يېزىدىن ئەپكەلدىڭىزما؟

— ھەئە، ھازىر قۇشقاچلارنىڭ كونا خامانلاردا بەزمە ئوينايدىغان ۋاقتى - دە. دېھقانلار تور ،قويۇپ بىر كۈندىلا تۇتۇپ بەردى. ھە راست، ئوكۇلنى سىناق قىلىپ ئىشلەشتە ئادەم ئازلىق قىلىدۇ، ئايبۈۋىگىمۇ ئېيتىپ قويۇڭ، ئۇمۇ قاتناشسۇن.

— قويۇڭ ئۇ خوتۇننىڭ گېپىنى، ئادەمنىڭ بۇ بېقىنىدىن كىرىپ ئۇ بېقىنىدىن چىقىپ كەتكۈدەك سېسىق گەپلەر بىلەن قىرىچە - يېنىچە تېگىپ يۇرۇيدۇ.

— ئۇنىڭ ئاچچىقلىنىشى يوللۇق، بىز ئۆز ۋاقتىدا ھېسسىياتقا بېرىلىپ خاتا ئىش قىلىپ قويغان. بۇ ئىش ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى. ئايبۈۋى ئىقتىدارلىق ئايال، سىز ئۇنى چاقىرىۋېتىڭ، مەن سۆزلىشىپ باقاي.

«ئايبۈۋى ئىقتىدارلىق ئايال» دېگەن سۆزدىن قاپىقى غۇژژىدە تۇرۇلگەن ھامىل چاندۇرماي چىقىپ كەتتى. ئۇ كارىدۇرغا چىقا-چىقمايلا ئايبۈۋى ئۆزىمۇ كىرىپ كەلدى، ئايبۈۋىنىڭ يۇمىلاق ئاق يۈزى تۇتۇلغان بولۇپ، ئىنچىكە قاشلىرى ھېمىرىلگەنىدى.

— كېلىڭ ئايبۈۋى.

ئايبۈۋى گەپ - سۆز قىلماي يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ ئەدھەمگە سۇندى. ئەدھەم خەتنى ئوقۇپ بىر ھازا جىمىپ كەتتى. خەت يۆتكىلىش ئىلتىماسى ئىدى. ئەدھەمنىڭ ۋۇجۇدىنى خىجالەتچىلىك ئوتى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلمەيتتى.

— تەستىقلاپ بەرسىڭىز، شىپاخانا رەھبەرلىكىگە ئەكىرىپ بېرىمەن، — دېدى ئايبۈۋى ناھايىتى تەمكىن ھالدا.

— ئايبۈۋى، ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئۇنتۇڭ، بۇ ھەقتە مەن سىزدىن ئەپۇ سورىماقچى ئىدىم...

— رەھمەت، ئەپۇ سوراشقا ئەرزىمەيدۇ، مەن سىزنىڭ جاۋابىڭىزنى كۈتىمەن...

ئايبۈۋى ئارقىسىغا قايرىلىپلا سىرتقا چىقتى - دە، ئەدھەمنىڭ ۋارقىراشلىرىغىمۇ قۇلاق سالماي، يۈگۈرگىنىچە كېتىپ قالدى.

ئەدھەم دېرىزىدىن ئالقانلىرىدا يۈزىنى توسقىنىچە دورا زاۋۇت تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئايبۈۋىنىڭ دورا ئۆسۈملىكلىرى تېرىلغان قىر تۈۋىدە «ھۆ» بولۇپ قەي قىلغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى، ئەدھەم ئىچىدە، ئۇ سېزىك ئۈستىدە ئىكەن - دە، بۇنداق چاغدا ھەرقانداق ئايالنىڭ تاۋى نازۇك بولۇپ قالىدۇ، دەپ ئويلىدى.

AltunOq

ئايبۇۋىنىڭ كەسپىي ئۇنۋانى فېلدشېر ئىدى. ئۇ 3 ئاي ئىلگىرى بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بىلەن توي قىلدى. ئەدھەمنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى قاتتىق ئېچىشتى... ئەمما بىلىندۇرمىدى، لېكىن بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرىكى بولغان ئىش ئايبۇۋىگە تولىمۇ ئېغىر كەلدى. دوست - دۇشمىنىنىڭ ئالدىدا ئەدھەم ئۇنىڭ يۈزىنى چۈشۈردى، ئىززەت - نەپسىنى يەرگە ئۇردى، ئۇ بۇ ئاھانەتنى قانچە قىلىپمۇ كۆڭلى - كۆكسىدىن چىقىرالمىدى.

ئىش ئەسلى مۇنداق بولغانىدى: ئەدھەم ۋىلايەتتە يىغىنغا قاتنىشىۋاتقان پەيتتە، شىپاخانا بويىچە يېرىم يىللىق مۇكاپات تارقىتىلدى، دورا زاۋۇت خادىملىرىنىڭ كېلىش-كېتىش جەدۋىلىنى ھامىل باشقۇرۇپ خۇلاسىلەپ چىققانىدى، خۇلاسە ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ ھەربىر خادىم ئۆزىنىڭ ئىشقا كېلىش-كېتىش ئەھۋالى ۋە ئېلىشقا تېگىشلىك پۇلنى ئاڭلىغاندا بىردىنلا غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى.

— مېنىڭ پىكرىم بار، — دېدى ئايبۇۋى ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، — مېنىڭ رۇخسەت ۋاقتىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن بىر كۈنگە ئىككى ئايلىق مۇكاپاتنى تۇتۇپ قاپسىزغۇ، بەلگىلىمىدە 3 كۈنگە يەتسە بىر ئايلىق مۇكاپات تۇتۇپ قېلىنىدۇ، دېيىلگەنتىغۇ؟

— رۇخسەت ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كەتكىنى ئىش قالدۇرغان ھېسابلىنىدۇ، بىر ئايلىق مۇكاپات بېرىلمەيدۇ، ئەگەر شەخسىي رۇخسەت ياكى دوختۇر رۇخسىتى بولسا 3 كۈنگە بىر ئايلىق مۇكاپات تۇتۇپ قېلىنىدۇ.

— توي دېگەن ئادەم ھاياتىدا بىر قېتىملىق ئىش، مەن تويۇمدا بىر ھەپتە سورىدىم، يۈەنجاڭ 5 كۈن تەستىقلىسا سىز نېمە ئۈچۈن 3 كۈن ھېسابلايسىز؟ سىز خوتۇنىڭىز تۇغقاندا بىر ھەپتە كەلمىدىڭىزغۇ، بالىنى سىز تۇغقانمۇ، خوتۇنىڭىزمۇ؟

مەجلىسخانىنى بىر ئالغان كۈلكە ھامىلنى مەڭدىتىپ قويدى.

— سىز... سەن...

— سەنلىمەڭ، مېنىڭ ئېرىممۇ مېنى سەنلەپ باققىنى يوق... — دېدى ئايبۇۋى غەزىپىنى باسالماي، — «ئوغرى بولساڭ ئىنساپ بىلەن بول، قازىنىنى ئالساڭ، تۇۋىقىنى قوي» دېگەن گەپ بار، ئەدھەمكام بىلەن ئىككىڭلار مۇكاپاتنى ئىككى قاتلاپ ئاپسىلەر، بۇنىڭغا نېمە ئاساسىڭلار بار؟ ياكى كېسەل بولغان، سورىغان يولداشلارنىڭ قالدۇرغان ئىشىنى سېلەر قىلىۋەتكەنمىدىڭلار...

— سەن غەرەزلىك ھالدا قۇتراتقۇلۇق قىلىۋاتىسەن، مانا ئال، — ھامىل ئالدىدىكى دەپتەر بىلەن كونۋېرىتلارغا قاچىلانغان پۇللارنى غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى - دە، ئىشخانىدىن قاڭقىغان توپتەك چىقىپ كەتتى.

كەچقۇرۇن ھامىل ئەدھەمنى ئىزدەپ تاپتى، ئۇنىڭ چىرايى بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ كەتكەنىدى.

— بۇ رەسۋا سېغىزخاندىن جېنىم جاق تويدى، — دېدى ھامىل تاتىرىپ، — ھەممە ئىشىمىزدىن پۇتاق چىقىرىۋاتقان... باشقىلارنى قۇترىتىپ بىزگە قارشى قويۇۋاتقان... ھېچ ئايانمايلا رەھبەرلەرنىڭ يۈزىنى يەرگە ئۇرۇۋاتقان...

هامىل سۆزگە چىچەن ئىدى، مانا هازىرمۇ سۆھبەتدىشىنىڭ يۈزىدىكى ئۆزگىرىش هالىتىدىن ئۆز سۆزىنىڭ تەسىرىنى ئېنىق كۆردى. ئەلۋەتتە، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە نىسبەتەن خەيرىخاهلىقىنى قولغا كەلتۈرۈپ، قارشى نىشانىغا نەپرىتىنى قوزغاش ئۈچۈن بىرلىك قوشۇمچىلىرىغا قارىغاندا كۆپلۈك قوشۇمچىلىرىنىڭ سالمىقى ئېغىر، تەسىرى چوڭقۇر، قايىللىقى كۈچلۈك بولاتتى. شۇڭا ئۇ «ھەممە ئىشىمىزدىن پۇتاق چىقىرۋاتقان» دېگەندە ئەدەھەمنىڭ تۇيىقى سىقىراپ قوشۇمىلىرى غۇژۇردە تۇرۇلدى. «باشقىلارنى قۇتىرتىپ، بىزگە قارشى قويۇۋاتقان» دېگەندە ئەدەھەم غەزەپتىن قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ، لەۋلىرىنى چىڭ يۇمدى. «ھېچ ئايانمايلا رەھبەرلەرنىڭ يۈزىنى يەرگە ئۇرۇۋاتقان» دېگەن بۇ ئاخىرقى ئىنتوناتسىيىسى كۈچلۈك ئېيتىلغان سۆزنىڭ تەسىرى تېخىمۇ ئۆزىنى كۆرسەتتى بولغاي، بۇ ياش ئىختىراچى رەھبەرنىڭ كۆز ئالدىدا بۇنىڭدىن بۇرۇنقى بەزى ئىشلار قايتا گەۋدىلەندى.

كىتابخانىلىرىمىز يۇقىرىدا خەۋەر تاپقىنىدەك، ئايبۇۋۇى هامىلنىڭلا ئىشلىرىدىن قۇسۇر چىقىرىپ قالمىدى، ئەدەھەمنىڭ خىزمەت ئۇسۇلىغا قارىتا يۈزتۇرانە خىلىلا قاتتىق تەگكەن چاغلىرىمۇ بولدى. ئۇنىڭ بىر قېتىم: «سىز سەكسىنىنچى يىللارنىڭ رەھبىرى... بۇنى ئۇنتۇپ قالماڭ. خىزمەتچىلەردە سەۋەنلىك ئۆتۈلسە قۇلدارلاردەك ۋارقىراپ كەتمەڭ، يارەدىم بېرىش، رىغبەتلەندۈرۈش، يول كۆرسىتىش سىزنىڭ بۇرچىڭىز...» دېگەن سۆزى ئەدەھەمنى قىزارتىپ قويدى، ئۇ بۇنى هازىرغىچە ئۇنتالمىغانىدى.

— ئۇ ھەتتا ھېچ تەپ تارتماستىن كۆپچىلىك ئالدىدا ئىككىمىزنى، — دېدى هامىل تېخىمۇ دادىللىشىپ، — مۇكاپاتنى ئىككى قاتلاپ ئالىدىغان ئوغرى دەۋاتىدۇ. ئىناۋىتىمىزنى بۇنداق چۈشۈرگىلى تۇرسا قانداق خىزمەت ئىشلەيمىز؟... گېپىمىز ئاقامدۇ؟... ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنى يىر تونۇتۇپ قويماق زادى بولمايدۇ...

— سىزچە قانداق قىلساق بولىدۇ؟

— مېنىڭچە دورا ئىشلىرىنى تازىلاشقا سالايلى...

... دېرىزىدىن ئايبۇۋۇنىڭ قىر ئۈستىدە ئېگىشىپ ھېلىدىن - ھېلىغا «ھۇ» بولۇپ قەي قىلۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرغان ئەدەھەمنىڭ يۈزىدىكى ئېچىشتى. ئويلاشمايلا ئۇنىڭغا كۆرگەن چارىسى ئاز كەلگەندەك، ئەتىسى ئايبۇۋۇنىڭ يولدىشى ئۇنىڭ مۇكاپات پۇلىنى ئالغىلى كەلگەندە، ئەدەھەم يېنىكلىك بىلەن ئۇنىڭغا بىرمۇنچە ئەستەرلىك سۆزلەرنى قىلۋەتتى. ئارقا-ئارقىدىن قىلىغان بۇ ئاھانەت-زەربىلەر ئايبۇۋۇنىڭ كۆڭلىدە ئېرىمەس مۇز بولۇپ قاتقانىدى.

4

ئەل ئايىغى جىمىققان چاغ. ئادەتتە تار، زىچ كۆرۈنىدىغان شەھەرنىڭ ئاسفالتلىق كوچىلىرى هازىر شۇنچىلىك ئازادە ئىدى. ئۇچقۇنداۋاتقان قار كوچا چىراغلىرىنىڭ گۈڭگا يورۇقىدا پەرۋانىلەردەك پىللىدايىتتى ۋە بەرگە چۈشە-چۈشمەيلا ئېرىپ تۇرغاچقىمۇ، ئاسفالت يول پارقىراپ كەتكەنىدى.

كەچلىك ئولتۇرۇشتىن قايتىپ كېلىۋاتقان هامىل ئايالى زەينۇرەنى قولتۇقلىۋال-

غاندى. ئۇنىڭ بۇگۈن كەيپى چاغ، روھى ئۈستۈن، قەلبى شادلىققا تولغاندى. ئاسفالت يولغا تەكشى تاقىلداپ چۈشۈۋاتقان قەدەملەر كېچىنىڭ بۇ جىمجىتلىقىدا ئۇزاق - ئۇزاقلارغا ئاڭلىناتتى.

— زەينۇرە، — دېدى ھامىل سۇۋارى تۇتۇلۇپ كەتكەن ئاسمانغا قاراپ، — مەن مۇشۇ تۇرقىدا نېمىلەرنى ئويلاۋاتىمەن، بىلەمسىز؟

— ئولتۇرۇشتا زەي سالماي ئاتقان پولىرىڭىزنى ئويلاۋاتقانسىز.

— سىز - زە، — ھامىل ئۇھ تارتىپ قويدى، — ماڭا ھازىر زەڭگەر ئاسمان غۇچچىدە يۇلتۇزلار بىلەن قاپلانغاندەك... باش باھارنىڭ ئارامبەخش شاماللىرى يۈزۈمنى سۆيۈپ ئۆتۈۋاتقاندەك... نەمخۇش يەر، قىشىچە قار ئاستىدا چىرىگەن خازانلارنىڭ ھىدى... بىخ سۈرگەن نوتا... لەرزان يېشىللىق باھار كەچلىكى... قىسقىسى نېمە دېسەم بولار. بۇ جاھان ماڭا تولىمۇ گۈزەل، يېقىملىق، كۆڭۈللۈك تۇيۇلماقتا...

— مەستنىڭ خىيالى، — دېدى زەينۇرە پەرۋايى پەلەك ھالدا، — ئىچكەنسېرى «ئۇنداق ئوكۇل ئىجاد قىلىۋاتىمەن، مۇنداق ئوكۇل ياسىدىم، جاپالىق ئەجىر بىلەن تاپتىم...» دېگىلى تۇرۇپتىڭىز، مەن تومۇستىن ئۆلگىلى تاس قالدىم.

— ئەمىسە مېنىڭ تاپقىنىم يالغانما؟ ئەگەر مەن تاپمىغان بولسام...

— بۇ دېگىنىڭىز ئورۇنلۇق، 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلىدىغانلىقىنى تېپىپ چىقتىڭىز، — دېدى زەينۇرە ئېغىر خورسىنىپ، — بۇنى ئىجاد قىلدى دېگىلى بولامدۇ؟ بىرەر تۆھپىنىڭ مەيدانغا كېلىش جەريانى بولىدۇ - دە.

— يېزىدىن بىر نۆۋەت قۇشقاچ بېشى ئېلىپ كەلدىم. بۇنى يۈەنجاڭ كۆرگەن، — دېدى ھامىل ئاغزىغا غىرت قىلىپ يانغان ھاراقنى يۇتۇۋېتىپ، — قۇشقاچ مېڭىلىرىنى ئۆزۈم ئاجراتتىم، ئۆزۈم ئېرىتىپ، سۈزۈلدۈرۈپ تەييار قىلدىم، ناھايىتى ئۇ تەركىبىنى تەكشۈرۈپ شىپالىق ئۈنۈمىنى بېكىتىپ چىقتى، خالاس.

— شۇڭا بۇ تۆھپە سىزنىڭ ئەمەس - تە.

— لېكىن مېنىڭمۇ ھەسسەم بار - دە.

— نېمە؟!

— ھەسسەم بار دەۋاتىمەن.

— ئالدىڭىزدا پاتقاق، كۆزۈڭىزنى يوغان ئېچىپ مېڭىڭ، — زەينۇرە تۇيۇقسىزلا ھامىلغا زەھىرىنى سانجىدى، — خۇدايىم كالىنىڭكىدەك كۆز بەرگىنى بىلەن كۆرمىسە تام تۆشۈكىدىن پەرقى يوق، ھى...

زەينۇرەنىڭ ھامىلنى سىلكىشلەشلىرى ئادەتكە ئايلانغان ئىش، شۇڭا ئۇ «يارىمنىڭ تىللىغىنى — چىللىغىنى» دەپ كۆڭلىگە ئالمايتتى. لېكىن ئۇنىڭ دىماغ قېقىشى بىرەر كۆڭۈلسىزلىكتىن دېرەك بېرەتتى. ھامىل بۇنداق دىماغ قېقىشتىن ھەزەر ئەيلەيتتى، شۇڭا ئۇ ھېجايغىنىچە زەينۇرەنىڭ مۈرىلىرىنى قۇچاقلىدى.

— ھى... ھى... ھى... نېمە بولدىڭىز، جېنىم... سىز مېنىڭ...

— قويۇۋېتىڭ، — زەينۇرە بىرلا يۇلقۇنۇپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، — نېمانداق سەتلىشىدۇ ماۋۇ...

زەينۇرە زامانغا لايىق ئۆسكەن قىز بولۇپ، ئائىلىدىكى تۆت بالىنىڭ كەنجىسى ئىدى، ئۇنى ئاتا-ئانىسى «كەنجە قىزىم» «كەنجىتاي» دەپ ئەركىلىتىپ چوڭ قىلغانىدى، زەينۇرە ئۆزىمۇ شوخ، ئەركىن چوڭ بولدى. باشلانغۇچ مەكتەپتىن تا سەككىزىنچى سىنىپنى پۈتتۈرگەنگە قەدەر ئەلا ئوقۇيالمىسىمۇ دوستلىرىدىن كېيىن قالمىدى، ئۇنىڭ مەكتەپ ئىچىدە ئويلاپ تاپمايدىغان ئويۇنلىرى يوق ئىدى. تۇنجى يامغۇردا «ياغلىق تاشلاش»، دەسلەپكى قاردا «قارلىق تاشلاش» ئىشلىرىدا دوستلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ھەرخىل قىزىقارلىق ئويۇنلارنى كەشپ قىلاتتى. ھەتتا بىر قېتىم ئۇ غەلىتە ياسىنىپ قولىغا ماتېرىيال پوپكىسىنى تۇتۇپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئۆيدە يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ ئانىسىغا «ئوغلىڭىزنى ساقچىدىن چاقىرىۋاتىدۇ» دەپ ئىشەندۈرىدۇ. ئەخمەق بولغان ئوقۇتقۇچى كېيىن زەينۇرەگە تەنبىھ بەرمەكچى بولغاندا زەينۇرە: «رەنجىمەيسىز مۇئەللىم، ئالتە ياشلىق بىر بالا لېنىننى ئالدىغانىكەن. بىز بۈگۈن 4-ئاينىڭ 1-كۈنىنى خاتىرىلەپ لېنىننى ئەسكە ئېلىشتۇق» دەپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويغان.

زەينۇرەگە قىز دوستلىرىلا ئەمەس، ئوغۇل ساۋاقداشلىرىمۇ چېقىلالمايتتى. چۈنكى ئۇنىڭ تىلى ئاچچىق بولۇپلا قالماي، ھەر خىل ئۇسۇللاردا ئۆچ ئالاتتى. گەپنىڭ قىسقىسى، زەينۇرە قىلىمەن دېگىنىنى قىلىدىغان، بىر ئىشقا بەل باغلىسا ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان بىر قىز ئىدى.

زەينۇرە ھامىلنى بىر تويدا ئۇچراتقانىدى. ئۇ ھامىلنىڭ دولقۇنسىمان چاچلىرىغا، ئاجايىپ يوغان قارا كۆزلىرىگە، خۇدا ئاياللارغىمۇ ئىلتىپات قىلمىغان كىرپىكلىرىگە بىرلا قاراپ، دوستلىرىغا «مەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشىمەن» دېدى. دېگەندەك ھايال ئۆتمەي تونۇشتى، ھەپتە ئۆتمەيلا ئۇلار باغچە يوللىرىدا ئىز قالدۇرۇپ، كىنو-تىياتىرخانىلارنىڭ پەلەمپەيلىرىدە جۈپ قەدەم تاشلايدىغان بولۇپ قالدى...

زەينۇرە ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە بولغان بۈگۈنكى ئولتۇرۇشنى ئەسلىمەكتە ئىدى، كەلگەن مېھمانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بىلىملىك كىشىلەر ئىدى.

مېھمانلار كىمنىڭدۇر رومانى، كىمدۇر بىرسىنىڭ «خىمىيە ئاساسلىرى» دېگەن ئىلمىي كىتاب يىزىپ چىققانلىقى، بىر مېيىپ ئادەمنىڭ يېڭىدىن ئىجاد قىلغان تۆھپىسى مەملىكەتلىك پەن-تېخنىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكى قاتارلىقلار ھەققىدە پاراڭ قىلىشتى. ھامىلمۇ بوش كەلمىدى. شىشە ئىچىدە ياۋاشلىق بىلەن تۇرغان ھاراق ئۇنىڭ قورسىقىغا كىرگەنسېرى كۈچىنى كۆرسەتتى، زەينۇرە ئېرىنىڭ ئېتىۋاتقان لاپلىرى قۇرۇق ماختىنىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، لېكىن كۆڭلىدە ئۈمىدمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ھامىل «قۇشقاچ مېڭىسى ئۆكۈلىنىڭ 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسىلاتاسىدا سۈزۈلىدىغانلىقىنى تېپىپ چىقتىم، ئەتىدىن باشلاپ ئوكۇلنى رەسمىي ئىشلەيمەن» دېگەن خۇش خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەن كۈنى زەينۇرە بىر كېچە ئۇخلالمىدى... شۇنداق، ئۇ داۋاملىق تۆھپىكارلارنىڭ نەق پۇل، ماددىي بۇيۇم، شەرەپلىك ناملار بىلەن مۇكاپاتلانغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ يەككە ماتېرىيال، جەدۋەللەشكەن ئانكىتلىرى، مۇكاپات بۇيۇملىرى، پەن-تېخنىكا كومىتېتىنىڭ كاتىپلىق ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان زەينۇرەنىڭ قولىدىن ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. شۇڭا

هامىلنىڭ خۇش خەۋىرىنى ئاڭلىغان زەينۇرە شۇ كۈنى تېگى كۆرۈنمەس شېرىن خىياللار قاينىمىدا بىر كېچە ئۈزگەنىدى. مانا ئەمدى هامىلنىڭ «مېنىڭمۇ هەسسەم بار» دېيىشى ئۇنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىپ قويدى.

ـــ ئۆيگىمۇ كېلىپ قالدۇق، ـــ دېدى هامىل ۋە ئالدىغا ئۆتۈپ ئىشىكنى ئاچتى، زەينۇرەنىڭ كىيىملىرىنى سېلىشىغا ياردەملەشتى، ئۇ ئايالىنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ، ـــ هى ... هى ... هى ... ئاپئاقنىڭ ئالا كۈچۈكلىرى كېلىپ قاپتۇ، كۆڭلىنى بىر ئېلىپ قوياي، قېنى شياۋشياڭبىڭ ئىچەمسىز ياكى مەيلىڭىز پىۋىغا تارتامدۇ؟ ئەڭ ياخشىسى ئۆزىمىز سالغان مۇسەللەستىن بىر سىركايدىن ئىچەيلى، تىترەپ تۇرغاندا بەدەنلەرنى قىزىتىدۇ، ـــ دېدى.

زەينۇرە سەل ئېرىگەندەك قىلدى، ئۇ مۇسەللەسنى ئاز ـ ئازدىن سۈمۈرۈۋېتىپ هامىلغا بىر ـ ئىككى قېتىم كۆز تاشلىۋالدى، هەتتا هامىلغا كۆلۈمسىرىگەندەكمۇ تۇيۇلدى. گۈلقەقەلىرى ئېچىلغان هامىلنىڭ تارقالغان كەيپى ئەكسىگە يانغاندەك بولدى ـ دە، يەنە چاقچىقىنى باشلىدى:

ـــ جۇدۇن ئۆتۈپ كەتتى، ئاسمان سەتهىسى غۇچچىدە يولتۇزلار بىلەن تولدى. قەلبىم كۆكىدىمۇ بىر چولپان ئۆرلىدى ... بۇ چولپان تېنىمگە مادار، كۆزلىرىمگە نۇر، ئىجادىمغا سەكسەن ئاياغ ئاتا قىلغۇسىدۇر ...

ـــ قاپاقباش، ـــ زەينۇرە كۈلۈۋەتتى، ـــ سىزنىڭ قايسىبىر ئىجاد ـ تۆھپىلىرىڭىز بولسۇن، ئۆمرىڭىزنىڭ ئاخىرىغىچە، ياردەمچىمەن، هەسسەم بار، دەپ باشقىلارنىڭ چېڭىدا سۆرۈلۈپ يۈرۈيسىز ...

ـــ سىز مېنى ئۇنچىۋالا قولىدىن ئىش كەلمەس، دەپ چاغلىماڭ جېنىم، مەن دېگەن ئوقۇغان ۋاقتىمدىن تارتىپ خېلى ـ خېلى دورىلارنى ئىسلاھ قىلىش نەزەرىيىلىرىنى تۈزۈپ چىققان ...

ـــ ئۇنى خاتىرىڭىزدىن كۆرگەن، ـــ زەينۇرە نېمىشقىدۇر ئويلاپ خېلى ئۇزۇن جىمىپ كەتتى ـ دە، كۈلۈمسىرىدى، ـــ توغرا، مەن خاتىرىڭىزدە «قۇشقاچ مېڭىسى» دېگەندەك بىر تېمىنى كۆرگەندەك قىلىۋىدىم. بەلكىم سىزنىڭ يادىڭىزدىمۇ باردۇر؟ ...

هامىل تېڭىرقاپ قالدى، «ياق» دەي دېسە تىلى «ياق»قا بارمىدى. لېكىن ئۇنداق تېمىنى ئوكۇل بۆلۈم ئىشخانىسىدىكى ئەدھەمنىڭ ئۈستەل تارتمىسىدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىدە كۆرگەندەك قىلىۋىدى ... ياكى ئۆزىمۇ يېزىپ قالدۇرغان بولۇشىمۇ مۇمكىن ... هامىل مەست كاللىسىنى بىر سىلكىپ باقتى ... لېكىن ئۇ هېچبىر قارارغا كېلەلمىدى ...

ـــ بۇ ...

ـــ قاراڭ، سىزنىڭ ئۇنۇتقاقلىقىڭىزنى، ئۇبدان ئويلاپ كۆرۈڭ. مەن ئېنىق كۆرگەن، ئۇ خەنزۇچە يېزىق بىلەن يېزىلغان. هەتتا ۋاقتىمۇ خېلى بۇرۇندەك قىلىۋىدى ...

ـــ ...

ـــ ئەمدى يادىڭىزغا كەلگەندۇ؟ تولا هىجايماڭ ... ئاشۇ قول يازمىڭىزنىڭ كەم يەرلىرىنى تولۇقلاپ، ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەپ قويسىڭىز ... ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ئەدھەمدىن بۇرۇن تېپىپ چىققان ـ دە ...

AltunOq

— لیکن ئۇ خاتىرە ھازىر ئەدھەمكامدا، كۆرۈپ باقاي دەپ ئېلىۋىدى.

— نىمە؟!! ... — زەينۇرە ئۇزۇنغىچە سىركايىدىكى تىنىق مۇسەللەس ئۇستىدىكى كۆپۈكچىگە تىكىلىپ قالدى، — بىرى كېلىك ...

زەينۇرە خۇددى تۆت تام، بىر تورۇستىن ئىبەتىيات قىلغاندەك، ئۇزۇنغىچە ھامىلىنىڭ قۇلىقىغا كۇسۇرلىدى، ھامىلنىڭمۇ كۆزلىرى بىردە چەكچىيىپ، بىردە تەلۋىلەرچە ھىجىيىاتتى ...

ھامىل ئۆزىنى ساپاغا تاشلاپ ئارقا - ئارقىدىن 3 قېتىم تاماكا چەكتى. ئۇنى بىردە كۆڭۈلسىز ئاقىۋەتلەر كۆتۈپ تۇرغاندەك، تۇرۇپلا ھەممە ئىشلار ئۆز يولى بىلەن ئاسانلا ئىزىغا چۈشىدىغاندەك ھېسسىياتلار چىرمىۋالدى. ئۇنىڭ كاللىسىغا: «دۇنيادا نۇقسانسىز، ئۇزۇل - كېسىل پاك نەرسىلەر مەۋجۇت ئەمەس» دېگەن ئوي كېلىشى بىلەن بىردىنلا دېدىلىشىپ، يېنىك تىن ئالدى. توغرا، نۇرغۇن - نۇرغۇن ئالىملارمۇ قەدىمكىلەرنىڭ ئەمگەكلىرىدىن پايدىلانغانغۇ! بۇ ئارقىلىق مۇكەممەل بولمىغان كەشپىياتلار كامالىغا يەتكەنغۇ؟! ئۇرۇمچىدىكى دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىن كەلگەن ھېلىقى خەنزۇمۇ ئەدھەمنىڭ سىياھدانە ئوكۇلىنى ئىشلىشىپ بەرمىدىمۇ؟ كەشپىياتنىڭ ئوخشاپ قېلىشى نورمال ھادىسىغۇ... بىر - ئىككى، ھەتتا ئۇچ - تۆت كىشىمۇ بىرلا نەرسىنى تەتقىق قىلىشى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس، بەلكى مۇمكىنغۇ! ...

ھامىل بىردىنلا ئۆزىنى ھەشىمەتلىك مۇنبەردە ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن مۇكاپات ئېلىۋاتقان، ئۇنىڭ قولىنى سىقىپ تەبرىكلەۋاتقان ھالەتتە كۆردى. گېزىت - ژۇرناللاردا ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىنىۋاتقان ماقالىلەر ... ھەۋەس ۋە ھەسەت نەزەرىدە قاراۋاتقانلار ... ئولتۇرۇشلاردىكى ماختاشلار كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. ھامىل ئىنسانىيەتكە مەلۇم بولمىغان يېڭى بىر يۇلتۇزنى تېپىپ چىققان ئاسترونومىيە ئالىمىدەك ھاياجان ئىلكىدە ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، ھەتتا ئۇنىڭ چىرايىدىكى مەستلىك ئىپادىسى تارقىلىپ كۇلۇمسىرەشكە باشلىدى. زەينۇرەنىڭ يۈزىدە بولسا ھەر قاچانقىدەك پەرۋاسىز، مەسخىرىلىك، تەكەببۇرلۇق تەبەسسۇمى بار ئىدى.

— شۇنداق ھامىل، — دېدى زەينۇرە يېشىنۇتىپ، — ياشايىمەن، بۇ مۇجىزىلىك ھاياتنىڭ ھەددى - ھىسابسىز گۈزەللىكىدىن تولۇق بەھىر ئالىمەن دەيدىكەنسىز، ھوشيار، چاققان، زېرەك، رەھىمسىز بولۇشىڭىز كېرەك...

ھامىل يېشىنىپ يوتقان ئىچىگە كىردى. ئۇ تورۇسقا تىكىلىپ نېمىدۇر ئويلاپ ياتقان زەينۇرەنىڭ كۆن تەگمىگەن ئاپئاق كۆكسىگە لەۋلىرىنى باستى ۋە ئاستاغىنا:

— سىز نېمىدېگەن ئەقىللىق، — دەپ پىچىرلىدى ...

5

خالىق يۈەنجاڭ بىلەن قۇددۇس جۇرىنىنىڭ گەپ تەگمىشىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغان ئەدھەم ئىشخانا ئالدىغا كېلىشىگە ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلىپ، خالىق بىلەن ھامىل چىقىپ كەلدى. چىرايى تاتىرىپ، كالپۇكلىرى تىترەپ تۇرغان خالىقنىڭ دۇمبىسىدىن يۇلەشتۇرۇپ تەسەللىي بېرىۋاتقان ھامىل ئەدھەمنى كۆرۈپ: «قارىمامسىز بۇ كېلىشمەسلىكنى»

دېگەندەك مۇرىسىنى چىقىرىپ غەلىتىلا ھەجەيىپ قويدى.

ئەدھەم ئۇلار كارىدور بويلاپ ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىنلا ئىشخانىغا قەدەم ئالدى.

قاشلىرى قارا چۈمۈلىدەك غۇژمەكلىشىپ تۇرۇلغەن، كۆزلىرى پولدىكى يۇمىلاق پۇتاق ئىزىغا تىكىلىپ قالغان قۇددۇس ئىشخانا ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇراتتى. تېۋىپلاردىن مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىددىن ئاخۇنۇم، سەددىردىن قارىي، ئاقمۇللا خەلىپىتىم، قاراجىم ۋە بۇغالتىر روزىنىيازلار باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئورۇندۇقلاردا ئولتۇراتتى.

— ئەپسۇس، ناھايىتى ئەپسۇس، — دېدى مەۋلان ھاجىم خاپا ھالدا، — بۇ ئىككى رەھبىرىمىز ئوتتۇرىسىدىكى تېتىقسىز غەۋغا قاچانمۇ ئاياغلىشار...

— شەمسى - قەمەرنىڭ تۇتۇلىشىمۇ تەبىئىي ھالغۇ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كاۋاكمۇ بىر كۈنى ئېتىلەر. كۆڭۈللىرىنى چاچمىسلا، تەقسىر، — دېدى مۇنىرىددىن ئاخۇنۇم ساقاللىرىنى سىيپاپ.

— قۇددۇسكا، يۈەنجاڭ بىلەن يەنە بىر نېمە دېيىشىپ قالدىڭىزمۇ؟ — سورىدى ئەدھەم پەسرەك ئاۋازدا.

— قارىماسىز، — دېدى قۇددۇس قولىدىكى مىجىقلانغان دورا تالوننى كۆرسىتىپ، — ئۇچ ئاي ئالدىدا بۇنى مەن تەستىقلاپ بەرگەن، تەمسىلان ئالغاندا، مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ ئۆمرى مۇشۇ شىپاخانىدا ئۆتتى، ئۇ زاتنى دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن كۆزدىن سېلىۋەتسەك بولامدۇ؟ باشقىلار بىلەن بىر قاتاردا مۇئامىلە قىلساق، بۇ ئادىللىققۇ؟ نېمە ئۈچۈن نەق پۇلغا ساتىدىغان دورىلارنى دۆلەت ھېسابىغا تەستىقلاپ بېرىسەن، دەپ قايناۋا تىمامدۇ.

— بەرھەق، — دېدى سەددىردىن قارىي قۇددۇسقا باش لىڭشىتىپ، — مۆمىن ئاخۇنۇم ئىنسانىي كامىل كىشى، ئۇ مۆھتەرەمنىڭ ئەل ئامانلىقى ئۈچۈن چېچى ئاقاردى، چىشى سارغايدى، كۆزىدىن نۇر، بېلىدىن مادار كەتتى. مانا ئەمدىلىكتە ئۇنىڭغا ئالقىنىمىزنى ئازتولا ھىممەت بىلەن ئېچىپ قويساق دىيانىتىمىزنىڭ پاكلىقى، دىلىمىزنىڭ خاسلىقى، پېئىلىمىزنىڭ دۇرۇسلۇقى بولماسمىدى؟!

— تېگىل شۇنداق، — دېدى مۇنىرىددىن ئاخۇنۇم بىرئازچېچىلىپ، — «ھىممەتتىن قانىتى بولغان قۇش تۆۋەن ئۇۋۇغا نەزەر سالمايدۇ» دېگەن سۆز بار. ھىممەت قىلىش ئىنساننىڭ ئېسىل پەزىلىتى.

ئەدھەم خالىقنىڭ مۆمىن ئاخۇنۇمغا نىسبەتەن كۆزى كەچكىلىك قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. پەقەت ئۇنىڭ بۇگۈنكى ھەرىكىتى قۇددۇس بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدىكى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان مەنمەنلىكنىڭ غالىب كېلىشى ئىدى. خالىق ئۇخلىسىمۇ قۇددۇسنى سەھۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ، ئۆزىنىڭ ئالدىدا مۇلايىملىق بىلەن باش ئېگىپ تۇرغان «مېنى ئەپۇ قىلسىلا» دەپ يالۋۇرۇۋاتقان ھالەتتە چۈشەيتتى. قۇددۇس بولسا: «باشلىق بولساڭ دۇرۇس بول، تەمسىلان ئالغاندا، خەق ئالدىدا ئۆزۈڭنى كۆرسىتىپ مەنمەنلىك قىلما، بولمىسا ئاتام بولساڭمۇ ئاياپ ئولتۇرمايمەن» دەپ گەۋدىسىنى كېرىپ يۇرىدىغانلاردىن ئىدى...

— قۇددۇسكا، دورا تالوننى ماڭا بېرىڭ، مەن سۆزلىشىپ كۆرەي.

ئەدەم ئوكۇل ئىشلەش بۇلۇمىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بۇلۇم ئىچى ئادەم يوقتەك جىمجىت ئىدى، ئىشكىنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى بىلەن ئۇستەلگە مەيدىسىنى يېقىپ ئاستا سۆزلىشىۋاتقان هامىل بىلەن خالىق چۆچۈپ كەتتى، يۈەنجاڭ بۇ چاققىچە هېچ كۆرۈلمىگەن گۇمان زەررىلىرى ئۇچقۇنداپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئەدەمگە تىكىلدى. هامىل مۇ قانداقتۇر ئوڭايسىز هالەتتىن قوتۇلالمىدى...

— خالىقكا، مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ دورا تالونىنى قايتا ئويلىشىپ كۆرسىڭىز، — دېدى ئەدەم تالوننى خالىققا تۇتقۇزۇپ، — بۇ دورىلار بەزى رەھبىرلىرى كادىرلارغا دۆلەت هېسابىغا يېزىپ بېرىلىدۇ ئەمەسمۇ، مۆمىن ئاخۇنۇم بولسا شىپاخانىمىزغا ئاز ئەجىر سىڭدۈرمىدى.

— سىزمۇ قۇددۇس «تەمسلان»نىڭ دېپىنى چالىدىغان بولۇپ قاپسىز - دە.

— بۇنى قۇددۇسنىڭ دېپى دېمەي، شىپاخانىمىزنىڭ ئۇلىنى قۇرغان مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ دېپى دېسىڭىز خاتا بولمىغان بولاتتى، — دېدى ئەدەم سەل تەئەددى بىلەن، — خالىققا، شەخسىي ئاداۋەت - ئارازلىقنى خىزمەتكە ئارىلاشتۇرۇپ قويمىسىڭىز ... سىز بولسىڭىز رەھبەر ...

— ياخشى، ناهايىتى ياخشى، سىزدىن بەك خۇرسەنمەن، — دېدى خالىق ئورنىدىن تۇرغانچە چېچىلىپ، — مېنىڭ خىزمىتىمدە نۇقسانلار كۆرۈلگىلى تۇرۇپتۇ - دە. نەق پۇلغا سېتىلىدىغان دورىلارنى دۆلەت هېسابىغا يېزىپ دۆلەتنىڭ خەزىنىسىنى شورايدىغان سۇلۇكلەرنىڭ تۈمشۇقىغا ئۇرۇشۇم خاتا ئىكەن - دە؟ هىم، ماقۇل، بۇ تۇرقىدا 30 كۈن روزى تۇتۇپ پوقتا ئېغىز ئېچىپتىمەن...

خالىق ئەدەمگە ئەزەلدىن بۇنداق چېچىلىپ باققان ئەمەس ئىدى. هاڭ - تاڭ بولۇپ تېڭىرقاپ قالغان ئەدەم يۈەنجاڭنىڭ كۆكەرگەن سوغۇق تەلەتىگە، چاپىنىنىڭ پېشىدىن خېلىلا ئېشىپ ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن قوللىرىغا، سەل تىترەۋاتقان قامەتلىك گەۋدىسىگە بىر هازا تىكىلىپ قالدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن «خىزمەتكە قىزغىن، مەسئۇلىيەتچان، مۇئامىلىسى هەممىگە باراۋەر، ئېغىر - بېسىق، تەشەببۇسكار خالىق يۈەنجاڭ شۇمۇ - ئەمەسمۇ؟!» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئالدىدا، نەچچە يىللاردىن بېرىقى مۇلايىم رەھبەر ئەمەس، بەلكى شەخسىيەتچى، مەنمەنلىك ۋە ئاداۋەت ئوتلىرى كۆزىنى قارىغۇ، قۇلىقنى پاڭ، ئۆزىنى ئەسەبىي هالەتكە كەلتۈرگەن باشقىلا بىر ئادەم تۇراتتى. خالىقنىڭ ئۆزىنى ئىدارە قىلالماي چالۋاقاپ كېتىشلىرى ئەدەمنى دەسلەپتە ئېسەنكىرەتىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن هامىلنىڭ بىنورمال غەيرىي هالىتى ۋە بۇنىڭدىن بۇرۇنقى خۇش - خۇشچىلىقى كۆز ئالدىغا كېلىپ، گويا بىر نىجاسەتنىڭ هىدى دىمىقىغا ئۇرۇلغاندەك سەسكىنىپ كەتتى - دە، سوغۇققىنا كۇلۇپ قويدى.

— ناهايىتى ئەپسۇس، خالىققا، — دېدى ئەدەم خالىقنىڭ تاشتەك قېتىپ قالغان چىرايىغىمۇ قارىماي، — ياخشى نىيەت بىلەن قىلغان سۆزۈمنىڭ سىزنى رەنجىتىدىغانلىقىنى ئويلىماپتىكەنمەن. لېكىن ئاچچىقىڭىز كەلسىمۇ يەنە شۇنى ئەسكەرتىشنى بۇرچۇم دەپ

تونۇيمەن، سىز شىپاخانىمىزنىڭ تۈۋرۈكى، تۈۋرۈكنىڭ ئاستى قىڭغىر بولسا ئۈستى رۇس بولمايدۇ.

ئەدھەم قايرىلىپ تاياقتەك قاتقان ھامىلغا قادالدى. ھامىل كۆزلىرىنى نەگە ئېلىپ قېچىشىنى بىلمەي، ئۈستەل ئۈستىدىكى چاپلىشىپ قالغان بىر نەرسىنى ئېلۋەتمەكچى بولغاندەك، ئۈستەلنىڭ سىيلىق يۈزىنى تىرنىقى بىلەن تاتىلىدى.

— ھامىل، — دېدى ئەدھەم ئۆزىنىڭ ئۆستەل تارتمىسىدىن بىرماتېرىيالنى ئېلىپ، — ئامپۇللارغا قاچىلانغان ئوكۇل سۇيۇقلۇقىنى دورا تەكشۈرۈش پونكىتىغا يوللىدىڭىزمۇ؟

— يوللىۋەتتىم ... — دېدى ھامىل ئەدھەمنىڭ قۇلۇپلانمىغان تارتمىسىغا لەپپىدە قارىۋېلىپ.

ئەدھەم چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئۇزاقلاشقاندىن كېيىنلا ھامىل يۈەنجاڭنىڭ چىرايىغا قارىدى. خالىقنىڭ ئەدھەمگە ئاچچىقى كەلگەنلىكى ياكى ئۆزىنىڭ ئۇرۇنسىز چېچىلىپ كەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. بۇ ئىككىسى بىر خىل ئەپسىز ھالەتتە تۇرغىنىدا ئايبۇۋى كىرىپ چوڭ ئاق داسىقا تازىلاقسىز دورا شىشىلىرىنى شاراقلىتىپ ئېلىشقا باشلىدى.

— خالىقكا، كۆڭلىڭىز ئارامىدا ئەمەس، ئارام ئالامسىز؟ — دېدى ھامىل.

— ھەئە ... — دېدى خالىق خوشياقمايلا، — دورا تەكشۈرۈش پونكىتىغا ئەۋەتكىنىڭ قايسى ئوكۇل سۇيۇقلۇقى؟

— يېقىندا سىناپ ئىشلەنگەن قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى.

— ۋۇي، ئىشلەپ بوپسەندە. كارامەت ئىشقۇ بۇ، توغرا، بىر-چاغدا تەتقىق قىلىۋاتقىنىڭ ئېسىمدە، سەنمۇ بوش كەلمەپسەن. يېزىدىن قۇشقاچ كاللىسى ئەكىرگىنىڭنى كۆرۈپ قانداق بولار، دەپ ئانچە ئىشەنچ قىلالمىغانتىم.

— شىپاخانىمىز ئۈچۈن ئاز - تولا تەر تۆكمىسەم بولامدۇ ...

ھامىلنىڭ كۆزى بىردىنلا ئايبۇۋىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ داسلارغا شىشە ئېلىۋاتقان ئايبۇۋى ئاتايىتەن ئارقىسىغا قايرىلىپ ھامىلغا مەسخىرىلىك نەزەر بىلەن قاراپ تۇراتتى ...

خالىق ئۇزاپ چىقتى. ئايبۇۋىمۇ داسنى كۆتۈرۈپ سىرتقا چىقتى، ئۇ داسنى يەرگە قويۇپ يۈەنجاڭنىڭ ئالدىدا توغرا تۇردى.

— يۈەنجاڭ، سىزگە بىر ئىلتىماسىم بار ئىدى. ئەدھەم تەستىقلىغىلى ئۇنىمىدى، شۇڭا سىزگىمۇ بىرىنى يازغان، — ئايبۇۋى پوپا يكىسىنىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ ئىلتىماسنى تاپالمىدى، — بىر مىنۇت تەخىر قىلسىڭىز، ئىشخانىدىكى چاپىنىمدا قالغان ئوخشايدۇ.

ئايبۇۋى ئىشخانىغا يېنىپ كىرگەندە، چۆچۈپ كەتكەن ھامىل ئەدھەمنىڭ ئۈستەل تارتمىسىدىن ئالغان كۆك تاشلىق خاتىرىنى ئىتتىك ئارقىسىغا يوشۇرۇۋالدى. ئۇ ئايبۇۋىنىڭ چاپىنىدىن بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەنگە قەدەر ئورنىدىن قىمىرلىمىدى. ھامىل ئايبۇۋى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن تىترەپ تۇرغان كالپۇكلىرىنى يالىدى. ئۇ ئۆزىگە مىختەك قادالغان مەسخىرىلىك كۆزلەر يەنىلا يۈرىكىگە سانجىلىپ تۇرغاندەك بىئارامىلىق

هېس قىلدى. كۆز دىل پىنهاندىكى سىرلىرىڭنى ئاشكارىلايدۇ. ئۇ خەنجەردەك قادىلىپ تۇرۇپ، ئېغىزغا قارىغاندا تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ نازۇك مەقسەتلەرنى ئۇقتۇرۇپ، رەقىبلىرىدىن شەپقەتسىز قىساس ئالسا، دوستلىرىغا ئالەمچە شادلىق ئاتا قىلىدۇ. شۇڭا شائىرلارنىڭ «گەپ قىلىشنى بىلىدىغان كۆزلەر...» دەپ تەسۋىرلىگىنى بىكار ئەمەس - تە. ئايبۇۋۇنىڭ بۇ قارىشىمۇ: «ۋاي قاپاقباش، بىرۋۇنىڭ گۈل دەستىسىدىن غۇنچە ئۈزۈش نومۇس! باشقىلار مېڭىپ چاڭ كۆتۈرۈۋەتكەن يوللاردىن مېڭىش ئەپلىك ئەمەس» دېگەندەك، مانا ئاپ - ئاشكارىلا چىقىپ تۇرمامدۇ. توغرا، مەن قاپاقباش، دەپ پەچىرلىدى هامىل خىيالىنىڭ خەۋپكە سۆرەۋاتقان كەلكۈنىگە بارغانسېرى شۇڭغۇپ. هېلىقى چاغدا ئەدەهەم «دوردىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى ئەكىرىپ بېرىپ قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى ئىشلەيمىز دېگەندە نېمە ئۈچۈن «قۇشقاچ مېڭىسىدە؟...» دەپ هەيرانلىق ئىلكىدە چۆچۈپ كەتكەن بولغىيتىتىم؟! ... شۇ چاغدا مۇشۇ ئالۋاستىنى ئىشخانىدا بار ئىدى! هەتتا «قۇشقاچ دېگەن گۆش تىپىغا كىرىدۇ، بىز بۇ چاققىچە گۆش تىپلىق هايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار...» دېگىنىمچۇ تېخى. هەي ئېسىت... هەي ئېسىت. بۇ خوتۇن ئۆزى جاپ - جاپ بولغىنى بىلەن خاتىرىسى ياخشى. ئۇ ئىشلار ئۇنىڭ كۆڭلىدە سەتىراچىنىڭ ئەينىكىدەك مانا مەن دەپلا تۇرغاندۇ! ... بولمىسا كۆزلىرىنى نەشتەردەك تىكەمدۇ، ماڭا؟! ...

هامىل قانداق قىلىش توغرىلىق خېلى ئويلىدى. ئايبۇۋۇنىڭ ناهىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيىگە يۆتكىلىش توغرىلىق ئەدەهەمگە، يۈەنجاڭغا تۈتقان ئىلتىماسى ئېسىگە كېلىش بىلەن ئۇنىڭ پۈلتىيىپ تۇرغان بېلىق كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنى يالتىرىدى.

هامىل تارتمىغا قۇلۇپ سېلىپ چايغانىغا يانداش سېلىنغان سۇخانىغا كىردى. ئۇ ئاپىئاق پار ئىچىدە سېمونت كۆلچەكتە دورا قۇتىلىرىنى قايناقسۇغا سېلىپ تازىلاۋاتقان ئايبۇۋۇنىڭ بىردەم قاراپ تۇردى - دە، رەسمىي غەيرىي يوسۇندا يۆتىلىپ قويدى. ئايبۇۋۇى بەلكىم ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرغىنىنى سەزگەن بولسا كېرەك، قاراپمۇ قويماي ئۆز ئىشى بىلەن بەنت ئىدى.

— ئايبۇۋۇى، يارىدەملىشەيمۇ؟ سىزنىڭمۇ - زە، جۇدۇنىڭىز بەك قاتتىق جۇمۇ... ئەمدى بۇ ئىشنى قىلمىسىڭىز بولاتتى. سىزگە مۇناسىپ ئەمەس...

ئايبۇۋۇى چىش يېرىپ بىر نېمە دېمىدى. ئۇ گويا يېنىدا هېچكىم يوقتەك، شىشىلەرنى يۇيۇپ داسقا پەرۋاسىز تاشلايىتتى. قۇلىقىغا كىرىۋاتقان ئاۋاز بولسا پاشىنىڭ غىڭىلدىشىمۇ ياكى چىۋىنىنىڭ گىزىلدىشىمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرقسىز ئىدى.

هامىل دادىلىق بىلەن كۆلچەككە قول تىقىپ بىر شىشىنى قولىغا ئالدى. لېكىن ئايبۇۋۇى ئۇنىڭ قولىدىن شارتلا قىلىپ تارتىۋالدى - دە، هامىلنىڭ تۇتقان يېرىنى دەسمال بىلەن قايتا سۈرتۈۋەتتى...

— مەن بىر كىمىنىڭ ئىچ ئاغرىتىشىغا موهتاج ئەمەس، — دېدى ئايبۇۋۇى هامىلغا

قاراپمۇ قويماي، — مېھرى - شەپقەتلىرىڭىزنى خوتۇنۇڭىزغا ياغدۇرۇۋېلىڭ.

ئايبۇۋۇى داسنى كۆتۈرۈپ مېڭىشقا، هامىل يۈگۈرۈپ كېلىپ داسنىڭ بىر تەرىپىنى تۇتماقچى بولدى. لېكىن كۆتۈلمىگەندە ئۇنىڭ قولى سىلكىنىپ تاشلاندى. شۇنداقتىمۇ هامىل ئايبۇۋۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كەلدى. ئۇلار ئىشخانىغا كىرگەندىن كېيىن ئايبۇۋۇى سائىتىگە قاردى - دە، داسنىڭ ئۇستىگە بۇستا سارغايغان داكا توردىنى ياپتى.

— ئايبۇۋۇى، مەن سىزگە ياخشى نىيىتىم بىلەن گەپ قىلۋاتىمەن، — دېدى هامىل ئىشىكنى توسۇپ، — ئاڭلىسام يۈتكىلىش ئىلتىماسى يېزىپسىز. بۇرۇنقى ئىشلارنى كۆڭلۈڭىزدىن چىقىرۋەتسىڭىز. ئىككىمىز بىرلىكتە ئىشلەپ قالايلى. ئۇ چاغدىكى ئىشتا باشلىق قارار قىلغاندىن كېيىن مېنىڭ نېمە ئامالىم بار!؟

— ئىشىكنى توسماڭ. — دېدى ئايبۇۋۇى جىددىي قىياپەتتە، — كېتىمەن دېدىم، كېتىمەن. ئىلتىماسىمغا ئەگەر تەستىق سالمايدىكەن، ئىش تاشلايمەن، ئاڭلاۋاتامسىز؟ سىلەردەك ئادەملەر بىلەن ئىشلىگىچە توخۇ فېرمىسىنىڭ ئىشچىسى بولىمەن!

ئايبۇۋۇى چىقىپ كەتتى. هامىلنىڭ ئىچىدىكى خۇشالىلىق سىرتىغا تەپتى. چۈنكى ئۇنىڭ مانۇبېرى غەلىبىلىك ئاياغلاشقاندى. شۇنداق، ئايبۇۋۇنىڭ يۈتكىلىشى ئاغزىدىكى گەپ ئەمەسكەن ... مانا ئەمدى يۈەنجاڭ بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن كۆۋرۈك سېلىندى. خوش، ئايبۇۋۇى ئاقىۋەتنى كۆرسۇن! — ئۇنىڭ: «سىلەردەك ئادەملەر ...» دېگىنىنىڭ ئىچىدە، ئەلبەتتە، خالىق يۈەنجاڭمۇ بار ... ئۇنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلەشتىن كۆرە توخۇ فېرمىسىنىڭ ئىشچىسى بولۇشنى ئارزۇ قىلىش بىر رەھبەر ئۈچۈن ئاھانەت ... ئاھانەت بولغاندىمۇ دەھشەت ئاھانەت! ... ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن ئەمەلىيەتتە ئۆزىنى ئىشقا باسمايدىغانلىقى، ئىنتىزامسىزلىقى، تەشكىلنى كۆزگە ئىلمايدىغانلىقى چىقىپلا تۇرمامدۇ؟! ...

ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەن هامىل ئىشخانا ئىشىكنى گۈپلا قىلىپ ياپتى - دە، ئىككى پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ خالىق يۈەنجاڭنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى ...

6

ئايبۇۋۇى يۈتكىلىش رەسمىيىتىنى ئىككى كۈن ئىچىدىلا ئورۇنداپ بولدى. ئۇ بۇگۈن ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلىرىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن سەھەردىلا ئىشخانىسىغا كەلگەندى. ئۇ ئاچقۇچنى سېلىپ ئىشىكنى ئاچتى - يۇ، ئىشخانا ئىچىدە هامىلنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى، هامىل ئەدەمنىڭ ئۈستىلى يېنىدىن ئالمان - تالمان قوپۇپ ئۆز ئۈستىلىگە ئۆتتى، ئۇنىڭ هەرىكىتى سىرلىق، چىرايى ئۆمسىلە ئىدى. هاڭ - تاڭ قالغان ئايبۇۋۇنىڭ «تېخى هېچكىم ئىشقا چۈشمىگەندە بۇ ئىشخانىدا نېمىش قىلىدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي كۆڭلىدىن كەچتى - دە، ئەدەمنىڭ ئۈستىلىگە قاردى. ئۈستەلنىڭ دېرىزە تەرەپتىكى بۇرجىكىدە ئادەتتە رەتلىك تىزىلىپ تۇرىدىغان ماتېرىياللار قالايمىغان چېچىلغان بولۇپ، ئارىلىقىدىن كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ كىچىككىنە بىر بۇرجىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى ...

— ئەتىگەندىلا كېلىپ قاپسىز؟ — دېدى هامىل نېمىدۇر بوغۇزىدا كەپلىشىپ قالغاندەك ئوڭايسىزلىنىپ.

— بۇ سوئالنى ئۆزىڭىزگە قويىسىڭىز جايىغا چۈشكەن بولامدىكىن. تېخى ئىشقا چۈشۈشكە يەنە بىر سائەت بار، — دېدى ئايبۇۋۇى سائەتنى كۆرسىتىپ، — مەنغۇ بۇ شىپاخانىنىڭ ئادىمى بولمىغاندىكىن ھېچ كىمگە كۆرۈنىمەي نەرسە - كېرەكلىرىمنى ئالغىلى كەلدىم. لېكىن سىز بۇگۈن چۈشەكەپ قالدىڭىزمۇ نېمە!؟ ...

— قا ... قاراڭ ... چا ... چاقچىقىڭىزنى ...

كونىلار ئاياللارنىڭ مىجەز - خۇلقىغا قاراپ «سۈيى يۇمشاق»، «سۈيى قاتتىق» دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ، «سۈيى يۇمشاق» ئاياللار ياۋاش، كەمسۆز كېلىدۇ، بېشىغا ئالەمچە دەرد - ئەلەم كېلىپ قايغۇ تاشلىرى يەلكىسىنى باسسىمۇ ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ، كىشىلەرگە ئۇن-تىن چىقارماي ئۆتۈپ كېتىدۇ ... بىرەر ھەقامسايىسى ھەتتا ئۆزىگە پالاكەت ياغدۇرغان ئادىمى ئۆزرە ئېيتىپ، كەچۈرۈم سوراپ قويسا، ئەقەللىسى ئېغىز ئۇچىدا بولسىمۇ ھال سوراپ قويسا، كۆڭۈل - كۆڭسىدىكى ھەسرەت، كىناكۈدرەتلىرىنى بىر يولىلا ئۇنتۇپ كېتىدۇ. لېكىن بۇنداق كىشىلەر باشقىلار تەرىپىدىن بوزەك قىلىنىشتىن خالى بولالمايدۇ. «سۈيى قاتتىق» ئاياللار بۇنىڭ تەتۇرىسىچە بولۇپ، بېشىغا كۈن سالغان ئادىمى بىلەن قىلچ تەغىدا تىك تۇرۇپ ئېلىشىدۇ. ئۆزىگە كېلىۋاتقان تۆھمەت، ئاھانەتلەرنى ئىچىگە يۇتماي قارشى تەرەپكە يانداۋۇپ، پۇرسەت تاپسا قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈپ ئۆزىنى تونىتىدۇ. بۇنداق ئاياللاردىن كىشىلەر تەپ تارتىدۇ، تەپ تارتىش تەبىئى ھالدا ھۇرمەتكە يۈزلىنىدۇ. لېكىن بۇنداق ئاياللار كۆپىنچە ھاللاردا دۈشمەنلىك بولىدۇ...

ئايبۇۋۇى «سۈيى قاتتىق» ئاياللار تىپىغا كىرەتتى. ئۇ تىببىي مەكتەپنىڭ تىبابەتچىلىك كەسپىنى پۈتتۈرگەن ئۇچ دوستى بىلەن مىللىي شىپاخانىغا تەقسىم قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئىككىسى ئىچكى بۆلۈمدە ئىشلىدى، يەنە بىرسى ھۆپ «تابلىت» بۆلۈمدە قالدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، ئاتا - ئانىلىرى مىللىي شىپاخانىدا بولۇپ بىرسى پېنسىيىگە چىققان شۇجى، بىرسى پېشقەدەم تېۋىپ ياكى ئاددىي بۇغالتىر ئىدى. ئايبۇۋۇلا جاپالىق بولغان ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە تەقسىم قىلىندى. ئايبۇۋۇى ئۆزىگە ئىشىنەتتى. تىبابەتچى

لىك سىنىپىدا ئوقۇش پۈتتۈرگىچە ئۆگىنىش باشلىقى بولدى. پراكتىكا قىلغاندا تۆۋەن سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىغا دەرسىمۇ ئۆتتى. ئو شىپاخانىغا كەلگەندىن كېيىن ياشلىق چەبدەسلىكى، كەسپىكە بولغان مۇھەببىتى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن قىزغىن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. خىزمەت، كەسپىي ئۆگىنىش، يېڭىلىقلار ھەققىدە تەكلىپ ۋە پىكىرلەرنى دادىل ئوتتۇرىغا قويدى. ھامىلىنىڭ خىزمەتتىكى نۇقسانلىرى، كەسپىي جەھەتتىكى ئاجىزلىقلىرىنى يۈزىدىن - يۈزىگە دەپ باشقىلار ئالدىدا لەت قىلىپ قويدى، بۇ ئىشلار ھامىلدا گاھى يوشۇرۇن، گاھى ئاشكارە ھەسەت قوزغىدى. ئەدھەمنىڭ ئۆزى ئۆستۈرگەن ئادىمىنىڭ ئەستەرسىز گەپلىرىگە ئىشىنىپ ئايبۇۋۇگە قىرىچە - يېنىچە تېگىپ، دورا شىشىلىرىنى يۇيۇپ تازىلاشقا قويدى. بولۇپمۇ ئايبۇۋۇى ئەدھەمنىڭ: «بۇ نېمىدېگەن بىشەملىك، بىر دۆلەت خادىمى ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئۇنتۇغانلىق» دېگەن سۆزىنى ئۆلسىمۇ ئۇنتۇلمايتتى ۋە كەچۈرەلمەيتتى. بۇ سۆز ئايبۇۋۇنىڭ غۇرۇرىنى دەپسەندە قىلىپ، ئەقىدىسىنى بىكار قىلۋەتكەندى. ئايبۇۋۇى بۇ ئىشلارنىڭ باشتىن - ئاخىر ھامىلنىڭ ھەسەتخورلۇقىنىڭ ئاقىۋىتى ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى. ئەمما ئەدھەمگىمۇ نەپرىتى بار ئىدى. رەھبەر بولغانلىكى ئادەم چېقىمچى، خۇشامەتچى، سۈيىقەستچىلەرنىڭ گەپلىرىگە نېمىشقا ئاسانلا ئىشىنىدىغاندۇ؟! «نېمە ئۈچۈن بۇ ئادەم باشقىلار ئۈستىدە گەپ قىلغۇسى كېلىپ قالدى، بىرەر مۇددىئاسى بارمۇ - يوق؟» دەپ دوپپىسىنى ئالدىغا قويۇپ ئويلىنىپ باغمايدىغاندۇ؟ تېخى بۇنداق نىجاسەتلەرگە ئۇلار: «ياخشى ئىنىكاسچى»، «ناتوغرا ئىشلارغا قارىتا كۆز قارىشى ئېنىق» دېگەن چىرايلىق تاجلارنى كىيگۈزۈپ قويىدۇ - دە، بىر بىگۇناھ بىچارە ئۈستىدىن ئاسانلا ھۆكۈم چىقىردى، تەقدىرىنى ھەل قىلدۇ. ئايبۇۋۇنىڭ بىر چاغلاردا قانداق قىلىپ كەچ بولۇپ قالغانلىقىنى تۈيماي قالاتتى. ئۇ «قاچانمۇ تاك ئاتار» دەپ تەقەززا بولاتتى ۋە تاك سەھەردىلا شىپاخانىغا قاراپ چاپاتتى ... بىر كۈنى كەچكىچىلىك خىمىيىلىك رېئاكسىيىلەر، ئوكۇللار ئۈستىدە ئانالىز قىلىش، تەجرىبىخانىلار ئارا يۈگۈرۈپ يۈرۈش ئۈنىڭ ئۈچۈن ھارغىنلىق ئەمەس بەلكى كۆڭۈللۈك پائالىيەت ئىدى، كېيىنچۇ؟! «قاچانمۇ ۋاقىت توشار» دەپ پات - پاتلا سائىتىگە قارايدىغان بولدى. تەرى سۈرۈن شىپاخانا، مېھرى سوغۇق ئىشخانىدىن چاپسانراق يوقىلىش ئۈچۈن سائەت سىرىلكىسىنى ئالدىغا سۈرۈۋەتكۈسى كېلەتتى... ئۇ ئىشتىن چۈشكەندە خۇددى قەپەستىن بوشىغان قۇشتەك شىپاخانىدىن چىقاتتى، ئەتىگەنلىكى بولسا پۈتۈن بەدىنى چوپۇنغا ئايلىنىپ قالغاندەك شىپاخانىغا تەستە كېلەتتى...

ئايبۇۋۇنىڭ بۇگۈن سەھەر كېلىشىمۇ ئادەملەرنىڭ كۆزىگە چېلىقماسلىق ئۈچۈن ئىدى. لېكىن ئۇنىغانىغا يونىغاندەك، ھامىلنىڭ ئىشخانىدا بولۇشى ۋە ئۇنىڭ غەيرىي ھالىتى ئايبۇۋۇنى بىر ياقتىن غەزەپلەندۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ چاقىچە بولغان گۇماننى تېخىمۇ كۈچەيتتى. چۈنكى ئۇ «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى تەتقىقاتى مەسىلىسىدە ھامىلنىڭ سىرلىق ھەرىكەتلىرىنى ئاللىقاچان سېزىۋالغاندى، شۇڭا ئۇ ھازىر ئەڭ ئاخىرقى قىساسنى ئېلىپ بىر پۇخادىن چىقىۋېلىشقا پۇرسەتنىڭ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتتى.

— چاقچاق؟! — دېدى ئايبۇۋۇى زەردە بىلەن، — مەن سىزگە چاقچاق قىلىۋاتقىنىم يوق... سىز «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى تەتقىق قىلىۋاتىسىز ... ھى ... ھى ... ئەگەر

خاتالاشمىسام تەتقىق قىلىۋاتقان قۇشقاچلىرىڭىزغا ئىشخانىدىن دان ئىزدەپ كەلدىڭىزغۇ دەيمەن ... بۇ دان نەق مۇشۇ ئۈستەلنىڭ تارتمىسىدا بولسا كېرەك ... — ئايبۈۋى ئەدھەمنىڭ ئۈستىلىنى ئىما قىلدى، — لېكىن بۇ داننى، يۈەنجاڭ بىلەن قۇددۇس جۇرېن ئۇرۇشۇپ قالغان كۈنىلا سىز قولغا چۈشۈرۈپ بولغان ... بۈگۈن بەلكىم دان ساندۇقىنى ئەكىلىپ قويغانسىز...قاراڭ، كۆك ساندۇقمۇ كۆرۈنۈپ قاپتۇ... — ئايبۈۋى ماتېرىياللار ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ قالغان كۆك تاشلىق خاتىرىنى تۇمشۇقىدا شەرەتلىدى، — چەكچەيمەڭ ... هودۇقماڭ ... چىرايىڭىز بىر قىسىملا بولۇپ كېتىۋاتىدىغۇ ... دوختۇر چاقىرايمۇ؟

ئايبۈۋى گويا يېنىدا هېچكىم يوقتەك، كېچىدە ياغقان قارنىڭ نەمخۇش، سوغۇق هاۋاسى بىلەن قاپلانغان بۇ ئىشخانىدا هېلىلا بولۇنغان كۆڭۈلسىز سۆهبەتلەرنى ئېسىدىن چىقارغاندەك، چىرايىنىمۇ بۇزماي نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇردى - دە، ئالدىرىماي - تەمتىرىمەي سالماق قەدەملەر بىلەن ئىشىك تۈۋىگە كەلدى ۋە بىرەر نەرسەم ئۇنتۇلۇپ قالدىمۇ دېگەندەك ئىشخانىنىڭ بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىغىچە تەمكىنلىك بىلەن نەزەر تاشلىۋېتىپ چىقىپ كەتتى ... هامىل بولسا بوران غۇلاتقان توغراقتەك لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

هامىل قانچىلىك ئولتۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەيدۇ. قىسقىسى ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى، نېمە ۋەجىدىن ئىشخانىغا كېلىپ قالغانلىقى، تېخى بىر مىنۇت ئالدىدىلا نېمە ئىشلار بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي قالدى ... ئۇنىڭ ئەينەكتەك پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىگە هەممىلا نەرسە سۇۋارى كۆرۈنگەندەك قىلاتتى ...

«ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئۇرانىدىن قارىغاندا، ئۇ ئۇزۇندىن بېرى مېنىڭ ئىزىمغا چۈشۈپتىكەن - دە، — پىچىرلىدى هامىل، — چىشى بەندىلەر بىلەن دۇشمەنلىشىپ قېلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن... بولۇپمۇ بۇ خوتۇن ئەقىللىق هەم رەهىمسىز...»

هامىل قۇرۇپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى يالىدى. شىلىملىشىپ كەتكەن ئاغزىنى تامشىپ تۈكرۈكىنى يۇتماقچى بولدى، لېكىن گېلىدىمۇ نەم دىدارى يوق ئىدى. «ئەقىللىق هەم رەهىمسىز...» بۇنى كىم دېگەن؟! توغرا، زەينۇرە دېگەنىدى. لېكىن زەينۇرەگە قارىغاندا ئايبۈۋى ئەقىللىق هەم رەهىمسىز ئىكەن ... ئۇنىڭ دىماغ قېقىشىمۇ قورقۇنچلۇق...

ئايبۈۋىنىڭ هى هى دەپ بىر دىماغ قېقىشى هامىلغا مۇشتەك ئۇرۇلدى. بۇ كىچىككىنە مۇشتۇم هامىلنىڭ مۇشەققەت بىلەن سېلىۋاتقان ئىمارىتىنى بىر ئۇرۇپ كۈكۈم - تالقىنىنى چىقاردى. هەي، هېلىقى كۈنى يۈەنجاڭنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى يامانلىمىسا بوپتىكەن ... ئۇ يۆتكەلمەي مەشەدە ئىشلەۋەرگەن بولسا هامىل قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىپ هەتتا ئايبۈۋىنىڭ ئاياغلىرىغا تاشلىنىپ بولسىمۇ ئۇنىڭدا يېڭى تەسىرات ئويغاتقان بولاتتى ... بۇنداقلار بىلەن تىركىشىپ نەپ ئالغىلى بولمايدۇ. مانا ئەمدى ناهىيىگە كەتسە ... تۈگىدى ... تۈگىدى ... هەممىسى تۈگىدى.

هامىلنىڭ خىياللىرى قاينامغا چۈشكەن خازاندەك پىرقىراۋەرگەنمۇ بولاتتى، ئەمما ئەدھەمنىڭ كىرىپ كېلىشى هامىلنى ئېسەنكىرىتىپ قويدى. ئۇ قانچە چاندۇرماي دېگەن بولسىمۇ هەرىكىتى بىسەرەمجان، چىرايى تاتارغان هالدا قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەي هۇدۇقۇپ قالدى.

— هامىل، خۇش خەۋەر، — دېدى ئەدھەم بىرنەچچە كۈندىن بېرىقى خاپىلىقلىرىنى قىيان ئېقىتىپ كەتكەندەك خۇشال ھالدا، — قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلىنىڭ ساپلىقى سەھىيە بۇسىنىڭ ئۆلچىمىگە يېتىپتۇ. دورا تەكشۈرۈش پونكتىدىن تېلېفون كەلدى.

— ھە! ...

— نېمە بولدىڭىز؟ ياغاچتەك قېتىپلا تۇرۇسىزغۇ؟ دەرھال پەن - تېخنىكا كومىتېتىغا مەلۇمات يوللايلى، مەندە بىر جەدۋەل باردەك قىلۋىدى.

ئەدھەم ئۇستەل ئۇستىدىكى ماتېرىيالىلارنى ئاختۇرغاندا كۆك تاشلىق خاتىرە سىيرىلىپ چۈشتى، ئۇ ھەيران بولغانلىقىدىن تېڭىرقاپ قالدى - دە، قاچانلاردا خاتىرىنى بۇ يەرگە قويۇپ قويغانلىقىنى يادىغا ئالالمىدى. ئەدھەمنىڭ ھازىر بۇلارنى ئەسلىگۈدەك چولىسىمۇ يوق ئىدى. شۇڭا ئۇ خاتىرىنى تارتىمغا سېلىپ جەدۋەلنى ھامىلغا سۇندى.

— قېنى، جەدۋەلنى توشتۇرۇڭ.

ھامىل دەماللىققا نېمە دېيىشنى، قانداق قىلارنى بىلمەي قەلەمنى قولىغا ئالدى، ئۇنىڭ كۆزى «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى»، «يارىدەملەشكۈچى» دېگەن كاتەكچىلەرگە بىر ھازا قادىلىپ قالدى.

— نېمە بولدىڭىز ھامىل، تاۋىڭىز يوقمۇ نېمە؟

— ھەئە ... بىرئاز ... بېشىم ئاغرىپ ...

ئەدھەم ئوكۇل ئىشلەشكە كېتىدىغان پۇل سانى، ئىشلىتىش ئورنى، دەسلەپتە ئىلىم - مەكچى بولغان مىقدار قاتارلىقلارنى ھامىلغا ئېيتىپ بېرىپ دورا زاۋۇتىغا چىقىپ كەتتى. ھامىل جەدۋەلگە قارىغىنىچە قىمىر قىلماي ئۆزۈن ئولتۇردى. ئۇنىڭ كاللىسى ھېچنېمىگە ئىشلىمەيتتى. «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە ئۆز ئىسمىنى يازماقچىمۇ بولدى، لېكىن جەدۋەلنىڭ ھەربىر كاتەكچىسىدە ئايىۋۇدىنىڭ كۆزى پارقىراپ «چاۋاكنى چىتقا يايىمەن» دېگەندەك مەسخىرىلىك قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئەدھەمنى يازاي دېسە قولى بارمايتتى. يەنە بىر تەرەپتىن خالىق شىپاخانىنىڭ تامىغىنى باسقاندا «ۋۇي قىزىق ئىش، لايىھىنى دەسلەپتە سەن تاپقان ئەمەسمىدىڭ» دېسە نېمە دېگۈلۈك؟! بوپتۇ، ئەدھەمنى يېزىش كېرەك، خالىقنىڭ ئالدىدا بىر يوللا چاپان سالمامدۇ ...

ھامىل تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە «ئەدھەم مەسۇم» دەپ يازدى، ئۆزىنىڭ ئىسمىنى «يارىدەملەشكۈچى» دېگەن كاتەكچىگە يېزىپ قويدى.

ھامىل قېقىپ قويغان قوزۇقتەك يەنىلا جەدۋەلگە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزى «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە مىخلىنىپ قالغاندى. ئۇ قارىغىسىرى ئىچى ئېچىشاتتى. ئىنتايىن جاپادا قۇرۇپ چىققان شانۇ شۆھرەت بىناسىنى بىرلا ئۇرۇپ كۆككە سۇرۇۋەتكەن ئايىۋۇدنى ئىچىدە مىڭنى قاغايتتى، ھەتتائۇنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىمەكتە ئىدى.

ئاھ خۇدا، ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدا مىجىلىپ ئۆلسەڭ ئىدىڭ، كاشكى ...

تېلېفوننىڭ قاتتىق جىرىڭلىشى ئۇنى سەگىتتى، ھامىل ئېرىنگەن ھالدا ترۇبكىنى ئېلىپ، دىققىدە سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

AltunOq

— هه ... هه ... سىز ... سىزما ... هه ... مەن ... ئاڭلاپسىز - دە، هازىر شۇ تۇغرىلىق بېشىم قېتىپ تۇراتتى ... — هامىل تۇيۇقسىزلا چۆچۈپ ھۇرمەت قاراۋۇلىدەك تىك تۇردى، — بولىدۇ ... بولىدۇ ... هازىر ... هازىرلا ...

هامىل جەدۋەلنى ئېلىپ پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە زەينۇرە قارا بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئېرىنىڭ سۇنغان جەدۋىلىنى قولىغا ئېلىپ بىرلا قاراپ ئۇستەلگە «پاق» لا قىلىپ ئۇردى:

— دىتى يوق ئېشەك ... كۆزىنى قاغا - قۇزغۇنلار ئۇيۇۋالسىمۇ مىدىرلاپ قويمايدىغان كونا تاپ. يۇرۇك، بۇ يەر سۆزلىشىشكە بىمەپ، ئۆيگە بارايلى.

هامىل يولدا كەلگىچە ئۇنىڭدىن ئەيمىنىپ، چاقچاق قىلىش ئەمەس، ئۇنىمۇ چىقىرالمىدى. زەينۇرە ئۆيگە كىرىش بىلەن سومكىسىنى كارۋات ئۇستىگە تاشلاپ، پەلتۇسىنى ساپاغا پىرقىرىتىپ ئېتىۋەتتى.

— نېمە ئۇچۇن «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە ئۆز ئىسمىڭىزنى يازمىدىڭىز؟، — دېدى زەينۇرە هامىلغا دىۋەيلەپ، — پو ئېتىك دېسە ئالتە ئىشەكىكە يۈك ... بۇ قاپاق كاللىنى خۇدايىم نېمىگە بەرگەن؟ ... ياكى سۆلەت ئۇچۇن قاداپ قويغانمۇ؟

— قېنى ئولتۇرۇك، ئولتۇرۇڭا، — دېدى هامىل ئورۇندۇقنى زەينۇرەنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ، — ئالدىرىماي مەسلىھەت قىلمايمىزمۇ.

— سىزدەك قاپاقباشنىڭ تېتى - مېتى گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن نېمە پايدا؟!...

هامىل سۆزىنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي ئۇزۇن جىمىپ كەتتى. ئۇ راست گەپنى قىلىپ ئەندىشە ۋە سەۋەنلىكلىرىنى دادىل - ئوتتۇرىغا قويۇپ «كەنجىتاي» دىن مەدەت تىلىمەكچى بولدى. شۇڭا هامىل ئەدەھەمنىڭ لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغاندا ئىشخاندا ئايىبۇۋىنىڭ بارلىقى، شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن ئىككى ئېغىز سۆزى، بۇگۈن سەھەردە بولۇنغان تاشتىن قاتتىق، ئەمەندىن سىپىق سۆزلەر ۋە ئايىبۇۋىنىڭ ئادەمنى تەتۇر قىينايدىغان جاھىللىقىنى بىر - بىرلەپ ئېيتىپ بەردى. هامىل ئۆزىنىڭ «دەردى» نى ئېيتىۋاتقاندا زەينۇرە كۆڭلىدە يېڭىدىن يېڭى پىلانلارنى قۇرماقتا ئىدى.

— «بېشى يوغان ئادەمنىڭ بىر مىسقال ئەقلى ئارتۇق بولىدۇ» دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دېدى زەينۇرە زاڭلىق ئارىلاش ئاھاڭدا، — سىزنىڭ بېشىڭىزنى يوغان كۆرسىتىپ تۇرغىنى پاخپىيىپ تۇرغان چېچىڭىز ئىكەن - دە....

— ئادەمگە نېمانچە زەردە قىلىسىز ... مېنىڭمۇ بېشىمنىڭ ئىچىمۇ - تېشىمۇ قېتىپ كەتتى.

— ئاشۇ خوتۇننىڭ گەپلىرىدىن قورقۇپ چالمىڭىز سۇغا چىلىشىپتۇ - دە، — دېدى زەينۇرە زەھىرى بىلەن، — ئەدەھەم خاتىرىڭىزنى ئېلىپ كېتىپ ئاندىن لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويىسۇن، خاتىرىڭىزدىن ھەغدادىغا يەتكۈزەلمىگەن تۆھپىسىنى سىز 0:5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۇزۇلىدىغانلىقىنى تېپىپ تولۇقلاپ بېرىڭ ... تېخى ئېرىتمىنى ئۆزىڭىز تەييارلاڭ، ئامپۇللارغا ئۆزىڭىز قاچىلاڭ ... مېنىڭ سۆزۈمنىڭ تېگىگە چۈشىنىۋاتامسىز - يوق؟!

هامىلنىڭ كۆز ئالدىدا گۈگۈملۈق ئىچىدىن چىرايلىق بىر مەنزىرە نامايان بولماقتا

ئندى. زەينۇرەنىڭ ئېيتقانلىرى يېمىرىلمەس پاكىت - تە. ئۇنىڭ ئۇستىگە دەسلەپ يۇەنجاڭمۇ خەۋەر تاپقان. ھۇسەيىن ئاكىمۇ بۇنىڭغا ئىسپات. -

— سىزگە پاكىت تولۇپ يېتىپتۇ،— دېدى زەينۇرە ھامىلىنىڭ كۆزىگە قاراپ، — ئۇزىڭىزنىڭ تۇنجى كەشپىياتىنى ھېلىقى كىم دېدىڭىز؟...

— ھۇسەيىن ئاكا.

— ھە مانا شۇ ئادەمدە ئىسپاتلىغان تۇرسىڭىز، ئايبۇۋى دېگەن خوتۇندىن ئەنسىرەپ نېمە قىلىسىز؟ ئامبولاتورىيىنىڭ باشلىقىنى ئوبدان تونۇيىمەن. ئالۋاستىنىڭ جۇيلۇشىنى مەن بىر كۆرەي.

ھامىل ھىجايدى... ئۇ «كەنجىتاي» غا چىن كۆڭلىدىن قايىل بولدى، بۇنداق قايىل بولۇشلار ئۇنىڭ ھاياتىدا ناھايىتى كۆپ بولغان، لېكىن بۇگۇنكىسى ھەممە «قايىل بولۇش» لارنىڭ گۆھىرى ئىكەنلىكىدە شەك يوق. ھامىل ھېلىقى ئۇنۇتقاقلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ھۇسەيىن ئاكىنى نېمە ئۈچۈن ئۇنتۇپ قالدىكىنە؟! ئۇ بىر ئوبدانلا پاكىت ئەمەسمۇ... يەنە كېلىپ ئىشەنچلىك پاكىت - تە!...

ئەدھەم بىر كۈنى ئۆزى ئېرىتكەن ئېرىتمىنى ھامىلغا تاپشۇرۇپ ئۇنى كۆپەيتىپ ئېرىتىشنى، ئېرىتىپ بولغاندىن كېيىن 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلدۈرۈپ، ئامپۇللارغا قاچىلاپ، دورا تەكشۈرۈش پونكتىغا ئەۋەتىشنى بۇيرۇغاندى. ھامىل ئېرىتمىنى ئامپۇللارغا قاچىلاپ تۇرغىنىدا تەجرىبىخانىغا ھۇسەيىن ئاكا كىرىپ كەلدى. بۇ ئادەم بىر ئۆمۈر ھېسابات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ مېڭىسى ئاغرىيدىغان، مىجەزى ئۆمسە، ئۇنۇتقاق بولۇپ قالغاندى. بولۇپمۇ كېچىلىرى ئۇيقۇسىزلىقتىن ئازابلىنىپ، تاڭنى تەستە ئاتقۇزاتتى، ئۇنىڭ ئىچىگەن، يېمىگەن دورىسى قالمىدى. شۇڭا پات - پاتلا ئەدھەمگە ئۇيقۇسىزلىق ئازابىنى سۈزلەپ مەسلىھەت ئالاتتى.

ھۇسەيىن ھامىلنىڭ سۈيۇقلۇق قاچىلانغان ئامپۇللارنى ئۆتكۈر قىزىتقۇچ ئەسۋاب بىلەن قىزىتىپ ئاغزىنى ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ نېمە ئوكۇل ئىكەنلىكىنى سوردى، ھامىل ئۇنىڭ قۇشقاچ مېڭىسىدە ياسالغان ئوكۇل ئىكەنلىكى، بۇنى ئۆزىنىڭ تېپىپ چىققانلىقى، بۇ ئوكۇلنىڭ نېرۋا ئاجىزلىقىدىن پەيدا بولغان ھەر قانداق كېسەللەرگە شىپا بولىدىغانلىقى، بولۇپمۇ ئۇيقۇسىزلىق كېسىلىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇنى ئاڭلاپ ھۇسەيىن ئاكا ھامىلدىن شۇ ئوكۇلدىن بىرنى سېلىپ قويۇشنى ئېيتىپ يالۋۇردى. ھامىل «دورا تەكشۈرۈش پونكىتى» ساپلىق دەرىجىسىنى تەكشۈرۈپ رۇخسەت قىلىنغۇچە كىشىلەرگە سالسا جىنايەت بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۇنۇتمىدى. لېكىن ھۇسەيىن ئاكا بەكمۇ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاچقا تەڭلىكتە قالغان ھامىل ئۇنىڭغا بىر كىمگە تىنماسلىق ھەققىدە ۋەدە ئېلىپ بىرنى سېلىپ قويدى. ھۇسەيىن ئاكا ئەتىسى ئەتىگەندە ئاغزى - قۇلىقىغا يەتكەن ھالدا تەجرىبىخانىغا كىرىپ كەلدى - دە، ھامىلنىڭ قولىنى تۇتۇپ يىغلامسىرىغان ھالدا: «رەھمەت ئىنىم... مەن كېچىدىن بۇشۇكتىكى بوۋاقتەك ئۇخلىدىم، بۇنى ئىجاد قىلغان بېشىڭىز كۆككە يەتسۇن، ئىشلىگەن ئالقانلىرىڭىزدىن قىزىلگۈل ئۇنسۇن» دەپ ماختىغاندى...

ـ جىمىپ كەتتىڭىزغۇ؟ ـ دېدى زەينۇرە مەشكە كۆمۈر سېلىۋېتىپ...

ـ ھە؟! ـ چۆچۈپ كەتتى ھامىل ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك، ـ ئەمدى ... ئەمدى قانداق قىلسام بولار؟...

ـ شان ـ شەرەپ، مۇكاپاتلارنى ئەدھەمگە ئۆتۈنۈپ بېرىلىك.

ـ مەن ... مېنىڭ دەۋاتقىنىم جەدۋەلنى قانداق قىلىمەن؟ بۇنداق جەدۋەل بولمىسا...

ـ يۇرۇك، مېنىڭ ئىشخانامدا بار. ئۇنى تولدۇرۇپ بولۇپ يۈزەنجاڭنىڭ قېشىغا ئېلىپ كىرىلىك. تامغىنى ئۆز قولى بىلەن باسسۇن، ھە راست، «قۇشقاچ مېڭىسى» تەتقىقاتى يېزىلغان خاتىرىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماي ئالغاچ كېلىلىك.

ھامىل ئالدىراپ چاپىنىنى كىيدى، زەينۇرە بولسا يېپىنى گاھى قويۇپ بېرىپ، گاھى يىغۋېلىپ لەگلىكنىڭ تاماشاسىنى كۆرۈۋاتقان بالدەك ئۇنىڭغا قاراپ ھەجىيىپ تۇراتتى...

7

يېڭىدىن كەشپ قىلىنغان «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلىغا «851» ئوكۇلى دەپ نام بېرىلدى ۋە مەملىكەت بويىچە شىپاخانىلاردا ئىشلىتىلىشكە باشلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا «851» ئوكۇلنىڭ ئۇنۇمىنى كۆرگەن بىمارلار شىپاخانىلارغا، دورا دۇكانلىرىغا بۇ ئوكۇلنى ئىزدەپ كېلىشكە باشلىدى. مىللىي شىپاخانا ھويلىسى، دەرۋازا ئالدىلىرىغا پىكاپ، بولكىۋاي ماشىنىلار تىزىلىپ كەتتى. ھەتتا يىراق ـ يېقىندىن كەلگەن يازغۇچى ـ شائىرلار، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى بىر ئامالالاپ «851» ئوكۇلدىن كۆپرەك ئېلىۋېلىشنى كۆزلەيتتى. ئالغان كورۇپكىلىق ئوكۇللارنى قاتمۇقات قەغەزلەرگە ئوراپ سومكىلىرىغا ئاۋايلاپ سېلىشاتتى.

بۇ كۈنلەردە ھامىل ئىنتايىن ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئۇ ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن رەھبىرىي كادىرلارنى ئۆزى باشلاپ بۆلۈملەرگە ئېلىپ كىرەتتى. ئۇلارغا ئوكۇلنىڭ ئىجاد قىلىش جەريانى، ئۆزىنىڭ ئىزدىنىشلىرى ھەقىدە كەمتەرلىك بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى. ھەتتىگىنەي، بۇنداق كۈنلەردە خالىق يۈەنجاڭ بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى. ئۆز كەتمىنىڭنى ئۆزۈڭ چاپقاندىن كۆرە، باشقىلار سېنىڭ كەتمىنىڭنى چاپسا تەسىرچانلىقى تېخىمۇ كۈچلۈك بولغان بولىمامتى! ... ئەپسۇس ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق پەن ـ تېخنىكا ئىجادىيەتلىرىنى باھالاش يىغىنىغا قاتناشماق ئۈچۈن ئۇرۇمچىگە كەتتى، كېلىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى. لېكىن ماۋۇ رەھبەرلەر ئالدىدا مېنىڭ ئۆزۈمنى تونۇشتۇرغىنىمدىن ئۇنىڭ تونۇشتۇرغىنى تاشقا مۆھۈر باسقاندەك بولاتتى ـ دە.

بۇ ئىشلار ھامىلنى قانچە خۇشال قىلسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە بىر يېرى تۇز قۇيغاندەك ئېچىشاتتى. كۆڭلى جايىدا بولمىغاچقا گەپ ـ سۆزى، ھەرىكىتى بىسەرەمجان ئىدى. ئۇ ئەدھەم ئۇستەل مۇشتلاپ، ئىت ـ مۇشۇكتەك تالىشىدىغان ۋاقىتلارنىڭ قاش ـ كىرپىك ئارىلىقىدەكلا قالغىنىنى ئويلىغىندا پۈتۈن بەدىنىنى سوغۇق تەر باساتتى. شۇنداقتىمۇ ئەدھەمنىڭ تۆھپىسىدىن كەچىسە كېچىپ، كىشىلەر بىلەن دە تالاش قىلىپ سەتلەشمەيدىغانلىقىغا

ئىشىنەتتى. ئۇرۇش - جاڭجالسىز، قىزىردىپ - تاتىرىشماي بىر تەرەپ بولۇشتىن ھامىل ئەنسىرەيتتى. قاتىتىق تالاش - تارتىشتىن كېيىن ئىسپاتلىنىپ چىققان ھەقىقەت ئالتۇن قوزۇقتەك ئۇپۇرىمايدۇ ... داتلاشمايدۇ... قايرىلمايدۇ... لېكىن ئەدھەم ھازىر نېمە ئۈچۈن كۆرۈنمەيدىغاندۇ، ياكى ئۇ مېنىڭ ئىشلىرىمدىن خەۋەر تاپقان بولسا ماڭا قارشى يول مېڭىۋاتامدۇ - يە! ...

باش - ئايىغى يوق خىياللار بىلەن چىرمىلىپ قالغان ھامىل ھېلىدىن ھېلىغا سائىتىگە قاراپ مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن شىپاخانا دەۋازىسى ئالدىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئاخشام تاماق ۋاقتىدا زەينۇرەنىڭ: «مەن گېزىتخانىدىكى ئاكامغا ئېيتىپ قويدۇم. مۇخبىر ئەۋەتمەكچى، دوختۇرخانىدىن نېرى كەتمەك. ئىلاجى بار ئۆزىڭىز كۈتۈۋېلىڭ» دېگەن بۇيرۇقى ھېلىمەم ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە كۈمۈش قوڭغۇراقتەك جاراڭلاپ تۇراتتى.

تافەتسىزلەنگەن ھامىل خاتىرىسىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئىشخانىغا كىردى، ئىشخانىدا ئەدھەم بېرىلىپ بىر نېمە يېزىۋاتاتتى. ھودۇقۇپ، مەڭدەپ قالغان ھامىل ئىشخانا ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ قالدى.

— كېلىڭ ھامىل، مەن سىزنى چاقىرماقچى بولۇپ تۇراتتىم، — دېدى ئەدھەم قەلەمنى قويۇپ، — گېزىتخانىدىن ھېلىلا تېلېفون كەلدى، ئۇ يەردىن بىر مۇخبىر ئەۋەتىپتۇ، ئۇ كىشى «851» ئوكۇلىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقماقچى ئوخشايدۇ. مۇخبىرنى ئۆزىڭىز كۈتۈۋالىسىڭىز قانداق؟

ھامىلنىڭ كاللىسىغا، بۇ ئەخمەقنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوقمىكىنە، دېگەن بىر ئوي لەپىدە سايە سېلىپ ئۆتتى.

— قانداق، ۋاقتىڭىز يوقمۇ - نېمە؟

— بۇ ... بۇ ... قا ... قانداق بولا ؟! ...

— ئوكۇلنى ئىشلەشتە كۆپ جاپا چەكتىڭىز. مەن دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ سىزگە ھەمقان بولالمىدىم. بۇ ئوكۇل سىزگە بەش قولدەك ئايانغۇ؟!

— ما ... ماقۇل ... — ھامىلنىڭ كالپۇكلىرى تىترىدى، تۈكرۈكىنى يۇتتى، گېلىدىن غۇرت قىلىغان ئاۋاز چىقتى، تىزلىرى پۈكۈلدى. ئۇنىڭ كۆزى ئەدھەمنىڭ ئالدىدىكى «ئېرىك قوي① مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» دېگەن خەت يېزىلغان ماتېرىيالغا چۈشۈپ، كۆڭلى سەل ئىمىن تاپتى.

«ھىم بۇنى نېمىشقا كۆرۈنمەيدىكىن، ماڭا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن بىرەر پىلان قۇرۇۋاتامدىكىن» دەپ ئويلاپ يۈرسەم بۇ يېڭى تەتقىقات بىلەن ئاۋارە ئىكەن - دە...«851» ئوكۇلىنى قوشقاندا و خىل ئوكۇل كەشپ قىلدى، مانا بۇ ئۇنىنچىسى ... بۇ ئورۇق ئۇزۇنتۇرا، ئۇندىمەس—ھارماسلىقتا تۆگە، تېنىم تاپماسلىقتا چۆل شامىلى، ئېتىقادىغا نىسبەتەن ئۆزىنى ئۇنۇتقان دەرۋىش ئىكەن ...

— ئەدھەم، بارمۇسىز؟

ھامىل چۆچۈپ كەتتى.

① ئېرىك قوي - پىچىۋېتىلگەن قوچقار.

ئىشخانىغا قۇددۇس جۇرىن كىرىپ كەلدى، هامىل خاتىرىسنى ئېلىپ ئالمان - تالمان چىقىپ كەتتى.

— قۇددۇسكا، ئولتۇرۇڭ، قارىشىمچە ئاغزىڭىز گەپ يۇقى تۇرۇددىغۇ ... قېنى سۆزلەڭ.

— ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن تېلېفون كەلدى، — دېدى قۇددۇس تاماكىدىن سارغايغان تىرنىقىنى ئۇستەلگە ئۇرۇپ، — تەمسىلان ئالغاندا، ناهىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيە خام دورا قاچىلانغان تاغارلىرىنى ئامبارغا بېسىۋەتكەنىكەن، ئۇلار بىخەستەلىك قىلىپ قارىماپتۇ، ئامبارنىڭ تېگىدىن ئۆتكەن نەم بىر قىسىم دورىلارنى كۆكەرتىپ قويۇپتۇ. بۇنى ئىشلىتىشكە بولامدۇ - يوق، دورا زاۋۇتىدىن تەجرىبىلىك بىر كىشى كېلىپ تەكشۈرۈپ بەرسە، دەيدۇ. تېلېفوندا يەنە باشقا ناهىيىلەردىمۇ مۇشۇ ئەھۋال بارمۇ - يوق، تەكشۈرۈپ كەلسە دەيدۇ.

— شۇنداقمىكەن ؟ — ئەدھەم بىر پەس ئويلىنىپ قالدى ، — ماقۇل، ئەتىگىچە بېرىپ باقاي ...

— ۋۇي قاراڭ، تەمسىلان ئالغاندا، بىر گەپ ئاڭلايمەنغۇ، هامىل «851» ئوكۇلنى بەن ئىجاد قىلدىم» دەپ ئۇچىرىغانلا ئادەمگە ۋالاقلاپ يۈرگۈدەك. سىزنىڭ خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟

— خەۋىرىم بار، — دېدى ئەدھەم كۈلۈپ، — ياشلار ماختىنىشقا ئامراق كېلىدۇ، ئۇنىڭ ماختىنىشىغىمۇ يول قويىمساق لىللا بولماس قۇددۇسكا. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ بۇ ئوكۇلنى ئىشلەشتە خېلىلا ئەجىر سىڭدۈردى.

— تەمسىلان ئالغاندا، ئىشلار سىز دېگەندەك ئاددىي بولسىغۇ مەيلىدى، لېكىن هامىل ئۇنچىۋالامۇ ساددا يىگىتلەردىن ئەمەس، ئاڭلىسام ئۇنىڭ خوتۇنى بىر بالا - قازامىش ...

— قۇددۇسكا، سىز - زە ... — دېدى ئەدھەم بېشىنى ئېغىتىپ — بىرەر ئىشقا تىلىمۇ ئەستايىدىل هەتتا چېكىدىن ئاشۇرۇپ باها بېرىسىز ...

— شۇنداق قارىمايمۇ بولمايدۇ، — دېدى قۇددۇس ، — تەمسىلان ئالغاندا، شىپاخانىمىزدىكى بەزى كىشىلەر، بۇ قېتىمقى ئوكۇلنى هامىل كەشپ قىپتۇ، ئۇ خەنزۇچىدا 7 - 8 يىل، تىبابەتچىلىكتە 4 يىل ئوقۇغان بىلىمى ئەسقىتىپتۇ، دەپ يۈرۈشسە.

قۇددۇسنىڭ يەنە بىرمۇنچە گەپ قىلغۇسى بار ئىدى، لېكىن ئەدھەمنىڭ بىر نەرسە يېزىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ گېپىنى ئۈزۈپ چىقىپ كەتتى. ئەدھەم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە، بۇ ئادەم ئۆزى قوپال بولغىنى بىلەن ئاق كۆڭۈل، بۇنداق ئاق كۆڭۈل ئادەملەر كۆپىنچە هاللاردا ئۆزىنىڭ سەممىيلىكىدىن زىيان تارتىپ قالىدۇ، دېگەن ئوينى كۆڭلىدىن كۆچۈردى. قۇددۇس يېقىندا يۆتكىلىپ كېتىش توغرىلىق تەشكىلگە ئىلتماس يازغانىدى، لېكىن شىپاخانا بويىچە هەممىلا كىشى قارشى چىقتى، ئەدھەم كىچىك بولسىمۇ ئۇنىڭغا كۆڭلى تەسكىن تاپقۇدەك گەپلەرنى قىلدى. بىرئاز يۇمشىغان قۇددۇس ئېچىنغان هالدا: «ۋاي ... ئىنى، هەر قايسىڭلارنى دېسەم ئىشلەپ كۈلدە كۆمەچ بولۇپ كەتسەممۇ ۋايسىمايمەن. لېكىن مۇشۇ خالىقنىڭ مەنمەنچىلىكى جېنىمغا پاتتى. ئالغان بىلىمى، يەكۈنلىگەن تەجرىبە - ساۋاقى، ئۇزۇن يىللىق رەهبەرلىك سالاهىيىتى بار تۇزۇك

كىنە بىر رەھبەرنىڭمۇ مۇشۇنداق خۇسۇمىتى قاتتىق بولامدۇ؟ ...» دېدى.

ئەدھەم يەنە يېرىم سائەتتەك ئىشلىدى ـ دە، ماتېرىيالىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ دورا زاۋۇتتىكى ھەربىر گۇرۇپپا باشلىقى ۋە تېخنىكا بۆلۈم باشلىقى ھامىلغا خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، شېپاخانىنىڭ تېخى تالىلىرى ئارتىلمىغان باراڭ ئاستىدىن ئۆتۈپ، دورا زاۋۇتىغا قايتىلىدىغان جايغا كەلگەندە ھامىل بىلەن بىرلىكتە چىقىپ كەلگەن مۇخبىر بىلەن ئۇچراشىپ قالدى.

ـــ سىز گېزىتخانىدىن كەلگەن مۇخبىر بولىسىزغۇ دەيمەن، ـــ ئەدھەم قولىنى سۇندى، ـــ سىزگە ھەمراھ بولالمىدىم...

ـــ پەرەز قىلىشىمچە سىز مىللىي شېپاخانا دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى ئەدھەمدەك قىلىسىز. مەن سىزنى بۇرۇن ئاڭلىغان، ئىقتىدارلىق كەشپىياتچى، شۇنداقمۇ؟!

ـــ يا ... ياق، ئاشۇرۇۋەتتىڭىز ... يەنىلا ھامىلدەك ئىقتىدارلىق خادىملىرىمىزنىڭ بولۇشى بىلەن پەخىرلىنىمىز ...

ـــ تولىمۇ كەمتەركەنسىز ... بۇ قېتىمقى «851» ئوكۇلنى ...

ـــ شۇنداق، ئوكۇلنىڭ تەپسىلي ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەردىم، ـــ دېدى ھامىل مۇخبىرنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تېپىپ.

ـــ مەن تېخى ئىگىلىگەن ماتېرىيالىمغا تامغا باستۇرۇۋالماقچى ئىدىم، ـــ دېدى مۇخبىر كۈلۈپ، ـــ ئەمدى سىز ئىسپات بولدىڭىز ـ دە ...

ـــ بولىدۇ، ئەگەر يەنە خاتىرجەم بولالمىسىڭىز، ھامىل كاتىپقا دەپ تامغا باستۇرۇپ بەرسۇن.

ئەدھەم ئۆزىنىڭ ئەتە ئەتىگەندە ناھىيىلىك مىللىي شېپاخانىلارغا ماڭىدىغانلىقى، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە دورا زاۋۇتىنىڭ ھۆپ، دورا كومۇلاچلاش، قىيامخانا قاتارلىق بۆلۈملىرىنىڭ سۈپەت ۋە سانىنى نۇقتىلىق تۇتۇشنى ھامىلغا تاپشۇرۇپ دورا زاۋۇتىغا قايتىدى. باياتىن بېرى كۆڭلى دەككە ـ دۇككىدە بىئارام بولغان ھامىل يېنىكىنە تىن ئېلىپ، مۇخبىرنى چوڭ دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ سائىتىگە قارىدى. ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئىشخانا ئالدىدىكى ۋېلىسىپىتنى ئېلىپ ئەمدىلا مىنىشى بىلەن ھۈسەيىن ئاكا يېتىپ كەلدى.

ـــ ھامىلجان ئىنى، ـــ دېدى ھۈسەيىن ھامىلنىڭ قولىنى تۇتۇپ، ـــ ھېلىقى ئوكۇلۇڭىزدىن ئىشكاپىڭىزدا بولسا بىرەر كورۇپكا ئىلتىپات قىلىسىڭىز بوپتىكەن ... شېپاخانىدا تۇگەپ كېتىپتۇ.

ـــ ھۈسەيىن ئاكا، سىزمۇزە، ئادەمنى تازا تەڭلىكتە قويۇۋاتىسىز ... ئۆتكەندە بەش كورۇپكا ھەل قىلىپ بەردىمغۇ ...

ـــ قاراڭ، مېڭەمنىڭ چىڭقىلىپ ئاغرىشى دەمسىز، ئۇيقۇسىزلىق دەمسىز، ئىشقىلىپ بارلىق كېسەللىرىمنى بىركىم سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ ئېلىپ كەتكەندەكلا يىپ ـ يېنىك بولۇپ قالدىم، ھى ... ھى ... ھى، ـــ ھۈسەيىن ئاكا خۇشامەت بىلەن كۈلدى، ـــ ئىشكاپىڭىزنىڭ بىرەر بۇلۇڭ پۇشقاقلىرىغا قاراپ بېقىڭا ئۇكا ... قىلغان ياخشىلىقىڭىزنى مەنمۇ قايتۇرارمەن...

— بولىدۇ، — دېدى هامىل سەل ئويلىنىپ، — ئەتە ئىشخانىغا كېلىڭ.

هامىل ۋېلىسىپىتنى مىنىپ ئۆيگە ياندى، ئۇ بۇگۈن ئەدھەمنىڭ ناھىيىگە بارىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ تېنىگە سىغماي قالغانىدى. ئۆزىگە ھەر تەرەپتىن يار - يۆلەكتە بولۇۋاتقان قىسمەتكە رەھمەت ئېيتماي تۇرالمايتتى. لېكىن ئەدھەمنىڭ ھامىلنىڭ كۆڭۈل پىنھانىدىكى سىرلىرىنى كۆرۈپ تۇرغاندەك كۆزلىرىنىڭ مەنىلىك قىسىلىشى، غەلىتىلا كۈلۈمسىرەپ قويۇشلىرى ئۇنىڭ «ھەممە ئىشتىن» خەۋىرى بارلىقىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ھامىلغا ھەر تەرەپتىن پۇرسەت يارىتىپ بېرىشى، تېخى سەمىمىيلىك بىلەن باشقىلار ئالدىدا ماختىشى نېمە سەۋەبتىندۇر؟ ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مۇغەمبەرلىك، ھېيلىگەرلىك، مەسخىرىلىك ۋە ئاداۋەت ئۇچقۇنلىرىنىڭ ئورنىدا يەنە نېمىشقا سەمىمىيلىك نۇرلىرى چاقنايدىغاندۇ؟ كىشىلەرنىڭ «ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق - يورۇق، ھىممەتلىك، قەلبىدە كىر ساقلىمايدىغان ئادەمنىڭ كۆز نۇرى ئۇنىڭ دىلىغا ئوخشاش پاك بولىدۇ» دېگىنى ھەقىقەت ئوخشىمامدۇ؟!

ھامىلنىڭ دەسلەپكى خۇشاللىقى نېمە سەۋەبتىندۇر بارا - بارا سەلكىنگە دۇچ كەلگەن توزاندەك توزۇپ، ئورنىنى كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان بىر خىل ئېغىر سۈكۈت باستى... بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئۇنىڭ مادارىنى قۇرۇتقاندەك، ۋېلىسىپىت پېدالىنى تېپىپ كېتىۋاتقان پۇتلىرى سۇ چىغرىقىدەك ئېغىر ئايلىنىشقا باشلىدى.

ھامىل ئاشۇنداق چېگىش ئوي - خىياللار بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە زەينۇرە ئۈستەلگە ئۈچ تەخسە ھەر خىل قورۇلما، ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ھورنان ۋە ھېقىقتەك پارقىراپ تۇرغان بىر جۈپ بوكال تىزىپ قويغانىدى. ئۇ ھامىلنىڭ خامۇش چىرايىغا يالتتىدە بىر كۆز تاشلىۋالدى - دە، پىسىڭگىدە كۈلۈپ قويدى.

— قانداق، باشلىقىڭىزنىڭ ناھىيىگە كېتىشىدىن كۆڭلىڭىز يېرىم بولۇۋاتامدۇ - نېمە؟ — دېدى زەينۇرە قولىدىكى بىر بوتۇلكا پىۋىنىڭ ئاغزىنى ۋاققىدە ئېچىپ، — ئەكسىچە مەندىن مىننەتدار بولسىڭىز بولىدۇ...

— سىز ... قانداقلارچە؟ ...

— ھا ... ھا .. ھا ...، — زەينۇرەنىڭ قولىدىكى بوكالدىن يامراپ چىققان ئاپئاق كۆپۈك بارماقلىرىغا ئېقىپ چۈشتى، — ۋاي سۆيۈملۈكۈم، مەن تېخى سىزنى مېنى تولۇق چۈشىنىدۇ دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم ...

ھامىلنىڭ «كەشپىياتى» نى ھەر خىل سىرلىق ئۇسۇللار بىلەن قانۇنلاشتۇرغان زەينۇرە گېزىتخانىدىكى ئاكىسىغا ئېيتىپ شىپاخانىغا مۇخبىر ئەۋەتتى، بۇمۇ پايپاقنىڭ يىپىنى سۇغۇرغاندەك ئاسانغا چۈشتى. بۇگۈن ئەتىگەن ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن تۇيۇقسىز بىر ئۇقتۇرۇش كېلىپ قالدى. ئۇنىڭدا، ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا ئىجادىيەتلىرىنى باھالاش يىغىنىدا «851» ئوكۇلى ئىككىنچى دەرىجە بولۇپ باھالىنىپ، 300 يۈەن پۇل، ئىككى دەرىجە مائاش، بىر كۈمۈش مېدال مۇكاپات بېرىلگەنلىكى، شۇڭا لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچىنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى دەرھال ئەۋەتىپ بېرىش ھەققىدە يېزىلغانىدى.

زەينۇرەنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغاندەك بىر ھازا ئېسىنى يوقىتىپ قويدى. ئۇ بۇ ئۇقتۇرۇش مىللىي شىپاخانىغا يېتىپ بېرىش ئالدىدا ھامىلنىڭ ئىشىنى تېخىمۇ مۇكەممەل ئاساسقا ئىگە قىلىش چارىلىرىنى بىردەمدىلا ئويلاپ تاپتى. زەينۇرە گېزىتخانىدىكى ئاكىسىغا تېلېفون بېرىپ شىپاخانىغا بىر مۇخبىر ئەۋەتىپ يېڭى كەشپىياتنى كەڭ تۈردە تەشۋىق قىلىشنى ئۆتۈندى. ئۇ بۇ ئىشنى بېجىرىپ بولۇپمۇ يەنە خاتىرجەم بولالمىدى. چۈنكى مىللىي شىپاخانىدىكى ئەدھەمنى ۋاقىتلىق كۆزدىن يوقىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدى. زەينۇرە ھەپتە بۇرۇن پەن - تېخنىكا كومىتېتىدا ئېچىلغان يىغىندا ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيە باشلىقىنىڭ بىر قىسىم خام دورىلار ئامباردا نەم ئۆتۈپ يۇمشاپ قالدى، دېگىنىنى ئاڭلىغانىدى. بۇ ئىش يادىغا كېلىش بىلەن ئىنتايىن نازۇك بىر ئوي ئۇنىڭ كاللىسىدا قىل سۆرەتكەندەك ئىز قالدۇرۇپ ئۆتتى. ئۇ ئىدارە باشلىقىغا: بۇ ئىشقا سەل قاراشقا بولمايدىغانلىقى، دۆلەتكە نۇرغۇن زىيان بولۇپ قالماي، بەلكى خەلقنىڭ زىيان - زەخمەتكە ئۇچراپ قېلىش خەۋپىنىڭ يىراق ئەمەسلىكىنى ئەسكەرتىپ، باشلىقنى چۆچۈتۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن باشلىق زەينۇرەنىڭ مەسلىھىتى بويىچە مىللىي شىپاخانىغا تېلېفون بەرگەنىدى. بۇ مۇرەككەپ، بېجىرمەك قىيىن ھەم نازۇك پائالىيەتلەر زەينۇرەنىڭ تېلېفون تۈۋىدىن سىلجىماي تۇرۇپ يېرىم كۈن ئىچىدە ئوينىغان ئويۇنلىرى ئىدى. 25 يېشىغىچە چاشقاننى تاخلاتمىغان زەينۇرە ئۈچۈن بۇ ئىشلار ئىنتايىن كۆڭۈللۈك ھەم قىزىقارلىق، گويا جەڭ مەيدانىدىكى جەڭگىۋار ھاياتتەك تۇيۇلاتتى...

— كېلىڭ يىگىت، بۇ خۇش خەۋەرنى چۈشۈممىكىن دەۋاتامسىز؟ — دېدى زەينۇرە پىل سۆڭىكىدىن ياسالغان بىر جۈپ چوكىنى ھامىلنىڭ ئالدىغا تاققىدە قويۇپ.

ھامىل ئاغزىغا سېلىۋالغان بىر پارچە گۆشنى ئۇ قوۋۇزىدىن بۇ قوۋۇزىغا ئايلاندۇرۇپ چاينايتتى. لېكىن چايناۋاتقىنى گۆشمۇ، بىر پارچە لاتىمۇ ياكى كونا مازمۇ تەمىنى ھېچ بىلمەيتتى. ئۇنىڭ كۆرمەس كۆزلىرى قورساقلىق بوكالنى چىڭ قاماللاۋالغان زەينۇرەنىڭ قانسىز، نازۇك بارماقلىرىغا تىكىلدى. كىرىشىپ كەتكەنلىكتىن بارماق بېغىشلىرى ئاقىرىپ تۇرغان بۇ چاڭگالدىن گويا بوكال مەڭگۈ چىقىپ كېتەلمەيدىغاندەك، ئۇنىڭ ئىچىدە داۋالغۇپ تۇرغان پىۋىمۇ «تەقدىرگە تەن بەر» دېگەندەك بىلىنىپ كەتتى...

— ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىش سىزنىڭ ئۆز كەشپىياتىڭىزنى قوغداش ئۈچۈن ئىنچىكىلىك بىلەن ئەقىل ئىشلىتىشىڭىزگە باغلىق، — دېدى زەينۇرە مەرمەردەك پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى ھامىلغا تىكىپ، — لېكىن بەردەمرەك بولۇڭ، ھەرگىز يان بېرىش مۇمكىن ئەمەس، كۆكسىڭىزگە تاقىلىۋاتقان كۈمۈش مېدال، ئىككى دەرىجە مائاش، 300 يۈەن پۇل، چۈشىنىۋاتامسىز - يوق...

— ئە... ھەئە... — ھامىل ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمايلا باش لىڭشىتتى.

— ھەراست، خاتىرىڭىزنى كۆرۈپ چىقتىم، ھەممىسى جايىدا ئىكەن، — زەينۇرە قول سومكىسىدىن خاتىرىنى ئېلىپ ھامىلنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى، — كۆرۈپ بېقىڭ.

— بولدى، كۆرمىسەممۇ بولىدۇ، — ھامىل خاتىرىنى يانچۇقىغا سالماقچى بولدى،

لېكىن زەينۇرە جىددىي تەلەپپۇزدا بۇيرۇدى:

— مەن سىزنى كۆرۈپ بېقىڭ دەۋاتىمەن! ...

هامىل خاتىرىنى ۋاراقلىدى. ئۆزى بىر چاغلاردا يېزىپ قالدۇرغان «ئاداراقى ۋە ئۇنىڭ تەركىبى، شىپالىق ئۇنۇمى» دېگەن تېما باشتا كۆزگە چېلىقتى، يەنە بىر نەچچە ۋاراق ئۆرۈلگەندىن كېيىن «سۈلەپ مىسىر①» دېگەن ماۋزۇ يېزىقلىق تۇراتتى، هامىل ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىدا ئۆتۈلگەن بۇ دەرسلەر ئۇنىڭغا يادا بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ كەيـ نىدىن «بەھمەن سىبې②» ۋە «بەھمەن سۇرۇغ③»، «شاقاقۇل④» ۋە «گۈلى سۇسان⑤» لار چىقىشى كېرەك ئىدى، ئاجايىپ كۈتۈلمىگەن هادىسە — هامىلنىڭ كۆزلىرى چانـ قىدىن چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى، سۈلەپ مىسىرنىڭ كەينىدە «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» تۇراتتى! ... قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كۆچۈرۈپ كەلدىكىنە ؟! ... هامىل ئالدىراپ ۋاراقلىدى. هېچ خاتاسى يوق، خاتىرە ۋاراقلىرى، بەتلەر يىرتىلىپ چاپلانغان ئەمەس ... لېكىن «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» دېگەن ماۋزۇ «ھەيران بولما، مېنىڭ ئورنۇم ئەزەلدىن مەشەدە» دېگەندەك بەت بېشىدا گىدىيىپ تۇراتتى ...

هامىل تەئەججۇپ بىلەن زەينۇرەگە قارىدى، لېكىن «كەنجىتاي» هېچنېمە بولمىغاندەك بىخارامان تاماق يەپ ئولتۇراتتى. ئەنە ئۇ ئالدىرىماي هور ناننى چىشلەپ ئۈزدى، ئارقـ دىن قولىدىكى چوكىسىدا مايلىق گۆشنى قىستى - دە، ئەپچىللىك بىلەن كىچىككىنە ئاغزىغا سالدى. بوكالدىكى پىۋىدىن غۇرتتىدە بىر يۇتۇم ئىچتى ... ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ئارقا ئار- قىدىن داۋاملىشىۋەردى ...

8

خالىق يۈەنجاڭ ئۇرۇمچىدىن قايتىپ كېلىپ ئىككى كۈندىن كېيىن ۋىلايەتلىك پەن- تېخنىكا كومىتېتىدىن چاقىرتىلدى. ئۇنىڭ تېخى يول ھاردۇقى چىقىپ كەتمىگەچكە شىپا- خانىنىڭ كىچىك ماشىنىسىغا ئېرىنچەكلىك بىلەن ئولتۇرۇپ، مۈگدىگىنىچە شەھەرگە كىرىپ كەلدى. خالىقنى پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئۆز ئىشخانىسىدا قۇبۇل قىلدى. باشلىق خالىقنى ساپاغا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن ئۈستەل تارتمىسىدىن تولدۇرۇلغان بىر جەدۋەلنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندى.

— بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ.

خالىق جەدۋەلگە بىرلا قاراپ ئۇنىڭ «851» ئوكۇلى تەتقىقاتىنىڭ جەدۋەللەشكەن ئانكىتى ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۇ «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىدىكى «هامىل كېرىم» دېگەن ئىسىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ بېشىنى لىڭشىتتى - دە، جەدۋەلنى باشـ لىققا قايتۇرۇپ بەردى.

— جەدۋەل توغرا تولدۇرۇلۇپتىمۇ؟

— هېچ خاتاسى يوق ... مەن بۇ ئوكۇلنىڭ تۇنجى تەتقىقاتى باشلانغان ۋاقىتتىن تارتىپ بىلىمەن.

---

①، ②، ③، ④، ⑤ دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى.

— ئەمسە بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ...

خالىق «851» ئوكۇلنىڭ تەتقىقاتچىسى ئەدھەم مەسۇمنىڭ يەككە ماتېرىيالى» دېگەن سەھىپىلەرگە كۆزى چۈشۈش بىلەن ساپاغا باشقىدىن جايلىشىپ ئولتۇردى، ئۇ ماتېرىيالنى ئوقۇغانسېرى ھەيران بولماقتا ئىدى.

— بۇ زادى قانداق گەپ؟ — دېدى باشلىق خالىققا كۆلۈپ، — جەدۋەلدە ئوكۇلنى لايىھىلىگۈچى ھامىل دېيىلگەن، لېكىن يەككە ماتېرىيالدا ئەدھەمنىڭ ئىسمى يېزىلغان. بۇنىڭغا مېنىڭ ئەقلىم يەتمىدى.

— قىزىق... بۇ كىمنىڭ ئويۇنى...

— سىز جەدۋەل بىلەن يەككە ماتېرىيالنى ئېلىپ كېتىپ، باشقىدىن تولدۇرۇپ ئەۋەتىڭ. لېكىن ۋاقتىنى سوزۇشقا بولمايدۇ. ئاپىتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن ماتېرىيالنى سۈيلەپ بۇگۈنمۇ تېلېفون كەلدى.

خىيالى قۇيۇنغا يولۇققان سامانەك چېچىلىپ كەتكەن خالىق ناھايىتى خاپا ھالدا شىپاخانىغا قايتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە قايسىدۇر بىر چاغدا پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى باھالاش يىغىندا ۋىلايەتلىك يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدىن قاتناشتۇرۇلغان «يۇقۇملۇق جىگەر كېسىلى» ھەققىدىكى بىر ماقالە ئۇستىدە ئىككىنچى دەرىجە بولامدۇ، ئۈچىنچى دەرىجە بولامدۇ دەپ خېلى كۆپ تالاش-تارتىش قىلىنغانلىقى كەلدى، ئەگەر بۇ قېتىمقى توقۇناقنى تېز ھەل قىلمىغاندا شىپاخانىغا كەلگەن شان - شەرەپ ئەلۋەتتە باشقىلار تەرىپىدىن ئىگىلىنىپ كېتەتتى.

خالىق شىپاخانىغا كەلدى - دە، كاتىپنى ئىزدەپ تاپتى.

— بۇ نېمە ئىش؟ — دېدى خالىق جەدۋەل بىلەن ماتېرىيالنى پاققىدە ئۈستەلگە تاشلاپ، — جەدۋەلدىن مېنىڭ خەۋىرىم بار، ئۆزۈم تامغا بېسىپ بەرگەن، لېكىن بۇ ماتېرىيال كىمنىڭ ئىشى؟

— قۇددۇسكام ماتېرىيالنى يېزىپ ئېلىپ كەپتىكەن، مەن تامغا ئۇرۇپ بەردىم.

— يەنە شۇ قۇددۇس، نەگىلا بارسا شۇنىڭ شالتىقى! شۇلا ئىشلىگەن ئىشتىن بىرەر خاتالىق چىقماي قالمايدۇ. ئۇ نېمىشقا تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلمايلا قاپقارىسىغا ئىش كۆرىدۇ؟

— بۇ مېنىڭ ئىشىم ئەمەس، ئۇمۇ ئىشخانا جۇرىنى - دە.

— جۇرىن ؟! ھېلى سىز دەرھال كادىرلارغا، تېۋىپلارغا ئۇقتۇرۇش قىلىڭ. چۈشتىن كېيىن مەجلىسخانىغا يىغىلىشۇن.

خالىق چۈشكىچە بولغان ئارىلىقتا ھامىل ۋە ئەدھەم بىلەن ئايرىم - ئايرىم سۆھبەتلەشتى، بۇ سۆھبەتتىن ئۇنىڭ قايمۇقۇپ تۇرغان بېشى تېخىمۇ گاراڭ بولۇپ كەتتى. ھامىل: «بۇنى مەندىن سوراش ھاجەتسىز، باشتىلا ئۆزىڭىزنىڭ خەۋىرى بار. بۇنىڭغا ئۆزىڭىز گۇۋاھ - دە» دېدى. ئەدھەم بولسا «توغرا، ھامىل خېلىلا چاپا چەكتى، مەن لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بەزىبىر تېخنىكىلىق ئىشلىرىنى ئىشلىشىپ بەرگەندىن كېيىن دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كەتتىم، لېكىن ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئويلىمىغانىكەنمەن» دېدى.

Altun9

خالىق چۈشلۈك دەم ئېلىشنى ئارانلا توشقۇزدى، ئۇ بۇ ئىش تۈپەيلىدىن قۇددۇسنى لەت قىلىپ بىرئاز بولسىمۇ ئۆزىگە ئېگىش ھۇزۇرىدىن لەززەتلەنسە، يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ سىرلىق تۈگۈنىنىڭ تېخىمۇ چېگىشلىشىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

مەجلىسخانا كادىرلار ۋە بىر قىسىم تېۋىپلار بىلەن تولدى. مەۋلان ھاجىم، مۇنىر-دىن ئاخۇنۇم، سەددىردىن قارىي، ئاقمۇللا خەلىپىتىم، قاراجىملار ساپالارغا چۆككىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى. خالىق يۈەنجاڭ قۇددۇسقا قارىماسلىقىغا قانچە تىرىشسىمۇ، يەنىلا كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالاتتى، ھامىل بولسا سەھىيە ژۇرنىلىنى كۆرۈپ ئولتۇرغان ئەدەمگە يەر ئاستىدىن يوشۇرۇن سەپ سالماقتا ئىدى.

— ئەمىسە يىغىننى باشلايلى، — دېدى يۈەنجاڭ قاپاقلىرىنى تۈرۈپ، خالىق ئۇرۇم-چىدە ئېچىلغان پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىننىڭ قىسقىچە روھىنى ئىزاھلىغاندىن كېيىن، بۇگۈن ئەتىگەن ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىدا بولۇنىغان سۆزلەرنى ۋە «851» ئوكۇلى ھەققىدە ئالاھىدە توختالدى، ئۇ، بۇ ئوكۇلنىڭ شىپاخانىغا شان - شەرەپ كەلتۈرگەنلىكى، مەملىكەت بويىچە ئاجايىپ ئىنكاسلارنىڭ مەيدانغا كەلگەن-لىكى، لېكىن بەزى كادىرلارنىڭ تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەي، قىسمەن ئاۋارىچىلىقلارنىڭ تۈغۈلۈشىغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى ئۇزۇندىن ئۇزۇن سۆزلىدى. ئۇ جەد-ۋەل ۋە ئەدەمنىڭ ماتېرىيالىنى ئۈستەلگە پاقىدە تاشلاپ قويۇپ قۇددۇسقا مىختەك قادالدى:

— بۇ ئوينىشىدىغان گەپمۇ؟ سىز نېمە ئۈچۈن داۋاملىق خىزمەتكە مەسئۇلىيەتسىزلىك پوزىتسىيە تۇتىسىز؟ ... جەدۋەلدە ھامىلنىڭ ئىسمى، ماتېرىيال بولسا ئەدەمنىڭ. بۇ ... قانداق تېتىقسىزلىق ...

— مەن بۇ ماتېرىيالنى ئاخشىمى چۈشەكەپ قوپۇپ يازغىنىم يوق، — دېدى قۇددۇس قولىنى شىلتىپ، — تەمىلان تېۋىپلار بىلەن باش قوشۇپ ئاندىن يېزىپ چىقتىم ... لېكىن ھەر-قانداق جەدۋەلنى كۆرگىنىم ...

— تۆھپىنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپمۇ؟.....

— نېمىشقا بىلمەيدىكەنمەن. بۇ ئەلۋەتتە ئەدەمنىڭ - دە!

— سەككىز ئوكۇلنى ئىجات قىلغان يەردە بۇنىمۇ ئىجات قىلىشى مۇمكىن، دەپ تەخمىن قىپسىز - دە.

— تەخمىن؟ ... — قۇددۇس ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — مەن 30 يىلدىن بېرى «تەخمىن» بىلەن خىزمەت ئىشلىمىدىم. ئەدەھەم تەجرىبىخاندا تەجرىبە قىلىپ ئىش باشلى-غان ۋاقىتتىن تارتىپ بىلىمەن.

— كۆزىگىزنىڭ ئەستەر پاختىسىنى چىقارماڭ، مەنمۇ ھامىلنىڭ تۇنجى بولۇپ بۇ ئوكۇل ھەققىدە ئىزدىنىۋاتقانلىقىغا، يېزىلاردىن قۇشقاچ بېشى ئەكىرىپ ئەمەلىي ئىشلىگەن-لىكىگە گۇۋاھ ...

— ھاي بۇرادەرلەر، — دېدى مەۋلان ھاجىم ئېغىر خورسىنىپ، — ئەگەر ئىككى رەھ-بەر ئۆزۈڭلارنىڭ پالۋانلىقىنى كۆرسىتىكە بىزنى چاقىرغان بولساڭلار، بىز بۇ ئويۇننى

كۆرمەياق قويايلى ... «يىڭنە يىپى بىلەن، ھەر ئىش ئېپى بىلەن» دېگەن سۆز بار. سوغۇق قان، كىچىك پېئىل، سەۋرى - تاقەتلىك بولايلى.

— شۇنداق، — دېدى كۆزلىرىدىن نارازىلىق ئۇچقۇنلىرى يېنىپ تۇرغان مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، — ھەربىر ئىشتا سەۋرلىك ۋە سالماق بولماق كېرەك، ئاۋۋال ھامىل ۋە ئەدھەمجانلارنىڭ كۆڭۈل خەزىنىسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كۆرەيلى ...

مەجلىسخانىنى جىمجىتلىق باستى. ھەممە كىشىنىڭ كۆزى ئەدھەم بىلەن ھامىلغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئەدھەم تەمكىنلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ ھامىلغا كۆز قىرىنى تاشلىغىنىدا ھامىل ئالمان - تالمان كۆزىنى ئېلىپ قېچىپ خالىققا قارىدى. يۈەنجاڭ بولسا: «سۆزلە، نېمە ئاۋاق كېسىلىدەك ئاقىرىپ ئولتۇرىسەن؟ ...» دېگەندەك باش لىڭشىتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشارىسى ھامىلغا، كاتاڭغا پېتىپ قالغان ھارۋا چاقىنى پىشاڭ بىلەن كۆتۈرگەندەك مەدەت بەردى، لېكىن ئۇ يەنىلا ئېسەنكىرەپ تۇرماقتا ئىدى. چۈنكى ھەممە كىشى سوتچىدەك ئۆزىگە قاراپ تۇرغان بۇ سورۇن — يېڭىلسەڭ شەرمەندە بولىدىغان، يەڭسەڭ شۆھرەت قازىنىدىغان مەيدان ئىدى. شۇڭا بۇ يەردە ئار-نومۇس، ۋىجدان، ئەخلاق - پەزىلەت، ئادالەت پەردىلىرىنى يىرتىپ تاشلاپ قىپيالىڭاچ مەيدانغا چۈشۈش كېرەك ... ئۇ دەسلەپ بۇنداق مەيدانغا چۈشۈشنى ئويلاپمۇ كۆرمىگەنىدى. پەقەت خالىققا ئويناشقاندەك، ياكى ماختانغاندەك، قىسقىسى گەپ تاپالماي تەمتىرەپ قېلىپ ئۆزىنى بىردەملىك خىجىللىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن دەپ سالغان بىر ئېغىز سۆزى ئۇنى شۇ دەقىقىدىلا كۆرۈنمەس يىپلار بىلەن مۇشۇ مەيدانغا باغلاپ قويغانىدى. بۇ كۆرۈنمەس يىپلار ئۇنى بىئىختىيار ھەرىكەت قىلىشقا، سۇ ئۈزۈش ماھىرىدەك مەشق قىلىشقا سۆرەپ كىردى. شۇ چاغدا «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىق قىلىۋاتىمەن» دېمىسە بوپتىكەن، «ئويلانماي تۇرۇپ ئېيتىلغان بىر سۆز، ئاۋايلىماي ئالغان بىر قەدەم پۈتۈن ئۆمرۈڭگە يەتكۈدەك پۇشايمانغا قالدۇرىدۇ» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ ... لېكىن ئۇ ھازىر كېچىككەنىدى ...

— مەن بۇرۇن، — دېدى ھامىل چىڭقىلىپ، — قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلىنى تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەن. لېكىن ئۇ چاغلاردا مەن ئوقۇغۇچى بولغاچقا ئۇنى ئىشلەشكە شەرت - شارائىتىم يار بەرمىگەن ... بۇ قېتىم ...

— سىزنىڭ بۇ ئوكۇلنى تەتقىق قىلغىنىڭىزنى كىم بىلىدۇ؟ — دېدى قۇددۇس.

— خالىق يۈەنجاڭنىڭ خەۋىرى بار. بۇ كۈزدىكى گەپ.

— شۇنداق، بۇ خېلى بۇرۇنقى گەپ، ھە، ئەدھەم، سىزنىڭ قانداق پىكرىڭىز بار؟

كىشىلەر ئەدھەمگە تاقەتسىزلىك بىلەن بىردەك تىكىلدى. چۈنكى ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنىدى. شۇڭا ھەممىسى دېگۈدەك پات - پاتلا سائىتىگە قاراپ تاماقلىرىدا چىكىلدىشاتتى ۋە بەزى سائىتى يوقلار دېرىزدىن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈنگە قارايتتى. قۇياش ئەمدىلا چېچەكلىرى كۈنچىلىشىپ ئېچىلايلا دەپ قالغان مېۋە كۆچەتلىرىنىڭ يالاڭ شاخلىرى ئارىسىدىن قىپقىزىل بىر پارچە ئوتتەك پاتماقتا ئىدى. دېرىزە تۈۋىدە بولسا ھۈرپەيگەن ئىككى قۇشقاچ پەيلىرىنى تازىلىشىپ، ئاخىرقى بىر - ئىككى قېتىم چۇرۇقلىدى - دە، ئۇۋىسىغا كىرىپ كەتتى ...

— مەن نىمە دېيىشىمنى بىلەلمەي تۇرىمەن، — دېدى ئەدھەم غەملىك كۈلۈمسىرەپ، — ھامىلىنگىمۇ «مەن ئىشلىدىم» دېيىشكە ئاساسى بار مەن بۇرۇن گۆش تىپىغا كىرىدىغان ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەچكە، كۆپرەك تەتقىق قىلىدىم ۋە قىينالدىم. ئوكۇل سۈيۇقلۇقىنى ئېرىتىپ بولۇپ سۈزۈلدۈرۈشتە ھامىلغا مۇراجىئەت قىلدىم. سۈزۈلدۈرۈش چارە - تەدبىرلىرى «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابتا بار ئىدى. خەنزۇچە كىتابنى ماڭا قارىغاندا ھامىل راۋان ئوقۇيالايدۇ ۋە بۇنى ھامىل تېپىپ چىقتى. كېيىن مەن ئوكۇلنى ئېرىتىش، سۈزۈلدۈرۈش، تىندۈرۈش قاتارلىق تېخنىكىلىق جەھەتتە تەجرىبە ئىشلەپ بېرىپلا دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كەتتىم، ھامىل كۆپرەك جاپا تارتتى.

مەجلىسخانا سۈكۈنات ئىچىگە چۆمدى. خالىق يۈەنجاڭ يىغىنىنى ئەتە چۈشتىن كېيىن داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ خۇلاسە قىلدى. كىشىلەر ئۆزئارا گۇدۇگلىشىپ، بەزىلىرى پىچىرلىشىپ دېگۈدەك سىرتقا چىقىشتى، ئەڭ ئاخىردا ئەدھەم، مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىددىن ئاخۇنۇملار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

— ئۆزىڭىزنى بىھۇدە خاپىلىققا جورىتماڭ ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم تال بوستان ئاستىدا كېتىۋېتىپ، — ھەق ھامان ئۆز ئورنىنى تاپىدۇ.

— ئەلبەتتە، ھەركىمنىڭ نام - ئەمالى بەش قولدەك ئايان تۇرسا، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇممۇ تەسەللىي بېرىپ، — بۇرادەرلەر سىزنى چۈشىنىدۇ.

— ھەربىرلىرىنىڭ كۆڭلۈمنى ئاۋۇتقانلىرىغا مەمنۇنمەن.

ئەدھەم ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە كەلدى، ئۇنىڭ بۇ ئىككى ئىغىزلىق ئۆيى ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ، تال بوستانلىق ھويلىسى بار ئىدى. شىپاخانا خادىملىرى ئۈچۈن سالغان بۇ ئۆيلەر بىر يۈرۈش بولۇپ، خۇددى بىر قېلىپتىن چىققاندەك، ھەممىسىنىڭلا تال بوستانلىق ھويلىسى بار ئىدى. بەزى پەرۋىشكە سەل قارىغان ئائىلىلەرنىڭلا تاللىرى قۇرۇپ كەتكەنلىكتىن كاۋا تېرىۋەتكەنىدى.

ئەدھەمنىڭ بۇ ئۆيدە يالغۇز ياشاپ كېلىۋاتقىنىغا 11 يىل بولۇپ قالدى. شۇنداق، ئۇ چىناردىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئۆيلەنمىدى. ئاشۇ كەم سۆز، نومۇسچان، ناتىۋان قىز ئۇنىڭ ھاياتىغا جىمجىت كىرىپ كەلدى ۋە جىمجىتلا كەتتى. تىوغىرا، ئۇ كەتتى. ئەدھەم ئۇنى ھەتتا چۈشۈمدە بولسىمۇ كۆرەي دەپ ئارزۇ قىلدى، لېكىن ھايات چېغىدا كۆتكەن مۇھەببىتىگە نائىل بولالمىغان مەسۇمە قىز ئۇنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمىدى، بارا - بارا ئۇنتۇلدى. ئەدھەم ئاياغ ئۈچى يوق دورا ئۆسۈملۈكلىرى، ئەينەك پىروبىركىلار، ئېرىتىش ئەسۋابلىرى، توپلىغان رېتسىپلار ئىچىدە ئۆزىنىمۇ ئۇنۇتتى. ئۇ يەنە نىمىمە ئۈچۈندۇر گاھى - گاھىدا سۈپىسۈزۈك سۈزۈلمىلەر ئىچىدە چىنارنىڭ مۇلايىم چىراي - يىنى كۆرۈپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ: «چىنار كەتتى، لېكىن ئۇ قۇرۇق كەتمەپتىكەن. قانداقتۇر بىر نەرسەمنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كېتىپتۇ» دەپ پىچىرلايىتتى. ئەدھەم بۇ ئىشقا ئانچە كايىشمۇ قىلمىدى. ئەمما ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئىككىنچى قېتىملىق يوشۇرۇن سىر دېگىزغا چۈشكەن تاشتەكلا قالدى. مەرھۇم چىنار ئەدھەمنىڭ قەلبىدە

چېچەك ئاچقان مۇھەببىتىنى يىلتىزلىرى بىلەن قۇمۇرۇپلا ئېلىپ كەتمىگەن چېغى. ئايبۇۋى شىپاخانىغا كەلگەن يىلى يوشۇرۇن كۆيۈش ئوتى ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئاجايىپ نازۇك مۇھەببەت بىخىنى يېتىلدۈردى. ئەدھەم ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ، «ھېلىلا كۆزۈڭنى چوقۇيمەن» دەپ تۇرغاندەك تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ يۈرىدىغان بۇ ئاغزى ئىتتىك، ئايىغى يېنىك قىزنى قانداقلارچە ياخشى كۆرۈپ قالدىكىنە؟!... ئۆزىدىن 8 ياش كىچىك بولغان بۇ جاۋىلداق قىزنىڭ كۈنبويى ۋارقىراپ - جارقىراشلىرى ئەدھەمگە گويا تالانتلىق ئارتىسىنىڭ قىزىقارلىق ئويۇن كۆرسەتكىنىدەك كۆڭۈللۈك، تاتلىق بىلىنەتتى. دۇنيادا ئۇنىڭدىن ئارتۇقمۇ لەززەت يوقتەك قىلاتتى. ئاخىرى سەۋرى قاچىسى تولغان ئەدھەم بىر شەنبە كۈنى پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئىشقا سېلىپ كونسېرت بېلىتىدىن بىرنى ئۇنىڭغا سۇنۇپ ئويۇنغا تەكلىپ قىلدى، كۈتۈلمىگەندە ئايبۇۋى:

— بۇ بېلەت يەتمەيدۇ، قولىڭىزدىكىنىمۇ بېرىڭ،— دېدى.

— نېمىشقا؟... — دېدى ئەدھەم ھەيران بولۇپ.

— چۈنكى يىگىتىم بىلەن بېرىشىم كېرەك - تە...

ئەدھەم قولىدىكى يەنە بىر بېلەتنىمۇ بەردى - دە، قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىۋاتقان ئايبۇۋىنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى...

بۇ ئىشلار پات - پاتلا ئەدھەمنىڭ يادىغا چۈشىدۇ ۋە ئۇ ئۆزىگە مەسخىرىلىك كۈلىدۇ. بولۇپمۇ ئايبۇۋىگە «جازا» بەرگىنىنى ئويلىسا ۋىجدان ئالدىدا ئۆرتىنىدۇ. شۇ چاغدا نامەردلىك قىلغان ئىكەن، ئەلبەتتە، قەلب مۇددىئاسىغا كۆڭۈل كۈچى بىلەن يەتمەك پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

ئەدھەم بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئويلىغىنىدا ئۆزىنى ۋىجدان تارازىسىغا سېلىپ: «مەن مۇكەممەل ئادەم ئەمەسكەنمەن، دۇنيادا نۇقسانسىز نەرسە بولمايدۇ، دېگىنى راست ئوخشايدۇ. مېنىڭمۇ قانداقتۇر كاۋاك يەرلىرىم خېلىلا كۆپكەن» دەپ ئۆزىگە - ئۆزى كايىيدۇ. ئۇ شۇنىڭدىن بېرى بىرەر ئايال زاتىغا كۆز قىرىنى سالمىدى. بولمىسا ئەدھەمنىڭ يېشىنىڭ چوڭلۇقىنى دېمەستىن سۆز تاشلاپ، بېشارەت قىلىپ باققان قىزلارمۇ بولدى. ھەتتا بەزى قىزلار ئاشكارىلا: «مۇھەببىتىڭىز بارمۇ؟» دەپ سورىدى. ئەدھەم كۈلۈپ: «يۈرىكىمدە بىرلا ئوت بار» دەپ مۇجىمەل جاۋاب بەردى. توغرا، چىنار ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ يۈرىكىدە يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت مۇھەببەت ئوتى ئەمەس، بەلكى غايە ئوتى ئىدى.

ئۆزىنىڭ ياشلىق ئۆمرىنى مىللىي تىبابەت دورىگەرلىكىگە بېغىشلىغان بۇ يىگىت كەسپىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى، ئۆزى تۇتۇش قىلغان ئىشىغا تەۋرەنمەس ئەستايىدىللىقى بىلەن بىرمۇنچە يەرلىك دورىلارنى تەتقىق قىلىپ چىقتى، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن بۇرۇنقى كەشپ قىلغان 8 خىل ئوكۇلىمۇ دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرىنىڭ جەۋھەرلىرىنى سۈزۈۋېلىش ئارقىلىق ياساپ چىققان جاپالىق ئەمگىكىنىڭ مېۋىسى ئىدى. بۇ ئوكۇللارنى مۇكاپاتلاپ بېرىلىگەن مەخمەل تاشلىق كېنىشكىلىرى ھېلىھەم ئۇنىڭ ساندۇقىدا ساقلىنىپ تۇرۇپتۇ. مانا ئەمدىلىكتە 9 - قېتىملىق ئىجادىيىتىنىڭ بۇنداق بورانغا دۇچ كېلىشىنى ئۇ

ئويلاپمۇ كۆرمىگەندى. هامىلنى دورا زاۋۇتىنىڭ ئوكۇل بۆلۈمىگە ئۆزى يۆتكەپ چىقتى. رەھبەرلىككە ئارقا ـ ئارقىدىن دوكلات سۈنۈپ، تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقىمۇ قىلدى. لېكىن ئۇ ھازىر نېمە ئويۇنلارنى ئويناۋاتىدۇ. ئەدھەم ناھىيىگە دورا تەكشۈرۈش ئۈچۈن باردى. ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتوريىنىڭ باشلىقى دوردىلارنى ئاللىقاچان ئۆزلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىپ بولغانلىقىنى، يۇقىرىدىن ئادەم تەلەپ قىلمىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ باشقا ناھىيىلەرگە تېلېفون بېرىپ بۇنداق ئەھۋال مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى بىلدى. ئەدھەم قايتىشىدا ئايبۇۋى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوردى. هامىلنىڭ ئالدىراقسانلىقىنى كۆڭلىگە ئالماسلىقىنى، ئەگەر ئۇ ماقۇللا بولسا شىپاخانىغا يۆتكەپ كېتىشنى ئېيتتى. لېكىن ئايبۇۋى قەتئىيلىك بىلەن: «هامىل دېگەن ئىسمنى ئېغىزغا ئېلىش ئەمەس، ئويلىسامۇ سەسكىنىپ كېتىمەن، سىز تېخى ئۇنى ئاقىلاۋاتامسىز؟ مەن سىزگە ئېيتىپ قويايى، ئۇ سىزنىڭ ئۆپكىڭىزنى ئىچىڭىزدىن قېقىپ، ئۇچىيىڭىزنى سۇغۇرۇۋالغاندىلا ئاندىن ھوشىڭىزنى يىغىسىز... ئەمما كېچىككەن بولسىز...» دېدى ـ دە، شارتلا بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. ئەدھەم ئەتىسىلا ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىغا كىرىپ باشلىق بىلەن كۆرۈشتى ۋە بۇ هامىلنىڭ ئايالىنىڭ قويۇۋاتقان ئويۇنلىرى ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتتى. ئۇ ئالدىنقى كۈنى شىپاخانىغا تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن مۇخبىرلار كېلىپ سۈرەتكە ئالغانلىقىنى ئۇققاندىلا ئايبۇۋىنى قايتا ئەسلەشكە مەجبۇر بولدى. بۇ ھەرگىز هامىلنىڭ ياشلىقىغا ئېلىپ بىرەر قېتىم ماختىنىۋالغانلىقى، كۆرەڭلىك قىلغانلىقى ئەمەسكەن، بۇنىڭ تېگى، يىلتىزى، چارە ـ تەدبىرلىرى بار مۇكەممەل پىلانكەن.

ئەدھەم ئورۇن سېلىپ ياتتى، لېكىن ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ئەتىكى كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان مۇنازىرىنى ئويلىغىنىدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن هامىل، زەينۇرە، ئايبۇۋى، قۇددۇس، مەۋلان هاجىملار بىر ـ بىرلەپ ئۆتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە خالىق يۇنجاڭ گويا مۇقەددەس تاش ھەيكەلدەك تىك قەد كېرىپ تۇراتتى...

9

ئەدھەم يىغىن مەيدانىغا كىرىپ كەلگەندە كىمدۇر بىرى گېزىتنى ئۇنلۇك ئوقۇۋاتاتتى:

...«هامىل كېرىم شىپاخانىغا كېلىپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۆزىنىڭ خىزمەتتىكى ئاكتىپلىقى، تىرىشچانلىقى ئارقىلىق كەسپىي جەھەتتە ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپ تەشكىل ۋە ئاممىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى، ئۇ ھازىر دورا زاۋۇت تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. يولداش هامىل كېرىم ياشلىق باھارى ۋە بىلىمنى مىللىي تىبابەت دورىگەرلىك ئىشلىرىغا بېغىشلاپ، ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە ياراتتى. ئۇنىڭ تىنماي ئىزدىنىشى ۋە جاپالىق ئەمگەكنىڭ مېۋىسى بولغان ‹851› ئوكۇلى ئاپتونوم رايونلۇق پەن ـ تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى باھالاش كومىتېتى تەرىپىدىن ‹ئىككىنچى دەرىجىلىك› مۇكاپاتقا ئېرىشتى. هامىل كېرىم بىر كۈمۈش مېدال، 300 يۈەن پۇل، ئىككى دەرىجە مۇئاش بىلەن مۇكاپاتلاندى...»

ئەدهەم بوسۇغىدا تۇرۇۋەرگەنىمۇ بولاتتى، لېكىن خالىق، قۇددۇس، مەۋلان هاجىملار بىلەن كۆزى ئۇچرىشىپ قېلىپ بىرئاز ئوڭايسىزلاندى... مەۋلان هاجىم سەل چېچىلىۋاق لوقما سالدى:

— بۇ ماقالىدىن رەھبەرلىرىمىز ئالدىن خەۋەر تاپقانمىكىن؟

— مېنىڭ خەۋرىم بار، — دېدى ئەدهەم مەيۇس چىرايى بىلەن كۆلۈمسىرەپ.

— يېزىلىغان ماقالىنى كۆرۈپ ماقۇللۇق بەرگەنمىدىڭىز ياكى...

— مەن هامىل ۋە مۇخبىرغا ئىشەنگەنكەنمەن...

هامىلنىڭ كۆزلىرى ئالاقزادە بولدى، مەۋلان هاجىمنىڭ گېزىتنى مىجىقلاپ ئۇستەل ئۇستىگە تاشلاپ قويۇشى، يىغىننى داغدۇغا بىلەن باشلاشنى نىيەت قىلىپ تۇرغان خالىقنى پەسكويغا چۈشۈرۈپ قويدى. هەممىنىڭ هۇرمەت - ئېتىبارىغا سازاۋەر بولغان بۇ راست سۆز، يۇمشاق دىل ئالىمدىن خالىقمۇ ئەيمىنەتتى، خالىق «يىغىننى باشلايمىز» دەپ ئېلان قىلغاندىن كېيىن، «851» ئوكۇلنى لايىھىلىگۈچىنىڭ يەكىكە ماتېرىيالنى يەكۈنلەپ، تەستىقلاپ چۈشۈرۈشتە بىر تەرەپلىمىلىك كۆز قاراش بولغانلىقى، بۇنىڭغا هامىل قاتناشتۇرۇلمىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، كېچىچە بىلەپ چىققان نەيزە ئۇچىنى يەنىلا قۇددۇسقا قاراتتى.

— مەن قارشى، — دېدى قۇددۇس شۇ هامانلا، — تەمىسلان ئالغاندا، شۇ كۈنى هامىلنى تاپالمىدۇق، مەن رەيهانەمنى ئەۋەتتىم. هامىلنى ئايالى تېلېفوندا چاقىرىپ ئېلىپ كېتىپتىكەن.

— مېنىڭچە، — دېدى سەددىددىن قاردى كوسا ئېڭىكىنى سىيلاپ، — هامىلاخۇن «مەن بۇ ئوكۇلنى بۇرۇنلا مۇتائىلە قىلغانمەن» دەپ ئېيتتى. شۇڭا مۇشۇ جەرەستاندا بىر ئىسپاتلاپ كۆرسە قانداق؟

سەددىددىن قارىمىنىڭ سوئالى هامىلنى مەڭدىتىپ قويدى. ئۇ دەمالىلىقتا نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئالمان - ئالمان خاتىرىسىنى ئالدى - دە، خەنزۇچە خەتلەر گىچماچ سۇۋۇشۇپ كەتكەن بەتنى ئېچىپ يىغىندىكىلەرگە كۆرسەتتى:

— ما...مانا...ئا... ئاللىبۇرۇنلا يېزىلغان...مۇ...مۇنداقچە ئېيتقاندا يىلىمۇ بار.

كۆپچىلىك خەنزۇچە خەتنى تونۇمىسىمۇ خاتىرىنى قولىدىن - قولىغا ئۆتكۈزۈپ، گويا ئۇنىڭدىن «851» ئوكۇلى ئۆمۈلەپ چىقىدىغاندەك قاراشتى. ئەدهەم خەنزۇچە ماۋزۇنى كۆرۈپ تاتىرىپ كەتتى. دەرۋەقە «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى هەققىدە دەسلەپكى چۈشەنچە» دېگەن تېما كۆزگە ياققال تاشلىنىپ تۇراتتى، ئەدهەمنىڭ خاتىرىسىدە بولسا «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» ئىدى. هامىل ئەدهەمنىڭ قولىدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىغا نەزەرىنى سېلىش بىلەن تۇكۇرۇكىنى يۇتتى. لېكىن تۇكۇرۇكى گېلىدىن ئۆتمەي، بۇرنى سوزۇلۇپ، كۆز چاناقلىرى جامدەك ئېچىلدى. ئەمما زەينۇرەنڭ: «بەردەمىرەك بولۇڭ، هەرگىز يول بېرىشكە بولمايدۇ» دېگەن سۆزى قۇلاق تۇۋىدە جاراڭلىغاندەك بولدى - دە، يۈزىگە خاتىرجەملىك تۇسىنى بەردى.

— بىز هامىلنىڭ تەتقىقات تىزىسىنى تەرجىمە قىلدۇرۇپ سېلىشتۇرۇپ كۆرۈمىز، —

دېدى خالىق كۆپچىلىككە، — لېكىن يىلىدا خېلىلا پەرق بار. هامىلىنىڭ 3 يىل بۇرۇن يېزىلغان.

خالق يۇەنجاڭنىڭ «هامىلىنىڭ 3 يىل بۇرۇن يېزىلغان» دەپ مىختەك قاراپ ئېيتقان بۇ سۆزىدىن قانداقتۇر يوشۇرۇن ۋە سىرلىق مەنىنى سەزگەن ئەدەمم قورقۇنچلۇق بىر قارا قۇيۇننىڭ ئۆزىگە قاراپ بېسىپ كېلىۋاتقانلىقىنى هېس قىلىپ يەتتى. ئۇ هامىلدىن سوئال سوراشقىچى بولۇپ تۇرغىنىدا قۇددۇس گەپ ئېچىپ قالدى.

— ئۇنداقتا هامىل بۇ تەييار ئاشنى نېمە ئۈچۈن 3 يىلغىچە ئوتتۇرىغا كۆتۈرۈپ چىقالماپتىكەن؟ تەمسىلان ئالغاندا، مەن بۇ ئوكۇلنى ئونىنچى ئايدا تەجرىبىخانىدا ئەدەمنىڭ ئىشلەپ تۇرغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن هەم كۆك تاشلىق خاتىرىدىكى تەزكىرىلەرنىمۇ ئوقۇغان.

— مەن، — دېدى هامىل تىترەڭگۈ ئاۋازدا، — ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىپلا شىپاخانىنىڭ تاشقى بۆلۈم دورىخانىسىدا ئىشلىدىم. ئۇ يەردە شەرت - شارائىت يوق ئىدى...

— سىز ئۇ يەردە بىر يىلدىن كۆپرەكلا خىزمەتتە بولدىڭىز، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم بېشىنى ئېگىپ، - مېنىڭ خاتىرەمدە ئېنىق تۇرۇپتۇ، ئەدەمم ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇنداق كۆكلەم مەزگىلىدە سىزنى يۆتكەش هەقىدە مەۋلان هاجىم ۋە پېقىرغا مەسلىھەت سالغان. ئىككى يىل ئاز مۇساپە ئەمەس، ئوغلۇم، يەنە نېمە ۋەجىدىن مۇتاتالىيىڭىزنى كامالەتكە يەتكۈزۈشكە هەرىكەت قىلمىدىڭىز؟...

— مەن... بۇرۇن بىر نۆۋەت تەجرىبە قىلىپ ئوكۇل سۈيۇقلۇقىنى سۈزۈلدۈرمەي تاشلاپ قويغان...

— ئۇنداقتا، — دېدى قۇددۇس، — بۇ قېتىم ئەدەمم «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى بەرگەندىن كېيىن 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلدىغانلىقىنى تېپىپ چىقىپ بۇ كەشپىياتىڭىز هەقدادىغا يېتىپتۇ - دە؟!

— ...

مۇنازىرە بارغانسېرى چوڭقۇرلاشماقتا ئىدى. هامىلنىڭ بەزى هاللاردا دۇدۇقلاشلىرىنى هېسابقا ئالمىغاندا، ئۇ هازىر تەمكىن، سالماق ئىدى، هەربىر گەپنى تارازىدا تارتىپ قىلۋاتاتتى. قىسقىسى، غەلىبە قىلىشقا ئىشەنگەن قىمارۋاز تېخى ئەك ئاخىرقى كوزىرىنى چىقارمىغاندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن ئىشەنچ تېمىپ تۇراتتى. ئۇ هەتتا ئەدەمنىڭ سۆز باشلايدىغانلىقىنى، نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغاندەك خاتىرجەم ئىدى.

— هامىل، — دېدى ئەدەمم سالماق بىلەن، — مەن لايىھىنى تۈنجى قېتىم ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىدە سىزگە ئېيتقاندا، سىز نېمە ئۈچۈن ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغاندەك هەيران بولىسىز؟

— ئەلبەتتە هەيران بولىمەندە، چۈنكى تۈنجى تەتقىقاتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى ئەجەبلىنەرلىك هادىسە دە...

— ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن «قانداق كېسەللەرگە شىپالىق ئۇنۇمى بار؟» دەپ سورايسىز؟

— بۇ سىزنىڭ يۈزىڭىزنىڭ قىزىرىش - قىزارماسلىقىنى سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن!...

— سىزنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى قىياپىتىڭىز، تەلەپپۇزىدىكى ئاھاڭلىرىڭىز ھازىر دېگەنلىرىڭىزنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە، — دېدى ئەدھەم جىددىي ئاھاڭدا، — ھەتتا سىز «گۆش تىپىغا كىرىددىغان ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار؟» دەپ ئىككىلەندىڭىز، بۇنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟...

— بۇ ناھايىتى ئاددىي ھەقىقەت، كەشپىياتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قانچىلىك دەرىجىدە ئىگىلەپ كېتىلگەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىقراق بىلىش ئۈچۈن ئەتەي كوچىلاپ كۆرگەنىدىم.

— سەۋرى قىلىڭ ھامىلاخۇن،— دېدى ئۆز سۆز ئاقموللا خەلپىتىم،— سىزنىڭ مۇتالىئىڭىز قانداقلارچە ئەدھەمجان تەرىپىدىن ئىگىلەپ كېتىلدۇ؟ سۆزلىرىڭىز روشەنرەك بولسۇن...

— بۇ سوئال ئەدھەمگە قويۇلغان بولسا جايىنى تاپقان بولاتتى. شۇنداقتىمۇ يەنە ئۆزۈم ئېيتىپ بېرەي...

زەينۇرە ھەر كېچىسى ھامىلنىڭ قۇلىقىغا قوغۇشۇن قۇيغاندەك بىر - بىرلەپ ئورنىتىۋەتكەن سوئال - جاۋابلار نەق ۋاقتىدا ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتتى، مانا ئەمدىلىكتە غەلىبە ھامىل تەرەپكە يۈزلەندى... ھامىل خوتۇننىڭ ئاياغلىرىغا تاشلىنىشقا، ئۇنىڭ تاپانلىرىغا سۆيۈپ تۇرۇپ: «سەن مېنىڭ پەرىشتەم، سەن مېنىڭ جەننىتىم، سەن مېنىڭ قۇتقۇزغۇچ خۇدايىم» دەپ پۈتۈن جاھانغا توۋلاشقا تەييار. بۇنداق ئايالار تۇرمۇشتا خار بولمايدۇ. ئۇلار ئاللا بەندىلىرى ئۈچۈن ياراتقان بارلىق مەئىشەتلەرنى ئۆزىنىڭ تەڭداشسىز ئەقلى ئارقىلىق گاھ ياخشىلىق بىلەن، گاھ يامانلىق بىلەن باشقىلار ئىلكىدىن يۇلۇپ ئالىدۇ، ئۇلار شۇنچە چەبدەس، شۇنچە چېچەن، شۇنچە پاراسەتلىك ئىكەنكى، ئۆز رىسقىلىرىنى تارتتۇرۇپ قويغۇچىلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ شور پېشانىلىكىدىن كۆرىشىدۇ، ياشىسۇن ئەقىللىق، دانىشمەن، سۆيۈملۈك، رەھىمسىز ئايالار!...

ھامىلنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدىن ھەممە ئىشلار تىزىلىپ ئۆتتى. ئۇ ئەمدى يەنە بىر كوزىرىنى چىقاردى.

ھامىل «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى ھەققىدە دەسلەپكى چۈشەنچە» تەتقىقاتى يېزىلغان كاتىرىسنى بۇلتۇر 10 - ئاينىڭ بېشىدا ئەدھەمنىڭ ئېلىپ كەتكەنلىكى، ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندە تاسادىپىيلا «لايىھە» نى ئوتتۇرىغا قويغانلىقى، شۇ چاغدا ھامىل ئۆزىنىڭ نەچچە كېچىلەپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي، گېلىدىن تاماق ئۆتمەي قوقاستا پۇچۇلانغاندەك ئازابلىنىپ چىققانلىقىنى تەسىرلىك قىلىپ سۆزلىدى. ئۇ ئاخىرىدا:

— مەن بۇ مەسىلىنى ئەدھەمگە ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتماقچىمۇ بولدۇم، لېكىن بۇ نىيىتىمدىن يانىدىم، چۈنكى ئەدھەم مېنىڭ باشلىقىم ۋە مېنى ئۆستۈرگەن كىشى! بۇ تەرەپلەر مېنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ كەتسەم ئايبۇۋىدەك بىر ياراملىق خادىمنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئاقىۋەت مېنىڭمۇ بېشىمغا كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىم،— دېدى.

مۇنازىرە مەيدانى گۆرىستان جىمجىتلىقىغا چۆكتى، مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، قۇددۇس، سەدىرىددىن قاردى، ئاقمۇللا خەلپىتىم، قاراجىملار بىر ـ بىرىگە قاراشتى، باشقىلار بۇلارنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتمەكتە ئىدى. ئەدھەم ھامىلنىڭ كۆزلىرىگە نەشتەردەك قادالدى، خالىق بولسا ھامىلنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك سىنچىلاپ قارىغىنىچە: «مۇنۇ كاززاپ نېمە دەپ جۈيلۈۋاتىدۇ. ئايبۇۋىنى ئۇنداقچى ـ مۇنداقچى دەپ يامانلاپ يۈتكىۋېتىشكە قول قويدۇرىدۇ ـ يۇ، ئەمدىلىكتە بولسا...» دەپ ھامىلغا غىجىنسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزى قوللىغان ئوبىيكتىنىڭ تەۋرەنمەس پاكىتتىن بىرنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقىغا كۆڭلىدە ئاپىرىدىن ئوقۇدى.

ـ مەنمۇ ئىككى ئېغىز پىكىر قىلاي، ـ دېدى خالىق گېپىنى قىرىپ، ـ شىپاخانىمىزدا بۇ ئوكۇل توغرىلىق ھېچقانداق گەپ بولۇنمىغان ۋاقىتتا مەن بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقانتىم. ھامىل كەشپ قىلماقچى بولغان ئوكۇلنىڭ شىپالىق ئۇنۇمىنى بىلگەندىن كېيىن ئىختىراچىنى قوللىدىم، مەدەت بەردىم. بىر نەچچە قېتىم سۈرۈشتە قىلدىم، ھامىل بىر نۆۋەت قۇشقاچ بېشى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن يېزىغا ماڭغاندا ئۆز ناممىدىن خەتمۇ قىلىپ بەردىم. ئەلبەتتە، بىرەر مەسىلىگە دۇچ كەلگەن ئىكەنىمىز ئۇنى تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىشقا، ئانالىز قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك، بۇ رەھبەرلىكنىڭ بۇرچى...

خالىقنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېمەكچى ئىكەنلىكى ئۆزىگىمۇ ئايدىڭ ئەمەس ئىدى. مەۋلان ھاجىمنىڭ «يۇۋەنجاڭ» دېگەن ئىلتىجاسىدىن كېيىن ئۇنىڭ تۇترۇقسىز، مەنىسىز گەپلىرىنىڭ قۇيرۇقى ئۇزۇلدى.

ـ نىزاغا ئۇرۇق سالىدىغان گەپلەرنى بەس قىلايلى، ئۆزىمىزگە ھاي بېرەيلى، ـ دېدى مەۋلان ھاجىم ئاچچىقى بىلەن، ـ بىزنىڭ مۇباھىسە① مىز ئادالەت ۋە پەزىلەتكە موھتاجدۇر. ئېغىزدىكى قىڭغىرلىق ـ دىلدىكى قارىلىقتۇر، ھەركىم ئۆز دىلىنى سەمىمىيەت نۇرى بىلەن بېزىگەي. شۇنداقلا مۇباھىسە ئوڭۇشلۇق قارارنى تاپىدۇ. ھازىر ئەدھەمنىڭ كۆڭۈل ـ كۆكسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كۆرسەك...

ئەدھەم ئۆزىنىڭ راستىنلا قارا قۇيۇنغا دۇچ كەلگەنلىكىگە ئىشەنىدى. ئۇ ھازىر ئوغرىلىقتا ئەيىبلىنىۋاتىدۇ. بۇ ئۆلۈمدىنمۇ ئارتۇق ئازاب ئىدى. بۇنداق نومۇس ئۈچۈن ئۇ ھاياتىدا كەشپ قىلغان بارلىق ئىختىراىرىنىمۇ تېگىشىۋەتكەن بولاتتى. ئەدھەمنىڭ چىرايى كۆز خازانلىرىدەك سارغىيىپ كەتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدىكى ئىسىق قاننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلىپ بولمايتتى. ئەدھەمنىڭ ئىچىدىن ئۆرتىلىۋاتقان غەزەپ بىردىنلا كۈچىكە ئايلاندى. چۈنكى ئۇ ھامىلنىڭ «ئاخىرى يېقىلدىڭمۇ؟» دېگەندەك تەبەسسۇمىنى كۆرۈپ قالغانىدى.

ـ مەن ھامىلنىڭ خاتىرىسىنى سوراپ ئالغىنىم يوق، ـ دېدى ئەدھەم غەزەپ بىلەن، ـ ئۇ ئۆزى ئوقۇغۇچىلىق ۋاقىتلىرىدا يېزىپ قالدۇرغان بىرنەچچە خىل دورا ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ تەپسىرلىرىنى كۆرۈپ باقسىڭىز دەپ بەردى، مەن ئادەتتە خەنزۇچە كىتابلارنى

① مۇباھىسە ـ مۇنازىرە.

تاتلاشتۇرۇپ ئوقۇيالايمەن، لېكىن هامىلىنىڭ خاتىرىسىنى ئوقۇيالمىدىم، چۈنكى خەتلەر بەك سۈۋاشما بولۇپ كەتكەنكەن، شۇڭا خاتىرىنىڭ بېشىدىكى «ئاداراقى ۋە ئۇنىڭ تەركىبى، شىپالىق ئۇنۇمى» دېگەن ماۋزۇنى ناهايىتى قىيىندا ئوقۇدۇم. قالغانلىرىنى قانچە تىرىشىپ باققان بولساممۇ ئېنىق چۈشىنەلمىدىم.

بۇگۈنمۇ كەچ بولدى. يىغىن ئايىغى چىقماي تارقالدى. هامىل خالىق بىلەن تال بوستان تېگىدە بىر ئاز كۈسۈرلاشقاندىن كېيىن ۋېلىسىپىتنى مىنىپ دەرۋازىدىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى.

ئەدهەم ئۆيگە كېتىۋېتىپ دورا ئۆسۈملۈكلىرى تېرىلغان ئېتىز يېنىدا قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقان قۇددۇس بىلەن مەۋلان هاجىمنى كۆرۈپ، يۈزىگە لاپىيىدە ئوت تۇتاشقاندەك بولدى. ئۇ قايرىلىپلا ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئەدهەم ئۆزىنى كاردۋاتقا تاشلىدى. ئۆيدىكى هەممە نەرسە ئۇنىڭ كۆزىگە سوغۇق، كۆڭۈلسىز كۆرۈنمەكتە ئىدى. ئۇ يىغىنىدىكى مەسخىرىلىك كۈلۈشلەرنى، تىغدەك تېگىۋاتقان ئاچچىق سۆزلەرنى، بۇ ئاهانەتلەرگە شاهىد بولۇپ ئولتۇرغان ئاشۇ هەر كۈنى ئىسىق سالاملىشىدىغان ئادەملەرنىمۇ ئويلىغۇسى كەلمەيتتى. ئەدهەم كۆڭۈلسىز خىياللارنى ئۆزىدىن نېرى ئىتىرگەنسېرى بۇ خىياللار خۇددى سايىدەك ئۇنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەيتتى، ئۇنى دەهشەت ساراسىمگە سېلىۋاتقىنى هامىلنىڭ خاتىرىسى ئىدى. بۇ خاتىرە تۈپەيلىدىن قۇددۇس، مەۋلان هاجىم ۋە دوستلىرى ئۇنىڭغا گۇمانلىق قاراۋاتىدۇ. هامىل راستىنلا 3 يىل بۇرۇن تەتقىق قىلىپ كۆرگەنمىكىنە؟! ئۇنداقتا ئۇ نېمە ئۈچۈن تۇنجى قېتىم ئەدهەم لايىهىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا هەيران بولىدۇ؟ خاتىرىدىمۇ قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلىغا ئائىت بىر نەرسە يوق ئىدىغۇ! ياكى ئەدهەم دىققەت قىلمىدىمۇ - يا؟ ياق، قارىغاندەك قىلىۋىدى...

ئەدهەم تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئېغىر ئۇه تارتتى. قۇلاق تۈۋىدە ئايىۋۇۋىنىڭ: «هامىل سىزنىڭ ئۆپكىڭىزنى ئىچىڭىزدىن قېقىپ ئۈچىيىڭىزنى سۇغۇرۇۋالغاندىلا هوشۇڭىزنى يىغىسىز... ئەمما كېچىككەن بولىسىز...» دېگەن سۆزى بىردىنلا يادىرىغاندەك بولدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن شۇنداق دەيدۇ؟... چوقۇم بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغان، بولمىسا بۇنداق هۆكۈم چىقىرامدۇ؟!...

ئەدهەم چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇ بىر چاغدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ ئۈستەل ئۈستىگە چىقىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ يەتكەنىدى. خاتىرە ئەزەلدىن قۇلۇپلانغان تارتما ئىچىدە تۇراتتى. شۇ چاغلاردا ئەدهەم خاتىرىنى بىرەر سەۋەب بىلەنمۇ ئالغىنى ئېسىدە يوق ئىدى...

ئىشىك چېكىلدى ۋە ئارقىدىن «ئەدهەمكا» دېگەن بوشراق ئاۋاز كەلدى. بۇ قۇددۇسنىڭ كىچىك قىزىنىڭ ئاۋازى ئىدى.

— كىرىڭ.

— ئەدهەمكا، دادام سىزنى بىزنىڭ ئۆيگە بىر كېلىپ كەتسۇن دەيدۇ، — دېدى قىز بوسۇغىدىلا، — ئۇلار سىزنى ساقلاپ ئولتۇرىدۇ.

ئەدهەم قۇددۇسنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە تاشقىرقى ئۆيدە ئۇنىڭ بالىلىرى تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى. ئىچكىركى ئۆيدە قۇددۇس بىلەن مەۋلان هاجىم گېلەم يېيىلغان ساپادا

Altun9

ئولتۇرۇپ پاراڭلىشۋاتاتتى. قۇددۇس ئەدھەمگە چاي قۇيۇپ داستىخانغا تەكلىپ قىلدى. لېكىن شۇ تاپتا ئەدھەمنىڭ گېپىدىن نېمە ئۆتسۇن؟! مەۋلان ھاجىم ئۇنىڭدىن «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» نىڭ پۈتۈن جەريانىنى سۆزلەپ بېرىشىنى سوردى. قۇددۇس بۇ ئىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكى، شۇڭا ھەرقانداق ئىنچىكە، نازۇك تەرەپلەرنىمۇ ئويلىنىپ ئەسكە ئېلىشنى ئېيتتى.

ئەدھەم كىتابخانىلىرىمىزغا مەلۇم بولغان بارلىق جەريانىنى بىر - بىرلەپ ئوتتۇرىغا قويدى. مەۋلان ھاجىم بىلەن قۇددۇس كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ ئۇستىل ئۇستىگە چىقىپ قېلىش ھادىسىسىنى ئۇزۇن تەھلىل قىلىپ، بۇ مەسىلە ئايىبۇۋىنىڭ ئەدھەمنى ئاگاھلاندۇرۇشىدىن ئىبارەت ئاچچىق سۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى بېكىتىپ چىقتى.

— ئۆزىڭىزدىن ئۆتكەن، ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم، — بەزى ھاللاردا تولىمۇ كەمتەرلىك غەيلەت ئۇيقۇسىنى باستۇرۇپ، يامانلىقنى تەنتەنە قىلدۇرىدۇ.

— مەن، — دېدى قۇددۇس ئاستاغىنا، — ئەتىلا ناھىيىگە بېرىپ ئايىبۇۋى بىلەن سۆزلىشىمەن.

— دادا - دادا، — دېدى قۇددۇسنىڭ كىچىك قىزى يۇگۇرۇپ كىرىپ، — تېلېۋىزوردا ھامىل ئاكام چىقىۋاتىدۇ.

قۇددۇس، مەۋلان ھاجىم، ئەدھەملەر بىر - بىرىگە قاراشتى - دە، تاشقىرقى ئۆيگە چىقىشتى. تېلېۋىزوردا دەرۋەقە ھامىل ئۇستىل ئۇستىگە تىزىلىغان قېلىن كىتابلارنى كۆرۈۋاتقان، نېمىلەردۇر يېزىۋاتقان ۋە سالاپەت بىلەن كىتاب ئىشكاپلىرىنىڭ تەكچىلىرىدىكى كىتابلارنى ئېلىپ ۋاراقلىغان كۆرۈنۈشلەر ئارقا - ئارقىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. كۆرۈنۈشكە ئەگىشىپ دىكتور سۆزلىمەكتە ئىدى:

«... ياش تۆھپىكار ھامىل كېرىم ئىسلاھات يولىدا ھارماي - تالماي ئىزدىنىپ، ھەربىر مىنۇت - دەقىقىنى قولدىن بەرمەي، ئۆز بىلىمىنى يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈپ مىللىي دورىگەرلىكنىڭ قالاق، ئاق ھالىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ياشلىق باھارىنى سەرپ قىلماقتا...»

دىكتور «851» ئوكۇلنىڭ كەشپ قىلىنىش جەريانىنى سۆزلىگەندە ھامىل ئاق خالات كىيگەن ھالدا ئېرىتىش ۋە سۈزۈلدۈرۈش ئەسۋابلىرىنى كۆزىتىۋاتقان ھالدا كۆرۈنىدى... «851» ئوكۇلنىڭ پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىندا مۇكاپاتلانغانلىقىنى خەۋەر قىلغاندا بولسا ھامىل تېلېۋىزور ئېكرانىدا ئىنتايىن چوڭ كۆرۈندى. دىكتور ئاخىرىدا سۆزىنى مۇنداق ئىزاھلار بىلەن چۈشۈردى:

«... يولداش ھامىل ۋە ئەدھەملەر مىللىي شىپاخانا دورا زاۋۇتىدا بىرنەچچە يىللار جاپالىق كۆرەش قىلىپ «851» ئوكۇل ۋە ھۇماما، قىچا، سىياھدانە قاتارلىق و خىل ئوكۇل كەشپ قىلىپ كەڭ خەلق ئاممىسىغا سۇندى، بۇ ئوكۇللارنىڭ شىپالىق ئۈنۈمى...»

— نومۇسسىز، — قۇددۇس يەرگە تۈكۈرگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — ئۆزىنىڭ ئىسمىنى باشقا ئېلىڭ بىر، تەمىسلان ئالغاندا و خىل ئوكۇلغىمۇ ئۆزىنى كىرگۈزۈۋالغىنىنى قارا. ئەدھەم ئۇ ئوكۇللارنى ئىشلىگەندە ھامىل نەدە ئىدى؟!...

— گېزىتىگە بېسىلغان «ياش تۆھپىكارنىڭ يېڭى تۆھپىسى» دېگەن ماقالىدىمۇ، —

دېدى مەۋلان ھاجىم خاپىلىق بىلەن، — ئاشۇنداق يېزىپتۇ، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئىسمى باشتا. بۇ بارلىق ئوكۇللارنى لايھىلىگۈچى ھامىل، ياردەملەشكۈچى ئەدھەم دېيىلگەنلىك بولىدۇ.

— بۇ كۈپكۈندۈزدە بۇلاڭچىلىق قىلىش، — دېدى ئەدھەم ئېغىر تىنىپ.

— سەۋرى قىلىڭ ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم بارماقلىرىدا يۇمشاق ساقاللىرىنى سىپاپ، - شۆھرەت ۋە ئىلتىپات خۇش - خۇشچىلارغا مەنسۇپ ئەمەس، ھەق ھامان ئۆز ئورنىنى تاپىدۇ.

— بىز سىلەرگە، — دىكتورنىڭ ئاۋازى يەنە ياڭرىدى، — «ياش تۆھپىكار ھامىل كېرىمنى زىيارەت» دېگەن...

— ۋۇي... ياش تۆھپىكارىڭ قۇرۇپ كەتسۇن، — قۇددۇس تېلېۋىزورنىڭ كۇنۇپكىسىنى تارسلا قىلىپ بېسىۋەتتى.

دەل مۇشۇ مىنۇتتا خالىق يۈەنجاڭمۇ ناۋات سېلىنغان ئاچچىق چاينى راھەتلىنىپ ئىچكەن ھالدا تېلېۋىزور كۆرمەكتە ئىدى.

خالىق ساپادا ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتتى. تاتلىق ئەسلىمىلەر ئىلكىدە كۈلۈمسىرىدى، ناۋىتى تېخى ئېرىپ بولالمىغان چاينى مەززە قىلىپ ئوتلىدى. ئۇ ئىشلارنى ئالدىرىماي - تەمكىنلىك بىلەن قىلدى، چۈنكى ئۇ ھازىر ئۆزىدىن بەكمۇ رازى ئىدى...

خالىقنىڭ «يۈەنجاڭ» ماركىلىق تاجنى كىيىگىنىگە توپتوغرا بەش يىل بولدى. ئۇ بۇرۇن ۋىلايەتتىكى بىر ئىدارىنىڭ باشلىقى ئىدى. مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە ئۇمۇ يېتەرلىك ئازار تارتتى. ئۇ سىنىپىي كۈرەشتىن قاچقانسېرى «سىنىپىي كۈرەش» دوكۇلداپ كېلىپ ئۇنىڭ ئىشىكىنى قېقىۋەردى. جېنىدىن جاق تويغان خالىق «ئەمەل» ماركىلىق دوپپىنى ئەمدى كىيمەسمەن، دەپ ئۆزىگە تالاي قېتىملاپ تەنبىھ بەردى. لېكىن ئىش ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك بولمىدى، «تۆت ئاپەت» يوقىلىپ بىر مەزگىل ئۆتكەندە يۇقىرىدىن «يۈەنجاڭ» ماركىلىق تاجنى يەنە ئۇنىڭغا كىيگۈزۈپ قويدى. قانداق قىلىسەن، بۇ دۇنيا شۇنداق دۇنيا ئىكەن. بەزىلەر بىر ئۆمۈر تىرىشىپ - تىرمىشىپ يېتەلمىگەن بەخت بەزىلەرگە سالجىدەك چاپلىشىۋالىدىكەن...

خالىق يۈەنجاڭ بولغاندىن كېيىن ھوقۇقنىڭ چۇلۇۋۇرىدىن مەھكەم تۇتتى، ئۇنى ئاچچىقلىتىپ قاچۇرۇپ قويمىدى، قاتتىق ئىشلىتىپ يىقىتىپ قويمىدى، ئەركىلىتىپ چىچاڭشىتىۋەتمىدى. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى ئومۇمىيلىق كۆزقارىشى ياخشى، سىياسەتچانلىقى يۇقىرى، پرىنسىپاللىقى كۈچلۈك، كىشىلەرنى رەنجىتمەيدۇ، دەپ مەدھىيىلىشىدۇ. شۇڭا ئۇ مۇشۇ بەش يىلنى بەش كۈندەك ئۆتكۈزۈۋەتتى، لېكىن ئاپئاق گۈرۈچنىڭ تېشى، ساپسېرىق بۇغداينىڭ قارابېشى بولغاندەك ھەربىر ئورۇندا قۇددۇستەك قۇلىقى قاتتىق، بىغەرەز، ئەمىلىنىڭ ئورنىنى ھېسابلاشماي ئادەمگە پۇت ئاتىدىغانلاردىن بىرەر - يېرىمى چىقىپ قالىدىكەن... ئۇنىڭغا ھۈرپىيىۋېرەي دېسە رەھبەرلىك سالاھىيىتىگە توغرا كەلمەيدۇ، ئەمما ئۇنىڭ مەمەدانلىقى، يوغانچىلىقى، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشى كىشىگە ئەلەم قىلىدۇ - دە، مانا بۇ قېتىمغۇ بۇرنىغا سۇ كىرەر...

خالىق بۇ تاتلىق خىياللارنىڭ مەززىسىنى سۈرۈۋاتقان بولسىمۇ يەنە نېمىدۇر يېتىش-

مەيۋاتقاندەك قىلاتتى. خۇددى ھەسەلنى يەۋەرسە گالنى ئېچىشتۇرغاندەك، كۆڭلىنىڭ پىنـ ھان بىر يەرلىرى خىرە ئىدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا بۇ ئەندىشە يەنىلا ھامىلغا ئىشىنەلـ مەسلىك ئىدى. گېپىنىڭ تۈتامى يوق، ئاغزىدا شەھەر ئالدىغان ئالىقاپنىڭ قانداق قىلىپ «851» ئوكۇلنى كەشپ قىلغانلىقىغا ئەقلى ھەيران بولاتتى. تېخى مۇنازىرە يىغىنىدا ئەدەھەمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويۇشلىرىچۇ! قارا، بۇنىڭ گەپكە ئۇستىلىقىنى «سىزنىڭ يۈزىـ ئىزنىڭ قىزىرىش - قىزارماسلىقىنى سىناش ئۈچۈن...» بۇ نېمىدېگەن جايىدا قايتۇرۇلغان زەربە؟ «كەشپىياتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قانچىلىك دەرىجىدە ئىگىلەپ كېتىلگەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىقراق بىلىش ئۈچۈن ئەتەي كوچىلاپ كۆرۈلگەن ئۇسۇل» دېيىشلىرىچۇ! بۇ پاكىتلارغا قارىغاندا ئۇ مېنى قۇددۇس ئالدىدا ھەرگىز ئوسال ئورۇنغا چۈشۈرمەيدۇ...

خالىق ھامىل بىلەن تۇنجى قېتىم كەشپىيات توغرىلىق سۆزلەشكىنىنى ئەسكە ئېلىۋېـ تىپ بىردىنلا شۇركىنىپ كەتتى، ئۇ چاغدا خالىق ئۇنىڭدىن: «بۇ ئوكۇلنىڭ نېمىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىققانسەن؟» دەپ سورىغانىدى، ئاممىا ھامىل ھودۇقۇپ تاتـ رىپ: «چىقتۇق... چىقىمىز...» دەپ مۇجىمىل جاۋاب بەرگەنىدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن مۇنازىرە يىغىنىدىمۇ بىردە تاتىرىپ، بىردە سارغىيىپ، دۇدۇقلاپ كېتىدۇ؟ نېمە سەۋەبتىن ئايىبۇۋىگە ئۆزى يامانلىق قىلىپ، ئەدەھەمگە ئارتىپ قويىدۇ؟ ئاخىرىدا ئايىبۇۋىنى ماختاپ كاززاپلىق قىلىدۇ؟

خالىق خۇددى چايان چاققاندەك ساپادىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە ئايىبۇۋىنىڭ يۆتكىلىش ئىلتىماسىنى ئېلىپ كىرگەنىدە دېگەن گەپلىرى كەلدى: «خالىق يۈەنجاڭ! شان - شۆھرەت ئۈچۈن ئۆز دوستىنىڭ بېشىنى تۈتۈپ بېرىشتىن يانمايدىغان ئادەملەر ئارىسىدا ئىشلەشتىن كۆرە توخۇ باقىمەن دېگىنىم راست. بۇنى ھەرگىز ئۆزىڭىزگە ئېلىۋالماڭ. ئەمما ھامىلدىن ھەزەر ئەيلەڭ، ئۇنىڭ كەتمىنىنى چاپقان ھەر قانداق ئادەم ئاخىرى سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالىدۇ...»

خالىق ئۆزي ئېچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى، سىركايىغا چاي قۇيماقچى بولدى، قولى تىترەپ سىركاينى ئۆرۈۋەتتى، ئۇ ئېچىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى. «توغرا، ئىنساپ - دىيانەتئەخلاق - پەزىلەتنى ئۆزىگە ئېتىقاد قىلغان ئەدەھەم ھەرگىز ھامىلدەك ئادەمنىڭ قازىنىغا قارىمايدۇ... بۇنىڭدا قانداقتۇر بىر شۇملۇق بارەك قىلىدۇ، مەن باشتىلا گۇمان قىلغا، ئىدىم. بەلكىم ئەدەھەم لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بەرگەندۇ دەپ ئويلاپ تۇرۇپ يەنە نېمە ئۈچۈن ھامىلغا تېيىپ كەتتىم؟ ئايىبۇۋى توغرا ئېيتىدۇ. بۇ ئوكۇل ئىشنى چوڭقۇرراق، ئىنچىكـ رەك، ئەستايىدىللىراق تەكشۈرۈش كېرەك... تەكشۈرۈش كېرەك... لېكىن تەكشۈرگەندە...

خالىق چاي تۆكۈلۈپ كەتكەن ساپاغا يەنە لاسسىدا ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ قۇددۇس ئالدىدا مات بولۇپ سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالارمۇ؟! خەقنى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلماسلىقتا ئەيىبلەپ ئەمدىلىكتە ئۆزى شۇنداق بولۇپ قالسا قۇددۇسنىڭ ئېشىكى تۆت چىشلىق بولار... تېخى ھامىلنىڭ ھېلىقى جەدۋىلىنى سۈرۈشتە قىلمايلا تامغا بېسىپ بەرگىنىچۇ!... مۇنازىرە يىغىنلىرىدا ئويلىمايلا ھامىلنىڭ دېپىنى چالغىنىچۇ!... ياق، جان كەتسە كەتسۇن، قۇددۇس ئالدىدا يۈز كەتمىسۇن! بۇ ئىشنىڭ ئىلاجى بار ئاياغ - قۇيرۇقنى تېزرەك ئۈزۈۋېتىش كېرەك...

10

تالاش - تارتىش، ۋارقىراپ - جارقىراش، غەۋغاغا تولغان مۇنازىرە بىر قانچە نۆۋەت بولۇپ ئۆتتى، پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن لايىھىلىگۈچىنىڭ ماتېرىيالى سۈرۈشتە قىلىنغان تېلېفوننى ئېلىپ زېرىككەن خالىق ئاخىرى ئەھۋالنى ئېيتىپ ماتېرىيالنى ھازىرچە بېرەلمەيدىغانلىقىنى ئاشكارا جاكارلىدى. خالىق يۈەنجاڭ بۇ كۈنلەردە تېرىككەك، تولا چېچىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئەكسىچە قۇددۇس جىمغۇر، ھەرىكەتلىرى سىرلىق ئىدى، پات-پاتلا ئىزسىز يوقاپ كېتەتتى، ئۇ ھەل بولۇش باسقۇچىغا ئۆتكەن مۇنازىرىنى بىرلا سۆز بىلەن تىرىپىرەن قىلىۋېتىپ، بارغانسېرى ئارقىغا سۆرىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەملىكەت بويىچە كېلىۋاتقان خەت - چەكلەر ئۇنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى، بۇ خەتلەرنىڭ كۆپىنچىسىدە ھامىل تىلغا ئېلىنغانىدى، قۇددۇس ئايبۇۋى بىلەن ئىككى نۆۋەت سۆھبەتلىشىپ بېرەر يىپ ئۇچىغا ئىگە بولالمىدى، ھەتتا، ئايبۇۋىنىڭ يولدىشى ئايالىغا تەربىيە ئىشلەپ كۆرگەن بولسىمۇ ئايبۇۋى: «سىز ئارىلاشماڭ، ئىككى ئىت بىر سۆڭەكنى تالاشسا، تالىشىۋەرسۇن، بىزنىڭ نېمە چاتىقىمىز...» دەپ ئېرىنى سىلكىۋەتتى. ئەمما قۇددۇس ئايبۇۋىنىڭ ئاچچىق بىلەن ئېيتقان سۆزلىرىنىڭ تېگىدەچوقۇم بىرەرسىرنىڭ بارلىقىنى بايقىۋالغانىدى.

مۇنازىرە يىغىنلىرى كۈندىن - كۈنگە چېگىش، مۇرەككەپ، نازۇك مەسىلىلەر بىلەن قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كەلمەكتە ئىدى. ھامىل بارغانسېرى قەتئىيلىشىپ مەيدانغا يالىڭاچ چۈشتى، ئۇنىڭ تاشلاۋاتقان پاكىتلىرى تۆت پۇتى يەر دەسسەپ تۇرىدىغان پاكىتلار ولۇپ يىغىن ۋەزىيىتى ئەدھەم ئۈچۈن پايدىسىز بولماقتا ئىدى. ھامىل ھەر كۈنى يېڭى بىر پاكىتنى ئوتتۇرىغا قوياتتى. ئۇ بەشىنچى قېتىملىق مۇنازىرىدە «ئەدھەمنىڭ بۇرۇنقى ئىجاد قىلغان ئوكۇللىرىدىمۇ ئوغرىلىق بار، مەسىلەن، سىياھدانە ئوكۇلىنى ئاپتونوم رايونلۇق دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىكى ياڭ كې دېگەن خەنزۇ يولداش ئىجاد قىلغان، ئۇ بۇ توغرىلىق شىپاخانىمىزغا ئەرزمۇ يازماقچىكەن...» دېگەن پىكىرنى ئوتتۇرىغا تاشلىدى. كىشىلەر بارغانسېرى ھامىل تەرەپكە ياتماقتا ئىدى. بولۇپمۇ ئاڤموللا خەلپىتىم بىلەن قاراجىم «ھازىرقى ئىسپاتلارمۇ يېتەرلىك، بۇ مۇتائىلەنى ھامىلغا تەھقىقلاش كېرەك» دەپ ئوچۇق ئېيتتى. بۇ گەپ خالىققا ياغدەك ياقتى، لېكىن مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، سەدىرىدىن قارىي، قۇددۇسلارنىڭ قارشىلىقى بىلەن كەشپىيات يەنىلا ھامىلغا بېكىتىلمىدى.

ئەدھەمنىڭ توققۇز قېتىملىق كەشپىياتى توققۇز قېتىملىق مۇنازىرىگە دۇچ كەلدى. مانا بۇگۈنمۇ يىغىن زالىغا ئادەملەر ئادەتتىكىدىن كۆپرەك يىغىلدى، ھامىل يىغىن مەيدانىغا كۆز يۈگۈرتۈپ قۇددۇسنى ئىزدىدى، لېكىن ئۇ كەلمىگەنىدى. ھامىل خۇشاللىق ھاياجىنىدىن تىترەپ كەتتى، چۈنكى قۇددۇس ئالدىنقى مۇنازىرىلەردە ھامىلنىڭ تەرجىمە قىلىنغان تەتقىقات تىزىسى بىلەن ئەدھەمنىڭ كۆك تاشلىق خاتىرىسىنى پۈتۈن يىغىن تۈگىگىچە سېلىشتۇرۇپ چىقتى ۋە ئاخىرىدا ھامىلنىڭ ئەسلى خەنزۇچە يېزىلغان خاتىرىسىنى خالىقتىن ئېلىپ ئۇزۇنغىچە ئۆرۈپ - چۆرۈپ قارىدى، ھەتتا خاتىرىنىڭ باش ۋە ئاخىرىدىكى خەت رەڭلىرىنى، ئوكۇل تەتقىقاتى يېزىلغان ئوتتۇرىدىكى خەت رەڭلىرىگە سېلىشتۇرۇش ئۈچۈن ۋاراقلارنى يېرىم قاتلاپ تەپسىلىي قارىدى. قۇددۇسنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى ھامىلنى چوغدا ئولتۇرغاندەك

بىئارام قىلىۋەتتى، ئۇنىڭ پۇتۇن ئىچ باغرىنى سۇغۇرۇۋالغاندەك، چىرايى ئۆلۈك تۇسىگە كىرگەندى. ھازىر قۇددۇسىنىڭ يىغىن مەيدانىدا بولماسلىقىدىن بۇ ئەڭ ئاخىرقى ھەل قىلغۇچ جەڭدە ئۆزىنىڭ غەلىبە مەشئىلىنى كۆرگەندەك بولدى.

خالىق يىغىننى باشلىدى. ئۇ ئالدى بىلەن «851» ئوكۇلىغا بېرىلگەن مۇكاپاتنى ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش كومىتېتى قايتۇرۇپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇردى. بۇ خەۋەرنىڭ تەسىرىدىن يىغىن مەيدانى بىردىنلا جىمجىتلىققا چۆكتى.

— بىز، — دېدى مەۋلان ھاجىم ئاچچىق كۈلۈپ، — قولىمىزدىكى نانىنى تۇتۇپ يېيەلمەيدىغان خەلق، «ئىككى سەگ تالىشۇر، لوقمىسىنى قاغا - قۇزغۇن ئەپقاچۇر» دېگەن شۇ - دە!

— بىز ئەمەلىي مەسىلىگە كېلەيلى، — دېدى خالىق كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، — تۇنۇگۈن سۆز ھامىلدا توختىغانىدى. قېنى، ھازىر ئەدھەم ھامىل قويىغان مەسىلىلەرگە جاۋاب بەرسۇن!

بۇ كۈنلەردە ئەدھەم ئوبدانلا يادىغانىدى. ئۇنىڭ سولغۇن چىرايى پەنجىرە قەغىزىدەك ئاقارغان، ياڭاق سۆڭەكلىرى پۇلتىيىپ چىققان، چوغدەك يېنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ خۇنى ئۆچكەنىدى، مانا ھازىر ئۇ «ئىجادىيەت ئوغرىسى» سانىلىپ مۇنبەردىكى جاۋابكار سۈپىتىدە تۇرماقتا. بەزىلەر ئۇنىڭ ھالىغا ئېچىنماقتا، يەنە بەزىلەر تەنتەنىلىك مەسخىرە كۈلكىسىنى كۈلمەكتە.

— مەن، — دېدى ئەدھەم قەددىنى رۇسلاپ، — ھامىلنىڭ «خاتىرەمنى مەقسەتلىك ئالدى» دېگەن سۆزىگە ئېتىراز بىلدۈرىمەن. مەن خاتىرىنىڭ ئىچىدىن ھېچقانداق ئوكۇلغا ئائىت نەرسىنى ئوقۇغۇنۇم يوق ھەم ئۇنداق نەرسىنى كۆرگىنىمۇ يوق...يادىمدا بىلىشىچە، خاتىرىدە كۆرگەن ماۋزۇلىرىم دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى ھەققىدە ئىدى...

— توختاڭ، — دېدى ھامىل قولىنى كۆتۈرۈپ، — ئۆتكەندە سىز «خاتىرىدىكى بىر نەچچە ماۋزۇلارنى تاتىلاشتۇرۇپ ئوقۇپ باقتۇق» دېگەن ئىدىڭىز... بۇگۈن يادىمدا قېلىشىچە دەپ ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز، لېكىن چېنىپ قېلىۋاتىدۇ. سىز ئەسلىدە خاتىرەمنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپ ھەپتە ئۆتكەندە «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى لايىھىسىنى ئوتتۇرىغا قويدىڭىز. ئۆزىڭىزگە ياخشى تونۇشلۇق بولمىغان بۇ تەتقىقاتنى ئالدىراپ - تېنەپ ئىشلىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن باش - ئۇچىنى چىقىرالماي يەنە ماڭا ئىلتىجا قىلدىڭىز، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئەگەر سىز بىر ئېغىز راست گەپ قىلىۋەتسەڭىز بىز يەنە كونا دوستلاردىن بولۇپ ئۆتىمىز.

— خوش شۇنداق، — دېدى قاراجىم بىپەرۋالىق بىلەن، — ئەيىب قىلىشتىن كۆرە، ئەيىبنى ئىقرار قىلماسلىق ياماندۇر.

— تۇنسىز كۈن يوق، داغسىز لەيلى يوق، دېگەن گەپمۇ بار، — دېدى ئاقىمۇللا خەلپىتىم چىشسىز ئاغزىنى تامشىپ، — ئىنساپ چاپسان ئۆتۈپ كېتىدىغان شانۇ شۆھرەتكە ئويۇنچۇق بولماسلىقى لازىمدۇر.

— ئەپۇ قىلىشىلا تەقسىرلەر، — دېدى ئەدھەم ئاچچىق بىلەن، — توغرا، مەن بىر ئىنسان، شۇڭا ۋۇجۇدۇمدا ھەر خىل نۇقسانلارنىڭ بولۇشى تەبىئىي ھال، ئەمما ھەرقايسى

لىرى ئېيتىۋاتقان ئىپلاسلىق مېنىڭ تىنىمىدىن بۇرۇن ئالالمايدۇ. چۈنكى مال - دۇنيا ئوغرىلىقىدىن ئەقىل مېھنىتى خىيانىتى كەچۈرگۈسىز جىنايەتتۇر. بۇنداق جىنايەت يولىغا كىرمەكلىكتىن ھالال خوتۇننى بازارغا سېلىش ياخشىراقتۇر!...

— ئاپىرىدىن ئوغلۇم، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، — سىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىڭىز، تېگىگە يېتەلىگەن ئادەم ئۈچۈن پاك دىيانەتلىك مۇسۇلمان قەسىمىدۇر.

— مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم ھەزرەتلىرى لىللا گەپنى قىلدى، — دېدى مەۋلان ھاجىم، — ئەقىل كۆزىمىزنى روشەنرەك ئاچايلى، چىرايلىق ئىسپاتلار ئالدىدا ئەخلاق - پەزىلىتىمىزنى تۈپراق بىلەن تەڭ قىلمايلى، ھۆسنى گۈزەل نەرسىنىڭ ھەممىسى پۈراقلىق بولمۇۋەرمەيدۇ. لەيلى - قازاق گۈلىنىڭ ھۆسنى گۈزەل بولسىمۇ بەدبۇي پۈراق چاچىدۇ. ھاياتتا توشقانمۇ بۆرىگە قىلتاق قويىدىغان ئىشلار بولىدۇ. يول ئۈستىدە ياتقان يىلان بەزى ھاللاردا ئارقاندەك كۆرۈنىدۇ.

خالىقنىڭ بېشى تارسىدە ئېپرىلىپ كەتكۈدەك چىڭقالماقتا ئىدى. گەرچە ھامىل پاكىت جەھەتتە ئۈستۈن تۇرسىمۇ خالىقنىڭ ۋىجدانى ئەدھەمنى ئاقلاپ تۇراتتى. ئۇ ھازىر بىر ئېغىزلا گەپ قىلىپ «بۇ ئىشنى قانۇنغا يوللايمىز» دېسىلا ئىش تۈگەيتتى. لېكىن ئۇنىڭ دىكى مەنىمەنلىك بۇ سۆزنى قىلىشقا ئىجازەت بەرمەيتتى. ھامىل ئەدھەم ئالدىدا يىقىلغان ئىكەن، خالىقمۇ قۇددۇس ئالدىدا يىقىلىدۇ، خالىق ئۈچۈن زور يوقىتىش يۈيۈپ تۈگەتكۈسىز نومۇس، ئۆلۈم بىلەن باراۋەر. ئايىۋۇۋى توغرا ئېيتقان، خالىق ئاخىرى سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالارمۇ؟!

خالىق يۈەنجاڭ گۈنسىز كۆزلىرى بىلەن ھامىلغا قارىدى. ھامىل ئۇنىڭغا: «بىرەر قېتىم يىقىلساڭ نېمە بوپتۇ؟ بۇرۇنمۇ يىقىلىپ ئۆمىلەپ قوپقانغۇ؟...» دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى، خالىق ئۆزىمۇ تۇيىمغان ھالدا ھامىلغا ۋارقىرىۋەتتى:

— سۆزلىمەمسەن!؟...

ھامىل نەق مۇشۇ سوئالنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، مەۋلان ھاجىم، ئەدھەملەرنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىن يىغىن ھاۋاسىنىڭ ئۆزگىرىۋاتقانلىقىنى سەزدى. لېكىن ھامىل ئەڭ ئاخىرقى تاۋكاغا ئاتىغان كوزىرىنى تېخى قوينىدا ساقلاپ ياتقاچقا، غەلىبىگە بولغان ئىشەنچىسى مۇكەممەل ئىدى. خالىقنىڭ سوئالى بۇ كوزۇرنى چىقىرىشقا مەيدان ھازىرلىدى.

— مەن ھازىر بىر خاتالىقىمنى ئىقرار قىلىمەن، — دېدى ھامىل تەنتەنە بىلەن، — بۇنى جىنايەت دېسىمۇ بولىدۇ.

يىغىن ئەھلى ھامىلغا قاراشتى. چۈنكى ئۇلار ھاياجان بىلەن ئېيتىلغان بۇ خىتاب قا كۈندۈزدە يۇلتۇز كۆرگەندەك ھەيران بولۇشقانىدى. ھامىل ھەممىگە تەكشى قاراپ چىققاندىن كېيىن گېلىنى قىرىپ قويۇپ تەمكىنلىك بىلەن سۆز باشلىدى:

— ئەدھەم لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئىلگىرى مەن «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلىنى تەتقىق قىلىپ ئىشلەپ كۆردۇم، بۇنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسىغا ئىشەنچىم كامىل بولسىمۇ، لېكىن دورا تەكشۈرۈش پونكتى تەرىپىدىن ساپلىق دەرىجىسى بېكىتىلمىگەنىدى. شۇ ھالدا ئوكۇل سۈيۇقلۇقىنى شىپاخانىمىزدىكى ھۆسەيىن ئاكىغا سالغانىدىم. بۇ ئىشنى قىلىپ

قويۇپ نەچچە كۈنلەرگىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى، ئۆزۈم مۇشۇ كەسىپنىڭ ئەھلى تۇرۇقلۇق قائىدە - تۈزۈمگە خىلاپلىق قىلغانلىقىم ئۈچۈن تەشكىل، رەھبەرلىك قانداق چارە كۆرسە قوبۇل قىلىمەن!...

يىغىن مەيدانىنى ئېغىر سۈكۈت باستى... ھامىلنىڭ بۇ سۆزىدىن ھەممە تېڭىر-قاپ قالغانىدى. لېكىن ئۇ سۆزلىگەن «جىنايەت» ئەمەلىيەتتە غەلىبە تۇغى ئىدى. ھامىل كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن ئۆز سۆزىنىڭ ھەقىقىي سالمىقىنى مۆلچەرلەپ بولدى، ئۇ گەرچە چىرايىغا «بىچارە جىنايەتچى» تۇسىنى بەرگەن بولسىمۇ، ئىچىدە «ياشىسۇن سۆيۈملۈك خوتۇنۇم زەينۇرە! زەينۇرەنىڭ كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسىتىگە ھەشقاللا!» دەپ شۇئار توۋلاۋاتاتتى. بۇ زەھەرلىك ھېيلىنىڭ تېگىگە يەتكەن ئەدھەمنىڭ كۆزلىرىدىن چاقنىغان كەسكىن نەپرەت نۇرى ھامىلنىڭ خۇنۇك ئۇزۇنچاق تەلەتتىگە قادالدى.

— بۇنى سەن نېمە ئۈچۈن بۇرۇنراق دېمىگەن؟ — دېدى خالىق ۋارقىراپ.

— چۈنكى بۇ بىۋاسىتە قانۇنغا تاقىلاتتى...

خالىق يۈەنجاڭ كاتىپىنى ئەۋەتىپ قاياقتىندۇر ھۇسەيىن ئاكىنى چاقىرتىپ كەلدى.

— ھۇسەيىنكا، — دېدى خالىق جىددىي تەلەپپۇزدا، — ھامىل ساڭا «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلنى ئۇرغانمىدى؟ بۇ قايسى ۋاقىتتىكى گەپ؟

— ئۇرغان، لېكىن ۋاقتى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپتۇ، — دېدى ھۇسەيىن بۇرنىنىڭ ئۇچىنى چەمەك قولىدا تاتىلاپ، — ھىم، توغرا، خازانلار تىللا چاچقاندەك تۆكۈلۈۋاتقان چاغلار ئىدى.

— ھۇسەيىنكا، — دېدى ھامىل مەنىلىك قاراپ، — ئوبدان ئەسلەپ باقسىلا بۇ ئۆكتەبىر بايرىمىدىن ئىلگىرىكى گەپ ئەمەسمۇ؟

— ھامىلجان توغرا ئېيتىدۇ... بەلكىم شۇنداقتۇ... ئەلۋەتتە شۇنداق...

— ھامىل بالا، سىز لوقما سالماڭ، — دېدى سەدىرىدىن قاردى، — ھۇسەيىن ئۆزى ئەسلىگىنى ياخشى. قېنى ھۇسەيىنكا، ھازىر ئۆزلە تەبىئەت ئۆزگىرىشلىرىدىن بىرىنى ئېيتتىلا، بىز بۇنىڭدىن قايسى ئاي ئىكەنلىكىنى مۇسەللەپ ئالالايمىز... يەنە بىر گەپ، ئۇ چاغدا تاللار باراڭدىمىدى ياكى كۆمۈلگەنمۇ؟

— توغرا، توغرا، تاللار باراڭدىن چۈشۈرۈلگەن لېكىن كۆمۈلمىگەن.

— ئۇنداقتا بۇ 10 - ئايدىن ئىلگىرىكى ئىش ئەمەس، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم.

— ھۇسەيىنكا، مەن سەندىن يەنە بىر ئىشنى ئېنىقلاپ ئېلىشىم كېرەك، — دېدى خالىق، — ئۇچاغدا «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلنىڭ داغدۇغىسى كۆتۈرۈلگەن چاغلارمىدى ياكى مەيدانغا تېخى چىقمىغان ۋاقتىمىدى؟

— نەدىكىنى، ئۇنداق ئوكۇلنىڭ بار - يوقلۇقىنى ئىنسى - جىنىمۇ بىلمەيتتى، بىر كۈنى مەن نېمە ئىشتىنكى ئوكۇل بۆلۈمىگە پوسۇققىدە كىرىپ قاپتىمەن، ھامىلجان...

ھۇسەيىننىڭ ئاخىرقى سۆزى بۇ مۇنازىرە ئۈچۈن يېتەرلىك ئىدى. باياتىن بېرى ئېگىز - پەس ھالدا قىيىنلىۋاتقان ھامىل پېشانىسىدىكى تەرنى ئېرتتى. ۋاقتىنىڭ پاتراق توشۇشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ دېرىزىدىن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈننىڭ ئاخىرقى قىسىقىزىل شولىسىغا قارايتتى. ئۇ خالىقنىڭ ياخشىلىقتىن دېرەك بېرىپ ئۇرغان چىرايىنى

كۆرگەندىن كېيىن بۇ ئوڭۇشلۇق پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن ئاخىرقى ھەل قىلغۇچ ئوقىنى ئاتتى:

— مەن تۇنجى قېتىملىق كەشپىياتىمنىڭ ئۈزۈمگە بۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى كەلتۈرۈپ بېرىشىنى تەسەۋۋۇر قىلمىغانىكەنمەن، — دېدى ھامىل چىرايىغا بىچارە تۇس بېرىپ، — ئەدھەمكامىنىڭمۇ كۆڭلىگە كىر چۈشۈپ قالدى. مەن بۇنىڭدىن ئىنتايىن بىئارامىلىق ھېس قىلىۋاتىمەن... شۇڭا بۇ كەشپىياتنى ئەدھەمكامغا ئۆتەندىم...

— سىز تولا ئويۇن كۆرسەتمەك، — دېدى غۇرۇرى زەرەرلەنگەن ئەدھەم، — مەن ئەزەلدىن بىراۋنىڭ ئېشىغا توپا سېلىپ، رىسقىغا تەلمۇرگەن ئادەم ئەمەسمەن... ئەگەر مەن ئوغرىلىقتىلا ئەيىبلەنمىگەن بولسام، بۇ تۆھپىدىن ئاللىقاچان قولۇمنى يۇيۇپ قولتۇقۇمغا ئېرتىۋەتكەن بولاتتىم...

نېمە قىلارىنى بىلمىگەن خالىق سائىتىگە قاردى، ئالىلىبۇرۇن ئىشتىن چۈشۈدىغان ۋاقىت بولغانىدى، شۇڭا ئۇ ئاخىرقى بىرلا ئۇسۇل كۈپچىلىكنى قول كۆتۈرۈشكە ئىلتىجا قىلدى.

— دىققەت قىلايلى، — دېدى خالىق قولىنى كۆتۈرۈپ، — ھامىل 12 ئاۋاز، ئەدھەم توققۇز ئاۋاز. قول كۆتۈرمىگەنلەر 13 كىشى، شۇڭا تۆھپە ھامىلغا...

— مەن قارشى، — بوسۇغىدا قۇددۇس پەيدا بولدى، — مەن ئەزەلدىن تۆھپىنى ئاۋازغا سېلىپ ئالىم سايلىغانىنى كۆرمىگەن!

قۇددۇس يىغىن مەيدانىنىڭ بىر چېتىگە كېلىپ توختىدى - دە، ئۆرە تۇرۇپلا قولىدىكى قەغەزنى پۇلاڭلاتتى:

— مانا، بۇ تېلېگراممىا ئاپتونوم رايونلۇق دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىكى ياڭ كې دېگەن يولداشتىن كەلگەن. تەمسىلان ئالغاندا، مېنىڭ ئوشۇقچە گېپىم يوق، مەن مۇشۇ تېلېگراممىنى ئوقۇپ بېرىمەن، ئارقىدىن بىر ئېغىزلا سۆزۈم بار.

قۇددۇس بوم ئاۋازى بىلەن تېلېگراممىنى ئوقۇدى:

«... شىپاخاناڭلاردىن كەلگەن تېلېگراممىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. مەن ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىنى بىلمىگەنلىكىم ئۈچۈن سىياھدانە ئوكۇلىنى كەشىپ قىلغىنىم يوق، دورا ۋە رېتسىپنى ئەدھەم تېپىپ چىققان. مەن پەقەت ئېرىتىش - سۈزۈلدۈرۈش قاتارلىق تېخنىكىلىق جەھەتتە مەسلىھەت پىكىرىمنى بەرگەن».

بىر دەقىقە تىمتاسلىقتىن كېيىن يىغىن مەيدانى بىردىنلا غۇلغۇلا بىلەن تولدى. ئۇلار شىپاخانا نامىدىن بېرىلگەن تېلېگراممىا توغرىلىق نېمىلەرنىدۇر دەپ پىچىرلىشاتتى، كىمنىدۇر قاغايتتى، تىللايتتى... ئاخىرى ھەممە كۆزلەر خەنجەردەك ھامىلغا سانجىلدى.

— تەمسىلان ئالغاندا، مېنىڭ ئاخىرقى سۆزۈم، — دېدى قۇددۇس ۋارقىراپ، — ئەدھەم بىلەن ھامىلنىڭ خاتىرىلىرىنى ۋىلايەتلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى ئېلىپ قالدى، ئۇلار يېزىلغان خەت رەڭلىرىنى خىمىيىلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق تېخنىكىلىق تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ ۋاقىتنى ئېنىقلاپ چىقماقچى، تەكشۈرۈش خۇلاسىسى ئەتە چىقىدۇ...

قاراڭغۇ چۈشتى. شىپاخانىنىڭ ھەيۋەتلىك قوببىسى سۇس ھاۋا رەڭ سوغۇق

ئۇردا غۇۋا تاۋلىنىپ تۇرىدۇ... بالىلار «لەگلەك شامىلى» دەپ خۇشال بولىدىغان ئىللىق سەلكىن دېرىزىلەرگە شەپە بېرىدۇ... ئاللىقاچان توزۇغان ئۇرۇك چېچەكلىرى يوللاردا ئۇچۇشماقتا... ئاسماندىكى قىزغۇچ شەپەق ئورنىنى ئېغىر يامغۇر بۇلۇتلىرى ئىگىلىگەن. باغنىڭ هەممە بۇلۇڭلىرىدا چۇرۇقلىشىپ سايرىغان قۇشلارنىڭ ئاۋازى ئاللىبۇرۇنلا ئۆچۈكەن. بىر كۈن كەچكىچە هاياتلىق ئۈچۈن تېنىم تاپمىغان جان - جانىۋارلار ئۆز ئۈۋىسىغا كىرىپ هاردۇق ئېلىشقىنىدەك، ئادەملەرمۇ ئۆيلىرىدە خۇشاللىق ۋە قايغۇلىرى، راهەت ۋە جاپالىرى، كەلمىگەن كۈننىڭ غەم ۋە پىلانلىرى ئۈستىدە سۆزلىشىدۇ، كايىيدۇ، چۈشەندۈرىدۇ... ئۆزىنى ئوشۇقچە ئۇپرىتىدۇ... لېكىن ئەدەمچۇ؟ ئۇ كۆڭۈلسىز ۋە سۈرلۈك يىغىن مەيدانىدا هەسرەت - نادامەت ئىسكەنجىسىدە تەنها بوغۇلۇپ ئولتۇرىدۇ. ئاپئاق ياقىلىرىغا ياش تامچىلاپ چۈشمەكتە... ئۇ بۇنداق ياش تۆكمىگىنىگە ئۆزۈن يىللار بولغان، هەتتا چىنار ئۆلگەندىمۇ كۆڭلىنىڭ بىر يېرى ئېچىشقاندەك قىلدى - يۇ، كۆزىدىن هەسرەت يېشى تۆكۈلمىگەن!... پەقەت چىنارنىڭ يەتتە نەزىرىسى بولغان كۈن ئۇنىڭ يۈمران قەلبىگە ئوت تامغا بولۇپ جاراهەت قالدۇرغان...

ئەدەمنىڭ ئېسىگە بىردىنلا چىنار كەلدى. مومىسىنىڭ دەپ بېرىشىچە، چىنار ئېغىر ئورۇن تۇتۇپ ياتقان كۈنلەردە مومىسىدىن ئالمىدىن باشقا نەرسە تەلەپ قىلمايىتتىكەن، مومىسى هەر كۈنى ئېلىپ كەلگەن ئالمىنى ئۇزاقتىن - ئۇزاق پۇراپ خۇددى جۈيلۈۋاتقاندەك «ئەدەمنىڭ هېدى كېلىدۇ» دەپ پىچىرلايدىكەن... ئۇ ئۆلۈشتىن بىر كۈن ئىلگىرى مومىسىدىن سېۋەت تەلەپ قىلىپتۇ ۋە ياستۇق تېگىدە يىغقان ئالمىلىرىنى جانسىز نازۇك قوللىرىدا سۈرتۈپ سېۋەتكە سېلىپ:

— موما، بۇ ئالمىنى ئۇنىڭغا ئەۋەتىپ بېرىڭ... مەن... مەن ساقايغاندا شىپاخانا ئالدىدا ئالما ساتىمەن... ئۇ... ئۇ... ئالمىغا بەكمۇ ئامراق ئىدى ... — دەپتۇ...

ئەدەمنىڭ قوغۇشۇندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنى ساپادىن ئارانلا كۆتۈرۈلدى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ يىغىن مەيدانىدىن چىقتى. ئەتراپ جىمجىت ئىدى. سوغۇق شامال ۋۇۋۇلدىنى بىردەملىك سەگىتكىنى بىلەن قەلبىنى سەگىتەلمىدى، ئەدەهەم بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ قوش قاناتلىق دەرۋازىدىن چوڭ يولغا چىقىپ، مەقسەتسىزلا ئۆستەڭ تەرەپكە ماڭدى. هۆسنى - كامالىغا يەتكەن تەبىئەتنىڭ باهار چېچەكلىرىگە تولغان باغلىرىغا تۇنىنىڭ قارا چاپىنى يېپىلغاندى.

ئەدەهەم ناهايىتى ئاستا كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىدىكى مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان پىغانلىق هېس - تۇيغۇلار ئۇنى نەگە سۆرەپ كېتىۋاتىدۇ؟ بۇ يىزگە نامەلۇم... شۇنىسى ئېنىقكى، هازىر ئەدەهەمنىڭ كۆڭلىدە نە ئۆزىنىڭ سۆيگەن كەسپى، مۇهەببەت قويغان خىزمىتى، مۇجىزىلىك هاياتقا بولغان ئىشتىياقى، قان - تەر بىلەن دۇنياغا كەلگەن تۇهپىلىرى، ياشلىق كۈچىنى ئايىماي سەرپ قىلغان پىداكارلىقى يوق ئىدى. ئۇ ئۇلارنى ئويلاشنىمۇ خالىمايىتتى. كۆڭۈللۈك هەم مەنىسىز تۇيۇلغان ئۇ ئىشلارنىڭ ئەهمىيىتى يوق. هازىر ئۇ چىنارنى ئويلايىتتى. ئەدەهەم چىنارنى هەسرەت بىلەن ئەسلىمەكتە... يۈرىكى ناله بىلەن پىغان قىلماقتا!... ئاه... ئەدەهەم قوينىدىكى گۈهەرنىڭ قەدرىگە يەتمەپتىكەن... شەپقەت-

لىك ئايالىغا مەرھەمەت قىلماپتىكەن... ئەمدى ئاشۇ كەم سۆز، سۆيۈملۈك ئوچۇق چىرايغا قاراش نىسىپ ئەمەس... ھەتتا ئۇنىڭ ئىزلىرىنى قۇمدىنمۇ تاپالمايدۇ... ياق... ئەدھەمگە مۇڭ تۆكۈش ئۈچۈن بىر سىرداش لازىم... ئۇ كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى ھەمدىل، ھەمىپىكىر ھەمراھىنىڭ كۆڭلىگە قالدۇرماي تۆكۈشى، ئۇنىڭ ئېتىكلىرىنى، تىترەپ تۇرغان يۈمران كۆكرەكلىرىنى كۆز ياشلىرىدا يۇيسۇن!... ئاچچىق - ئاچچىق ياش تۆكۈپ ناله بىلەن ئۇنىڭ دىن مەدەت تىلىسۇن... ئۇنىڭ ھارارەتلىك باغرىغا تاشلىنىپ يۇرىكىنىڭ سوقۇشىنى ئاڭلاپ بىردەم تىپتىنچ ئارام ئالسۇن!... بولمىسا ئەدھەم ھاقارەت، نومۇس، ۋىجدان ئوتلىرىدا پۈچىلىنىپ بىر سىقىم كۆل، خەستە تۇپراققا ئايلىنىپ كېتىدۇ... لېكىن ئۇ سىرداش قېنى؟! قېنى ئۇ تارتىنچاق كۆزلىرىدە بالىلىق چېچەنلىكىنىڭ نۇرى چاقنىغان قىز؟!... قېنى ئۇ مەخمەلدەك قاپقارا قويۇق كىرپىكلىك كۆزىنى سۈزۈپ ئۆزىنىڭ قىپقىزىل لەۋلىرىدە كۆلۈمسىرەش ئالامىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان مۇلايىم چىنار!...

يۇرىكىدىكى دەرد - ھەسرەت ئاچچىق غەزەپكە ئايلانغان ئەدھەم كېتىۋاتىدۇ... شۇنداق، ئۇ مۇڭ تۆكۈش ئۈچۈن سىرداشنى ئىزدەپ كېتىۋاتىدۇ... بۇتىغ ئۆتمەيدىغان قاراڭغۇ كېچىدە سىرداشنى قايسى پىنھاندىن تاپار؟... جىسمانىي جاراھەتقۇ تېزلا ساقىيىپ كېتىدىكەن. لېكىن ئۇنىڭ روھىي جاراھىتى ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلارمۇ؟!... ھاياتتا ھەق - ناھەقنىڭ قوشكېزەك ئىكەنلىكىنى، لېكىن ناھەق بالدۇر كۆز ئاچقانلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ تەنتەنە قىلىدىغىنىنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك ئىدىغۇ؟! ئەمما ئەدھەم بۇلارنى چۈشەنمەيدۇ... دىيانەتلىك ئاتا نەسىھىتى بىلەن ئەدەب - ئېكرامىلىق، ئىززەت نەپسى نازۇك، ھۇرمەت شەپقىتى بىباھا چوڭ بولدى. بۇگۈنكى كۈندە ئۇ مۇھەببەت قويغان ئادەملەر ئۇنى ئىپلاسلىق پاتقىقىغا سۆرەپ كىردى. ئاتا يوللۇق كىشىلەر ئالدىدا «ھالال خوتۇننى بازارغا سېلىش ياخشىراقتۇر» دېگەن قاباھەت تىل ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقتى. كىشىلەرنىڭ: «دەردىمەن تىللىق كېلىدۇ. غەزەپلىك ئېغىزدىن نېمىلەر چىقمايدۇ» دېگىنى راستكەن. چۈنكى ئۇ نېمىدىن يىرگەنسە شۇ يىرگەنگەن نەرسىنىڭ ئۆزى جولۇپ قالدى - دە!

ئەدھەم ئۆستەڭ بويىدىكى سۇغا بۇرۇلىدىغان چىغىريول جەينىكىگە كەلگەندە چوڭ يولدىن ۋېلىسىپىت قوڭغۇرىقىنىڭ سىگنالى ئاڭلاندى، ئۇ چىغىريولغا قەدەم ئېلىۋېتىپ ۋېلىسىپىت ھەيدەپ كېلىۋاتقان ئەرنىڭ: «كىرەمدۇق» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى، بۇنىڭغا جاۋابەن ئارقىدا ئولتۇرغان ئايال: «ياق مەۋلان ھاجىم ياكى قۇددۇس جۇرىننى تېپىپ شۇلارغا ئېيتايلى...» دېدى. ئەدھەم ئايالنىڭ ئاۋازىنى تونۇدى، بۇ ئايىۋۇى ئىدى!...

ئەدھەم ئاچچىقىنە كۆلدى. ئەدھەمگە بۇ ئىككىسىمۇ، ئادەمنى يۇتۇپ كەتكۈدەك مۇنۇ قاراڭغۇلۇقمۇ ئەھمىيەتسىز، ھەممىسى ئۆتكۈنچى نەرسىلەر. ئەدھەم ئۈچۈن ھازىر چىنار كېرەك... ئۇ ئىچى - قارنى بوشىغىچە دەردىنى تۆكىدۇ... مۇڭدىشىدۇ... دىلدىشى ئاڭلايدۇ. بىللە ياش تۆكۈپ بىللە كۆلىشىدۇ... ئەدھەم بارچە جەۋرى - جاپا، غەم - قايغۇلىرىنى ئۇنتۇيدۇ...

ئەدھەم مەھەللىلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ قىڭغىر - قىيىسىق چىغىر يول بىلەن ياۋا

قومۇشلار شالدىرلاپ، يۇلغۇن تۈپلىرى قەد كېرىپ تۇرغان مازارلىققا يېتىپ كەلدى. ئۇ دۈمچەك - چۈمچەك قەبرىلەر - ئارا باھارنىڭ يۇمشاق ئوتلىرى بىلەن قاپلانغان يالغۇز قەبرىنى تاپتى. مانا مۇشۇ ئىككى غۇلاچ سوغۇق يەر تېگىدە ئۇنىڭ سىردىشى ئەدھەمنى كۈتۈپ تۇراتتى... قاراڭغۇلۇققا چۆككەن مەھەللە تەرەپتىن ناخشا ئاۋازى كەلدى. بەلكىم بۇ بېغىغا سۇ ياقىلاۋاتقان سۇچى يىگىتنىڭ تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقان مەھبۇبىسىنى ئويغىتىش ئۈچۈن ئېيتقان ناخشىسىدۇر:

گۈل باھارى كەلمىگۈچە
بۇلبۇل چىمەن دەپ سايرىماس.
دەرد - ئەلەملەر كەلمىگۈچە،
بەندە خۇدا دەپ يىغلىماس...

ئۇ مۇڭ تۆكۈش ئۈچۈن قەبر بېشىغا تىزلاندى...

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

تۈزىتىش

دىققەتسىزلىكتىن 1989 - يىل 12 - سان 148 - بەتتىكى «مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر تىزىملىكى»دىن بىر قۇر خەت چۈشۈپ قالغان. تۆۋەندىن 13 - قۇر بىلەن 14 - قۇر ئارىلىقىغا «ساۋاقداشلار (پوۋېست) ..... مەمتىمىن ھوشۇر» دېگەن بىر قۇرنى قوشۇپ ئوقۇشۇڭلارنى، 1990 - يىل 1 - سان 83 - بەتتىكى تۆۋەندىن 2 - قۇردىكى «خەقەر» دېگەن سۆزنى «خەقلەر» دەپ، يەنە شۇ بەت تۆۋەندىن 10 - قۇردىكى «خەلقۇ ئالام» دېگەن سۆزنى «خەلقى ئالەم» دەپ، 160 - بەت 1 - ئىستون تۆۋەندىن 3 - قۇردىكى «دېگەنلىكىنى، دەپ» دېگەن سۆزنى «دېگەنلىكىنى» دەپ تۈزىتىپ ئوقۇشىڭلارنى سورايمىز.

تەھرىر بۆلۈم

ئەركىن داۋۇت

سېغىنىدىممەن سېغىنىدىم سېنى

گۈل سۆيگۈسى

1

گۈل قېشىدا بولىمەن پەيدا
خۇراز چىللاپ بەرگەندە خەۋەر.
گۈل پۇرايمەن قانماي پۇرايمەن،
كېپىنەكتەك يايراپ تاڭ سەھەر.

گۈلسىز بىر كۈن ياشىيالمايمەن،
گۈلگە كۆڭلۈم يېقىن شۇقەدەر.
ماڭا ئىلھام بېغىشلايدۇ گۈل،
گۈل ھۆسنىگە سالىمەن نەزەر.

ئاۋايلايمەن گۈلنى پەپىلەپ،
ئۆستۈرىمەن تۆكۈپ كۈمۈش تەر.
گۈل قېشىدىن كەتمەيمەن يىراق،
ساقسىز بولۇپ قالساممۇ ئەگەر.

2

ئۆتەر ئۆمرۇم گۈلدەك ياشىرىپ،
گۈلگە شەيدا بولغىنىم ئۈچۈن.
ئەكس ئېتەر چېھرىمدە كۈلكە،
قەلبىمدە يوق قىلچىمۇ تۈگۈن.

يۈگۈرمەيدۇ كۆزۈمگە ئۇنچە
قاپلىسىمۇ ئەتراپنى تۈتۈن.
قارايتالماس چېھرىمنى، گۈلنى،
سىياھ چېچىپ يامرىسىمۇ تۈن.

ئۆتەر ئۆمرۇم گۈلدەك ياشىرىپ،
گۈلگە شەيدا بولغىنىم ئۈچۈن.
بېغىشلانغان دەۋرگە، گۈلگە،
پاكلىق قۇچقان ۋۇجۇدۇم پۈتۈن.

مۇئەللىممەن

1

مۇئەللىممەن ئۆمىد ئۇچقۇنى،
كۆزلىرىمدىن چېچىلىپ تۇرار.
دەريا كەبى ئوقچۇپ ھېسلىرىم،
شاۋقۇن سېلىپ ئەركىن جۇش ئۇرار.

ھېكمىتىمدىن ئېچىلىپ گۈللەر
تاڭ بىلەن تەڭ خۇش پۇراق چاچار.
ھۇزۇرلىنىپ جىمىكى ئىنسان
تەزىم ئەيلەپ ھۇرمەتتە باقار.

2

مۇئەللىممەن گەپلىرىم خۇددى
قىيام قىلغان شېكەردەك تاتلىق،
بېغىشلايمەن گۈلگە، غۇنچىگە
ئىچ - ئىچىمدىن ھەر ۋاقىت شادلىق.

ئايرىمايمەن يىراق - يېقىن دەپ
ئەۋج ئالغان قەلبىمدە پاكلىق،
ھەممىگە تەڭ قارايمەن شۇنداق،
ناتونۇشقا قىلمايمەن ياتلىق.

غادايمايمەن پىيادىلىككە،
يول يۈرگەندە بولساممۇ ئاتلىق،
جاپاسىنى تارتىشىپ بىرگە،
تۇغدۇرىمەن ئاڭا ئاسانلىق.

3

مۇئەللىممەن بېرىلىپ نەپكە،
ئىناۋەت ھەم يۈزنى ساتمايمەن.
ئەلنىڭ كۈتكەن ئۈمىد، ئەھدىنى،
تەر ئاققۇزۇپ چوقۇم ئاقلايمەن.

نەپ ئازدۇرار كىشىنى يولدىن،
ھۈرمىتىمنى كۈچەپ ساقلايمەن.
ئالدانمايمەن ھېيلە نەيرەڭگە،
ھەق پىكىرنى دائىم ياقلايمەن.

4

مۇئەللىممەن مۇنبەر ئالدىدا،
ئۆز كۈچۈمنى قىلىمەن جارى،
شاگىرتلىرىم بەرگەندە سالام،
يۈرىكىمنىڭ چېكىلەر تارى.

شامدەك كۆيۈپ بىلىم ئىشقىدا،
ئىزدىنىمەن دوستلار قاتارى.
ئۆتكەللەردىن ئۆتىمەن بىر - بىر،
جىسمىمنىڭ بار قۇۋۋەت مادارى.

بىر تۈپ جىگدە

1

بىر تۈپ جىگدە تەۋرىنەر يېنىك
ئايدىڭ كېچە قۇملۇققا بېقىپ.
ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتى، تۇرقى،
قالدى ماڭا قەۋەتلا يېقىپ،
يۈرىكىمدە ئالەمچە سۆيگۈ
شاۋقۇنلىدى دەريادەك ئېقىپ،
ياپرىقىدىن چېچىپ كۈمۈش نۇر،
مېنى تارتىپ ئەيلىدى ئەسىر.
كۆز ئالدىمدا بولدى نامايان،
چەكسىز كەتكەن بىر سىرلىق قەبىر.
قىزىلگۈللەر تەۋرىنىپ چوغدەك
پەيدا قىلدى ئۆزگىچە تەسىر.
يۈرەكلىرىم سوقتى ئېگىز - پەس
ماڭلىيىمدىن چېچىلدى مارجان.
پاك جىسمىمغا تۇتاشتى بىر ئوت
بۇ ھالەتتىن قالدىممەن ھەيران.
بولدى گويا ۋىسال تاپقاندەك،
خىيالىمدا ئوتلۇق بىر ئارمان.

2

جۇشقۇن ناخشام ياڭرىدى لەرزان،
تىڭشىدى جىم ئانا تەبىئەت.
ئەشۇ جىگدە قەيسەرلىكىگە،
ئۇرغۇپ تاشتى دىلدىن مۇھەببەت.
ئۇ، قۇم توسۇپ قامىتى بىلەن،
ئىنسانلارغا ياغدۇرغاچ شەپقەت.

سېغىندىممەن، سېغىندىم سېنى

1

كۆزلىرىمدىن تۆكۈلەر ئۈنچە
نە ئۈنچىكى يۈرەكنىڭ قېنى.
خىيالىمدا كەپتەردەك ئۇچۇپ،
تەشنالىقتا ئىزدەيمەن سېنى.

مۇڭلىنىمەن خۇددى يېتىمدەك
ئۆتەڭلەردە تۇنەپ ھەر كېچە.
پاشا چاقار قادىلىپ مىختەك
سالار ئازاب ماڭا يەتكىچە.

دېرىكىڭنى ئالالمىدىم ھېچ،
مېنى كۈچەپ ئايلاندۇردى غەم.
تىنىقىڭدا چەككىن دىلىمنى،
بىر پەس يايراپ بولاي خاتىرجەم.

2

شىلدىر - شىلدىر بۇلاق بويىدا
كۈنگە باقتىم مەيۇس تەلمۈرۈپ.

كۆيۈپ سېنىڭ ئىشقىڭدا ئوتتەك،
قاپىقىمنى قاتمۇ قات تۈرۈپ.

يۈرىكىمنى تاتىلاپ تېخى،
قىلىۋەتتىم پۈتۈنلەي يارا.
ئۆرلەپ كەتتى ئىستىمام بارغانچە،
مېنى كېلىپ تېزدىن داۋالا.

3

قارىغايغا باققانتىم، جىسمىڭ،
كۆزلىرىمگە كۆرۈندى غۇۋا.
پەيدا قىلماي غايىپ كۆرۈنۈش،
يۈرىكىمگە سالساڭچۇ ئۇۋا.

تېنىم تاپماي ئۇرغان ئاھلىرىم
قۇلىقىڭغا يەتكەندۇ بېرىپ.
قاچانغىچە كۆتىمەن سېنى،
ھۆل توپىغا باغرىمنى يېقىپ.

4

سېغىنىدىممەن، سېغىنىدىم سېنى
يىراقلاردا يۈرمە خىرامان.
ئەللەيلىنىپ شەيتان بەزمىسىدە،
بولدۇم دېمە ھەر ياقتا مېھمان.

ئۆز ئۆيۈڭنىڭ لەززىتى باشقا
ھەر كۈنلىكى يەپ ئۆتسەڭمۇ نان.
باغدا ئۆسكەن يۈمران نوتىدەك،
كۆكلەيدۇ - دە، ياشىرىدۇ جان.

كۆرسەت ماڭا كۈلگۈن چېھرىڭنى
قاپلىسىمۇ ئەتراپنى تۇمان.
قەلبىمگە سەپ ئوتلۇق مېھرىڭنى،
قايتىپ كەلگىن قېشىمغا جانان.

ئېچىۋەتكىن ئەمدى يۈزۈڭنى،
نادانلىق ئۇ گويا كى زەنجىر،
ئازابلانمىسۇن قىران چاغلىرىڭ
خۇراپاتقا بولمىغىن ئەسىر.

قۇتۇل ئۇنىڭ ئاسارىتىدىن
ئېڭىڭدىكى بۇغچىنى تاشلاپ،
ئېلىپ بارار سېنى يورۇقلۇق
غەلىبە بىلەن مەنزىلگە باشلاپ.

بۇلاق

كۈي تۆكىدۇ ئەجەب يېقىملىق
ئوت - چۆپ بىلەن ئورالغان بۇلاق.
ئاڭلىنىدۇ ئۇنىڭ كۈيلىرى،
دىققەت بىلەن سالغاندا قۇلاق.

مەپتۇن بولۇپ ئاشۇ شوخ كۈيگە
گۈل - گىياھلار چاچىدۇ پۇراق.
ئۇمىدلىنىپ باقىدۇ لىكشىپ،
بارخانلارنىڭ كەينىدە توغراق.

كۈي تۆكىدۇ ئەجەب يېقىملىق،
ئوت - چۆپ بىلەن ئورالغان بۇلاق،
بار ئۇنىڭدا ئۆزگىچە مەنا
تۈيغۇ بېرەر كىشىگە قايناق.

قىزىلگۈلدەك...

كىرىۋاپسەن قەلب خانەمگە
دېرىزەمنى قويغاندا ئېچىپ.
مېنى مەستخۇش ئەيلىدىڭ جانان
قىزىلگۈلدەك خۇش پۇراق چېچىپ.

دېرىزەمنى تاقىدىم مەزمۇت
ئەمدى ئۇنى قويمايمەن ئېچىپ.
ئۆزلۈكسىزدىن چۈشتۈڭ قولۇمغا،
كېتەلمەيسەن ھەرگىزمۇ قېچىپ.

قاشتېشى

پارقىرايسەن كۆزنى چاقنىتىپ،
سۇ ئاستىدا تۇرساڭمۇ ھامان.
توسالمايدۇ نۇرىڭنى ئەسلا
كۆكنى قاپلاپ كەتسىمۇ تۇمان.

پاكلىق ساڭا ئەزەلدىن سىرداش
كېتەلمەيدۇ بىردەم يېنىڭدىن.

چىن سۆيگۈنىڭ ھۇرمىتى ئۈچۈن
ئورۇن ئالغان سۈزۈك تېنىڭدىن.
نېمە سىر بار
شەرەت قىلسام ئالىيىپ ماڭا
زەردە بىلەن كايىپ باقسەن.
نەشتەر ئۇرۇپ مىسكىن دىلىمغا
ھەرە بولۇپ راسا چاقسەن.
مېنى كۆرۈپ قالساڭ خىلۋەتتە
شاش بۇغدەك چۆچۈپ قاچىسەن.
نېمە سىر بار چۈشەنمىدىم ھېچ،
چىرايىڭنى قاچان ئاچىسەن؟

ئىلھامجان ئابلىز

ئۆتنە ئالەم

شۇم كېسەلنىڭ زەربىسى بىلەن
بىر تۇغقىنىڭ تاپقانتى قازا.
ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ يۈردۈك
بولۇۋاتسا ئۆيۈڭدە ھازا.

غەزەپلەندىم نەپرەتتە ساڭا
قاملاشمىدى ئۇ ئىشىڭ تازا.
ئۆتنە ئالەم بۇنى ئويلاپ قوي،
سەنمۇ بىر كۈن تاپىسەن قازا.

ھايات ۋە سۆيگۈ

ئاشۇ كەپە، يەنە شۇ بوۋاي

بالا-چېغىم،
يىراق سەھرادا
كۆرگەن ئىدىم تېمەن بىر بوۋاي.
شاھ ھۇزۇرى سۈرۈپ كەپىدە
قىسسە سۆزلەپ بەرگەن خۇش چىراي.

ئۇ ئىشلارنىڭ ئۆتكىنى نىكەم ...
بېرىپ قالدىم ياندۇرقى باھار.
شاخ - شۇمبىدىن پۈتكەن بۇ كەپە
بولۇپ كەپتۇ ئاڭا روزىغار.

تونۇش كەپە،
ئاچچىق يۆتىلىپ.
چىقىپ كەلدى بوۋاي يالاڭياق،
بىر قاراپلا تونۇدۇم لېكىن،
بوۋاي مېنى ئۇنتۇغان نەۋاق.

يۈگۈرۈپ بېرىپ قول بەردىم ئاڭا،
قاراپ قالدى بوۋاي سىنچىلاپ.
بەلكىم تۇتقۇن قىلدى سوئاللار،
كۆزلىرىمگە ياش كەلدى يامراپ...

سەھرادا سەھەر

كۈي تارىتار باغلاردا سۈبھى دەمدە تورغايلار،
كۈي پەيزىدىن مەست بولۇپ چولپان مۆكتى ئىھتىمال.
يېنىك - يېنىك تەۋرىنىپ ئىتىزلاردا مايسىلار،
ئۇپۇق تامان كۆز تىكىپ دولقۇنلىنار بىمالال.

تەبەسسۇمدا ئويغاندى كەك دالىلار كۆز ئىچىپ،
رەك بەرگەندە باغرىغا ھال رەك شولا يېيىلىپ.
تارىغاندا ئىپار ھىد قىزىلگۈلدىن ھەر تەرەپ،
يايراقتىكى شەبنەملەر پارلاپ كەتتى جىلمىيىپ.

Altun Oq

ساددا دىلنىڭ كۈيىدەك پىچىرلىشىپ زىلال سۇ
ئارمىنى بوپ دېھقاننىڭ ئېقىپ كىردى چۆنەككە.
نۇر تالاسى ئىچىدە غېرىچ ئۆسكەن مايسىلار
شادلاندۇردى دېھقاننى بوي سوزغاندەك پەلەككە.

بايا كۆزگەن ئۇ تېخى چۈشىدىلا مۇشۇنداق،
تۇرار ئەنە، ئالدىدا جىلۋىلىنىپ قۇت - ئامەت.
ئۈمىدلىنەر ھەر سەھەر دېھقان ئېتىز ئارىلاپ،
تىلەر ھەمدە تاڭلاردىن كۆڭلىدە كۆپ شاپائەت.

ئاھ... پەرىشتەم كۈزۈڭ پىنھان بىر كەڭلىك

شۇ سىرلىق ئورمانغا سىر تۆكسە چۈشۈم،
قەلبىمنى سېھىرلەر غايىپ بىر زىلتار.
ئىسمىنىڭ بارىنى بەر سەم تۈنلەرگە،
كۆزنەكتە تاڭ بولۇپ كۈلىسەن دىلدار.

ساددا بىر ئۈن بىلەن چاقىرسام ھەررەت،
كېتىسەن خىيالدەك ساداسىز يوقاپ.
قۇياشنىڭ چۈشىدەك پارلايسەن يەنە،
نۇرلارمۇ سىر بەرمەس ئىسىمىڭنى ئاتاپ،
ئېزىققان تۇيغۇدەك يېتىم بىر نىگاھ،
ئۇنتۇلغان چۈشلەرنى تۇرار ئەزۋەيلەپ.
ئەسەبىي ئۆكسۈشتىن كەلسەم ئېسىمگە،
بىر مىسكىن ئاھاڭدا ئۆتتۈڭ كۈي كۈيلەپ.

ئاق كۆڭۈل ئوۋچىدەك كۈتتۈم بىتاقەت،
سەن ئۆتەر يوللارغا چېچىپ مېھرىمنى،
ئاھ...ئىكەن كۆزلىرىڭ پىنھان بىر كەڭلىك،
يالمىدىڭ تالايلاپ يۈرەك سىرىمنى.

تۈمەن دولقۇنى

ئانا دەريا ئۇچۇپ كەلگىن سۈبھىدەك،
نۇرلىرىڭغا تىۋىندۇراي تۈنلەرنى...

1

خىيالىمغا گىرە سېلىپ ھەر قاچان،
چۈشۈمدىمۇ تىلەپ كەلدىڭ خەيرلىك.
ئانا دەريا مېھرىم سىڭگەن جانىجان،
دولقۇنلىرىڭ ئىقبالىمدەك جىلۋىلىك.

ئاقۇش تۇمان كۆتۈرۈلسە باغرىڭدىن،
ھېسلىرىمنى ھىدلاپ ئۆتەر ھەر سەھەر.
گىرۋىكىڭدە چاقماق چېقىپ ئىلھامىم.
دالىلارغا چاچقۇ بولۇپ تۆكۈلەر...

سېنىڭدە بار ئانا يۇرتقا تىۋىنىش،
دالىلارغا پاكلىق تىلەپ ئاقىسەن،
ھەر دولقۇنۇڭ يۇرتقا چىللاپ ئاسايىش،
كەڭلىكلەرگە يۈرىكىڭنى ياقىسەن.

دولقۇنۇڭدا بار قۇياشنىڭ جىلۋىسى،
شاۋقۇنلايسەن ئۇپۇق تامان نۇر پۈركۈپ.
يۈرىكىمدە تاڭ ئويغىتار ھەر تامچەڭ،
ئارمانلىرىم ئاقار ساڭا چۆمۈلۈپ.

2

بالا چېغىم ھەۋىسىمگە ئوت ياققان
دولقۇنىڭدىن بالقىپ شەپەق يالقۇنى،
شۇ يالقۇندىن كۆز گۆھىرىم نۇرلىنىپ،
ئاشىق بولغان ساڭا تۈمەن دولقۇنى،

دىلنى قاپلاپ كەتتى مانا باراقسان،
پاك سۆيگۈمدەك ئەقىدەڭنىڭ گۈللىرى،
دولقۇنلىرىڭ پەپىلىگەچ ھەر قاچان،
ئۈمىدلەندى مەنزىلىمنىڭ چۆللىرى...

3

سەن سۆيدۈرگەن تاتلىق چۈشتەك ھاياتىم،
بىر چاغلاردا گىرىمسەن بوپ مۇڭلاندى.
يۈكسەكلىككە يولىدىڭا بېتىنىم،
پەرۋازلاردىن ھايات يولۇم نۇرلاندى.

ئىشتىياقلار، يىراقلارغا باشلىسا،
ئاق يول تىلەپ كۈلۈپ قالدىڭ قىيالماي،
بىر ھەۋەستىن مىڭ مەرتىۋە يالتايدىم،
ئارمان بەرگەن دولقۇنىڭغا چىدالماي.

لېكىن ئانا مېھرىڭ تاشتى قايتىلاپ،
ھىكمەت ئارا شان قۇچۇشقا ئۇندىدىڭ.
«ئۆگەن ئوغلۇم سىرلار ئارا ئېچىپ يول
مۆجىزەكنى ئانا يەرگە سۇن...» دېدىڭ.

روھىڭ مەدەت بەردى بىلىم يۇرتىدا،
ئىدرىكىمنى ئۇرغۇتتۇڭ سەن ھەر ئەسنا.
پەرۋانەمەن ئىزگۇ ئارمان ئوتىدا،
ئەقىدەڭگە جاۋاب بەردىم مەن ئانا.

قۇياش بولدى ياشلىقىمنىڭ يالقۇنى،
ئانا دەريا دولقۇنىڭدىن نۇر ئېمىپ.

ئەركىن مۇھەممەت!

سەھەردىكى ناخشا

بوۋاقنىڭ كۈلكىسىدەك ئوماق سەھەر
تەبەسسۇم قۇچىقىدا ياتقان زېمىن.
كۆل سۈيى چايقىلىدۇ شۇنچە يېنىك،
دالىلار گوياكى بىر يېشىل ئېقىن.
تۇمانلار گويا سۈزۈك رەڭدار پەردە
سەھەرنىڭ ساباسىدا تىترەپ تۇرغان.
ئۇپۇقتەك كۆرىنەر ھەم كەڭ ۋادىلار،
قۇمۇشلار شاماللارغا دولقۇن ئۇرغان.
قىياقلار تاتلىق - تاتلىق شىۋىرلايدۇ
يول بېرەر قەدەملەرگە چاقچاقلىشىپ،
كۆل بويى شۇ قۇمۇشلۇق بىر جۈپ ناخشا،
سەھەردەك كۈي چايقىدى باغاشلىشىپ.

گىرە سالغاچ بوينۇمغا قۇت يۇلتۇزى،
كۈي كۈيلەيمەن دولقۇنىڭغا تېۋىنىپ...

4

تۇمەن سېنى ناخشام بىلەن ياد ئەتسەم،
ھەر دولقۇنىڭ بىر ھېكمەت بوپ تۇيۇلار.
ياقا يۇرتتا سېغىنچىمغا بوپ ھەمدەم
شاۋقۇنلىرىڭ دىلغا كۈي بوپ قۇيۇلار.

قارىچۇقىمغا مۆكتى تالاي قىسمەتلەر،
ياشاپ كەلدىم دولقۇنىڭدىن سىر ئىزدەپ،
دولقۇنلىرىڭ بەرسە ئىزگۇ تىلەكلەر،
ئۇپقۇنلىرىڭ بېشىم سىيلار قۇت تىلەپ.

ئانامغىمۇ تەڭ قىلمايمەن مەن سېنى،
چۈنكى ئانام دولقۇنىڭدىن نۇرلانغان.
كەل سۆيۈپ قوي پېشانەمگە سەن مېنى،
ئانا مېھرى بالا ئۈچۈن پاسىبان!

لىرىكىلار

بىر ئەزىم كۈي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ

بىر ئەزىم كۈي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ
كۈي چايقاپ ياتقان جىرا، جىلغىلاردىن.
باش قويار ئۇپۇقلارغا دىل سەيلىسى
قېلىشماس ھېسلار توسۇن يىلقىلاردىن.
كۆز ئاچار ئاستا - ئاستا گۇگۇم قىزى،
ھېلىھىلە تۇمانلىرى شۇنچە سۈزۈك.
بۇ دەم دىل خالى غەيرى گۇمانلاردىن،
ناخشىلار بۇغنۇقمايدۇ، ئۈزۈك - ئۈزۈك.
سابالار شۇنچە ئەركە، يەڭگىل نەپەس
دىماغلار كۈي تۆكەر خۇش پۇراقلاردىن،
ياپراقلار شىۋىرلايدۇ ئەجەب سىرلىق

تەبەسسۇم ئۆكسۈمەيدۇ زىناقلاردىن.
ئاھ، دەريا ساھىللىرى ئەجەب جۇشقۇن
ئەۋرىشىم قەدەملەردە ئەزىم تۈيغۇ،
بىر ئىزگۈ مۇڭ تەۋرىتىپ خىياللاردىن،
پەر قېقىپ ئۆتەر گويا جۇپ - جۇپ ئاق قۇ.
ئاھ، دەريا شاۋقۇنلىرى كۈي مەۋسۈمى
كۈمۈش تار لەۋلىرىگە كەتكەن سىڭىپ.
قىيالار كۈچ بېرىدۇ ئىلاھلاردەك،
ھەر سادا مۇڭلىرىغا باغرىن يېقىپ.
ئاي لەيلەپ چىقار گويا رەڭدار ئۈپۈق
ئەتلەستەك تۈس تاشلايدۇ جىيەكلىرى.
يۇلتۇزلار شوخ بوۋاقنىڭ كۆزلىرىدەك
تارسىمان تىترەپ تۇرار كىرپىكلىرى.
كۈي بىلەن تۇتاشقاندەك كۆك ۋە زېمىن،
تەبەسسۇم يايغان جانلار شۇنچە لەزىز،
باش قويار دالىلارغا دىل سەيلىسى
مۇھەببەت كۈي تۆكىدۇ جاندىن ئەزىز.
بىر ئەزىم كۈي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ -
كۈي چايقاپ ياتقان جىرا، جىلغىلاردىن.
ئەۋرىشىم قەدەملەردە ئەزىم تۈيغۇ،
قېلىشماس ھېسلار توسۇن يىلقىلاردىن.

شۇنچە ئېغىر تەۋرىنىدۇ ياپراقلار

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئەقىدەمگە يىغلايمەن

ئۆمەر قادىر

(خەلق قوشىقى)

شۇنچە ئېغىر تەۋرىنىدۇ ياپراقلار
قۇيغانىمكىن شوخلۇقىنى يۇتتۇرۇپ.
قاراقچىنىڭ كۆزلىرىدەك سوغ شامال،
دالا كېزەر يېشىللىقنى سۈپۈرۈپ.

جىرالارنىڭ ئۈزۈك - ئۈزۈك ساداسى
ئاڭلىنىدۇ شۇنچە كۈچسىز تىنىقتەك،
ئاھ، ئاق قۇلار سەپەر قىلدى قاياققا،
تەۋرەر قەلبىم گويا تەنھا قېيىقتەك.

تەۋرەر قەلبىم گويا تەنھا قېيىقتەك
ئۆتكەن كەچمىش بەرگىلىرى ئاچچىق ياش.
كۈز مەۋسۈمى مۇڭلىنىپتۇ ئەجەبا،
بىزنى تۇنجى كۈتۈۋالغان قىيا تاش.

يۇلتۇز سۈيگەن كۆك يۈزىدەك خىياللار
ئۇششۇك سوققان بەرگىلەردەك مۇكچەيگەن،
سېرىق ياپراق لەۋلىرى بىر مەيۋس دىل،
چۈشكۈنلۈكنىڭ پىغانلىرى ئۆمچەيتكەن.

قاراقچىنىڭ كۆزلىرىدەك سوغ شامال،
دالا كىزەر يېشىللىقنى سۈپۈرۈپ.
مۇڭ تۆكىدۇ خىياللىرىم ئازابلىق،
سېنىڭ سىرلىق كۆزلىرىگە يۈلۈنۈپ.

سۈيگۈ ساھىلىدىكى سىرلار

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي

ئاق تۇرنىدەك كەلگەنتىڭ ئۇچۇپ،
سەن يىراقتىن يېنىمغا جانان.
ئاق تۇرنىدەك كەتتىڭ ھەم ئۇچۇپ،
قايسى قىسمەت بىزنى ئايرىغان.

ئاق تۇرنىدەك كەتتىڭ سەن ئۇچۇپ،
يەنە قالدىم يولۇپ پەرىشان.

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
تەكرارلىنار ھۇجرامدا شۇئان.

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
كۆزلىرىمنى ياشلايدۇ ھامان،
بىر قولۇمدا سۈيگۈ خەتلىرىڭ،
بىر قولۇمدا سۈرىتىڭ شۇئان.

ھەممە خۇشال، پەقەت ئىككىمىز
ئىككى ياقتا تۇرىمىز جانان.

مۇڭلۇق خىيال، شىرىن چۈشلەرگە
قانداق كۆنسۇن يۈرەكلەر ھامان.

جىمجىتلىققا تولماقتا ئەتراپ،
تۆكۈلمەكتە خازانلار ھەر يان.
بىزنىڭ تاتلىق ۋەدىلىرىمىزنى
ئالدىماقتا رەھىمسىز ھىجران.

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
تەكرارلىنار ھۇجرامدا شۇ ئان.
ھەممە خۇشال، پەقەت ئىككىمىز
ئىككى ياقتا تۇرىمىز جانان.

سېغىنىشتا تارقىلار بىر كۈي

كەچكى شەپەق تال - تال نۇر تۆكۈپ،
يېيىلماقتا دەرياغا تۇتاش.
قىزغۇچ رەڭدە تاۋلانغان ساھىل،
دولقۇنلارنى ئېتىدۇ باغاش.
توقايلىققا سىلجىيدۇ ئاستا
بىر جۈپ گەۋدە بولۇپ زەر قۇياش.
سېغىنىشتا تارقىلار بىر كۈي
يەنە قوزغاپ ساددا ئېچىرقاش.

يۈرىكى مۇجۇلغان گۈزەل بىر چوكان

تۇن كېچە
ھۇجرىدا تولغىنار ئاستا
يۈرىكى مۇجۇلغان گۈزەل بىر چوكان.

ياستۇققا سىرغىيدۇ ئىسسىق كۆز يىشى،
خىيالى ئۆتمۈشنى ھۇۋلايدۇ شۇئان.
ئۇ ئەسلەر ئايدىڭنى، يالغان ۋەدىنى،
قانسىز سوغ لېۋىنى يىمىرىپ ئاران،
بىر چاغلار ئېرىشكەن تاتلىق سۆيگۈلەر
دەشنام ۋە خورلۇقتا يوقالغان تامام.

قىيالماي يولۇمغا ماڭىمەن ئاران

گۈزىلىم، بولدى قوي تۆكمە يېشىڭنى،
بۇ ھىجران تەمتىرەپ يوقىلار ھامان.
بەر چىداش ئازابقا، ئەگمە يېشىڭنى،
قەلبىڭنى ئەزسىمۇ سۆيگۈ ۋە پىغان.

بىز تەكرار ئايرىلدۇق، ئېلى دەرياسى
ئىشىكىڭ ئالدىدا ئاقماقتا راۋان.
شەپەقتە چايقالغان قىزغۇچ دولقۇنلار
يالقۇنلۇق ئىشقىڭنى قىلىدۇ ئايان.

ئۇزىتىپ قالىسەن ساھىلدا غەمكىن،
قىيالماي يولۇمغا ماڭىمەن ئاران.
ئۆتىدۇ ئاي، كۈنلەر پەرىشان لېكىن،
بىر خىيال ئارىلىقتا يۈگۈرەيدۇ پىنھان.

ئېڭىمدا لەيلەيدۇ جىمجىت مەھەللەڭ،
ۋە بىزلەر ئەسەبىي سۆيۈشكەن جاڭگال.
مەن تۇرغان شۇ ئۆيۈڭ بولۇپ يېشىل رەڭ
گۈزەل بىر دۇنيانى ئەسلىتەر دەرھال.

مۇختار سوپى

گۈگۈم تەبەسسۇمى

تۈگمەن

ئولتۇرىمەن مۇكچىيىپ ئۇندا
غوڭۇلدايدۇ تاشنىڭ ئاۋازى.
ئاپئاق تام
ئاپئاق تورۇس

باش ئۈستۈمدە ساڭگىلاپ تۇرار
ئۆمۈچۈكنىڭ تورلىرى لەپ - لەپ...
خىيالىمدا يىراق بىر ماكان...
قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ ھەر دەم
تۈگمەننىڭ

ئېزىلەڭگۈ، مۇڭلۇق ساداسى.
قەدىمىي توپا ھىدى
ئۇرۇلىدۇ دىماغلىرىمغا،
جەسەتلەرنىڭ پۇراقلىرىدەك
ياغاچ نوۋىدىن شاقىرىغان سۇ
بۇ كېچىنى ئالغان ئىگىلەپ
غالىب قوشۇن سادالىرىدەك.
خىيالىمدا بىر سەبىي بالا
ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ ئۇ چاغ
ئۇخلاپ قالغان تۇغمەن ئىچىدە.
تاڭغا يېقىن چىللىغان خوراز
خوراز ئەمەس شەيتان ئىكەن - دە،
كىرىپ قاپتۇ چۈشىگە ياق، ياق...
ئاپئاق تام، ئاپئاق تورۇس
پەرىشتىنىڭ ساقلىدەك ئاق!

خىيال ئەمەس
رېئاللىقنىڭ ئاخىرقى كۆيى
كەپتۇ كۆكتىن ئەلچى بۇ يەرگە.
خۇدا ئەمەس،
خۇدادىن بۇرۇن
مەن بۇ يەرگە بولغان تەۋەللۇت!
سورا،
كىملەر كەلگەن بۇيەرگە
جاۋاب بەرمەي، قالامدۇ تۇغمەن؟
قەھرىتان قىش،
مۇزلىغان دەريا،
غوكۇلدايدۇ تۇغمەننىڭ تېشى.
سۇكەن ئىچىدە
ئىگىننى تاشلىغان بوۋاق
ئاپئاق جاھان، ئاپئاق ئۆي ئىچى.

كەتمەننىگە قويۇپ قوناقنى
ئوتقا قاقلاپ يەيدۇ پوستەكچى.
يوللاردىكى ئەسكى ئۆتەكلەر
پەرىشتىگە بولمىغان ماكان
تۇكسىز ئىتنىڭ قاۋاشلىرىدا
مەڭدەپ قالغان يولۇچى قاچان؟
خىيالىمدا ئاپئاق تام، تورۇس
خىيالىمدا ئاپئاق بىر جاھان...

چۈشەكەيدۇ قۇشقاچ ئۇۋىدا...

چۈشەكەيدۇ قۇشقاچ ئۇۋىدا
زەر پاخالغا تۇگۇلگەن پېتى.
ئىسسىق تارار ئەتراپقا تىمتاس
جىلۋە قىلار قۇشنىڭ سۈلكىتى.

ۋىچىرلايدۇ گاھى - گاھىدا
قۇش بالىسى، قىپقىزىل ئېتى.
ناتونۇشتۇر ئۇلارغا پەقەت
دۇنياىدىكى ئۇلۇمنىڭ خېتى.

خىيال

يېڭى دۇنيا بىلمەيسەن ئۇنى
سەندىن غالىب، سەندىن بىنەزەر.
ئۇندا مەۋج ئۇرار بۇلاقلار
ھىلال ئاينىڭ شولىسى چۈشەر.
بېغىشلىساڭ بولمايسەن خاراب
سەن ئۆزۈڭنى ئاڭا بىر ئۆمۈر.
نۇر ئىچىدە چاقنايدۇ نۇرلار
سەن بىر ئاخشام ئۇنى ئويلاپ كۆر.

ئەنۋەر داۋۇت

ئۇيغۇر يىگىتى

1

بېشىدا ئاق دوپپا،
چۆرىسىگە
يۇلتۇزلار گۈل بوپ چېكىلگەن
كۆك ئاسماننى كىيىۋالغان ئۇ،
ساما سېلىپ

Altun Oq

زوقى بىلەن
يۇقىرىغا ئۆرلەپ سەكرەپ
گويا ئاسماننى ئۈزۈۋالغان ئۇ.

2

ئۇچى ئاسمانغا قارىغان—
ئايىغى ئۇنىڭ
ئۇپۇققا قاراپ،
ئىز سالغان ئەسىرلەپ.
چېچى ئاقارغان،
بېلى پۈكۈلگەن
ئاتا، ئانىسى ئۇنى كۈتكەن
ئاسمانغا قاراپ،
ئاق يوللار تىلەپ.

3

ئۇ—
ئاي قۇببىلىك مەسچىتتىن چىقىپ،
ئۆلگەن ئاتىسى، ئانىسى ئۈچۈن
سامان يولىنى ئاق بەلباغ قىلىپ،
تاۋۇت ئالدىدا يىغلاپ
هازىلار ئاچقان.
ئۆزىنىمۇ چىللاپ ئەجەل
ئاي يۈزىنى چاڭلار باسقاندا،
گۆرىدە يەنە
ئەجدادى ئوخشاش
ئەسمانغا قاراپ قانماي ياتقان.

4

دېمەك،
ئۇنىڭ قەلبىدە ئاسمان،
ئۇنىڭ جىسمىدا ئاسمان.
بىلگىن جاهان:
ئۇ — ئۇيغۇر يىگىتى!
كۆڭلى گويا
ئۆزى سۆيگەن
كۆك ئاسماندەك كەڭ ئىنسان!

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

هەر مۇقامدا ئېيتقان ناخشىلار

قار پەيزىنى سۈرمەكتە دالا

تۆكۈلمەكتە كۆكتىن كۈمۈش قار.
قېقىلغاندەك ئۈرۈك چېچىكى.
چاڭقاپ كەتكەن قۇمساز تۇپراقنىڭ
ئاق ئەتىرگە تولدى ئېتىكى.

ئۈششۈك تەگكەن دەرەخ شاخلىرى
تاقىۋالدى قاردىن ئاق مارجان.
ئاپئاق پوسما كىيدى بېشىغا
شەهلا كۆزلۈك نازىنىن جانان.

قارغا تەشنا ئاشىق قىز - يىگىت
قارلىق تاشلاپ يۈرەر قوغلىشىپ.
پاخپاق سۆگەت تۈۋىدە خۇش خۇي
بىر توپ بالا كۈلەر ئوينىشىپ.

كىرپىكلەرگە ئىلىنگەن قارلار
تۇرار رەت - رەت جىلۋىلىك پارلاپ.
قارنىڭ ئۇششاق توزۇندىلىرى
گۈل لەۋلەرگە سۆيەر يېنىشلاپ.

كۆرۈنىدۇ ئاق چېدىر ئوخشاش،
خىلۋەتتىكى قېرى ئاق جىگدە.
سۇسىز ياتقان ئېگىز - پەس دەريا
يېپىلغاندەك تۇرار ئاق پەردە.

قار ياغماقتا ئاستا لەپىلدەپ،
ئاق قۇ قانات قاققاندەك گويا.
دىلدا شادلىق قاينايدۇ شۇ تاپ
قار پەيزىنى سۈرمەكتە دالا.

تۇتقىن ئەلگە ناخشاڭدىن شەربەت

(ياش ناخشىچى ئىززەت ئىلياسقا بېغىشلايمەن)

كەيىپ بولار كۆڭۈل شادلىقتا،
كۆيلىرىڭنى تىڭشىسا كىشى.

ئويغىتار ساپ سۆيگۈ ياشلىقتا
كۆزلىرىڭنىڭ ئوتلۇق بېقىشى.

گۈل لېۋىڭدىن ناخشا تۆكۈلسە،
چۈشەر لەرزان ئۇسسۇلغا رەققاس.
كۆكتە چولپان تاڭ قېلىپ كۈلسە،
شائىر سېنى كۈيلەشتىن ھارماس.

سېھىرلىنەر بۈلبۈلنىڭ تىلى
شاد ناخشاڭنى قالسا گەر ئاڭلاپ،
قۇلاق سالار يورۇققاش، ئىلى،
شاۋقۇن سېلىپ ئېقىشتىن توختاپ.

ئەللىيىدە ناخشاڭنىڭ جانان،
ۋىلىق - ۋىلىق كۈلدۈ بوۋاق.
تىمتاسلىقتا تاڭ قالار ئورمان،
ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلماستىن ياڭراق.

بوشىنار دىل ئازاب - ھىجراندىن،
ناخشاڭ بىلەن چۆمۈپ راھەتكە.
ھايات قۇچار بىخلار يېڭىدىن،
تولۇپ ئاجىز تېنى قۇۋۋەتكە.

خۇش ناۋالىق ئەي گۈزەل رەنا،
ياڭرات جۇشقۇن ناخشاڭنى ئەبەت.
تەشنالىقتا قالمايلى يەنە،
تۇتقىن ئەلگە ناخشىدىن شەربەت.

تۇرسۇنجان ھاشىمى

شېئىرلار

چېچىلغان يول

بۇ دۇنياغا كەلدىم نەچچە رەت
نەچچە ئۆلۈپ نەچچە تىرىلىپ.
ئېرىشكىنىم كۆلەڭگەم پەقەت
يۇلتۇزلارغا كۈرمىك چىرمىلىپ.

مەنزىللەرگە قىلدىم كۆپ سەپەر
يوللىرىمنى تاشلاپ ئۇپۇققا،
ئادرىسىمنى قالدۇردۇم يېزىپ
ئىزلىرىمنى كۆمگەن يوپۇققا،

ھالسىرىدىم ئۆتەڭلىرىدە
ئەگرى - بۈگرى خارابىلارنىڭ.
قەتىرىلىرىم قالدى چېچىلىپ،
ئورىدىسىغا باھادىرلارنىڭ.

ئىشىكىگە قايسى مەۋجۇدنىڭ
كەلگىنىمدە ئاچچىق يۇتۇلۇپ؛
تەقدىم قىلىش ئۈچۈن ئۇ ماڭا
قۇم چۆللەرنى چىقتى كۆتۈرۈپ.

رەتلەپ چىقتىم سەھەرلىرىمنى،
سوئاللارغا كۆمۈلدى ھەۋەس.

تاللىغىنىم مەۋجۇتلۇقۇمدىن
روھىم سىڭگەن ئەڭ قاتتىق نەپەس.

ئۆچۈپ يۇرەر ئۇندەش، پەشلىرىم
نۇر يولىدا ئەپسانە سۆزلەپ.
مەن بارىمەن دەرۋىش تۇسىدە
ئادەملەرنىڭ روھىنى تۇزلەپ.

شۇنداق ناخشا بۇ...

ھەر كۈن ئاخشىمى ناخشا ئېيتىمەن،
ئاشۇ كوچاڭدىن ئەگىپ كېتەلمەي...
(ت. ئېلىيوۋ)

شۇنداق ناخشا بۇ...
ھەر ئاخشىمى
ھەر بىر ئىشىككە
ئۆتۈپ كېتەر ئاستا گۈل سۈنۈپ،

شۇنداق ناخشا بۇ...سۈبھى
بۈلبۈل كۈيى تىرىلگەن دەقىق
گۈل تۈۋىدە
قالىدۇ قونۇپ.

ئاق ۆه يېشىل

سوغۇق دەريا كېلەر يىراقتىن
ناخشىسىنى توۋلاپ ئايازنىڭ.
بىر قىز يۇرەر ئىشقى پىراقتىن
گۈللىرىنى پۇراپ باھارنىڭ.

سەلكىن شامال سۈرگەن شۇ كېچە
ھىدى كەلدى پەسلى باھارنىڭ.
ئاق چېچەكلىك چاغلاردا يىگىت
پەيزىسىنى سۈردى ئاق قارنىڭ.

نۇرگۈل يۇنۇس

ئۇمىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ

باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە

باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە
ئايدىڭ كېچە، ئاپئاق بۇ كېچە،
ئايدىن ئۆزۈم ئايرىلالمايمەن
سىرىدىشىپمۇ تاكى تاڭغىچە.

ئاق نۇر بىلەن يىراققا كەتسە
يۇلتۇز ئارا مېنى يېتىلەپ.
يۇرىكىمۇ تاپسا شىپالىق،
بەرسەم ئىكەن دەردىمنى سۆزلەپ.

بىراق تاڭمۇ يېتىپ كېلىدۇ،
ئايرىلىمىز ئاي بىلەن شۇئان.
ھېسلىرىمىز بىللە كېتىدۇ
ئاي مۆككەن شۇ تاغ كەينى تامان.

ئۇنتۇلغاندەك شادلىقىم گويا،
كەتكۈم كېلۈر يىراق يەرلەرگە.
چۆللۈكلەرگە سېلىپ مەن كەپە،
باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە.

مەن قۇش بولسام ئىكەن ئەسلىدە

ھېچكىم بارماس بىر قىيا قاپتال،
مۇڭغا چۆككەن جىرا ۋە بۇلاق.
باشلاپ باراي سېنىمۇ شۇتاپ،
بىر قۇش سايرار ئاڭا سال قۇلاق.

تەبىئەتنىڭ ئىزگۈ كۈيىگە،
سىڭىپ بارار مۇڭلۇق ئاۋازى.
سىرغىپ ئاققان جىرا سۈيىگە،
كۈيلىرىنى ئاتىغان ئەسلى.

شۇ كېچىك جان بەلكىم ئايرىلىپ،
ئانىسىدىن قالغاندۇ يېتىم.

تەبىئەتكە دەردىنى تۆكۈپ،
ئاندىن كۆڭلى تاپىدۇ تىنىم.

تۆكۈپ شۇنداق دەردلىرىنى قۇش،
پەرۋاز قىلار ئاسمان قەرىدە.
ماڭا نىسىپ بولماپتۇ ئۇچۇش،
مەن قۇش بولسام ئىكەن ئەسلىدە.

ئۇمىد

ھېسلىرىمنى گۈگۈم قۇچاقلاپ
ئېلىپ قاچار يىراق ئۇپۇققا.
مەن ئاۋارە روھىمنى قوغلاپ،
ئۇمۇ ئىكەن ئەسلى ئۇپۇققا.

يۇگۈرەيدىكەن گۈگۈم بىلەن تەڭ،
شۇڭا دائىم خىيالىم قېچىپ.
نەچچە ۋاقتىن قويماپتىمەن زەڭ،
ساددا جامدىن شارابلار ئىچىپ.

تۇتەكلەرگە مىنگىشىپ شۇئان
بارغۇم كەلدى روھىم يېنىغا.
توسۇۋالدى يولۇمنى بۇلۇت.
تەنلىرىمگە ئولاشتى يىغا.

روھىم بىلەن كۆرۈشەي تېزرەك،
چىدالمىدىم ئېغىر ئازابقا.
ھېسلىرىمنى ئەپ كەتمە گۈگۈم،
ئۆزى كەلسۇن روھىم بۇياققا.

يەكىتىڭلار روھىم يېنىغا
ئەي ھېسلىرىم مېنى يېتەكلەپ.
ئىككى سىرداش كۆرۈشكەن چاغدا،
ئۇمىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ.

مەھەممەت لېتىپ

كوتۈلمىگەن پاجىئە

(ھېكايە)

مۇنەۋۋەر، ماھىرە ۋە ھۆرىگۈللەر بىر كوچىدا ئولتۇرىدىغان ياش قۇرامى پەرقلەنمەيدىغان، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى بىرلىكتە تۈگەتكەن قىزلار ئىدى. ئۇلارنىڭ تەققى - تۇرقى، چىراي - شەكلى ھەتتا مىجەز - خۇلقى ئۆزگىچە بولسىمۇ، ئۇلار ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدە تولىمۇ ئىناق ئۆتكەن قەدىناس دوستلاردىن ئىدى. ئۇلار زاماننىڭ تەلىپى، ۋەتەننىڭ ئېھتىياجىغا لايىق قانات قېقىپ، يۇقىرى بىلىم ئالىمىگە پەرۋاز قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئەپسۇس، ئۇلارغا قىسمەت تەتۇرلۈك قىلدى.

مۇنەۋۋەر كۈندۈزنى كېچىگە ئۇلاپ، ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىغا تەييارلىق قىلغانىدى، ئۇ، ئىمتىھان ھارپىسىدا قاتتىق يىقىلىپ چۈشۈپ، دوختۇرخانىدا يېتىشقا مەجبۇر بولدى. ماھىرە ئەزەلدىن ئىمتىھاندىن قورقاتتى. ئۇنىڭ ئادەتتىكى دەرس ئۆزلەشتۈرۈش نەتىجىسى ياخشى بولغىنى بىلەن ئىمتىھان نومۇرى تۆۋەن بولۇپ قالاتتى. شۇڭا دۆلەتلىك ئىمتىھاندىمۇ نەتىجىسى تۆۋەن بولۇپ قېلىپ ئالىي مەكتەپكە كىرەلمىدى.

ھۆرىگۈلنى بولسا ئاتا - ئانىسى ئىمتىھانىغا قاتنىشىشقىمۇ يول قويمىدى.

ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ، دېگەندەك مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشى ئوڭغا تارتىپ قالدى. ئۇ ئۇزۇنغا قالمايلا ئاتا - ئانىسىنىڭ ياردىمىدە ئىشقا ئورۇنلىشىپ، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى گۆش ماگىزىنىدا بوغالتىر بولۇۋالدى. تەمىنلەش كىشىلەرنىڭ كۈندىن كۈنگە ئىشۋاتقان ئېھتىياجىنى قامدىيالمايۋاتقان ۋە تاۋار ئىگىلىكى گۈللىنىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە مۇنەۋۋەرنى كۆڭۈلدىكىدەك ئىش ئورنىغا ئىگە بولۇۋالدى دېيىشكە بولاتتى. دېمىسىمۇ ئۇ خېلى ھالى بار يىگىتلەرنىمۇ ئۆزىگە جەلپ قىلىشقا باشلىدى، بەزىلەر مۇنەۋۋەرگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ خەتمۇ يازدى. مۇنەۋۋەر ئۆزىنى بىلەتتى. ئۇ چىرايلىقمۇ ئەمەس، ئانچە سەتمۇ ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىخانلىرى كېلىشكەن، ساغلام بەدەن بولسىمۇ، ئۆلۈك كۆز، سۆرۈن چىراي، مىجەزى يەڭگىل ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنى بىلىپ، جورا تاللاشتا ئۆزىگە لايىق تەلەپ قوياتتى. ئاخىرى ئۇ ھاپىز ئىسىملىك خەلق ساقچىسىغا كۆڭلىنى

توختاتتى ۋە ئۇنى يارىتىپ قالدى.

هاپىز يىگىرمە تۆت ياشلاردا بولۇپ، قامەتلىك، چەبدەست، قاپقارا چاچلىرى ئاۋ دەتتىن تاشقىرى قويۇق يىگىت بولۇپ، باداماقاپاق قارا كۆزلىرى سەل چوقۇر. چىرايىغا بىر خىل سىن كىرگۈزۈپ تۇراتتى. مۇنەۋۋەر دەسلەپتە هاپىزنىڭ ساقچىلىق سۈرىدىن قورۇنۇپ يۈردى. كېيىن كۆپ قېتىم ئۇچرىشىپ، مۇڭدىشىپ، ئۇنىڭ ئاجايىپ سىلىق مۇئامىلىسى، مۇلايىم، دىلكەشلىكىنى كۆرۈپ كۆڭلى سۈيۈندى. كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ ئىچەر دېگەندەك هاپىزمۇ هەر كۈنى ئۇنى ئىزدەپ كېلەتتى. ئىككىلىسى ئىشتىن چۈشۈپ، بىللە كەچلىك سەيلىگە چىقاتتى، كىنو - تىياتىر كۆرەتتى، مۇڭدىشاتتى. مۇڭداشقانسېرى ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىر - بىرىگە شېرىن تۇيۇلاتتى. ئۇلار كەلگۈسى تۇرمۇشنىڭ پىلانلىرىنى تۈزۈشەتتى. شۇ تاپتا ئۇلار تۈزۈككىنە بىر ئۆي تېپىلىپلا تۇي قىلىۋالسا بولاتتى.

خېرىدارلىق بولمىسا، زىبالىقلىق نەكىرەك دېگەندەك ماهىرە بىلەن هۇرىگۈل تېخى مۇھەببەت بوسۇغىسىنى ئاتلاپ كىرىشكىمۇ ئۇلگۈرمىدى. ماهىرەنىڭ ئائىلىسىدە جان سانى كۆپرەك ئىدى. يەقەت داۋىسلا ئىشلەيدىغان بولغاچقا، تۇرمۇشى سېرىقتال ئۆتەتتى. ئۇ ئاھالىلار كومىتېتى ئۈيۈشتۈرغان قۇرۇلۇش ئەترىتىدە ئىشلەپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. قۇرۇلۇش ئىشچىلىرىنىڭ ئامىتى كېلىپ، بىرەر قۇرۇلۇشنى كۆتۈرە ئېلىۋالسا، بىر نەچچە ئاي قاتتىق ئىشلىۋالاتتى، ئىش بولمىسا ئۆيىدە ئولتۇرۇپ قالاتتى. مانا هازىر ماهىرە ئۆيىدە بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ كۈن ئۆتكۈزمەكتە ئىدى. هۇرىگۈلنىڭ دادىسى پار قازان ئىشچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئىدارىسىدىن قىزىغا تازىلىق ئىشچىلىقى چىقىپ قالدى. بۇ ئىشمۇ ئۇنىڭغا ۋاقىتلىق ئىدى. ئۇ ئىشخانا بىناسىنىڭ هاجەتخانىسىنى تازىلايتتى، ئىدارە باشلىقلىرىنىڭ ئىشخانىلىرىنى سۈپۈرۈپ، ئۈستەل، ئورۇندۇق، ساپالىرىنى سۈرتەتتى. قايناقسۈيىنى ئەكىرىپ بېرەتتى. بۇ ئىشلار قولى ئەپچىل، ئايىغى يەڭگىل هۇرىگۈل ئۈچۈن هېچبىر ئېغىر كەلمىسىمۇ، مەكتەپتە ئەلا ئوقۇپ، ئاخىرى «تازىلىق» ئىشچىسى بولۇپ قالغانلىقىغا ئېچىناتتى ۋە بۇنىڭدىن خىجىل بولاتتى.

تۇرمۇش قەدىمىنى جاپالىق، پاسكىنا، كۆڭۈلسىز ئىشلارنى قىلىش بىلەن باشلىغانلىقتىن، ماهىرە بىلەن هۇرىگۈلنىڭ كۆڭۈللىرى سۈنۈق، روهى چۈشكۈن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرىدىن ئاغرىنغۇسى كېلەتتى. ئاتا - ئانىلارنىڭ هازىرقىسى، بىرىدىن بىر غېمى بالاغەتكە يەتكەن ئوماق، چىرايلىق قىزلىرىنى پېشانىسىگە پۈتۈلگەن كۈيىمۇغۇلغا تېزرەك تۇتقۇزۇش ئىدى. كۈن ئايلار ئۆتىمەكتە، كۈتە - كۈتە ئىكىكى يىل بولاتتى. هېچكىم بۇ قىزلارنى ئوغلىغا لايىق كۆرۈپ، ئۇلارغا ئېغىز ئاچمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاتا - ئانىلار غەم - غۇسسىگە چۈشۈپ بىئارام بولۇشسا، قىزلار ئوقۇشنىمۇ داۋاملاشتۇرالمىغانلىقى، ئەمدى كېلىپ يىگىتلەرنىمۇ ئۆزلىرىگەچەلىپقىلالمىغانلىقىدىن هەسرەتلىنەتتى، قايغۇراتتى. ئۇلارنىڭ مۇنەۋۋەرگە مەسلىكى كېلەتتى. ئۇ تۇرمۇش يولىدا كۆڭۈلدىكىدەك، كىشىنى زوقلاندۇرغۇدەك قەدەم باسقانىدى. ماهىرە بىلەن هۇرىگۈل هەر كۈنى كەچتە هاپىزنىڭ ئۈنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى، كەچلىك سەيلىگە، كىنو - تىياتىرلارغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى

تى. ئۇلار ئۆز دوستىغا ئاق يول ۋە بەخت تىلەيتتى. ماھىرە بىلەن ھۆرىگۈل دوستىنىڭ بەختى ئىچىلغانلىقىدىن تولىمۇ خۇش ئىدى. مۇنەۋۋەرگە ھەسەت قىلمايتتى. لېكىن ئۇلار مۇنەۋۋەرنىڭ بارا - بارا ئۆزلىرىدىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن مەيۇسلىنەتتى. ئۇنىڭدىن ئاغرىنغۇسى كېلەتتى. بىر شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىككى دوست يەنە ھۆرىگۈلنىڭ ئۆيىگە جەم بولۇپ قالدى، ئۇلارنىڭ كەيپىياتى سولغۇن ئىدى. ئۇلار دەستىلەپتە ئۆز سەرگۈزەشتىلىرى ھەققىدە مۇڭدىشىپ، بەزىدە مۇڭلىنىپ يىغلىشىپ كېتەتتى، بەزىدە شوخلۇقى تۇتۇپ، چاقچاقلىشىپ كېتەتتى. لېكىن بۇمۇ ئۇلارنىڭ كۆڭۈل يېرىملىقىنى تولدۇرالمىغاچقا، مۇڭدىشىلىرىمۇ ئۇزاققا بارمايتتى. مۇنداق ۋاقىتلاردا مەكتەپتىكى كۆڭۈللۈك ھاياتنى، نەۋقىران ياشلىقنى ئەسكە ئېلىشاتتى. شۇ تاپتا ماھىرە بىلەن ھۆرىگۈلنىڭ مۇڭلۇق كۆزلىرىدە ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىنى ئەسلەش ۋە سېغىنىش ئوتلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇلار شوخلىنىپ، مەكتەپتىكى ھاياتى، كۈلكىلىك قىلىقلىرى ئۈستىدە گەپ باشلىدى. ئۇلار ھەربىر ئېغىز سۆزىدە مۇنەۋۋەرنى تىلغا ئېلىشاتتى، ئۇنىڭ ئىسمى چىقىش بىلەن ئىككىسى خۇددى مۇنەۋۋەر ئىشىكتىن كىرىپ قالىدىغاندەك دېرىزىدىن سىرتقا قارىشاتتى. ماھىرە كەم سۆز ئەمما تىلى ئۆتكۈر، مەنمەنچى بولسا، ھۆرىگۈل ۋىتۋىلداقتەك سۆزلەپ تۇراتتى، ئاسانلا باشقىلارنى سۆزىگە ئىشەندۈرۋالاتتى، شۇڭا ھەسسىياتچان، ياۋاش مۇنەۋۋەر ھۆرگۈلنى ماھىرەدىنمۇ ياخشى كۆرەتتى، بەزىدە ماھىرە ئۆتكۈر تىلى بىلەن ھۆرىگۈلگە تەگسە، ھۆرىگۈلمۇ تەن بەرمەي قىزىرىپ - تاتىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشاتتى، ئاخىرى چاچىلىشىپ دەرىجىسىگە باراتتى. مۇنداق ۋاقىتلاردا يۇمشاق كۆڭۈل مۇنەۋۋەر ئۇلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ بەزلەپ ئەپلەشتۈرۈپ قويىاتتى- دە، ئۇچەيلەن قايتىدىن دوست بولۇشۇپ قۇچاقلىشىپ كېتەتتى. ئۇچ دوستنىڭ ئاشۇ چاغلىرى سۆيۈملۈك ھەم ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. ماھىرە بىلەن ھۆرىگۈل ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىنىڭ مۇشۇ نداق كۆڭۈللۈك چاغلىرىنى ئەسلىسىلا مۇنەۋۋەرنى سېغىنىشاتتى.

ماھىرە بىلەن ھۆرىگۈلنىڭ شوخلۇقى تۈتتى. ئۇلار مۇنەۋۋەر بىلەن ھاپىزنىڭ شەنبىلىك شېرىن كەچلىكىگە دەخلى يەتكۈزىدىغان ئىش بولسىمۇ، سېغىنغان دوستىنى ئىشتىن چۈشۈپ ھۆرىگۈللەرنىڭ ئىشىك ئالدىغا كېلىشىگە تۈتۈۋېلىشنى، ئۇنىڭغا تاپ سېمىز كالا گۆشىدە پېتىر مانتا ئېتىپ، ئۇچ دوست بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ مۇڭداشقاچ بىللە تاماق يېيىشنى كۆڭلىگە پۈكۈشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىش تەقسىم قىلىشتى: ماھىرە دېرىزىدىن مۇنەۋۋەرنىڭ يولىغا قارايدىغان بولدى، ھۆرگۈل قىيمىنى تەييارلاپ، مانتىنى تۈگۈپ تۇرىدىغان بولدى.

ياخشى كۆڭۈل يەردە قالمايدۇ دېگەندەك، چۈشتىن كېيىن سائەت بەش بولۇشىغا بۇ كوچىنىڭ بېشىدىن مۇنەۋۋەرنىڭ قارىسى كۆرۈندى، ئۇ يەنە كېلىپ ھۆرىگۈللەرنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ كېلىۋاتاتتى، مۇنەۋۋەر ھويلىغا كىرىشىگە ئىككى دوست ئالدىغا چىقىپ گويا كى ئۇزاقتىن كۆرۈشمىگەن قەدىرلىك تۇغقانلاردەك كۆرۈشۈپ كەتتى ۋە ھۆرمەت - تەكەللۇپ بىلەن ئۇنى ئۆيگە باشلىدى، ماھىرە بىلەن ھۆرىگۈل

دوستىنىڭ ئۆزلىرىنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىدىن تولىمۇ خۇش بولۇشتى، مۇنەۋۋەرمۇ ئىككى دوستىنى سېغىنغان، مۇڭدىشىۋېلىشىنى خالايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ دوستلىرى بىلەن كۆرۈشۈشتىنمۇ مۇھىم ئىشى بار، ئۆيىگە قايتىشقا ئالدىرىمىسا بولمايتتى، شۇڭا ئۇ، ئۆيگە كىرىپ سافاغا ئولتۇرۇۋېتىپ، دوستلىرىغا سەزدۈرمەيلا سائىتىگە قارىۋالدى. بۇ چاغدا ھۆرىگۈل ئاشخانا ئۆيىدە مانتىنى تېزرەك پىشۇرۇش ئۈچۈن كورىنى گاز ئوچاققا قويۇپ ئوت يېقىۋاتاتتى. مۇنەۋۋەر ماھىرە بىلەن تاغدىن - باغدىن سۆزلىشىۋېتىپ، يەنە سائىتىگە قاراپ قويىدى، ۋاقىت نېمىدېگەن تېز ئۆتىدۇ - ھە! ھۆرىگۈل لەرنىڭكىگە كىرگىلى ئون مىنۇت بولۇپ قاپتۇ، ئەمدى ئۇ دوستلىرىغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ قويۇپ ئۆيىگە بېرىش كېرەك، مۇنەۋۋەر سافادىن تۇردى:

- دوستۇم، ھۆرىگۈل! ھەي ھۆرىگۈل، ئاشخاندا نېمە قىلىۋاتىسەن، بۇياققا چىققىنا، مەن سىلەرگە، — ئۇ ھۆرىگۈلنىڭ، ئاشخانىدىن چىقمىغىنىغىمۇ قارىماي سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزۈپ قويايدەپلا كىرگەندىم، ماھىرەمۇ مەشھەدىكەن، يولۇم قىسقىرايدىغان بولدى، ئەتە دۇكىنىمىزدا قوي مېيى ساتماقچىدى، ئالساڭلار دۇكانغا ئەتىگەنرەك بارارسىلەر، خەير - خوش دوستلىرىم! — ئۇ ماھىرەگە قاراپ پىسىڭىدە كۆلۈپ قويۇپ سىرتقا قاراپ ماڭدى.

ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاشخاندا تۇرۇپ ئاڭلاۋاتقىنى بىلەن تېخى بىرنېمە دەپ ئاشخاندىن چىقمىغاندى، مۇنەۋۋەر ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ماھىرە بىلەن خوشلىشىپلا قاچماقچى ئىدى، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ماھىرەنىڭ كۆڭلىگە ياقمىدى، ئۇ تېڭىرقاپ قېلىپ ئەمدىلا ھوشىنى تاپقاندەك ۋارقىرىدى:

— مۇنەۋۋەر، توختا! — مۇنەۋۋەرنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى، ئۇ ئىشىك ئالدىدا شىپىدە توختاپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ مىيىقىدا كۈلدى، ئۇ ماھىرەنىڭ ئۆڭگەن چىرايىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ماھىرە تەمكىنلىك بىلەن كېلىپ مۇنەۋۋەرنىڭ مۇرىسىدىكى سومكىسىنى ئېلىۋېلىپ، يوتقان - كۆرپە يىغىلغان كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە ئېتىۋەتتى، ئۇنى بېلىكىدىن تارتىپ ئېپكېلىپ يەنە سافاغا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ:

— ئولتۇردوستۇم، سېنىئۇزۇن تۇتمايمىز، ساڭا ئېيتىدىغان تولىمۇ مۇھىم گەپىمىز بار، — دېدى چىرايىنىمۇ ئاچماي.

ھۆرىگۈل ماھىرە، — مۇنەۋۋەرئالاقزادىلىق ئىچىدە ئولتۇرۇۋېتىپ، يېلىنىش تەلەپپۇزىبىلەن دېدى، — دوستلىرىم، ئۆتۈنۈپ قالاي، مەن بۇگۈن راستىنلا...

ھۆرىگۈل ئاشخاندىن چىقتى، ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ ئۆمسە، قوپال كۆرۈنۈپ كەتتى، مۇنەۋۋەر قانداقتۇر بىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك بىئارام بولۇپ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالمىدى.

— نېمە دەيسەن، مۇنەۋۋەر، بىزنىڭ ئاچچىق گەپىمىزنى ئاڭلىماي دېسەڭ تىنچ ئولتۇر، سېنى ئۇزۇن تۇتمايمىز، ساڭا ئاتاپ پېتىر مانتا ئەتتۇق، ئۇچىمىز مەكتەپتە بىر تەلەڭگىدە نان چىلاپ ئىچكەندەك بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ تاماق يەۋالايلى دېيىشتۇق، ئۇيۇڭدىمۇ تاماق يەيسەنغۇ.

ھۆرىگۈل سۆزلەۋېتىپ چىنىگە چاي قۇيۇپ، مۇنەۋۋەرگە ئىككى قوللاپ تۇتتى. ئۇ ھۆرىگۈلنىڭ قولىدىن چىنىنى ئېلىۋېتىپ ئورنىدىن قوپۇۋالدى:

— جىنىم دوستلىرىم، بىز بارغۇ، كېيىن كىرسەم بولىدىغۇ، مېنى تۇتمىساڭلارچۇ، — ئۇ يىغلىغۇدەك بولۇپ ئىككى دوستىغا قاراپ يېلىندى.

— دوستۇم مۇنەۋۋەر، بىز ئۇچىمىز بىز يەرگە جەم بولۇپ مۇڭداشمىغىلى بىز يىلدىن ئېشىپ قاپتۇ. بىز سېنى يايرىۋالسۇن دەپ ئالدىڭنى توسمىدۇق، سېنىڭدە بار كۆڭۈل بىزدە يوقمىكەن، بىزنى سەن دوست ھېسابلىساڭ ئولتۇر، مېھماننىڭ كېلىشى ئۆزىدىن، كېتىشى ئۆي ئىگىسىدىن، — دېدى ماھىرە ئىككى قولىنى يېقىنىغا قويۇپ مۇنەۋۋەرگە ئالىيىپ قاراپ.

شۇ تاپتا مۇنەۋۋەر بۇسال ئەھۋالدا قالغانىدى، ئۇ يېلىنىپمۇ دوستلىرىنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىيالمىدى — ھۆرىگۈلمۇ ماھىرەنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا پىلىموتتىن ئوق ئۈزگەندەك ئاغزىنى قويۇۋەتتى:

— مۇنەۋۋەر، سەن قوي مېيى ئېلىۋېلىڭلار دېگىلىلا كىرگەنما؟ دۇكىنىڭدىن ماي ئالمىساقمۇ مۇشۇ كوچىدىلا گۆش دۇكىنى بارلىقىنى بىلمەمسەن؟ ئۆزۈڭچە مەن ياخشى يەرگە ئورۇنلىشىۋالدىم دەپ ئالدىمىزدا كۆرەڭلەپ بىزنى زاڭلىق قىلىۋاتامسەن؟ سېنىڭ بىزنى يوقلاپ تۇرىدىغان يولۇڭ يوقمۇ؟ ۋاقتىڭ شۇنداق زىچ بولۇپ كەتتىمۇ؟ تايىنلىق سەن مۇشۇ بىر سائەت ۋاقتىڭنىمۇ بىز بىلەن ئۆتكۈزگەندىن كۆرە، ئاشۇ يىگىتىڭ يىلەن ئۆتكۈزۈشنى ئەۋزەل كۆرۈۋاتىدىغانسەن، بۇرۇن بىز شۇنى ئويلاپ سېنى ئىزدىمىگەنىدۇق. بۇگۈن نېمە بولدۇقكىن...

خۇددى ھەيۋەتلىك كەلكۈن كېلىپ توغاننى ۋەيران قىلىۋەتكەندەك ھۆرىگۈل ئۆزىنى تۇتالماي يىغلىۋەتتى، ئۇنىڭغا قاراپ ماھىرەنىڭمۇ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، دوستىنى قۇچاقلاپ يىغىغا قوشۇلدى.

مۇھەببەت تەشنالىقى، ھاپىزنىڭ يارقىن ئوبرازى مۇنەۋۋەرنىڭ پۈتۈن قەلبىنى ئىگىلىۋالغانىدى. شۇڭا دوستلىرىنىڭ خىزمەت، تۇرمۇشىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمىگەنلىكىنى، كۆڭلى سۇنۇقلۇقىنىمۇ ھېس قىلمايتتى. بۇگۈن ئۇ بالدۇرراق ئىشتىن چۈشكىنى ئۈچۈنلا ئۇلارغا بولۇقۇپ ئۆتۈپ كەتمەكچى ئىدى، دۇكىنىدا قوي مېيى ساتماقچى بولغانلىقىنى دەپ قويۇشىمۇ دوستلىرىنىڭ ئەلپازىغا قاراپلا دېيىلگەن گەپ ئىدى، ئۇ ھۆرىگۈلنىڭ ئاچچىق گېپىدىن كېيىنلا ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولۇپ، ئۆزى بىلەنلا بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ خىجىل بولدى، ئۇلار مەكتەپتە بىر ئائىلىنىڭ قىزلىرىدەك يېقىن ئەمەسمىدى.

مۇنەۋۋەر مۇشۇلارنى ئەسلەپ، بىر مەزگىل دوستلىرىنى ئۇنۇتقانلىقىنى، ئۇلارنى ئىزدەپ تۇرمىغانلىقىدىن ئۆكۈندى. دوستلىرىدىن گەپ ئىشتكەنلىكىنى ھەقلىق ھېسابلىدى. لېكىن مۇنەۋۋەرنىڭ بالدۇر ئىشتىن چۈشۈشى دوستلىرى ئۈچۈن ئەمەس ئىدىغۇ، ئۇمۇ ھاپىز ئىشتىن چۈشۈپ كەلگىچە ئۇنىڭ بىلەن بىللە يېيىش ئۈچۈن سېمىز كالا گۆشى ئېپكەلگەن، پېتىر مانتۇ تەييار قىلىپ قويماقچىدىغۇ، ھاپىز ھەر قېتىم ئۆيگە كەلسە ئاپىسى ئېتىپ بەرگەن تاماقنى يەيتتى، بۇ قېتىم مۇنەۋۋەر ئەتكەن تاماقنى يېگەن بولسا قانچىلىك ياخشى بولاتتى - ھە! ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاپىز مۇنەۋۋەرلەرنىڭ ئۆيىگە كەلسە، ئۇ ئىشىكنى كېلىشىۋالغان پەردىدە ئۇرىدۇ - دە، مۇنەۋۋەر ئىشىكنى ئېچىپ بېرىدۇ. بۇگۈن شەنبە، مۇنەۋۋەرنى چوقۇم كۆرگىلى كېلىدۇ.

بەلكىم بىلله كىنوغىمۇ بارار، ئۇ كەلسە كىم ئىشىك ئېچىپ بېرىدۇ، ھەي، بولدىلا، دوستلىرىنىڭ تۇتۇلغان چىراي، تاپا - تەنىسى بىر سائەتتىن كېيىن ھاپىزىنىڭ ئالدىدا بولىدىغان تەڭقىسلىقتىن ئېغىر ئىدى. ئۇنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلۇۋاتىدۇ، ئۇمۇ ئىختىيارسىز كىرپىكلىرىنىڭ نەملىشىۋاتقانلىقىنى، مەڭزىدىكى بىر تامچە ياشنىڭ يۈزىدىن پەسكە سىيرىلىۋاتقانلىقىنى سەزدى، ئۇ ھودۇقۇشتىن ئويغانغاندەك بولۇپ ئىتتىك كېلىپ دوستلىرىنى قۇچاقلىدى، مەكتەپتىكى چاغلىرىدىكىدەك ئۇلارنى گۈللەپ، تېزلا يىغىسىدىن توختاتتى.

ئاياللار تەڭتۇشلىرىگە ئىچى - قارنىنى ئېچىپ، ياش تۆكۈۋالسا، ۋۇجۇدىغا پاتمايۋاتقان ھەسرەت - نادامەتلىرىمۇ ئاسانلا تارقاپ كېتىدۇ، مۇنەۋۋەر دوستلىرىنىڭ رايىغا بويسۇندى، ئۇ ھەممىنى ئۇنۇتقاندەك دوستلىرى بىلەن شېرىن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ، پېتىر مانتۇنى بىرلىكتە يېيىشتى. لېكىن ئۇنىڭ گىلىغا بىر نەرسە تۇرۇۋالغاندەك مانتىنى ئىشتىھا بىلەن يېيەلمەيۋاتاتتى، ھۆرىگۈل ئىككىنچى قېتىم ئىككى دوستنىڭ قاچىسىغا بىردىن مانتىنى سېلىپ قويدى.

— مەنغۇ تويدۇم، ئەسكەردەك تېز يېگەنلىكىمنى كۆرۈپ تۇرۇپ ماڭا يەنە سالسەنغۇ، بەرىبىر يېمەيمەن، — ماھىرە قاچىسىنى ئالدىغا سۈرۈپ قويۇپ، مۇنەۋۋەرگە مېيقىدا كۈلۈپ قارىدى، — سەن ئال دوستۇم، مەن بىلىمەن، ئالدىراۋاتسەن، ھاپىز سېنىڭدىن رەنجىپ يۈرمىسۇن يەنە، — دېدى.

— بىرەر قېتىم رەنجىتىپ قويغانغا نېمە بولاتتى، خاترجەم ئولتۇرۇپ يېگىن دوستۇم، — ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ چىنىسىگە چاي جىقلاپ قويۇپ دېدى، — ئاشۇ قاچاڭدىكى مانتىنى يەۋەتمىسەڭ بەرىبىر ماڭغۇزمايمەن، ھە راست، دوستلىرىم، بىر ئىش ئېسىمگە چۈشتى، سىلەر بىلەن ئورتاقلاشقۇم كېلىۋاتىدۇ، مۇھەببەتلىشىشتە باشقىلارنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى، ئاچچىق ساۋاقلىرىنى ئۆگىنىپ قويۇشىمىز كېرەك. مۇھەببەتلەشتۈق دەپ ئالدىغىلا قاراپ تاتلىق ئىلھامىبەخىش سۆزلەرنىلا دېيىشىپ، لەززەت ئىچىدە ئېرىپ يۇرۇۋەرسە بولمايدۇ، ھايات نەدىمۇ بوران-چاپقۇنسىز بولىدۇ، ئۇشتۇمتۇت قۇيۇنىمۇ چىقىدىغۇ. شۇڭا سۆيۈشكەنلەر بىر-بىرىنى سىناپمۇ كۆرۈش لازىم، بولۇپمۇ بىز قىزلار يىغلاڭغۇ، ئاجىز، يۈرەكسىز كېلىمىز، لېكىن ھېسسىياتقا بېرىلىشىمىز ئەرلەرنىڭكىدىن كۈچلۈك، ئاسانلا ھاياجانلىنىپ ئەرنىڭ باغرىغا ئۆزىمىزنى ئېتىۋېتىمىز، بۇنىغۇ مەن بىلمەيمەن، — ئۇ مۇنەۋۋەر گەقاراپ قوشۇپ قويدى، — سەن بىلىدىغانسەن، مېنىڭ ئاچام مۇھەببەت مۇتەخەسىسى، بۇنى شۇ دەپ بەرگەن. 50 - يىللارنىڭ ئاخىرلىرى مۇھەببەتلەشكەنلەر تۇلىمۇ قاتتىق سىنىشىدىكەندۇق، بەزىلەر تۇيۇقسىز سۆيگىنىگە خەت يېزىپ «ئائىلىمىز يېقىندا چەت ئەلگە چىقىپ ئولتۇراقلاشماقچى، مېنىڭمۇ ئاتا - ئانام بىلەن ماڭماي ئىلاجىم يوق، سىزچۇ» دەپ سوئال قويىدىكەن، چەتكە چوقۇنىدىغان، سۆيگىنىنى تولىمۇ ياخشى كۆرۈدىغانلار ئويلانمايلا «سىز كەتسىڭىز مەنمۇ كېتىمەن» دەپ ئۆزىنىڭ سۆيگىنىگە بولغان ساداقىتىنى بىلدۈرىدىكەن، قارشى تەرەپنىڭ ئوي - خىيالى نېمە، بۇنى بىلمەگەنلىكتىن يۈقىرىقى سىناق بەزىلىرىنىڭ كۆڭلىگە ياقمىسا «ئىنسان ئۈچۈن ۋەتەندىن قەدىرلىك نېمە بار، سىز ئانا ۋەتىنىڭ

ئىزنى سۆيمەيدىكەنسىز» دەپ ئايرىلىشىپ كەتكەنىكەن. بۇ سىناقلار شۇ دەۋرگە مۇۋاپىق بولسا كېرەك، ھازىر قانداق سىنىشىدىكىن، بىلمەيمەن.

ھۆرىگۈل شۇ سۆزلەرنى قىلىپ پىخىلداپ كۈلدى، ماھىرە بىلەن مۇنەۋۋەرمۇ كۈلۈشتى. ماھىرە مۇنەۋۋەرگە سوئال نەزەرىدە قاراپ:

— مۇنەۋۋەر دوستۇم، سەن ھاپىزىڭنى سىناپ كۆردۈڭمۇ؟ سېنىڭ تەجرىبەڭ بىزگە ئالتۇندىن قىممەتلىك، ئۇ ساڭا سادىقمۇ؟ ئۇنىڭ خۇش خۇي چاغلىرىنىلا كۆرۈپ، چىرايى تۇتۇلغان، ئاچچىقلانغان ۋاقىتلىرىنى كۆرۈپ باقمىدىڭمۇ؟ ياق دەمسەن، بولماپتۇ بۇ، ئۆيلۈك بولۇپ قالساڭ كېچىكىپ قالىسەن جۇمۇ، ھۆرىگۈلنىڭ بۇنى ساڭا ئەسكەرتكىنى ياخشى بولدى، — دېدى.

ئىككى دوست مىيىقىدا كۈلۈپ مۇنەۋۋەرنىڭ ئاغزىغا قارىشىپ قالغانىدى. مۇنەۋۋەر ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغىنى بىلەن كۆڭلىدە ھاپىز بىلەن مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەن ھەربىر دەقىقىلىرىنى ئەسلىدى: ھەقىقەتەن، دوستلىرى دېگەندەك ھاپىزنىڭ تالاي قېتىم ئۆزىنى كوچىدا، ئاپتوبۇس بېكىتىدە ياكى كىنوخانىلارنىڭ ئالدىدا ساقلىتىپ قويۇپ كەلمىگەن ۋاقىتلىرى بولغان، بەزىدە يىگىتلىك ئۈستۈنلۈكىنى كۆرسىتىپ قوپاللىقمۇ قىلغان... مۇنەۋۋەر دوستلىرىغا بۇ ئىچكى سىرلىرىنى ئاشكارىلاشنى خالىمىدى. كۆڭلىدە ئىقراركى، ھەر ۋاقىت ئۇ ھاپىزنى ئەپۇ قىلىپ كەلگەنىدى، دوستلىرىنىڭ سۆزلىرى ئۇنى ئويغاتتى. بۇنى ئۇ دوستلۇق مېھرىبانلىقى دەپ چۈشەندى - دە، قورسىقىغا شەيتان كىردى، ھۆرىگۈللەرنىڭكىدە مۇشۇ ئولتۇرۇپ قېلىشىنى ھاپىز ئۈچۈن دەسلەپكى سىناق ھېسابلىدى، ئۇنىڭدا يۈز بەرگەن بايىقى بىئاراملىق ئۆيگە قايتىش قىزغىنلىقى تۈگەپ سۆيگىنىگە ئىنتىلىشى سوۋۇغاندەك بولۇپ قالدى.

كۆڭۈللۈك ۋە قىزغىن مۇڭدىشىش سوزۇلۇپ نامازدېگەر بولۇپ قالدى، شۇ - داقتىمۇ ئەمدى ھېچكىم ئۆيگە قايتىش ھەقىقىدە بىر نېمە دېمەيتتى. بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى... ئىشىك يېنىك چېكىلدى، ئۈچ دوست كۈلكىدىن توختاپ ئىشىككە قاراشتى، ھۆرىگۈل چاقىرىلمىغان مېھماننىڭ كۆڭۈللۈك مۇڭدىشىشنى بۇزۇپ كىرىپ كەلگىنىگە نارازى بولغان ھالدا چىرايىنى تۈرۈپ:

— كىرىڭ، — دېدى.

ئىشىكنى ئېچىپ ئوتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭلۈك، يىگىرمە تۆت ياشلار ئەتراپىدىكى كېلىشكەن بىر يىگىت كىرىپ كەلدى، ئۇ بېشىغا چېخوسلوۋاكىيىنىڭ شىلەپىسىنى كىيگەن، قارا سارجا پەلتۇسىمۇ بويىغا ياراشقانىدى. مۇنەۋۋەر بىلەن ماھىرە بۇ خۇش خۇي يىگىتنى كۆرۈپ تېڭىرقاپ قالدى، دەقىقە ئارىلىقىدا ئۇلار ھۆرىگۈلنىڭ چىرايىغا زەن سېلىپ قارىدى، ئۇنىڭ لەۋلىرىدە تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى. يالقۇنلۇق كۆزلىرى ئويناپ كەتكەنىدى، ئۇ دوستلىرىنى ئۇنتۇپ، ئىتتىكلا يىگىتنىڭ ئالدىغا باردى:

— كېلىڭ زەپەر، تۆرگە ئۆتۈڭ، سىزنى بىزنىڭ ئۆيىمىزگە قايسى شامال ئۇچۇرۇپ ئېپكەلدى، — ئۇ زەپەرنىڭ چىرايىغا تىكىلگىنىچە بېلىكىدىن تارتىپ ئېپكېلىپ سافادا ئولتۇرغۇزدى، ئەمدىلا دوستلىرىنى ئېسىگە ئالغاندەك بولۇپ، چىرايى شەلپەر-

AltunOq

دەك قىزىرىپ مىيىقىدا كۆلۈپ قاردى ۋە قاراڭلار مېنىڭمۇ ئىزدەپ كېلىدىغان يىگىتىم بار، دېگەندەك جانلىنىپ كەتتى.

— دوستلىرىم تونۇشۇڭلار، — ئۇ زەپەرنىڭ ئىسمىنى ئېھتىرام بىلەن تىلغا ئالدى، — زەپەر، ئىدارىمىزنىڭ ياش كادىرى، مەركىزدىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ كەپتىكەن، مەن بىلەن بىر ۋاقىتتا ئىدارىمىزغا ئىشقا چۈشكەندى.

مۇنەۋۋەر بىلەن ماھىرە زەپەرگە ئىزىزەت بىلدۈرۈپ، سىپايىلىق بىلەن ئەھۋال سوراشتى، ئۆز نۆۋىتىدە ھۆرىگۈل زەپەرگە دوستلىرىنىمۇ تونۇشتۇردى. زەپەر چىقىشقاق، سۆزمەن يىگىت ئىدى، ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىرىسا كېرەك، ئورنىدىن تۇرۇپ يانچۇقىدىن ئۈچ دانە بېلەتنى چىقاردى.

— ھۆرىگۈل، ئېپى كەلسە سىپىي ئۆزىدىن چىقار دېگەندەك، سىزنى ئىزدەپ كېلىپ گۈلدەك دوستلىرىڭىز بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، بۇ مېنىڭ ئۈچۈن بەختلىك ئۇچرىشىش دېيىشكە بولىدۇ، لېكىن ئالدىرىغاندا لەبىبەي تېپىلماس دېگەندەك بىر ئىش بولغۇدەك. مۇشۇنچىلىك ئولتۇراي، بۇگۈن ئاخشام مەدەنىيەت زالىدا تانسا بارىكەن، بېلەت ئېپكېلىۋىدىم...

زەپەر ھۆرىگۈلنى بىرىنچى قېتىم تەكلىپ قىلۋاتقانلىقىدىن يۈزى قىزىرىپ كەتكەندى، ئۇنىڭ يۈرىكىگە قورقۇنچ سېلىپ ھۆرىگۈل سۆزىنى بۆلۈپ:

— بېلىتىڭىز ئارتۇققۇ، يەنە كىم بار؟— ئۇ زەپەرگە چاقچاق قىلىپ كۈلدى. مۇنەۋۋەر بىلەن ماھىرەمۇ كۈلۈشتى. زەپەر ھۆرىگۈلنىڭ بۇ سوئالىدىن ئازادىلىك ھېس قىلدى ۋە:

— دوستىنىڭ دوستى بولىدۇ ئەمەسمۇ، بىز ھەر قېتىم مۇگداشقىنىمىزدا سىز بۇ دوستلىرىڭىزنى تىلغا ئالاتتىڭىز، شۇڭا...

— شۇڭا ئۇلارغىمۇ ئاتاپ بېلەت ئالدىم دەك، دوستلىرىم بۇ نېمىدېگەن ياخشى - ھە! بارامسىلەر، شۇنداق، شۇنداق، چوقۇم بارىسىلەر، بۇ زەپەرنىڭ ھۆرمىتى، مېنىڭ ھۆرمىتىم، بولامدۇ مۇنەۋۋەر.

شۇ دەم مۇنەۋۋەرنىڭ كۆز ئالدىغا ھاپىز كەلدى، ئۇ خۇددى مۇنەۋۋەرنى ئۆيىدە كۈتۈۋاتقاندەك بىلىندى.

— مەن... — بارمايمەن دېيىش ئۈنىڭغا ئېغىر كېلىۋاتاتتى.

— مۇنەۋۋەر بارمىسا مەنمۇ بارمايمەن، — دېدى ماھىرە نېمىندۇر ئويلىغاندەك بولۇپ، — ھە، راست، دوستۇم مۇنەۋۋەر بايا ساقچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىمدا سېنىڭ يىگىتىڭمۇ قاسقان شەپكىسىنى چۆكۈرۈپ كىينىپ موتىسىكلىتكە ئولتۇرۇپ دەرۋازىدىن چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك قىلدىم، ئۇ بۈگۈن ئاخشام ھەقاچان سېنى ئىزدەپ كېلەلمەيدۇ. تانسىغا بىللە بارايلىچۇ دوستۇم!

ماھىرە مۇنەۋۋەرنى قۇچاقلاپ ئەركىلەپ يېلىندى، ھۆرىگۈلمۇ ئۇنىڭغا ئۇلاپلا:

— ئىزدەپ كەلسىمۇ مەيلىغۇ، بىرەر قېتىم ئۇچرىشالماي قايتىسا مۇنەۋۋەرنىڭ ئابرويىنى، قىممىتى ئاشىدۇ، شۇ...

مۇنەۋۋەردە بايا ئويغانغان ھاپىزنى سىناش ئىستىكى قايتا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە زەپەرنىڭ ھۆرىگۈلگە تانسا بېلىتى ئېپكىلىشى ئۇلارنىڭ كەلگۈسى بەختىگە مۇناسىۋەتلىكتەك بىلىندى، ئۇ بارمىسا ماھىرەمۇ بارمايمەن دەۋاتسا، ھۆرىگۈلمۇ ئۆزىدىن رەنجىپ قېلىشى تۇرغان گەپ، شۇڭا ئۇ تانسىغا بارماقچى بولدى.

ئۇچ دوست يان ئۆيگە كىرىپ پەرداز قىلىشتى، يىگىرمە مىنۇتلاردىن كېيىن ئۇلار تانسا زالىغا قاراپ يولغا چىقىشتى. ئۆيدىن ئايرىلىپ ئەللىك قەدەممۇ ماڭمىغانىدى، ماھىرەنىڭ ئىنىسى ئارقىدىن يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۆيگە مېھمان كېلىپ قالغانلىقىنى، دادىسى چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. مۇنەۋۋەر بىلەن ھۆرىگۈل ماھىرەنىڭ ئانىسى كېسەل، ئورنىدىن تۇرالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا ئۇلارمۇ ماھىرەنىڭ ئۆيىگە بېرىشنى، تانسىغا كېيىنرەك بولسىمۇ بېرىشنى تاپىلاپ قويۇپ يولغا راۋان بولۇشتى.

* *

قۇياش شەھەرنىڭ غەربىدىكى تاغنىڭ ئارقىسىغا ئولتۇرۇشقا باشلىغانىدى. ئۇيۇقتا قىپقىزىل شەپەق چوغدەك يېلىنجاپ گويا پەلەككە تاقاشقان ئەكس نۇردەك شەھەر چېتىدىكى كىچىك تاغ چوققىلىرىنى، قەۋەتلىك بىنالارنى قىزىلغا بويىغانىدى، ئىللىق تىنىق ھاۋادا ھايات زوقىنى قوزغاتقۇچى كۆزنىڭ يېقىملىق شامىلى چىقىپ تۇراتتى. شەھەر كوچىسىدا ماشىنىلارنىڭ قاتنىشى ئازايغان، ئادەملەرمۇ شالاڭلاشقانىدى. تىجارەتچىلەرنىڭ شاۋقۇنلۇق ئاۋازلىرىمۇ بېسىقىپ قالغانىدى، دەل شۇ ۋاقىتتا ساقچى پورىسى كېيىۋالغان بىر يىگىت قوش چاقلىق موتسىكلىتنى ئۇچقاندەك ھەيدەپ، شەھەر مەركىزىگە قاراپ كېلىشكە باشلىدى، ئۇنىڭ ئاپتاپ ۋە شامالدا قارىيىپ كەتكەن چىرايىدىن ياشلىق جاسارىتى ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىرىسا كېرەك، سىگنال بېرىپ ئالدىدىكى قارا جېپتىن ئۆتۈپ كەتتى ۋە ئايلانمىدىن ئەگىپ جەنۇبقا بۇرۇلدى.

— ھاپىز، ھەي ھاپىز! — تونۇش ئاۋاز ئۇنى چاقىردى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوڭ يېنىغا قاراپ، ئىداره باشلىقى ئابدۇراخماننىڭ ھەربىي كۆلۈپ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى، ھاپىز موتسىكلىتنىڭ تۇمشۇقىنى ئوڭغا بۇراپ، باشلىقنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. قانداق سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغاندىمەن، مېنى باشلىق نېمىشقا يولۇمدىن قالدۇرغاندۇ، يە ئىتتىكرەك ماڭغانلىقىمنى ياقتۇرمىغاندىمۇ، ئۇ، موتىسىكلىتتىن چۈشۈۋېتىپ شۇنداق ئويلىغانىدى. ئابدۇراخماننىڭ چىرايىدىن باشلىقلىق تەكەببۇرلۇق ياكى خاپىلىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى.

— چۈشتىن كېيىن نەگە كەتتىڭ ئۇكام، خېلى يىراققا بېرىپ كەلدىڭمۇ نېمە؟

پېشقەدەم باشلىق ئۆزىنىڭ يارىملىق، قاۋۇل جەڭچىسىگە مەستلىكى كەلگەندەك قارىدى، بىر يانغا سۈرۈلۈپ قالغان قاسقانلىق شەپكىسىنى ناھايىتى كۆيۈمچانلىق بىلەن توغرىلاپ قويدى، ھاپىز قول ياغلىقى بىلەن يۈزىدىكى تەرلىرىنى ئېرتىۋېتىپ، خۇشاللىق بىلەن جاۋاب بەردى:

— فابرىكىدا بىر ۋەقە يۈزبەرگەنىكەن، شۇنى بىر تەرەپ قىلىپ...

— يەنە مۇنەۋۋەرنى، — باشلىق ھاپىزنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ چاقچاق قىلدى، — ساقلىتىپ قويۇپسەن - دە، — دېدى كۆلۈپ.

— مۇنەۋۋەر بۇنىڭغا كۆنۈك، ئۇ بىزنىڭ خىزمىتىمىزنى چۈشىنىدۇ، — دېدى ھاپىز قىزىرىپ - تاتىرىپ.

ئابدۇراخمان جىددىي كەسكىن ئادەم ئىدى، تۆۋەندىكىلەرگە سۈرلۈك قىياپەتتە بۇيرۇق قىلاتتى، ھەرگىز چاقچاق قىلمايتتى، ئۇ ھاپىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئۈچۈنمۇ نېمىندۇر يەتكۈزۈشكە ئالدىراۋاتقان

دەك قىلاتتى.

— شۇنداق دەپ تۇرۇپ يەنە سىنى يولۇڭدىن قالدۇردۇم، ئەپۇ قىل ئۇكام، سا- ڭا بىر خۇش خەۋەرنى تېزرەك يەتكۈزگۈم كەلدى، ساڭا يېڭى پۇتكەن ئىمارەتنىڭ 4 - قەۋىتىدىن ئىككى ئېغىز ئۆي بېرىلدى،— يانچۇقىنى كولاپ، ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى هاپىزغا بەردى، — مە، ئالغىن، — باشلىقمۇ، هاپىزمۇ هاياجانلانغاندى.

— ئۇكام، ئەمدى تېز ماڭ، سىلەرگە بەخت تىلەيمەن، — دېدى.

باشلىق هاپىزنىڭ قولىنى سىقىپ، ئاندىن ئالدىغا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

— ئابدۇراخمان ئاكا يېقىندا توي قىلىمىز، سىلى توينىڭ بېشى بولىلا، ئاتىدارچىلىق قىلىلا، — هاپىز باشلىقنىڭ ئەگىمدىن قايرىلىپ «بولىدۇ» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ، كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ موتىسىكلىتىغا مىندى. ئىدارىگە كېلىپ موتىسىكلىتىنى ئىسكىلاتىغا ئەپكىرىۋېتىپ، ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ كوچىغا چىقتى، گۈگۈم پەردىسى شەهەرنى ئۆز قوينىغا ئېلىشقا باشلىدى، هاپىزنىڭ شۇ تاپتىكى خۇشالىقى، پىكىر - خىيالى ئۆينىڭ هەل بولغانلىقىنى مۇنەۋۋەرگە تېزرەك يەتكۈزۈشتە ئىدى، شۇڭا ئۇ قورسقىنى توقلۇۋېلىشنىمۇ ئۇنتۇدى، ئۇ ۋېلىسىپىتنى مىنىپ، شىمال تەرەپكە— مۇنەۋۋەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى... ئۇ ئۆزىگە تونۇش قوش قاناتلىق ئىشىككە يېقىنلاشقاندا، ئۇنىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتتى. هاپىز تارتىنىپ تۇرمايلا ئىشىكنى ۋېلىسىپىتنىڭ داقىدا ئىتتىرىپ ئېچىۋەتتى.

— كىم بۇ؟ — ئىشىكنىڭ تاراق - تۇرۇقىدىن چۆچۈگەن ئانا ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقتى.

ئانا مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشتىن چۈشۈپ تېخىچە ئۆيگە كەلمىگەنلىكىدىن ئەندىشە قىلىپ ئولتۇراتتى، ئۇ هاپىزنىڭ كەيىنىدىلا مۇنەۋۋەر كىرىدىغۇ دەپ ئويلىغاندى، مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشىكتىن كىرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئاننىڭ يۈرىكى سىقىلغاندەك بولدى. ئۇ ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىپ يولغا قارىۋېتىپ هاپىزدىن سوردى:

— ئوغلۇم، مۇنەۋۋەر قېنى؟ سىز ئۇنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟ — ئانا هاپىزنىڭ كۆزىگە تىكىلدى.

هاپىز ۋېلىسىپىتنى قۇلۇپلىماقچى بولۇپ ئاچقۇچنى قۇلۇپقا تىقىپ تۇراتتى. ئاننىڭ ئەنسىز سوئالىنى ئاڭلاپ، قولىغا توك تېپىۋەتكەندەك ئاچقۇچنى قۇلۇپتىن چىقىرىۋېتىپ دېدى:

— مۇنەۋۋەر ئىشتىن كەلمىگەنمىدى؟ مەن چۈشتىن كېيىن خىزمەت بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەنىدىم. بۇ يەرگە ئۇدۇللا كەلدىم، مەن دۇكانغا بېرىپ باقاي، سېلى خاتىرجەم بولسىلا، بىز تېزلا قايتىپ كېلىمىز.

هاپىز ۋېلىسىپىتنى لىككىدە كۆتۈرۈپ كەينىگە بۇرۇلدى.

— ئوغلۇم هاپىز، نەگە بارىسىز؟ ئۆيدە ئولتۇرۇپ تۇرسىڭىز مۇنەۋۋەرمۇ كېلىپ قالار...

ئانا هاپىزنىڭ كەيىنىدىن سۆزلەپلا قالدى. هاپىز گۆش دۇكىنىغا كېلىپ، دۇكاننىڭ قاراڭغۇ تۇرغانلىقىنى كۆردى. بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ - مېنى كۈتۈپ ئولتۇرامدۇ - يە! هاپىز شۇنداق ئويلاپ ۋېلىسىپىتنى كەينىگە بۇراپ، ئازاد يولى تەرەپكە چاپتۇردى.

هاپىز بىلەن مۇنەۋۋەر ئادەتتە بىر- بىرىنى ئىزدىشىپ قارشى تەرەپنىڭ ئۆيىگە

خالىغان ۋاقىتتا بىرىۋىرەتتى، چۈنكى ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئاتا - ئانىلىرى پەرزەنتلىرىنىڭ مۇھەببىتىگە رازىلىق بىرىشىپ بولغان، ماقۇللۇق چىيى ئىچۈرۈلگەن، ھەتتا چوڭ چىيىمۇ تارتىلىپ توينىڭ تەييارلىقىمۇ پۈتكەنىدى، شۇڭا ئۇلار بىر - بىرىنىڭكىگە بىرىشسا — ئۇلارنى ھىچكىم ئەيىبكە بۇيرۇمايتتى، دۇكانغا ياخشىراق گۆش - ماي كەلسىلا مۇنەۋۋەر بىر نەچچە كىلوگرام گۆشنى كۆتۈرۈپ بىرىپ بولغۇسى قىيىن ئاتا، قىيىن ئانىلىرىنى يوقلاپ باراتتى، ھاپىز ئۆيىنىڭ ئىشىك ئالدىغا كىلىپ سىگىلىسىغا ئۇچراشتى. سىگىلىسى مۇنەۋۋەرنىڭ كەلمىگەنلىكىنى ئىيتقاندا ئۇنىڭ بىشى قىيىپ گاڭگىراپلا قالدى.

— ئاكا، تامىقىڭنى يەۋال، — ھاپىزنىڭ سىگىلىسى ۋارقىراپلا قالدى، ئۇ ۋىلىسىپىتنى كەينىگە يانداۋرۇپ، مۇنەۋۋەرنىڭ ئۆيىگە قايتا بىرىپ بىقىش ئۈچۈن يول ئالدى.

رەسىدە بولغان قىزلار بالدۇرراق ئۆي تۈتۈپ يىگىچە تۈرمۇش كەچۈرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ھاپىزنى ياخشى كۆرۈشكە باشلىغان كۈندىن باشلاپ مۇنەۋۋەرنىڭ كۆڭلىدە تۈتماقچى بولغان ئۆي توغرىسىدا ئىنىق ئىنىتىلىشلەر، ھەر خىل پىلانلار پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى. ئۇ خىلى بۇرانلا ھاپىزنى خىجىل قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇرىنى ئوتتۇرىغا قويغان:

— ھاپىز، — دىگەنىدى ئۇ خەلق باغچىسىنىڭ گۈلزارلىقىدا سەيلە قىلىپ كېتىۋېتىپ، — بىزگە قاچانمۇ ئۆي بىرىلەر، تىزرەك ئائىلە ئاساردىتىدىن قۇتۇلسام دەيمەن، مۇشۇ مىنىڭ ئۆيۈمكەن دەپ، ئۆزىمىزنىڭ ھۇجرىسىنى تۈزۈگۈم، بىزدىگم كىلىۋاتىدۇ. ماۋاشىمغا ئالغان زىننەت بۇيۇملىرى، پەردە ياپقۇچلار، ئىپسل قاچا - قۇچىلارنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. ئاشۇلارنى تىزدىغان ئۆي قاچاندىمۇ ھەل بولار - ھە! قاچانمۇ سىزنىڭ خاتىرجەم ئىشلىشىڭىزگە يارىدىم بىرەلەرمەن...

— ئۇ ۋاقىتىدا مىنى سىز ئۆزۈڭنىڭ كىرىنى ئۆزەڭ يۇغىن دىمەسسىز؟

ھاپىز گۈلزارلىقنىڭ باغرىدىكى ئۈزۈن ئورۇندۇققا كىلىپ ئولتۇرغانىدى، مۇنەۋۋەر ئۈنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، بىشىنى ئۈنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ھەرگىز! مەنچۇ، — مۇنەۋۋەر ھاپىزنىڭ مەڭزىنى يېنىك شاپىلاقلاپ قويدى، — مەنچۇ ئايال كىشى قىلىدىغان ئىشنى ھەرگىز سىزگە قىلدۇرمايمەن، مەن بىلدىم، ئۆيىڭىزدە ئۆزۈڭىزنىڭ كىرىنى ئۆزىڭىز يۇيىدىكەنسىز، ئانىڭىز كېسەل، سىگىلىڭىز كىچىك، ياخشى قىپسىز، مەنمۇ ئانىڭىزغا ئۆز ئانامدەك قارايمەن، ئايرىم ئۆي تۈتساق قولىڭىزنى كىرگە چىلاتمايمەن، قازان بىشىغىمۇ بارغۇزمايمەن.

مۇنەۋۋەر سۆزلەۋىتىپ ھاپىزغا شۇنچىلىك سەممىي قارىدىكى، ئۇنىڭ قاراشلىرىدا شۇ كۈنگىچە زادىلا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئۇچقۇنلار چاقنىدى. ھاپىز ئۇنىڭدىن سۆيۈنۈپ ئىختىيارسىز چاچلىرىنى چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن سىيلىدى ۋە:

— مۇنەۋۋەر، راست سۆزلەۋاتامسىز؟ ھازىر جەمئىيەتتىكى چوكانلار ئەرلىرىنى ئۆي ئىشىغا سېلىش بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ. سىز ئۇلاردىن ئۆگەنمەمسىز؟

ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ بىشىنى ئاستا تارتىپ مېھرىبانلىق بىلەن مەيدىسىگە باستى، ئىسىق لەۋلىرىنى چاچلىرىغا، پىشانىسىگە

تەگكۈزدى، مۇنەۋۋەر بۇ مېھرىبانلىقتىن تېخىمۇ ئېرىپ كەتكەنىدى، ئۇ يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن:

— ياق، مېنىڭ ئائىلەم باشقا — ئۇلاردىن ئۆگەنمەيمەن، ئاياللىق بۇرچ ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ، مېنىڭ قەلب ئەينىكىمدە ئانامنىڭ ئوبرازى بار، ئۇ ماڭا شۇنداق ئۆگەتكەن، — دېدى.

جاھانغا قاراڭغۇلۇق يېيىلغانىدى، ھاپىز ئارقا كوچىغا كىردى. بۇ كوچىدىكى كوچا چىراغلىرى غۇۋا نۇر چېچىپ تۇراتتى. ئۇ مۇنەۋۋەر بىلەن غايىۋانە مۇڭدىشىپ، بېشىنى سېلىپ كېتىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز ئالدىدىن «ۋىيەي» دېگەن قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ھاپىز چۆچۈپ كەتتى، ۋېلىسىپىتنى قاتتىق تورمۇز قىلىپ، ئورنىدا چىپىپىدە توختاپ ئالدىغا قارىدى.

— سىز مۇنەۋۋەرنى ئىزدەۋاتامسىز؟ مەن ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلىمەن.

ماھىرەلەرنىڭ ئۆيى كوچىنىڭ باش تەرىپىدە ئىدى، ئۇ ئۆيدىن چىقىپلا يىگىرمە مېتىردەك نېرىسىدىكى غۇۋا چىراغ يورۇقىنىڭ ئاستىغا يېتىپ كەلگەن ھاپىزنى تونۇپ قالغانىدى، ھاپىز چىراغ يورۇقىدىن ئۆتۈپ قاراڭغۇلۇق ئىچىگە كىرىشىگە ماھىرە ئۇنى توختىتىش ئۈچۈنلا چىقىرىغانىدى، ئۇ ماھىرەنىڭ بېشەملىكىنى سېزىپ، ۋۇجۇدىغا ئاچچىق ئولاشتى، ئاغزىغا يامان سۆزلەر كېلىپ تۇرۇشىغا ماھىرەدىن زۇۋان چىقىپ، ئۇ تىت - تىت بولۇپ ئىزدەۋاتقان مۇنەۋۋەرنىڭ دېرىكىنى بەردى، ئۇنىڭ ئاچچىقى ياندى.

— ئېيتىڭا ئاپئاق قىز، مۇنەۋۋەر ھازىر نەدە؟ — ئۇ مۇلايىملىق بىلەن سورىدى.

— ھاپىز، بۇياقىقا كىلىڭ، — ماھىرە ئۇنى يولنىڭ چېتىگە چاقىردى، ئۇ ياۋاشلىق بىلەن ماھىرەنىڭ يېنىغا كەلدى.

— مۇنەۋۋەر نەدە، ئېيتمامسىز؟ — ھاپىز تاقەت قىلالمايۋاتاتتى، ماھىرە پىخىلداپ كۈلۈپ، گەپ يورغىلاتقىلى تۇردى:

— سىزنى تىللىۋېتەمدىكىن دەپ تولىمۇ قورققانىدىم، ساقچىلاردا رەھىم - شەپقەت بولمايدۇ - ئەمەسمۇ، تېخىچە، — ئۇ مەيدىسىنى تۇتۇپ، — يۈرىكىم ئىزىغا چۈشمەيۋاتىدۇ، كۆرمەيۋاتامسىز، چىرايىمدىمۇ قان قالمىدى، — ھاپىز بۇ قىزنىڭ گەپ يورغىلىتىپ قىلىق چىقىرىپ ئۆزىنى گالۋاڭ قىلىۋاتقانلىقىدىن خاپا بولۇپ، چىرايلىرى ئۆڭۈپ كېتىۋاتاتتى. ماھىرە ھەممىنى سېزىپ تۇراتتى. شۇڭا ئۇ:

— مۇنەۋۋەرنىڭ نەدىلىكىنى بىلگەنلىكىم يولىڭىزنى قىسقارتىدۇ، ئەمدى نېمىگە ئالدىرايسىز، مېنىڭ بىلەن مۇڭداشسىڭىز بولمامدىكەن؟ — دېدى يەنە كۈلۈپ.

ھاپىزنىڭ ئوغىسى تازا قاينىدى، ئۇ ئۆزىنى ئاران بېسىپ سورىدى:

— سىز كىم، ئىسمىڭىز نېمە؟ مۇنەۋۋەرنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى قانداق بىلىسىز؟

— ئەمدى ساقچىلىق خۇيىڭىز تۇتتىمۇ نېمە؟ بىلىپ قويۇڭ، مەن جىنايەتچى ئەمەس، سىزگە خالىس ياردەم بەرگۈچى، ئالدىرىسىڭىز يول بولسۇن.

ماھىرە ئۆكتەملىك بىلەن قايرىلىپ ئۆيگە قاراپ ماڭدى، ھاپىز ۋېلىسىپىتىنى تىكلەپ قويۇپلا، ماھىرەنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ يېلىندى:

— ئاپئاق قىز، مېنى قىينىماڭا، قاراڭ، يامغۇر تامچىلاشقا باشلىدى، ئۆتۈنۈپ قالاي

سىزدىن...

ماھىرە يەنە پىخىلداپ كۈلۈپ توختىدى، ئۇمۇ بېشىغا يامغۇر تامچىلىغانلىقىنى سەزدى، ئۇ بىغەم تۇرغاندەك قىلغان بىلەن كاللىسى ھەرخىل ئويلار بىلەن پىرقىرىماقتا ئىدى: مۇنەۋۋەرنىڭ تانسىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتسا قانداق بولار؟ بۇ ساقچى كۈنلەپ يۈرەرمۇ؟ مەيلىلا، كۈنلىسە ساقچىنىڭ ئىچى قوتۇرلۇقىنى دوستۇم بىلىپ قالىدۇ، بىلسۇن - دە، ھۆرىگۈل ئېيتقاندەك ئۇنى سىناش كېرەك!

— مۇنەۋۋەر تانسىغا كەتتى، — دېدى ئۇ.

— تانسىغا؟ — ھاپىزنىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق چىقىپ كەتتى، ئۇ ئىختىيارسىز قوشۇمىسىنى تۇردى.

— ھە، تانسىغا، نېمە بوپتۇ؟ بۇ ياشلارغا يات ئىش ئەمەسقۇ، بىكارلا دەپتىمەن سىزگە، بولمىسا سىز ئەڭ ياخشىسى، ئۇ يەرگە ئىزدەپ بارماڭ.

ماھىرە ئاچا يولغا كېلىپ، قايسىسىغا مېڭىشنى بىلمەي قالغاندەك تەمتىرەپ قالغانىدى. ھاپىزنىڭ كۈنلەش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، دوستىنى ئازابقا سېلىشىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى، ئېغىزىدىن سۆز چىقىپ كەتتى، ئەمدى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايتتى، دېگەندەك ھاپىزدا ئەجەبلىنىش، تېڭىرقاش ۋە كۈنلەش ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل كەيپىيات پەيدا بولدى.

ھاپىز ئەزەلدىن مۇنەۋۋەرنى بىرسىدىن كۈنلەپ باقمىغانىدى، شۇ تاپتا ساقچىلاردا بولىدىغان كەسپىي كېسىلى قوزغالدىمۇ ياكى كۈچلۈك سۆيگۈ ۋولقاندىن كېيىنكى قىزغىنىش، ھەسەت تۈپەيلىدىنمۇ ئېيتەۋۇر ھاپىزنىڭ خىيالى چېگىشلىشىپ كەتتى. ئۇ مۇنەۋۋەرنىڭ نەدىكى تانسا زالىغا كەتكەنگىنى سورىۋېلىپلا ۋېلسىپىتنى چاپتۇرۇپ يۈرۈپ كەتتى. يامغۇر يېغىۋاتاتتى، ماھىرە ئۇنىڭ قارىسى يۈتكىچە ئارقىسىدىن قاراپ قالدى، ھاپىز كۆزدىن يوقىلىشى بىلەن ئۇنىڭغا تىترەك ئولاشتى، مۇنەۋۋەرنىڭ تانسىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ قويغانلىقىغا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى.

كەڭ ۋە ئازادە تانسا زالى چىراغلارنىڭ رەڭگارەڭ نۇرلىرى بىلەن ھەيۋەتلىك، قىزىقارلىق تۈسكە كىرگەنىدى، قىزغىن، ياڭراق مۇزىكا ساداسى ئەۋجىدە زال ئىچى قىزىپ كەتكەنىدى. ھەۋەسكار، تاماشىبىنلار تانسا مۇزىكىسى باشلىنىشى بىلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، جۈپتىلىرىنى ئىززەت ئېكرام بىلەن تانسىغا تەكلىپ قىلىشاتتى، زەپەر گوياكى ھۆرىگۈلنى باشقىلارنىڭ تانسىغا تارتىپ، بۇلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ھەممىدىن بۇرۇن بېرىپ تانسىغا تارتاتتى، تانسا مۇزىكىسى ئاخىرلاشسا يېنىدا ئولتۇرۇۋالاتتى، ھۆرىگۈلمۇ تانسا مەستانىسى ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ دوستى مۇنەۋۋەرگە قارىغۇدەكمۇ ھالى يوق ئىدى، مۇنەۋۋەر ھۆرىگۈلدىن رەنجىگىنى يوق، شۇنداقتىمۇ ھاپىزنىڭ يېنىدا بولمىغانلىقى، كۆڭۈللۈك، قىزغىن تانسىنىڭ ئىشتىراكچىسى بولالماي قېلىۋاتقانلىقىدىن كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالغانىدى. ئۇ خېلىغىچە بىر بۇلۇڭغا كىرىۋىلىپ، باشقىلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ ئولتۇردى، بىر قانچە يىگىتنىڭ تەكلىپىنىمۇ رەت قىلىۋەتتى. دېسكو مۇزىكىسى باشلاندى، مۇنەۋۋەرنىڭ دېسكو ئوينىغۇسى بار ئىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك ئوتتۇرا بويلۇق، قويۇق قاشلىق، كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان چىرايلىققىنە بۇرۇت قويۇۋالغان

بۇدۇر چاچلىق بىر يىگىت كېلىپ، ئەدەب بىلەن ئۇنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى.

— ياخشىمۇسىز مۇنەۋۋەر، ئۇزۇن يىللار بويىتۇ، كۆرۈشمىگىلى، مېنى تونۇدۇڭىزمۇ؟ مەن مۇرات!

مۇراتنىڭ سىلىق - يېقىملىق ئاۋازى مۇنەۋۋەرنى خىيالدىن ئويغىتىپ، بېشىنى كۆتۈرگۈزدى. مۇنەۋۋەر بىر قاراپلا ئۇنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ساۋاقداشى ئىكەنلىكىنى توندى. مۇرات ئۇنىڭ كۆزىگە ئىلىق، چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى، ھەر نېمە بولسا ساۋاقداشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ياخشى بولدى، ئۇنى تانسىغا تارتتى، مۇنەۋۋەر ئەمدى تارتىنىپ تۇرمىدى، بەلكى بەلىرىنى تولغاپ ناز بىلەن ئورنىدىن تۇردى ۋە نازۇك قولىلىرىنى چېقىرىپ مۇراتنىڭ قولى، بېلىنى تۇتتى... ئىككىيلەن سىلىق ئايلىنىشقا باشلىدى، ھۆرىگۈل دوستىنىڭ ھەمراھ تېپىپ تانسىغا چۈشكەنلىكىدىن تولىمۇ خۇش بولغانىدى، ئۇ مۇنەۋۋەرگە يېقىنلىشىپ كەلدى ۋە:

— دوستۇم، قورۇنما، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، قەددىڭنى رۇسلاپ، روھلۇق ئويناۋەر، — دىدى - دە، مۇزىكىنىڭ ئەۋجىگە ئەگىشىپ ئايلىنىپ يىراقلاپ كەتتى.

مۇرات ھۆرىگۈلنىڭ سۆزىدىن بىر خىل مەنىنى چۈشەنگەندەك بولۇپ سوردى:

— يىگىتىڭىز بارمۇ؟ كېلەمتى؟ راستىنلا قورۇنۇپ قېلىۋاتامسىز؟

مۇرات كۆيۈنۈش، مېھرىبانلىق بىلەن سۆزلەيتتى، مۇنەۋۋەر ئۆزىنىڭ راستىنلا قورۇنۇۋاتقانلىقىنى سەزدۈرمەسلىككە تىرىشىپ:

— ياق، قىسلىماڭ، ئۇ بۇ يەرگە كەلمەيدۇ، ئويناۋېرەيلى، — دېدى ۋە مۇراتقا قاراپ پىسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

دەل ئۇلار سۆزلىشىۋاتقاندا ھاپىز تانسا زالىغا كىرگەندى، ئۇ ھېچىبىر قىيىنالمايلا مۇنەۋۋەرنى ئۇچراشتۇردى، ئۇنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتكەنلىكىنى، ئالدىدىكى يىگىتگە قاراپ كۈلۈپ بىر نېمە دەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قۇيىقا چېچى تىك تۇرۇپ تېنى شۇركىنىپ كەتتى. ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ بىر ئاخشامدىلا ئۆزىگە ئوخشىماي قېلىۋاتقانلىقىنى ئەجەبلىنىش، تېڭىرقاش ئىچىدە ھېس قىلدى. ئۇنىڭ كاللىسى ئىشلەشتىن توختىغاندەك مۇنەۋۋەرگە چەكچىيىپلا تۇرغان ئورنىدا تۇرۇۋەردى. دەقىقە ئاربىلىقىدا مۇنەۋۋەرنىڭ سەزگۈر كۆزلىرى ھاپىزنى كۆردى- دە، ئۇنىڭ بايىقى دادىلىقى نەلەرگىدۇر غايىب بولدى، ھاپىزنىڭ تۇرقىدىن، تىكىلىپ قارىشىدىن خۇددىنى يوقاتقىلى قىل قالدى، ئۇ مۇراتتىن ئەپۇ سوراشنىمۇ ئۇنۇتۇپ، ھاپىزنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. شۇ تاپتا مۇنەۋۋەرنىڭ ۋۇجۇدى لاغىلداپ تىترەپ، چىرايىدا قان قالمىغانىدى، ئۇ ھاپىزنىڭ بېلىكىگە قولىنى ئۆتكۈزۈپ خۇش خۇيلۇق بىلەن:

— ھاپىز، مېنى ئىزدەپ كەلگەنمىدىڭىز؟ كەلگىنىڭىز تولىمۇ ياخشى بويىتۇ، — دەپ مۇنەۋۋەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاپىزنىڭ چىرايىغا قاراپ چۆچۈپ كەتتى، — ھاپىز، نېمە بولدىڭىز، ماڭا قاراڭا، — ئۇ يېلىندى، ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى.

— مەن تانسىغا كەلگىنىم بىلەن يالغۇز يېتىمسىراپ ئولتۇرغانىدىم، سىز كىرىشتىن بەش مىنۇت بۇرۇنلا مەيدانغا چۈشكەنىدىم، شۇنىڭغىمۇ مەندىن رەنجىپ يۈرەمسىز.

مۇنەۋۋەرنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش ئەگىدى. ئەمدى ھاپىز مۇنەۋۋەرگە قادىلىپ قاردى.

هاپىز قوشۇمىسىنى تۇرۇپ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىپ سوزىنى نەدىن باشلاشنى ئويلاۋاتقاندەك بىرئاز تۇرۇۋالدى. شۇ ئارىلىقتا مۇرات، ھۆرىگۈل ۋە زەپەرلەرمۇ ھاپىزنىڭ قېشىغا كېلىشتى، ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى، بۇنى مۇنەۋۋەرلا ئاڭلىدى:

— قورقما، دوستۇم، ساقچىسى ئادەم يېمەيدۇ، جۇرئەتلىك بول، ئۇنى سىنايدىغان پەيت كەلدى.

مۇنەۋۋەر دوستىغا رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتتى.

— نېمىشقا مېنى ئۆيدە ساقلىمىدىڭىز؟ سىزنى بۇ يەرگە كىم ئېپكەلدى، — ھاپىزدىن زۇۋان چىقتى، لېكىن بۇ سۇئال مۇنەۋۋەرگە جىنايەتچىگە قويۇلغان سوراقتەك ئاڭلىنىپ كەتتى، مۇنەۋۋەر شۇ ۋاقىتقىچە ھاپىزنىڭ مۇنداق ئۆمسە ھالىتىنى كۆرمىگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقى مۇنەۋۋەرنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ تەمكىنلىك بىلەن دېدى:

— مەن سىزگە ئۆيدە ساقلايمەن دەپ ۋەدە قىلمىغان، تانىسىغا كېلىش مېنىڭ ئىختىيارىمدىكى ئىش.

ئۇ تۇنجى قېتىم ھاپىزغا رەددىيە قايتۇرغانىدى، ھۆرىگۈل ئۇنىڭغا ئۇلاپلا دېدى:

— سىزنى بىر قېتىم ساقلىمىسا نېمە بوپتۇ، سىز مۇنەۋۋەرنى ساقلىتىپ كەلمىگەنلىرىڭىزنىڭ ھېسابىنى بەرگەنمىدىڭىز؟ بۇ تانىسىغا مەن باشلاپ كەلدىم، قانداق؟

ھۆرىگۈلنىڭ بۇ سۆزى جاراھەتكە تۇز سەپكەندەك بولدى، ھاپىز ھۆرىگۈلگە چەكچەيدى.

— مەن سېنىڭدىن گەپ سوراشمىدىم. كۆزۈمگە سەت كۆرۈنمەي ماڭاۋا جاغىلداق ئۆچكە.

ھاپىز تەكەببۇرلۇق بىلەن قولىنى شىلتىدى، مۇنەۋۋەر ھاپىزنىڭ بۇ قوپاللىقىدىن ئەپسۇسلىنىپ، تۇرالماي قالدى ۋە:

— ھاپىز، بۇگۈن سىزنىڭ ئاغزىڭىز نېمە بولغان، مېنى نېمە دېسىڭىز مەيلى، دوستۇمغا ھاقارەت قىلماڭ، — دېدى ئۆكۈپ.

— دوستۇم مۇنەۋۋەر، بۇ بىر نېمەڭنىڭ ھالى نېمىدېگەن چوڭ. سېنى تېخى ئەمرىگە ئالماي تۇرۇپلا خۇددى جىنايەتچىدەك سوراق قىلىدىكىنا، ھەي پىت كۆز، خام قاپاق، مەن جاغىلداق بولسام سەنچۇ، سەن چايانمۇ، بىزگە زەھەرىڭنى چاچىمەن دەپ خام خىيال ئەيلىمە، بولمىسا...

ھاپىزنى قورشاپ كېلىشكەن قىزىمگىتلەر چوقۇرىشىپ، ھاپىزنى سەتلىگىلى تۇردى، بۇ ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى بولغاي، ئۇ چىرايىنى ئاچقاندەك قىلىپ، مۇنەۋۋەرنى بىلىكىدىن تارتىپ ئۆيگە قايتىشقا زورلىدى.

مۇنەۋۋەرنىڭمۇ ھاپىز بىلەن كەتكۈسى بار ئىدى، ئۇ كىيىم ئىلغۇچقا ئىلىپ قويغان يامغۇرلۇق چاپىننى ئېلىۋالماقچى بولۇپ بۇياقتا ماڭماقچى بولسا، ھاپىز ئۇنىڭ بېلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ قويۇۋەتمىدى، ھۆرىگۈل بۇنى مۇنەۋۋەرنىڭ كەتكۈسى يوقىكەن دەپ چۈشەندى، ئۇ:

— مۇنەۋۋەر قايتمايدۇ، ئۇ بىز بىلەن كەلگەن، بىز بىلەن قايتىدۇ، — دېدى.

— بىز دېگەن كىملەر ئۇ؟ — ھاپىزنىڭ كۆزلىرى مۇنەۋۋەرگە تىكىلدى، — سەن بىلەن تانىسا ئوينىغان بۇدۇر چاچ، ئالاچىپار كۆڭلەك كىيگەن لۇكچەك بىلەن بىللە كەلگەنمىدىڭلار، ئۇ لۇكچەكنىڭ قانداق بىر نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟

ھاپىز ئۆزىدە پەيدا بولغان قىزغىنىش، كۈنلەش تۇيغۇسىنى ئاران بېسىپ تۇرغانىدى.

ئاشۇ ئاچچىقىدا كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان ئىچكى تۇيغۇسىنى ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى. بەلكى مۇنەۋۋەرگە ھېچقاچان قىلمىغان قوپاللىقى بىلەن سەنلەپلا چۈشتى. مۇنەۋۋەر ئۆزىنى تۇتالماي يىغلىۋەتتى ۋە غەزەپ بىلەن:

— كىم بىلەن كەلسەم نېمە كارىڭىز، سىزنىڭ مۇنداق قىلىقىڭىزنى بىلمەپتىكەنمەن، سىز كېتىڭ، مەن كېيىن كېتىمەن، — دېدى ۋە بېشىنى ھۆرىگۈلىنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ ئۆكسۈپ يىغلىغىلى تۇردى.

ھاپىز ئىككى ئوتتۇرىدا تەڭقىسلىقتا قالغىنىغا پەرۋامۇ قىلماي مۇنەۋۋەرنىڭ بىلىكىدىن تارتىپ دېدى:

— ياق، ھازىر كېتىسىز، مەن كىم، ئۇ لۈكچەك كىم؟ بىلەمسىز، مەن سىزنى ئاسراۋاتىمەن، مەن سىزنىڭ مۇبارەك، پاكىز بەدىنىڭىزنى ئۇنداق لۈكچەكلەرنىڭ ئىپلاس قولى بىلەن تۇتۇشىغا يول قويالمايمەن، يۈرۈڭ...

لېكىن مۇرات ئىش كۆرگەن، قانۇندىن خەۋىرى بار، جېدەلدىن قورقمايدىغان يىگىت ئىدى، ئۇ ھاپىزنىڭ ئۆزىگە ئوچۇقتىن - ئوچۇق قىلغان ھاقارەتلىرىنى كۆتۈرەلىسۇنمۇ؟! دەسلەپتە «لۈكچەك» دەپ ئەيىبلىگەندە ئوغىسى قاينىغان بولسىمۇ ساۋاقدىشىنىڭ ھۈرمىتىنى قىلىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى، ھاپىز ئۇنى «لۈكچەك» دەۋەردى. مۇرات تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى.

— تىلىڭنى تارت! — دەپ مۇرات كىشىلەر ئارىسىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، ھاپىزنىڭ بىلىكىگە ئۇرۇۋەتتى.

ھاپىزنىڭ بىلىكى قاتتىق ئاغرىپ دەرغەزەپ بىلەن مۇراتقا گۈلەيدى. مۇرات تەمكىنلىك بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ئاڭلا ئاداش، مەنمۇ قانۇننى، ئەدەب - ئەخلاقنى بىلىمەن. يىگىت - قىزلار تانسا ئوينىسا قانۇنغا خىلاپ بولمايدۇ، ئەدەب - ئەخلاقمۇ يول قويىدۇ، مەن مۇنەۋۋەرنى تەكلىپ قىلدىم، ئۇ ماقۇل بولدى، ئۇ سېنىڭ سۆيگىنىڭ بولسا مەيلى، مەن تارتىۋالمىدىم، مېنىڭ نەرىم لۈكچەككە ئوخشايدىكەن، قاشقام بارمىكەن؟ كۆردۈڭمۇ، — ئۇ مۇشتۇمىنى تۈگۈپ، ھاپىزنىڭ تۇمشۇقىغا تەڭلىدى، — قولۇم پاسكىنىمىكەن، ئۈستۈمدىن فرانسىيە ئەتىرى پۇراۋاتقانلىقىنى سەزگەنسەن، بىلىپ قوي، لۈكچەك دېگەن سەن، خەقنىڭ قىزى ئىلكىڭگە ئۆتمەي تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتىسەن، قىزغىنىۋاتىسەن، سېنىڭ لۈكچەكلىكىڭنى ئاشۇ دۆلەت گىربى قوندۇرۇلغان شەپكەڭ، — ئۇ ھاپىزنىڭ بېشىدىكى شەپكىسىنى قولى بىلەن ئۇرۇپ يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى، — يوشۇرۇپ تۇرۇۋاتىدۇ، مانا ئەمدى ياقاڭدىكى قىزىل بەلگىنى ئېلىۋەتسەڭلا مېنىڭدىنمۇ ئەسكى لۈكچەك بولىسەن.

ھاپىز مۇراتنىڭ دەسلىپىدە قىلغان ھەقلىق سۆزلىرىنى ئاڭلاپ خىجىل بولۇپ، مۇراتنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويغانلىقىنى تۇيۇپ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىماقچى بولۇپ تۇراتتى، لېكىن مۇراتنىڭ تولىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ خەلق ساقچىسىنىڭ مۇقەددەس بەلگىسى — دۆلەت گىربىنى يەرگە ئۇرغانلىقى ئۇنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىۋەتتى، ئەمدى ئۆزىنىڭ سەۋرچانلىقى ساقچىلىق غۇرۇرىغا مۇناسىپ ئەمەستەك بىلىندى، ئەمدى مۇراتنى «لۈكچەك» دېگەنلىكىدىن پۇشايمان قىلمىسا بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، شەپكىنى ئۇنىڭغا ئالدۇرۇش كېرەك، ھاپىز مۇشۇلارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ كۈچلۈك قوللىرى بىلەن مۇراتنىڭ كېيىكىرتىكىدىن ئالدى ۋە قەھىرلىك ۋارقىراپ:

— ئال شەپكىنى! — دەپ بۇيرۇق قىلدى، مۇراتنىڭ كېكىرتىكىدىن تارتىپ بېلىنى ئەگدى، مۇرات ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ بېلىنى ئەگكەن بىلەن قولىنى شەپكىگە سۇنمىدى، بەلكى بىر چامداپ ئىلگىرىلەپ، سول پۇتى بىلەن شەپكىنى دەسسىدى.

ئەمدى هاپىزنىڭ كۆزىگە هېچنېمە كۆرۈنمەي قالدى، ئۇ مۇراتنىڭ بوينىنى كۆتۈرۈپ قولىنى بوشتىش بىلەن تەڭ راسا كەلتۈرۈپ بىر مۇشت ئاتتى، مۇشتنىڭ زەربىسى بىلەن مۇرات يەر چىشلىدى، مۇنەۋۋەر بىلەن هۆرىگۈل چىقىرىۋەتتى، زالدا تانسا داۋاملىشۋاتاتتى، ۋەهىمىلىك ئاۋازنى ئاڭلىغان تاماشىبىنلارمۇ بۇياققا نەزەرىنى بۇراپ غۇلغۇلا قىلىشقا باشلىدى، لېكىن تانسا توختىمىدى، مۇرات جېدەل - ماجىرالار ئىچىدە يۇرۇپ تاياققا پىشىپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئۇ ناهايىتى تېزلا ئورنىدىن تۇرۇۋالدى، ئەمدى ئۇنىڭ ئاچچىقى تۇتتى، كۆزى قىزاردى ئۇ مەيدىسىنى كېرىپ مۇشتۇمىنى تۇگۇپ هاپىزغا قاراپ ماڭدى.

— هەي لۇكچەك ساقچى، مېنى بوزەك قىلمەن دەمسەن؟ هەقىقەتمېنىڭدىكى ۋاقىتتىدىچۇ، مەن ئاتامغىمۇ يانىدىغىنى، سەن نېمىتىڭ! يىگىت بولساڭ يۇر سىرتقا چىقىمىز!

مۇرات هاپىزنى جەڭگە چاقىرۋاتاتتى، سىرتقا چىقىش كېرەكمۇ؟ هاپىز سىرتقا چىقمىسا مۇرات ئۇنى قويۇۋەتمەيدۇ، ئەمدى ئىش تېخىمۇ يامىنىغا چىقىدۇ، تاماشىبىنلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىشىغىمۇ تەسىر يەتكۈزىدۇ، زالنى باشقۇرغۇچىمۇ «سوقۇشساڭ سىرتىغا چىقىش» دەپ قوغلاۋاتاتتى، شۇنداق، سىرتىغا چىقىش كېرەك، هاپىزنىڭ بەرىبىر ئۇنىڭغا كۆچىي يېتىدۇ. مۇنەۋۋەرمۇ ئۇنىڭ پالۋان يىگىتلىكىنى كۆرۈپ قالسۇن.

— بولدى هاپىز، قايتايلى، — مۇنەۋۋەر ئۇنىڭغا يېلىندى، ئاندىن مۇراتنىڭ ئالدىغا كېلىپ يىغلامسىراپ تۇرۇپ، — مۇرات، ساۋاقداشلىق يۈزىسىدىن هاپىزنى ئەپۇ قىلىڭ، بولدى قىلىڭلار، خۇش بولۇپ كېتەي، — دېدى ئۇزىنى قويۇدىغان يەرتاپالماي تىترەپ.

— يۇرە لۇكچەك، مۇشتقا تويمىغان بولساڭ تويغۇزۇپ قويايي، — هاپىز مۇسىرتقاماڭدى.

ئۇلار مۇنەۋۋەرنىڭ يېلىنىشلىرى، يىغلاشلىرىغا پەرۋا قىلمىدى، مۇنەۋۋەر كىملەرنىدۇ يارىدەمگە چاقىرماقچى بولۇپ ئىككى يېنىغاقارىدى، هۆرىگۈل ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى:

— ئاداش، نېمانچە دىلغۇل بولىدىغانسەن، ئۇلار ئېلىشسا جان كەتمەيدىغۇ، كىمنىڭ غەلىبە قىلىشىنى كۆرمىدۇققۇ، كۆرەيلىچۇ، — دېدى ئۇ بىپەرۋالىق بىلەن.

يامىغۇر توختىغاندى. غۇۋا چىراغ يورۇقى سىرتىنى گۈڭگا يورۇتۇپ تۇراتتى،

هۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنى يېتىلەپ سىرتقا چىقـ
قاندا ھاپىز بىلەن مۇرات قارس - قۇرس
مۇشت ئېتىشىپ ئېلىشىشنى باشلىۋەتكەندى.
مۇشتلىشىشنىڭ زەربىسىدىن تۇرۇپ
ھاپىز يىقىلاتتى، تۇرۇپ مۇرات يەر چىشلەپ
قالاتتى، ئۇلارنىڭ كۈچ سېلىشتۇرمىسىدا
ھاپىز قاۋۇل، كۆپرەك ئۇرۇۋۇپلىۋاتسىمۇ، سو-
قۇشقان تاياققا تويماپتۇ، دېگەندەك مۇرات
ئورنىدىن تۇرۇۋۇپلىپلا ئۇنىڭغا چاپلىشىۋالاتتى،
ھاپىز كەچلىك تاماق يېمىگەن، ماغدۇرىدىن
كېتىپ باراتتى، مۇرات ئۇنىڭدىن تاياق يەپ
يىقىلىپ بەرگىنى بىلەن ھارام كۈچىنى
تېخى سەرپ قىلىپ بولمىغانىدى.
مانا ئەمدى مۇرات ئۆزىنى كۆرسە-
تمىدىغان پەيت كەلدى، ئۇ گۈڭگا يورۇقتا
ئورنىدىن تۇرۇپ بېشىنى سىلكىۋەتتى - دە،
خۇددى يولۋاستەك ئېتىلىپ بېرىپ ھاپىزنى
بېسىۋالدى، تۇرۇپ مۇرات دۈگىلىنىپ ھا-
پىزنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالسا، تۇرۇپ ھاپىز
مۇراتنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالاتتى، ھاپىز
ماداريىنىڭ تۈگەپ قېلىۋاتقانلىقىغا قارىماي
ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەپ كەلگەندىدى. مۇرات
پەيتنى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭ بېشىغا ئىككى
مۇشت سېلىپ گاڭگىرىتىپ قويدى - دە، بىر
كۈچەپلا ھاپىزنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالدى،
مۇراتمۇ ماداري قالمايۋاتقانلىقىنى سەزدى،
لېكىن ھاپىزدىن ئۆچ ئېلىش ئىستىكى ئۇنى
ئەسەبىيلەشتۈرۈۋەتكەندى، ئۇ ئۆزىمۇ سەز-
مىگەن ھالدا يېنىدا ساقلاپ يۈرىدىغان
ئۆتكۈر تىخلىق پىچىقىنى چىقاردى، بۇنى
ھاپىز سەزمەي قالدى، پىچاقنىڭ شولىسى
قاراڭغۇلۇقتا يالت - يۇلت قىلىپ چاقناپ،
مۇنەۋۋەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالغانىدى. ئۇ
پىچاق! پىچاق، دەپ ئىككى قېتىم ۋارقى-
رىۋەتتى. شۇ ئارىلىقتا مۇرات پىچاقنى
ھاپىزغا ئىككى قېتىم ئۇرۇۋالغانىدى، ھاپىز
مۇنەۋۋەرنىڭ ئاۋازى بىلەن ھوشنى تاپتى ۋە
مەيدىسى، بېلىگى قاتتىق ئاغرىۋاتقانلىقىنى
سەزدى، شۇ ئەسنادا مۇراتنىڭ قولى يۇ-
قىرىغا قايتا كۆتۈرۈلگەنلىكىنى، يالتىراپ
تۇرغان پىچاق يۇرىكىگە ئۇرۇلۇش ئالدىدا
تۇرغانلىقىنى كۆردى. ھاپىزنىڭ جېنى
ھەلقۇمىغىلا كېلىپ قالغانىدى، ئۇ پۈتۈن
ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ، ماغدۇرىنى يىغىپ
پىچاقنى توسمىسا بولمايتتى، پىچاق ھا-
پىزنىڭ يۇرىكىگە قادىلىشقا بىر ئىلىكلا
قالغانىدى، ھاپىز چاقماقتەك تېزلىكتە قولنى
چىقىرىپ، ئالقىنى بىلەن توسىدى، پىچاق-
نىڭ ئۇچى ھاپىزنىڭ ئالقىنىنى كېسىپ،
ئۈستىخانىغا قادالدى، ھاپىز ئاغرىق ئازابىغا
چىدىماي شۇنداق قاتتىق ۋارقىرىدىكى، پۈ-
تۈن ئەتراپ زىلىزىلىگە كەلگەندەك
بولدى، يىراقتىن ۋەھىمىلىك ئاۋازلار
ئاڭلاندى، ھاپىز بىر سىلكىلىنىپلا مۇراتنى
ئاستىغا بېسىۋالىپ، مۇراتنىڭ قولىدىكى
پىچاقنى قانداق يۇلۇۋالغانلىقىنىمۇ سەزمەي
قالدى، ئۇ ئەسەبىيلىشىپ، ئەس - ھوشنى
يوقاتقاندىدى، ئۇ ھېچنېمىنى سەزمىگەن
ھالدا قولىدىكى پىچاقنى مۇراتنىڭ ئۇدۇل
كەلگەن يېرىگە ئۇرۇۋەردى، دەھشەتلىك
پاچىنە دەقىقە ئارىلىقىدا يۈز بەرگەندى،
بۇ پاچىنەنى تاماشا كۆرۈپ تۇرغان يىگىرمە
نەچچە ئادەممۇ سەزمەي قالغانىدى.
— توختا! — ھاپىز ئاغرىق ئازابى
ئىچىدە ئۆزىگە بۇيىرۇق قىلدى، ئۇ ئېگىز
كۆتۈرۈلگەن بۇۋاق قولىنى چۈشۈرۈپ،
سول قولىنىڭ ئالقىنىدىكى بۇقۇلداپ چىقى-
ۋاتقان قانىنى باستى، ئاغرىق چىدىغۇسىز
ئىدى، ئۇ مۇراتقا سىنچىلاپ قارىدى ۋە
نەپسى توختىغانلىقىنى سەزدى - دە، ۋۇجۇ-
دىغا تىترەك ئولۇشۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.
ھاپىز قۇدرەتلىك، شەرەپلىك، خەلق
ساقچىسى ئىدى. مانا ئەمدى ئۇ ئادەم
ئۆلتۈرگەن قاتىلغا ئايلىنىپ قالغانىدى.
ھاپىزنىڭ سەزگۈرلىشىپ كەتكەن مېڭىسى
تېز ئىشلىمەكتە ئىدى: قاتىل خەلقنىڭ ئە-
شەددىي دۈشمىنى، ئۇنىڭغا خەلق لەنەت،

نەپرەت ياغدۇرىدۇ، ئۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم! هاپىزنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزىنىڭ خەلق سوتى ئالدىدا قولىغا كويزا، پۇتىغا كىشەن سېلىنغان هالدا سوراققا تارتىلۋاتقانلىقىنى ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلىنغانلىقىنى، جازا مەيدانىدا ئۆزىگە قارىتىپ تاراسلاپ ئوق ياغدۇرۇلغانلىقىنى — ئوق ئۇنىڭ يۈزىگە دەل تەگمەي جان ئېلىشۋاتقانلىقى، ئاۋام خەلق غەزەپ - نەپرەت ياغدۇرۇپ، ئۇنىڭ بېشىنى، كۆكرىكىنى دەسسەپ چەيلەپ قىيناپ ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتقانلىقى نامايان بولدى. ئۇ بۇ كۈنگە قالغاندىن ئۆزى ئۆلۈۋالغىنىنى ئەۋزەل كۆرۈپ ئەسەبىيلىك بىلەن:

— مەن ئۆلۈمگە مەھكۇم! — دېدى- دە، قان ئېقىۋاتقان قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئالدىغا يۈگۈردى.

كىشىلەر ئۆلۈكنى ئوردۇ بىلىشتى، مۇنەۋۋەر ئوتتۇز قەدەمچە يىراقلاپ كەتكەن هاپىزنىڭ ئارقىدىسىدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ:

— هاپىز، توختاڭ! جېنىم هاپىز، توختاڭ دەيمەن، يامان يولغا ماڭماڭ، — دەپ ۋارقىراپ، يىغلاپ، هاپىزنى توتۇۋېلىش ئۈچۈن يۈگۈردى، ئۇنىڭ كەينىدىن هۆرىگۈل:

— مۇنەۋۋەر توختا، مەنمۇ سىنىڭ بىلەن بارىمەن، بۇ يامان بولىدىغۇ، — دەپ ئۇمۇ يۈگۈردى.

— هۆرىگۈل توختاڭ مەنمۇ سىلەرگە هەمراه بولاي، — زەپەر هۆرىگۈلگە ئەگەشتى. ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنى چاقىرىشقان ئاۋازى جىمجىت كېچىدە يىراقلارغا ئاڭلىناتتى. مانا ئەمدى هاپىز چوڭ كوچىدىن چىقىپ شىمالغا بۇرۇلدى، بىردىر يۈز مېتىر نېرىدا چوڭ ئۆستەڭ شىددەت بىلەن ئاقماقتا. هاپىز ئۆستەڭنىڭ ئۆزىنى تېزرەك قوينىغا ئېلىشنى، يوروق دۇنيانىڭ ئازابلىرىنى كۆرسەتمەسلىكنى تىلەپ، يۈگۈرۈشنى تېخىمۇ تېزلەتتى. ئۆستەڭ يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سېلىشى تېزلىشىپ كەتتى، چۈنكى ئۇ تېخى ياش، ياشىغۇسى بار ئىدى، توي قىلاتتى، ئەۋلادى قالاتتى، ئەمدى بۇنىڭدىن ئۈمىد يوق، ئەڭ يامىنى، ئاتا-ئانىسى بىلەن خوشلىشالمايلا ئۆلارنىڭ ئالدىدا كېتىدىغان بولدى.

ئېيىت! خەير - خوش ئاتا - ئانام! هاپىز ئىچىدە پەچىرلىدى. 50 مېتىر، 40 مېتىر، 30 مېتىر، ئۆستەڭ يېقىنلاپ كەلمەكتە، مۇنەۋۋەر ئۇنىڭ كەينىدە يەنە كىملەردۇر ئۇنى چاقىرماقتا. يەنە مۇنەۋۋەرنىڭ ئاۋازى:

— خالايىق! ئادەم ئۆلگىلىۋاتىدۇ. توتۇۋېلىڭلار، — ئۇبارلىق كۆچىنىبىلەن ۋارقىردى.

— هەي توختا! توختاڭ دەيمەن! — هاپىزنىڭ ئارقىدىنلا كىمدۇر بىرسى ۋاقىرىدى. بۇ ئاۋاز خۇددى پېشقەدەم ئىداره باشلىقى ئابدۇراخمانىنىڭ ئاۋازىدەك قىلاتتى، مېنى باشلىق تۇتقۇدەك، باشلىق ئاتقۇدەك، تېز قاچاي، ئوق يېگەندىن سۇغا چۆكۈپ ئۆلگىنىم تۈزۈك، هاپىز ئىتتىنىڭ يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۆزىنى ئۆستەڭگە ئاتتى.

مۇنەۋۋەرنىڭ هايات مېغىزى، خۇشالىقى ۋە هەسرىتىمۇ هاپىز ئىدى، ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ئۆلدى. هاپىزسىز ياشاپ ئازاب تارتقاندىن ئۆلگەن تۈزۈك، مۇنەۋۋەرمۇ هاپىزنى چاقىرىپ تۇرۇپ ئۆزىنى ئۆستەڭگە ئاتتى...

بۇ تولىمۇ ئېچىنىشلىق پاجىئە بولدى، پۈتۈن شەھەرنى زىلزىلىگە سالدى، يۈقىرىدا بايان قىلىنغان ئىشلارنىڭ سىرىنى جانىجان دوست بولۇشقان ئۇچ قىز بىلەتتى، ئۇلارنىڭ بىرسى ئۆلۈپ كەتتى. ئىككىسى هايات قالدى، ئۇلار ئۇچ ياشنىڭ جېنىغا زامىن بولدى، ئۇلار باش جىنايەتچىلەردۇر. ئەپسۇس، تولىمۇ ئەپسۇس، ئۇلار قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلمىدى، لېكىن ئۇلار مەڭگۈ ۋىجدان سوتىنىڭ ئازابى ۋە هۆكمىگە مەھكۇم!

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

مۇھەممەت ئىمىن

ئاينۇرى

(ھېكايە)

شىۋىرغان بارغانسېرى كۈچەيدى.

ئاينىساخان ئاچا يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزىنى تەستە ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى. سوغ ئاي نۇرى توزۇپ تۇرغان ئاپئاق قار ئۈستىدە سۇس يالتىرايتتى. «جېنىم بالام، ئاينۇرى! قەيەرلەردە يۈرۈيدىغانسەن؟ ئەجىبا، چوڭ ئاناڭنىڭ ئەجەل گىردابىغا بېرىپ قالغىنىنى كۆڭلۈك قىلچىمۇ تۇيمىغانمىدۇ؟!...» ئۇ كۆكىرىپ كەتكەن لېۋىنى مۆجىزە سۈپىتىدە ساقلىنىپ قالغان ئاخىرقى بىر تال ئوتتۇرا چىشى بىلەن چىڭ چىشلىدى. ئىككى تامچە ياش چوڭقۇر ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چانىقىدىن دۇمىلاپ چۈشۈپ، يۈزىدىكى يول - يول قورۇقلار ئۈستىدە توختاپ، ھەش - پەش دېگۈچە مۇز ئۈنچىگە ئايلاندى. ئوڭ پۇتى سېزىمىنى يوقاتتى بولغاي ئەتىمالىم، باياتىنقى جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكۈدەك زىڭىلداپ ئاغرىشلار توساتتىن شىپپىدە توختاپ قالدى. دۈمبىسىگە يۈدۈۋالغان بىر باغلام يۇلغۇن گويا بىر پاتمان تاغدەك ئۇنىڭ ئۈستىدىن تېخىمۇ قاتتىق بېسىپ، نەپەس ئېلىشىنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى، «ھەي ئېسىت، نېمە دەپ ئۆيدىن چىققان بولغىيدىم؟ ئۆلۈكۈم راستىنلا مۇشۇ جاڭگالدا قالارمۇ؟...» ئۇنى ۋەھىمە باستى. كۆز ئالدىدا جەسىتىنى ئاچ بۆرىلەر ۋە قوتۇر ئىتلار تالىشىپ يەۋاتقان قورقۇنچلۇق مەنزىرە پەيدا بولۇۋالدى. ئۇ «ۋاي قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ ۋارقىرىماقچى بولدى - يۇ، نېمىشقىدۇر بوغۇزىغا بىر نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك ئاۋازىنى زادىلا چىقىرالمىدى. ئالدىغا ئۆمىلەپ مېڭىشتىن تېخىمۇ ئۈمىد يوق، ئېرىگەن قاردىن قاتقان مۇزغا تېيىلىپ كېتىپ ئالدىغا دۈم چۈشكەن چاغدىمۇ ئۇنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشقا، ھېچبولمىغاندا ئۆمىلەپ بولسىمۇ كەنتكە بېرىۋېلىشقا ئۇرۇنۇشلىرى پۈتۈنلەي بىكارغا كەتتى، ھەتتا ئۈستىدىن بېسىپ تۇرغان بىر باغلام يۇل-

غۇننى ئېلىپ تاشلاشقىمۇ ماداری يەتمىدى. ئەمدى تېخىمۇ ھالسىزلىنىپ كەتتى، ئوڭ پۇتى پۈتۈنلەي كاردىن چىقتى. ھازىر ھېچنېمىنى سەزمەيدۇ، توڭلاش، ئۇيۇشۇش، سېزىمىنى يوقىتىش ئاستا - ئاستا بەدىنىنىڭ يۇقىرىقى قىسمىغا قاراپ سىلجىماقتا. يەنە بىر - ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتسە پۈتۈن بەدىنى تاراڭگىدەك قېتىپ قالىدۇ، ئۇ چاغدا غەم - غۇسسە، دەرد - ئەلەمدىن تولۇق خالاس بولىدۇ. قارا تۇپراق ئاستىدا مەڭگۈلۈك خاتىرجەملىك بار. ئۇ يەردە بۈگۈنكىگە ئوخشاش ئۆيدە تاماق ئېتىدىغانغا، قالايدىغانغا ھېچنېمە قالمىغاندا تەۋەككۇل دەپ ئارغامچىنى ئۆشنىسىگە سېلىپ، كەكىنى ئېلىپ، قەھرىتان سوغۇققا قارىماي جاڭگالغا يۇلغۇن چېپىش ئۈچۈن كېلىپ يۈرۈش ھاجەتسىز. ئانا تۇپراق ئوتلۇق ھارارىتى بىلەن ئۆزىنى ئىسىتىدۇ، ئاچلىقتىن ساقلايدۇ، مۇڭلۇق ناخشىسى بىلەن ئەللەي ئېتىدۇ، ئۇ مامۇق ياستۇققا بېشىنى قويۇپ ياتقاندەك راھەتلىنىپ ئۇيقۇغا كېتىدۇ...

— ئاينۇرى! ئاينۇرى!...

ئاينىساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ ئىسمىنى توختىماي چاقىراتتى. ئاۋازى شۇنچىلىك زەئىپ ۋە بوش چىقاتتىكى، ئۇنى ئۆزىمۇ ئاران-ئاران ئاڭلىيالايتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى تۆۋەنلەپ، ئاخىرىغا كەلگەندە پۈتۈنلەي ئۆچتى، لېكىن لېۋى مىدىرلاشتىن زادىلا توختىمىدى...

* *

ئاينىساخان ئاچا ئۆمرىدە 13 پەرزەنت كۆردى، بۇلاردىن بىر ئوغۇل، ئىككى قىزلا ھايات قالدى. قالغانلىرىنىڭ بەزىلىرى كېسەللىكتىن، بەزىلىرى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتتى. تۇيۇقسىز ئۇششۇك تېگىپ ئېچىلماي توزۇپ كەتكەن غۇنچىلارغا ئوخشاش بىمەھەل نابۇت بولغان سەبىي پەرزەنتلىرىنىڭ دەردىدە قاڭغىر - قاخشاپ كۆز نۇرى ئاجىزلاشتى، بۇ دۇنيادىن تېخى رىسقى ئۈزۈلمىگەن ئۈچ بالىسىنىڭ كاككۇكتەك ئېچىلىپ تۇرغان ئاغزىنى تولدۇرۇش يولىدا تىرمىشىپ - تىرەجەپ بېلى مۈكچىيىپ كەتتى. ئېرى مامۇت لەش قولىدىن ئىش كەلمىگەنىنىڭ ئۈستىگە ئۆتۈپ كەتكەن ھورۇن ئادەم ئىدى. قىشتا تونۇر بېشىغا، يازدا سايىغا يۈگۈرەيتتى. قورساق تويغان يەردىلا كۈننى كەچ قىلاتتى. ئۇ پۈتۈن ئۈمىدىنى قورامىغا يېتىپ كېلىۋاتقان ئوغلى ئۆمەرگە باغلىدى، لېكىن «ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ» دېگەندەك، بۇ ئارزۇلۇق ئوغۇل 18 ياشقا كىرە - كىرمەيلا ئىككى ئەرنى ئۇزىتىپ قويغان ئوتتۇرا ياشلىق بىر خوتۇننىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ قاياققىدۇريوقالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ زادىلا ئىز - دېرىكى بولمىدى. بىچارە ئانا زار - زار يىغلىغىنىچە چىشىنى چىشىغا چىشلەپ، قالغان ئىككى قىزىنى بىر - بىرلەپ قاتارغا قوشتى، ئۇلار بويىغا يەتكەندە، ئۆزلىرىنىڭ غۇنچە بويى، ئايدەك چىرايى بىلەن مەھەللىكويلارنى ھەيران قالدۇردى. ھەممەيلەن «قاغا ئۇۋىسىدىن بۇلبۇل چىقىپتۇ!» دەپ ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختاشتى. چىرايىغا يارىشا ئۇلارغا خېلى ئوبدان لايىقلار چىقتى، ئاينىساخان ئاچا خۇشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان ھالدا چوڭ قىزى تۇنىساخاننى قوشنا يېزىدىن تاشيول ئىشچىلىقىغا قوبۇل قىلىنغان ياقۇپ ئىسىملىك ياۋاش بىر يىگىتكە ياتلىق قىلىۋالدى. بىر يىلدىن كېيىن كەنجى قىزى مەريەمگىمۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ياش كا-

تىپى — مائاشلىق كادىرنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالدى. توي بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي بەخت ياراشمىغانلىقتىنمىكىن، ئون گۈلىنىڭ بىرى تېخى ئەمدىلا ئېچىلىۋاتقان بۇ قىز تۈيۈقسىزلا قازا تاپتى. جەسەت يۇغۇچى ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايىنىڭ كۆكىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ساقچىغا مەلۇم قىلدى. تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئۇنىڭ كاتىپقا كۆيۈپ قالغان يەنە بىر قىز تەرىپىدىن زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى ئېنىقلاندى. ئايىنساخان ئاچىنىڭ يۈرىكى خۇن - خۇن بولۇپ كەتتى، ئۇنىڭ يۈرەك يارىسى تۈزۈك ساقايماستىنلا تاشيول ئىشچىسى بولۇپ ئىشلەۋاتقان كۈيئوغلى ھادىسىگە ئۇچراپ، چوڭ قىزى تۇنىساخان ياش تۇرۇپلا تۇل قالدى.

ئارىدىن ئۇچ يىل ئۆتكەندە تۇنىساخاننىڭ قورسىقى تۈيۈقسىز يوغىناپ قالدى. ئايىنساخان ئاچىغا بۇ ئار - نومۇس شۇكەمگىچە ئۇچرىغان بارلىق بەختسىزلىكىدىنمۇ ئېغىرراق بولۇپ تۈيۈلدى. ئۇ يۈرت ئارىسىدا بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەي، تالا - تۈزگە چىقماس بولۇۋالدى، بىراق بىرەر كۈن ئەمگەككە چىقمىسا ئەترەت باشلىقىدىن تىل - دەشنام يەيتتى. كوممۇنا ئاشخانىسىدىن ئوماچ توشۇپ جان باقىدىغان بۇ كۈنلەردە ئۇزاق مۇددەت ئۆيدىن چىقماي يېتىۋېلىش ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۈتۈپ بەرگەن بىلەن باراۋەر ئىدى. قورسىقىنىڭ بارا - بارا گۈمبەزدەك تومپىيىپ چىقىشىغا ئەگىشىپ بارغانسېرى ياداپ، تەمرەتكە بېسىپ كەتكەن يۈزىنىڭ تېرىسى ياغاق سۆڭەكلىرىگە چاپلىشىپ كېتىۋاتقان قىزىنىڭ بىچارە ھالىغا قاراپ، ئايىنساخان ئاچىنىڭ ئىزا ۋە غەزەپتىن زىمىستان سوغۇقىدىكى كۆلدەك مۇزلىغان يۈرىكى ئاخىرى ئاننىڭ پەرزەنتىگە بولغان مېھرى ئاپتىپىدا ئېرىدى، ئۇ ئىزا - نومۇسنى بىر - ياققا قايرىپ قويۇپ بۇرۇنقىدەكلا دولقۇنغا چىقتى، قورسىقىنىڭ كوركىراشلىرىغا قارىماي ئۆزىگە بېرىلگەن بىر قاچا ئوماچنىمۇ قىزىغا زورلاپ ئىچكۈزدى، تازا قارا قىشقا كەلگەندە تۇنىساخاننى تولغاق تۇتتى. تۇغۇت ئاننىسىنىڭ بىر كېچە - كۈندۈز ھەپىلىشىشى ئارقىسىدا بالا ساق - سالامەت ئېگراپ يەرگە چۈشتى. بىراق ياش ئانا بالىسىنىڭ يۈزىنى كۆرۈشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەيلا ئىچكى سىرىنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى. كەلگۈلۈك يەنە ئايىنساخان ئاچىغا كەلدى. ئۇ ئۆيدىكى پۇلغا يارايدىغان بارلىق نەرسىلەرنى سېتىپ بىر سېغىن ئۆچكە سېتىۋالدى - دە، دۇنياغا كۆز ئاچا ئاچمايلا ئاننىسىدىن يېتىم قالغان بۇ بەختسىز نەۋرىسىنى تۇجۇپىلەپ بېقىشقا باشلىدى. نەۋرىسىنى نوپۇسقا ئالدۇرغىلى بارغان چاغدىكى بىر ئىش ھېلىغىچە ئۇنىڭ ئېسىدە:

— نەۋرىلىرىنىڭ ئېتى نېمە، ئايىنساخان ئاچام؟

ئايىنساخان ئاچا شاپ بۇرۇتلۇق بۇغالتىرنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكە ئالامىتى جىلۋە قىلىپ تۇرغان قارامتۇل چىرايىغا قاراپ مەڭدەپ قالدى.

— ئاي... خۇرى! — ئۇ ئۆزىنى سەل - پەل توختىتىۋالغاندىن كېيىن ئويلانغان ھالدا جاۋاب بەردى.

— بالىنىڭ دادىسى كىم؟ — بۇغالتىر كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران توختىتىپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇرغان ئامبارچىغا كۆزىنى قىسىپ قويدى.

ئايىنساخان ئاچا شۇنىڭدىن يەتتە - سەككىز ئاي ئىلگىرى قىزى تۇنىساخان بىر قانچە قېتىم ئۆيگە ئېلىپ كەلگەن بۇغداي

ئۇننىڭ بىكارغا كەلمىگەنلىگىنى چۈشەندى. ئۇ يۈزىنىڭ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قارىماي زەردە بىلەن ئېيتتى:

— دادىسى يوق، خۇدا بەرگەن بالا!

— دادىسى يوق دېدىلىمۇ؟— دېدى بۇغالتىر قېرىشقاندەك بوغۇق ئاۋازىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ،— دادىسى يوق بولسا بۇ بالا نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى؟ ھى! ھى! ھى!... ئەجەپ ئىش! شۇنداقمۇ قېيۇم ئاخۇن؟

ئۇ ئامبارچىغا يەنە بىر قېتىم كۆز قىسىپ قويۇپ، ئاغزىنى چىڭ ئېتىۋالدى، لېكىن چىرايى ھېلىلىدەك قورۇلۇپ كەتتى.

— خۇدا بەرگەن دېدىم، خۇدا بەرگەن!— ئاينىساخان ئاچىنىڭ قورۇق بېسىپ كەتكەن چىرايىدىكى ئىزا - نومۇس ئالامەتلىرى پۈتۈنلەي يوقاپ، ئۇنىڭ ئورنىنى بىردىنلا پۈتمەس قەھرى - غەزەپ ئىگىلىدى، كۆڭلىدىن چاقماق تېزلىكىدە يالت قىلىپ ئۆتكەن ئاجايىپ - غارايىپ تەسەۋۋۇرىغا ئاساسەن ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم قىزارماي تۇرۇپ قىپقىزىل يالغاندىن بىرنى توقۇپ چىقالىغىنىغا ئۆزىمۇ ھەيران قالدى،— گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتسام، غۇجامىلىرىم، مەرھۇم قىزىم بىر كېچىسى چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە تۆگىلۈكتىن چۈشكەن ئاينىڭ نۇرى ئايىغىدىن كىرىپ بېشىدىن چىقىپ كەتكەندەك بولۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن قىزىم خۇدانىڭ خاسىيىتى بىلەن ھامىلدار بولۇپ قېلىپ، بۇ قىزنى تۇغدى، شۇڭا ئىسمىنىمۇ ئاينۇرى قويدۇق!

— ھا! ھا! ھا!...

ئۇينى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك قاتتىق كۈلكە سادالىمى ئەترەت ئىشخانىسىنى بىر ئالدى. ئاينىساخان ئاچا بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، ئايىنۇرىنىڭ بىر ئايلىق نورمىسىغا ئالتە جىڭ تاسقالمىغان قوناق ئېلىپ، ئارقىسىغا قاراپمۇ قويماي كېتىپ قالدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاينىساخان ئاچا پۈتۈن ئانىلىق مېھرىنى نەۋرىسى ئاينۇرىغا بېغىشلىدى. ئەترەتنىڭ بىر كۈنلۈك ئىشىنى تۈگىتىپ، بىر قولىدا نەۋرىسىنى، يەنە بىر قولىدا لىقمۇ لىق ئوت - چۈپ قاچىلانغان يوغان سېۋەتنى كۆتۈرگىنىچە ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى بەدىنى ھارغىنلىقتىن سىقىراپ ئاغرىپ كېتەتتى. ئۇيقۇسىزلىقتىن كىرپىكلىرى بىر - بىرىگە چاپلىشىپ قالاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ كۈندۈزى ئېتىز بېشىدا توپىغا مىلىنىپ قىقراپ يېغلاپ، ئۇنى ئۆچۈپ قالغان نەۋرىسىنىڭ سەبىي دىلىغا ئاز بولسىمۇ خۇشالىلىق ئاتا قىلىش ئۈچۈن ئۇنى مېھرىبانلىق بىلەن سۆيۈپ ئەركىلىتەتتى، غىدىقلاپ كۈلدۈرەتتى. ئۇنىڭ ياش يۈقى ئۈستىگە توپا چاپلىشىپ ئالا - چىپار ھالەتكە كىرىپ قالغان چىرايى ئېچىلىپ ۋىلىقلاپ كۈلۈشكە باشلىغاندا، ئاينىساخان ئاچىنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ، بىر كۈنلۈك ھاردۇقى چىققاندەك بولۇپ قالاتتى. ھەتتا بەزىدە شېرىن ئارزۇ - ئارمانلارغا تولغان يۈرىكىدىكى خۇشاللىقىنى بېسۋالالماي قالاتتى - دە، ئۆچۈكە سۈتنى بىلەن ئوماچلا ئىچىپمۇ يەنىلا پاخلاندەچوك بولۇۋاتقان نەۋرىسىنىڭ چۈشەنمىگىنىگە قارىماي قىزىق - قىزىق ھېكايە - چۆچەكلەرنى ئېيتىشقا باشلايتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ قانچىلاپ كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمايدۇ. ئۇنى ساناپ ئولتۇرۇشنىڭ، ئىسىدە تۇتۇۋېلىشنىڭ ھاجىتىمۇ يوق. چەككەن جاپاسى، سىڭدۈرگەن ئەجرىگە يارىشا ئاينۇرى ساق - سالامەت قا-

تارغا قوشۇلسا، یاراملىق ئادەم بولسا، قەرىپ ماغدۇرىدىن قالغاندا جەننىغا ئەسقاتسا، ئۇ قانائەت ھاسىل قىلىدۇ. باققىنىغا مىڭ مەرتىۋە رازى بولىدۇ. يۇرەكنى ھۆتمە تۆشۈك قىلىۋېتىدىغان ئاچچىق تىل - ئاھانەت نەشتەرلىرى، مەسخىرىلىك كۆلكىلەر، كىنايىلىك ئالىيىپ قاراشلار ئۇنىڭغا كار قىلمايدۇ. بۇلار ئۇنىڭ نەۋرىسىگە بولغان مېھرى-مۇھەببىتى ئالدىدا بىر تىيىن! ئۇ ھەر قاداق جاپا - مۇشەققەت، ئازاب - ئوقۇبەت ۋە تىل - ھاقارەتكە بەرداشلىق بېرىشكە تەييار! ۋاقتى كەلسە نەۋرىسى ئۈچۈن ئۆز جەننىتىمۇ ئايىمايدۇ!...

ئاينىساخان ئاچا ئالدىراشچىلىق تۈپەيلىدىن ئىككى قولىنى ئۈچ قىلالماي بېشى قېتىپ تۇرغاندا، يېرىم كېچىدە دولقۇنغا چىقىپ ئۆزىگە سوغۇق ئۆتكۈزۈۋالغان مامۇت لەش ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ئەمدى ئۇ بىر چوڭ بىر كىچىكنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسا، ئۈچ جاننىڭ نورما ئاشلىقى ئۈچۈن ئۆزى يالغۇز ئەتىدىن - كەچكىچە تېخىمۇ كۆيۈپ پىشىپ ئىشلىمىسە بولمايتتى، مەيلى قانداقلا بولمىسۇن 40 نەچچە يىل ئۆزى بىلەن بىر تەكىيگە باش قويغان، قانچىلىغان ئىسسىق سوغۇقنى بىللە باشتىن كۆچۈرگەن ئېرىنىڭ ئاغرىق ئازابىدىن تولغىنىپ ئېڭراشلىرى ئۇنى چەكسىز ئازابلايتتى، ئېرىنى داۋالىتاي دېسە پۇل، يېگۈزەي دېسە قۇۋۋەتلىكرەك تاماق يوق. كىچىكتىن چوڭغىچە، ئاغرىقتىن ساققىچە بولغان ھەممەيلەن گۈڭشىنىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسىغا قاراشلىق. ئىچىدىغىنى ئوماچ ياكى قوناق پارچىلىرىنى سانۇالغىلى بولغۇدەك سۈيۈقسەلەك ياما! يەيدىغىنى مەدەك ئۇنى ياكى كېپەك ئارىلاشتۇرۇپ يېقىلغان بەتتەم زاغرا! مۇشۇلارمۇ تويغۇدەك بولىسچۇ، كاشكى! ئۇ ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماي تىرىشىپ - تىرىشىپ نەۋرىسىنى ئىككى ياشقا كىرگۈزگەندە، ئەسلىدىلا يېرىم ئاچ، يېرىم توق يۈرۈپ يىلىكى ئۈزۈلۈپ قالغان ئېرى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانچە ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن تۇرالماي، ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى.

ئەمدى بۇ دۇنيادا نەۋرىسى ئاينۇرىدىن باشقا ئۇنىڭ سۈنغان دىلىغا تەسەللىي بەرگۈدەك ھېچكىم قالمىغانىدى. بىراق دۇنيادىكى ئىشلار ھامان ئادەمنىڭ ئۆز ئارزۇيىدىكىدەك بولمايدىغان ئوخشايدۇ. قولۇمغا قول، پۇتۇمغا پۇت بولار دەپ، يېمىگەننى يېگۈزۈپ، كىيمىگەننى كىيگۈزۈپ مىڭ بىر جاپادا چوڭ قىلغان ئاينۇرىنىڭ ئۇنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئازاب دېڭىزىغا غەرق قىلىۋېتىشىنى كىم بىلسۇن؟!

— چوڭ ئانا! چوڭ ئانا! — كۆز ياشلىرى بىلەن پۈتلىسى ئارىلىشىپ كەتكەن ئاينۇرى تالادىن يۈگۈرۈپ كىرگىنىچە كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىگە باش قوناق ئۇۋۇلاۋاتقان ئاينىساخان ئاچىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ چوڭ ئانىسىنىڭ ھەر قانچە بەزلىگىنىگە قارىماي بىر ھازا بۇقۇلداپ يىغلىغاندىن كېيىن ئېسىدىگەن ھالدا دېدى، — مەكتەپتىن قايتىپ كەلگىچە تاللاقىز مېنى ھارامدىن بولغان دەپ تىللاۋاتىدۇ، ئېيتقىنا چوڭ ئانا، مەن راستىنلا ھارامدىن بولغان بالىمۇ؟

— شۇنداق دېگەن ئادەم پوق يەپتۇ! — دېدى ئاينىساخان ئاچا غەزەپتىن پۈتۈن ئەزايىغا ئولاشقان تىترەكنى زورىغا بېسىۋېلىپ، — ئاناڭ سېنى بۇ دۇنياغا كۆز ئاچقۇزۇپ قويۇيلا ئۆلۈپ كەتكەن، داداڭ

بەك يىراق، بەك يىراقتا، هازىرچە قايىتىپ كېلەلمەيدۇ. ئۇنى مەن ساڭا كۆپ قېتىم دەپ بەرگەنغۇ، بالام! سەن هازىر كىچىك ئەمەس، توققۇز ياشقا كىرىپ قالدىڭ، ئۇ- قۇشۇڭ كېرەك، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق گەپلەرگە ئىشەنمە، خەق دېگەن ئاغزىغا كەلگەننى دەۋېرىدۇ!

— مېنى ئالداۋاتسەن، مېنىڭ دادام يوق!— ئاينۇرى يىغلاۋېرىپ قىزىرىپ كەتـ كەن كۆزىگە قايتىدىن ياش ئالدى،— دادام بولسا نېمىشقا مېنى كۆرگىلى كەلـمەيـدۇ؟ ئۇ مېنى سېغىنمامدۇ؟

— سېغىنىدۇ، لېكىن ئارىـلىق بـەك يىراق، كېلىپ بولالمايدۇ.

— ئايروپىلان بىلەن كەلسە بولمامدۇ؟

— پۇل يوق، بالام.

— پۇل يوق كېلەلمەيۋاتامدۇ؟— ئاي- نۇرى بېشىنى قىيشايتىپ بىر پەس ئويلـ نۇالغاندىن كېيىن بۇدرۇق مۇشتۇمىنى چىڭ تۇگدى،— خەپ، چوڭ بولغاندا تازا جىق پۇل تېپىپ دادامغائەۋەتمەيدىغان بولسام!—

— خۇدا كۆڭلۈڭگە ئىنساپ بەرسە هەممە ئارزۇيۇڭ ئەمەلگە ئاشىدۇ، قىزىم!— ئاينىساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ سارغۇچ يۈمشاق ماڭلاي چاچلىرىنى مۇلايىملىق بىلەن سىيـ لىدى،— ئوبدان ئوقۇغىن، جىق ئوقۇساڭ كادىر بولسەن، كادىر بولساڭ هۆكـۈمەت ئايلىق بېرىدۇ، ئۇ چاغدا چوڭ ئاناڭدەك يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى تارتمايسەن.

— دادامنىڭ نەدىـلىكىنى ئېيىتىپ بەرگىنە، ئوبدان چوڭ ئانا! ناۋاتتەك چوڭ ئانا!— ئاينۇرى بېشىنى چوڭ ئانىسىنىڭ كۆكـ سىگە سۈركەپ ئەركىلىدى،— ئېيىتىپ بەر- مىسەڭ مەن پۇلنى نەگە ئەۋەتىمەن؟

—داداڭ ئايدا، ئۇ كىچىكىدىلا ئاي- غا چىقىپ كەتكەن.

— هە، ئالەم كېمىسى بىلەنمۇ؟—ئاي- نۇرىنىڭ كۆزلىرى شادلىقتىن چاقناپ كەتـ تى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ چوڭ ئانىسىنىڭ ئويچان چىرايىغا قاراپ قويۇپ، ئاغزى- ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى،— مۇئەللىم بىزگە ئالەم كېمىسى بىلەن ئايغا چىققىلى بولىدۇ، ياخشى ئوقۇساڭلار كەلگۈسىدە سە- لەرمۇ ئايغا چىقالايسىلەر دېگەن. بۇنى نېـ مىشقا بالدۇراق ماڭا ئېيتىپ قويمـۇدۇڭ؟ بولمىسا تېخىمۇ ياخشى ئوقۇيتتىم! ئەمـدى ياخشى ئوقۇساممۇ بولار - هە، چوڭ ئانا؟ بۇنـ مىڭدىن كېيىن تەپكۈچمۇ ئوينىمايمەن، تازا ياخشى ئوقۇپ ئايغا چىقمايدىغان بولسام!

ئاينىساخان ئاچا ئالەم كېمىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ شۇنداقلا دەپ قويغان بىر ئېغىز گەپىنىڭ ئاينۇرىنى بۇنچىلا هاياجانلاندۇرۇۋېتىشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. نەۋرە- سىنىڭ ئەقلى يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگـ شىپ ئۆزلۈكسىز ئېشىپ بارىدۇ، ئۇ چاغدا ئۇنى بۇنداق توقسەن يەردىن چېنىپ تۇ- رىدىغان سۆزلەر بىلەن ئالداش تەس. قا- يىل قىلىش، ئىشەندۈرۈش توغرىسىدا ئېغىز ئېچىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس! قانداق قىلىش كېرەك؟ گەپنىڭ راستىنى ئېيىتىش كېرەكمۇ؟ ياق! ئۇنىڭ سەبىي قەلبىنى ئا- زاب تىغى بىلەن يارا قىلىشقا بولمايدۇ. هەممە دەرد - ئازاب ئۆزى بىلەن كەتسۇن. بۇلار هەرگىز هېچنېمىدىن بىخەۋەر نەۋرە- سىگە بايلىق - بىسات ئورنىدا قالدۇرۇپ كېـ تىدىغان بىرىدىنبىر مىراس بولۇپ قالمىسۇن!

ئاينىساخان ئاچىنىڭ مۆلچەرى خاتا چىقمىدى. ئاينۇرى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكـ

تەپنىڭ 3 - يىللىقىغا چىقىپ ئۇزۇن ئۆتـ
مەيلا بىر شەنبە كۈنى ئاخشىمى ئۆيگە
دومسىيىپ قايتىپ كەلدى. مەكتەپ يىراق
بولغاچقا، ئۇ ياتاقتا يېتىپ - قوپۇپ، ئۆيگە
ھەپتىدە بىر قېتىم قايتىپ كېلەتتى، بۇدا
چوڭ ئانىسىنىڭ ھەر قېتىمدىكىدەك خۇشاللـ
قىنى باسالمىغان ھالدا ئالدىراپ- تېنەپ ئۇ-
نىڭ ئالدىغا چىقىپ پېشانىسىگە مېھرىبانلىق
بىلەن چوككىدە سۆيۈشلىرىمۇ، بىر ھەپتـ
دىن بۇيان ئۆزى يېيىشكە كۆزى قىيماي
ساقلاپ قويغان بۇغداي نېنىنى ئۇنىڭ قو-
لىغا ئاۋايلاپ تۇتقۇزۇشلىرىمۇ، گويا بىرەر
يىل يۈز كۆرۈشمىگەندەك سېغىنىش بىلەن
كۆيۈنۈپ ھال - ئەھۋال سوراشلىرىمۇ چـ
رايىدىن پەرىشانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ
تۇرغان نەۋرىسىگە قىلچە كار قىلمىدى. ئۇ
چوڭ ئادەملەردەك ئېغىر بىر خورسىنىۋالغانـ
دىن كېيىن نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي مەڭـ
دەپ قالغان چوڭ ئانىسىغا گۇمان نەزەرى
بىلەن قارىدى.

— مېنى ئالداپ يۈرۈپسەنغۇ چوڭ ئا-
نا؟— دېدى ئۇ ئەلەم بىلەن بېشىنى چاي-
قاپ،— ئايدا ئادەمنىڭ ئۇنچىلا ئۇزۇن ۋا-
قىت تۇرىشى زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىكەن.
شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى سېنىڭ گېپىڭگە
چۈمپۈتۈپ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ مەسخىرىلىرىـ
گە پىسەنت قىلماي كەلگەنىدىم. ئايغا
چىقىپ دادامنى كۆرۈش ئىستىكى مېنى تىـ
رىشىپ ئوقۇشقا ئىلھاملاندۇراتتى. شۇڭا
ھېچنىمىدىن قورقماي، ھېچنىمىگە پەرۋا قىلـ
ماي، بىلىمنى كۆپرەك ئىگىلەپ تېزرەك
ئايغا چىقىشنىڭ كويىدىلا باش قاتۇرۇپ
كەلگەنىدىم. لېكىن ئوتتۇرا مەكتەپكە
چىققاندىن كېيىن - بارا - بارا ھەممىنى
بىلىۋالدىم. ھېچقانداق ھاياتلىق بولمىغان

ئۇنداق يەردە دادام قانداقمۇ ياشاپ تۇرا-
لىسۇن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۈلۈشكۈن تىللا-
قىز بىلەن قىزىرىشىپ قالسام، ئەھۋالنى بىلـ
مەيدىغان باشقا يېزىلىق ساۋاقداشلىرىمنىڭ
ئالدىدىلا مېنى يەنە «ھۇ قېلىن، دادىسىنىڭ
كىملىكىنى بىلمەيدىغان ھاراملىق!...» دەپ
ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاپ كەتتى. بارلىق ئارزۇ -
ئارمانلىرىم توزغاقتەك توزۇپ كەتتى. مەندەك
تاشلاندۇق بالىغا بۇ دۇنيادا زادى نېمە
بار؟! نېمىشقا كىچىكىمدىلا تالاغا چۆرۈپ
تاشلىۋەتمىگەن بولغىيدىڭ چوڭ ئانا؟ ھەي
ئېسىت، بۇ دۇنياغا نېمە دەپ تۆرەلگەن
بولغىيدىم؟! ھەممەيلەن ماڭا غەلىتە بىر مەخـ
لۇققا قارىغاندەك ئەجەبلىش، مەڭسىتمەسـ
لىك ۋە زاڭلىق نەزەرى بىلەن قارىشىدۇ.
قارام يۇقۇپ قالىدىغاندەك مەندىن يىراق
قېچىشىدۇ. مېنى ئۆزلىرىدىن تۆۋەن كۆرىدۇ،
ئارىغا ئالمايدۇ، ھە دېسىلا ھاقارەتلەيدۇ،
تىللايدۇ، مەن زادى ئۇلارغا نېمە قىلغان؟!
نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەن؟!...

ئاينۇرى غەزەپتىن تىترەپ كەتكەن
ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ ھۈكىرەپ
يىغلىۋەتتى، ئاينىساخان ئاچا نېمىمۇ دېيە-
لىسۇن؟ ئۇ نەۋرىسىنى قۇچىقىغا تارتىپ، ئۇ-
نىڭ ھەسرەتلىك يىغىسىغا جور بولۇشتىن
باشقا ئامال قىلالمىدى. ئىككى دەردمەننىڭ
ئاچچىق كۆز ياشلىرى بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ
كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاينۇرى مەكتەپكە
بارغىلى ئۇنىمىدى، چوڭ ئانىسىنىڭ يېلىنىپ
يالۋۇرۇشلىرى، پايدا - زىيانىنى چۈشەندۈ-
رۈپ قىلغان پەندى - نەسىھەتلىرى بىكارغا
كەتتى. ئۇ چوڭ ئانىسى بىلەن بىللە ئېتىز-
ئېرىق ئىشلىرىغا چىقىپ، باش چۆكۈرۈپ
ئىشلەشكە باشلىدى، لېكىن ھېچكىم بىلەن
سۆزلەشمەيتتى، باشقىلار گەپ سورىسا جا-

ۋابمۇ بەرمەيتتى، نىھايەت گەپ تەشكۈچىلەر-گە سوغۇققىنە قاراپ قويۇپ، ئۆز ئىشىنى قىلىۋېرەتتى، ئۇنىڭ بۇنچىلا كەمسۆز بولۇپ كېتىشى ئايىنساخان ئاچىغا تولىمۇ ئېغىر كەلدى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ئالدىدا كەچۈرگۈسىز گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغانىدەك، ئۇنىڭ ھەسرەت ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان ئۈيچان كۆزلىرىگە، خاپىلىق تۇمانلىرى قاپلىغان چىرايىغا تىكىلىپ قاراشقا پېتىنالمايتتى. ئۇنىڭ توساتتىنلا مەرھۇم قىزى تۇنىساخانغا ئۆچلۈكى كېلىپ قالدى، ھەممە بەختسىزلىكنى تېرىغۇچى شۇ ئەمەسمۇ! بولمىسا ئايىنساخان ئاچا ئاينۇرىغا نېمە يامانلىق قىلدى؟ ئۇنى پەپىلەپ بېقىپ چوڭ قىلىپ قويغان گۇناھى ئۆچۈن مۇشۇنداق كۈنگە قالامدۇ؟ ئۇنىڭ ئارزۇلۇق نەۋرىسىدىن كۈتىكىنى شۇمىدى؟!

ئايىنساخان ئاچا كۆز يېشىنى ئىچىگە يۇتۇپ بىر يىلنى ئۆتكۈزدى، ئاينۇرى 16 ياشقا كىرگەندە چىرايى تۈيۈقسىز گۈلدەك ئېچىلىپ كەتتى.

ئايىنساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاقلىششقا ئۇلگۈرە - ئۇلگۈرمەيلا بىر ئىشنى سېزىپ قېلىپ، ھوشىدىن كېتىشكە تاس قالدى: يېقىندىن بۇيان ئاينۇرى ھەر كۈنى كەچتە سۇ تۇرسىمۇ قاپاقنى يۇدىگەن پېتى كۆل بويىغا چىقىپ كېتىدىغان بولۇۋالغانىدى. بويىغا يېتىپ قالغان نەۋرىسىنىڭ ياشلىق قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرىگەن ئايىنساخان ئاچا بىر كۈنى تۈيدۈرماي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، كۆلگە يېقىن قالغاندا ئۆزىنى جىگدە دالدىسىغا ئالدى. كۆل بويىدىكى يوغان سېرىق سۆگەت تۈۋىدە تەمبەل بىر يىگىت بۇياقتا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇراتتى. ئاينۇرى قاپىقىنى يەرگە قويۇپ، توم ۋە ئۇزۇن ئۆرۈمە چاچلىرىنى

غىجىمدىغان پېتى بىر پەس جىم تۇردى، ئاندىن ئەتراپىغا قارىۋېتىپ، ئادەم يوقلۇقىغا ئىشەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئايىنساخان ئاچىنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. بۇ يىگىت «تۆتىنى ئېنىقلاش» كادىرلىرىغا ھېساباتنى توغرا چىقىرىپ بېرەلمەي ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان قېيۇم ئامبارچىنىڭ ئوغلى غوپۇر بولۇپ قالمىسۇن يەنە! خۇدا، ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن، بوي - تۇرقىغۇ شۇنداق ئوخشاپ تۇرىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نۇرسىز كۆزلىرى غۇۋا ئاي يورۇقىدا يىراقتىكى ئادەمنىڭ چىرايىنى ئېنىق پەرق ئېتەلمىدى. ئىلاھىم، شۇ غوپۇردىن باشقا كىم بولسىمۇ مەيلىدىغۇ! ئۇنداقتا ئايىنساخان چوڭ ئانا نەۋرىسىنىڭ بېشىنى قاچان دېسە شۇ چاغدا ئوڭشاپ قويۇشقا تەييار! ھەتتا ئۆمۈر بويى چاپىنى تىزىدىن ئاشمايدىغان يېتىم، بىر ناننى پۈتۈن قىلىپ يېيەلمەيدىغان گاداي، كېچە بىلەن كۈندۈزنى پەرق ئېتەلمەيدىغان ئەما، شەرەت بىلەن گەپ ئۇقتۇرىدىغان گاچا ۋە جاھاننىڭ غەۋغا-

لىرىنى ئاڭلىيالمايدىغان گاچا بولسىمۇ ياق دېمەيدۇ!

ئاينىساخان ئاچا تاش ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى سۆرىگىنىچە ئاستا قايتىپ كەلدى - دە، هويلىغا سېلىپ قويۇلغان چۈشەك ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىدى، تام تۈۋىدىكى قاپاق تېرەك يوپۇرماقلىرى يازنىڭ مەيىن شامىلىدا يېنىك شىلدىرلايتتى، پاشا - كومۇتىلار غىڭىلداپ ئۇچۇپ يۈرەتتى. ئۇ ئۇيان ئۇرۇلۇپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمىدى، يەر يۈزىگە تەكشى سېپىلگەن ئاي نۇرىغا قاراپ خىيالغا چۆكتى، ئايىنۇرى ئالاهەزەل خۇپتەن بىلەن يېنىپ كەلدى. ئۇنىڭ يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغان بىر خىل ئىچكى خۇشاللىقى نۇرلىنىپ كەتكەن گۈزەل چىرايىدىن سىرتىغا تېپىپ تۇراتتى. خۇمارلاشقان ئۇزۇن كىرپىكلىك كۆزلىرىدىن سىرلىق ئۇچقۇن چاقناپتتى. سارغۇچ سېكىلەكلىرى يېپىپ تۇرغان كەڭ پېشانىسىمۇ، ئېلىپتەك تۈز - قاڭشارلىق بۇرنىمۇ، بىر نېمە دېيىشكە تەمشىلىۋاتقاندەك لىپىلداپ تۇرغان نېپىز لەۋلىرىمۇ، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر چۈشۈپ تۇرغان ئالمىدەك كۆكسىمۇ، ئەۋرىشىمدەك ئولغىنىپ تۇرغان زىلۋا بويىمۇ مەرهۇم قىزى تۇنسا خانىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى، تۇنسا خاننىڭ چىرايى بولسا ئۆزىنىڭ ياش ۋاقتىدىكى چىرايىنى ئەسلىتەتتى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ئاي نۇرىدا پەرىزاتتەك كۆرۈنگەن چىرايىغا قاراپ ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ ياشلىق ۋاقتىنى ئەسلەپ قالدى. بىر چاغلاردا ئۆزىنىڭمۇ ئاشۇنداق ئۇنتۇلغۇسىز مىنۇتلىرى بولغان، ئەمدىلا خەت تارتقان يۇمران بۇرۇت ئۇنىڭ ئالمىدەك قىزارغان مەڭزىنى غىدىقلاپ ئۆتكەن، ئوتتەك كۆيدۈرگەن لەۋلەر يۈرىكىدە مەڭگۈ ئۆچمەس ئىز قالدۇرغان. لېكىن تەقدىر ئۇنى ئۆز ئارزۇيىغا يەتكۈزمەي مامۇت لەشكە چېتىپ قويدى. ئۇ تەقدىرگە تەن بەردى، ئۆمۇر بويى خوتۇنلۇق بۇرچىنى ئادا قىلدى، چەكمىگەن جاپاسى قالمىدى، شۇنىڭغا چۈشلۈق بۇ دۇنيانىڭ خۇۋۇلۇقىنى بىر كۈن كۆرگەن بولسىچۇ، كاشكى! مانا ئەمدى بىر پۇتى گۇرگە ساڭگىلاپ قالغاندا تەقدىر يەنە ئۇنىڭ بىلەن قىيىشقاندەك كۆزىنى ئارامخۇدا يۇمغىلى قويماي، ئۇنىڭغا تېخىمۇ چوڭ بىر بەختسىزلىك ۋە پېشكەللىكتىن بېشارەت بېرىۋاتىدۇ.

— نەگە باردىڭ، قىزىم؟

— ئۆزۈڭ كۆردۈڭمۇ، سۇ ئېپكەلدىم.

— هېلىقى يىگىت كىم؟

— كۆرۈپ قالدىڭمۇ؟ — ئايىنۇرى ۋىدىلىدە قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى ۋە قاپاقنى يەرگە قويۇپ چوڭ ئانىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، — سەندىن يوشۇرۇپ يۈرۈۋەرسەممۇ بولماس، دەپ بەرسەم بېرەي. ئۇ مېنىڭ يىگىتىم، سەنمۇ تونۇيسەن، هېلىقى دۆڭ مەهەللىلىك غوپۇر...

— نېمە دېدىڭ؟ ئۇ راستىنلا غوپۇرمۇ؟! — ئاينىساخان ئاچا چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، مادارى يەتمەي، قايتىدىن ياتقان يېرىگە يىقىلىپ چۈشتى، كۆزى قاراڭغۇلاشتى، بېشى پىرقىراپ ئايلىنىشقا باشلىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ گاھ توۋا دەپ ياقىسىنى چىشلەيتتى، گاھ ئەسەبىيلەرچە كۆڭلىكىنى يىرتاتتى، كالۋالىشىپ قالغان تىلىنى هەرىكەتلەندۈرۈپ، ساراڭ بولۇپ قالغاندەك ۋارقىرايتتى، — ئاھ، ئۇلۇغ خۇدا، نېمە كارامەت بۇ؟ ماڭا كۆرسەتمىگەن يەنە نېمەڭ قالغاندۇ؟ مەن ئالدىڭدا زادى نېمە گۇناھ قىلغان؟ نېمە ئۈچۈن مېنى بۇنچە قىينايدىغانسەن؟!...

— ساڭا نېمە بولدى چوڭ ئانا؟ نېمە بولدۇڭ؟ — قورقۇپ كەتكەن ئايىنۇرى چوڭ ئانىسىنىڭ شالاڭ ئاق چاچلىق بېشىنى

قۇچىقىغا ئېلىپ سۈلىشىپ قورۇلۇپ قالغان ئالمىدەك ئەتىسىز يۈزىنى سىيلىدى، — گەپ قىلغىنا چوڭ ئانا! مەن ئايىنۇرى! مېنى تونۇۋاتامسەن؟ مەن نەۋرەڭ ئاينۇرى!

— جېنىم بالام، ساڭا دۇئا قىلاي! — دېدى ئايىنىساخان ئاچا بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ، — بۇ نىيىتىڭدىن يان! ئۇنىڭدىن باشقا كىمنى دېسەڭ مەيلى، غوپۇرغا تەگسەڭ زادى بولمايدۇ!

— نېمىشقا؟

— بۇ... بۇ... — ئايىنىساخان ئاچا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ قالدى، بىرپەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن قەتئىي ئاھاڭدا دېدى، — بولمايدۇ دېدىم، بولمايدۇ! مەن دېگەن سېنىڭ چوڭ ئاناڭ! كىچىكلەر چوڭلارنىڭ گەپىنى ئاڭلايدۇ، بۇ قەددىم زاماندىن قالغان ئادەت - يوسۇن! مېنى ھېلىمۇ چوڭ ئانام دېسەڭ غوپۇر بىلەن باردى كەلدى قىلما، بۇگۈندىن باشلاپ ئالاقەڭنى ئۈز!

— ياق! — دېدى ئاينۇرى، — ئۇنىڭغا تەگكىنىم تەگكەن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىمگە تەگمەيمەن! ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن!

— ئەمىسە، يا ماڭا تۇر، يا ئۇنىڭغا تۇر!

— ساڭىمۇ تۇرىمەن، ئۇنىڭغىمۇ تۇرىمەن! نېمىشقا مېنى مۇنچە قىستاۋېرىسەن، چوڭ ئانا؟ ئۇنىڭ قەيىرى ساڭا ياقماي قالدى؟

— ئۇنىڭ دادىسى ئاناڭنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولغان، ئاناڭنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنىڭ ئوغلىغا تېگىشنى كۆڭلۈڭ قانداق كۆتۈرىدۇ، جېنىم بالام؟

— نېمە؟! — ئاينۇرىنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ كەتتى، — غوپۇرنىڭ دادىسى ئانامنى ئۆلتۈرگەنمۇ؟ بۇرۇن بۇنداق دېمىگەن ئىدىڭغۇ؟

— ئۇ چاغدا سەن تېخى كىچىك، — دېدى ئايىنىساخان ئاچا ئېغىر ئۇھ تارتىپ، — شۇڭا دېمىدىم، ئەمدى چوڭ بولدۇڭ، ئاق قارىنى پەرق ئېتەلەيسەن، دەرھال نىيىتىڭدىن يان، بالام، ئۆمرۈڭگە دۇئا قىلاي!

— ياق - ياق! — ئاينۇرى يۈزىنى ئالقىنى بىلەن توسۇپ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى، — ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن، چوڭ ئانا! مېنى ئۇنداق قىستاۋەرمە! ئۇنىڭ ئۈستىگە قېيۇمكام ئانامنى ئۆلتۈرگەن بولسا شۇ چاغدىلا جازاغا تارتىلماي قالامتى؟! باشقىلار شۇ چاققىچە بىلمەي تۇرامتى؟! بۇگەپ راست بولىدىغان بولسا ئالىلىقاچان باشقىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغان بولاتتىم! سەن يەنە مېنى ئالداۋاتسەن، چوڭ ئانا! مېنى يەنە ئالداپ نېمە قىلماقچى؟ ئەجىبا، سەن مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇمنى خالىمامسەن؟...

شۇ كېچىسى ئايىنىساخان ئاچىمۇ، ئاينۇرىمۇ كىرپىك قاقماي يىغلاپ چىقتى. ھەرقايسىسى ئۆز خىيالى بىلەن بەنت ئىدى، ھەر كىم ئۆز دەردىدە يىغلايتى. ئايىنىساخان ئاچا شۇنىڭدىن كېيىنكى بىر ھەپتە ئىچىدە ئاينۇرىغا ئوخشاشلا جۈدەپ كەتتى، مۈكچىيىپلا قالدى. ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ھەقىقىي ئەھۋالنى نەۋرىسىگە ئېيتىش قارارىغا كەلدى. لېكىن ئۇ كېچىككەنىدى. شۇ كۈنى ئاخشىمى ئاينۇرى قايتىپ كەلمىدى، ئەتىسى غوپۇرنىڭمۇ يوقالغانلىقى مەلۇم بولدى. ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئايىنىساخان ئاچا بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى، ئوقۇتۇپ كۆرۈۋىدى، خەتتە مۇنداق دېيىلگەنىكەن:

«مېھرىبان چوڭ ئانا، ۋاپاسىز نەۋرەڭنى كەچۈر! ئۇ خىزمىتىڭدە بولالمايدىغان بولدى، ئۇز بەختىنى دەپ ياقا يۇرتلارغا چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭغىمۇ بۇ كەڭرى جاھاندىن پۈتىنى تىققۇدەك بىرەر

جاي چىقىپ قالار. بۇ دۇنياغا كۆز ئاچ-
قاندىن تارتىپلا ئوقۇشتىن توختىغىچە
تىل - ئاھانەتلەر، ئالىيىپ قاراشلار،
تەگەشلەر، يەكلەشلەر خۇددى سايەمگە
ئوخشاش نەگە بارسام شۇ يەرگە ئەگىشىپ
باردى. پەقەت غوپۇرلا مېنى ئادەم قاتارىـ
دا كۆردى، بارلىقىنى ماڭا بېغىشلىدى.
ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغىنىمدا ئۆزۈمنى
ھەقىقىي بىر ئادەمدەك ھېس قىلدىم، شۇڭا
ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغىنىمنى، ئۇنىڭدىن
ئايرىلىش ماڭا ئۆلۈم بىلەن باراۋەر ئىكەنـ
لىكىنى ساڭا ھەر قانچە قىلىپمۇ چۈشەندۈـ
رۈپ بولالمىدىم. سەن بولساڭ نەۋرەڭنىڭ
كۆڭلىدىكىنى قىلچە چۈشەنمەي، ئۆز خاـ
ھىشىڭ بويىچە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىشـ
كە قىستاۋەردىڭ، ماڭا نېمە ئامال بار
دەيسەن؟ ئاخىرى مۇشۇ يولغا مېڭىشىمغا
توغرا كەلدى. ‹تۇزكور، بىۋاپا، ۋىجدانسىز›
دەپ تىللىساڭمۇ، ‹ئۆلۈكۈڭ چۆلدە قاغاـ
قۇزغۇنلارغا يەم بولغاي› دەپ قاغىساڭمۇ
مەيلى، ھەممىگە ھەقلىقسەن! قىسقىسى،
سېنىڭ رايىڭنى دەپ ئۆز بەختىمنى بىھۇـ
دە قۇربان قىلىۋېتىشنى خالىمىدىم، مېنىڭـ
مۇ دادىسىز تۆرۈلۈپ قالغان بەختسىزلىـ
كىمدىن خەۋىرى بولمىغان يىراق جايلارـ
دىكى كىشىلەر ئارىسىدا بويۇن قىسماي،
كەمسىتىلمەي ياشاپ باققۇم كەلدى.
قېرىغاندا يار - يۆلەكسىز قالدىڭ، بىراق
ھۆكۈمەت بار ئەمەسمۇ، تۇرمۇشتا قىينالـ
ساڭ ‹بەشتە كاپالەتلىك ئائىلە› بولۇشقا
ئىلتىماس قىلىشنى ئۇنتۇپ قالما!

خەير - ئەمىسە،

ئۆلمىسەك كۆرۈشەرمىز!

بەختسىز، بىۋاپا نەۋرەڭ ئاينۇرى.

1975 - يىل × ئاينىڭ × - كۈنى»

ئاينىساخان ئاچا قولىغا تۇتقۇزۇپ
قويۇلغان خەتنى مىجىقلىغىنىچە داڭقېتىپ
تۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ مېڭىسى
ئىشلەشتىن قالغاندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ
كونىراپ قىڭغىيىپ قالغان ئۆيىگە قانداق
يېنىپ كەلگەنلىكىنى بىلمەيدۇ. ئارىدىن
بىر - ئىككى ھەپتىنى قانداق ئۆتكۈزۈۋەتـ
كىنىنىمۇ ئېسىگە ئالالمايدۇ. شۇ كۈنلەردە
نېمە قىلدى، نېمە ئەتتى؟ نېمە يېدى؟
بۇلارمۇ زادىلا يادىدا يوق.

ئاينىساخان ئاچا ئەنە شۇ تەرىقىدە
يازنى، ياز ئارقىسىدىن كۈزنى ئۇزىتىپ
قويدى. ھەش - پەش دېگۈچە زىمىستان
قىش يېتىپ كەلدى. ئاچلىق ۋە سوغۇق
ئاخىرى ئۇنى ئارغامچىنى ئۆشنىسىگە سېلىپ،
كەكىنى ئېلىپ جاڭگالغا بېرىشقا مەجبۇر قىلدى...

ئاينىساخان ئاچا يۇقىرىقى كۆرۈنۈشـ
لەرنى كۆڭۈل ئېكرانىدىن بىر - بىرلەپ
ئۆتكۈزدى، ھازىر ئۇنىڭ «ئاينۇرى!»
دەپ ئاۋازىنى چىقىرىپ چاقىرغۇچىلىكمۇ
ماغدۇرى قالمىدى، پەقەت دىلىدىلا چاقىرا-
لايدۇ. لەۋلىرى پۈتۈنلەي توڭلاپ مۇزغا
ئوخشاش قېتىپ قالدى، كىرپىكلىرى بىر-
بىرىگە تېخىمۇ چىڭ چاپلىشىپ كەتتى.
كۆكرەك قەپىسىدىكى ئاخىرقى ھارارەت
ئاجىزلاپ كەتكەن يۈرىكىنىڭ يەنىلا سۇـ
قوپ تۇرۇشىغا ئىمكان بېرىۋاتقاچقا، مېڭىـ
سى ئاز - تولا ئىشلەپ تۇرۇۋاتىدۇ، ھېلى
ئۇمۇ ھەرىكەتتىن توختايدۇ، تېزرەك بولمىـ
سا نەۋرىسىگە دۇئا بېرىش پۇرسىتىدىن
مەھرۇم قېلىشىمۇ مۇمكىن!

«ئەي ئۇلۇغ خۇدا، شۇ بىگۇناھ بوغۇنـ
لارنىڭ بىلمەي ئۆتكۈزگەن گۇناھىنى
كەچۈرگىن!...»

بارغانسىرى كۈچىيىۋاتقان شىۋىرغان
سۇس ئاي نۇرىغا بۆلۈنگەن جاڭگالدا
دەھشەتلىك ھۇشقىتىپ، دىلىدا ئاخىرقى
دۇئا بېرىشكە ئاران ئۇلگۈرگەن ئاينىساخان
ئاچىنى بىردەمدىلا ئاپئاق قارغا كۆمۈۋەتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر: كامىل تۇرسۇن

زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمىدا سۆز- لەنگەن سۆز

قەييۇم تۇردى

ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ، ئۇيغۇر ھازىرقى زامان پروزىسى ۋە دراماتۇرگىيىسىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى يولداش زۇنۇن قادىر 1989 - يىل 9 - ئاينىڭ 24 - كۈنى كېسەل سەۋەبى بىلەن 77 يېشىدا ۋاپات بولدى. شىنجاڭ ھەر مىللەت خەلقى، ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى ئۆزىنىڭ بۇ پېشقەدەم يازغۇچىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىغا قاتتىق قايغۇردى ۋە ماتەم تۇتتى.

زۇنۇن قادىر 1912 - يىلى 6 - ئايدا چۆچەك ۋىلايىتىنىڭ دۇربىلجىن ناھىيىسىدە قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بالىلىق - ئۆسمۈرلۈك دەۋرى غۇلجا شەھىرىدە ئۆتكەن. 1937 - يىلى ئۇرۇمچىگە كېلىپ ئوقۇغان ۋە بۇيەردە ئىنقىلابىي ئەدەبىياتنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغان. 1940 - يىلى غۇلجا شەھىرىگە قايتىپ بېرىپ، مەدەنىيەت ساھەسىدە خىزمەت قىلغان. 1944 - يىلى ئۇچ ۋىلايەت دېموكراتىك ئىنقىلابىغا قاتناشىپ، ھەربىي مۇخبىر، تەھرىرلىر، باش تەھرىرلىر بۇلۇپ ئىشلىگەن. يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن كېيىن ئۇزۇن ۋاقىت مەدەنىيەت - مائارىپ خىزمىتى ۋە كەسپىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ پەخرىي ئىجرائىيە ھەيئىتى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

زۇنۇن قادىرنىڭ ھاياتى تىرىشىپ ئىجاد قىلىش، قېتىرقىنىپ ئىزدىنىش ۋە شىنجاڭ ئەدەبىياتىنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلىش بىلەن ئۆتكەن ھايات. ئۇ 1936 - يىلىدىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشىپ ياخشى ئەسەرلەرنى ياراتقان. ئۇنىڭ دەسلەپكى ئەسەرلىرىدىن «غۇنچەم»، «گۈلنىسا» دراملىرى 30 — 40 - يىللاردىكى ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشىنى ۋە ئازادلىققا بولغان ئارزۇسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن. بۇ دراملار ئەينى ۋاقىتتىلا خەلقنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن. 1945 - يىلىدىن كېيىن ئۇ پروزا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ «مۇئەللىمنىڭ خېتى»، «شەپقەت ھەمشىرىسى»، «ماغدۇر كەتكەندە» قاتارلىق ئېسىل ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىپ، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى شىنجاڭنىڭ رېئال كۈرەشلىرى ۋە ھەر قاتلام، ھەر ساھە كىشىلىرىنىڭ پىسخىك ھالىتىنى جانلىق، ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇر يېزىلىرىغا چوڭقۇر چۆكۈپ «توي ئۈستىگە توي» دىرامىسى ۋە «چېنىقىش» ھېكايىسىنى يېزىپ بۇ ئەسەرلىرى بىلەن 50 - يىللاردا ئۇيغۇر يېزىلىرىدا يۈز بەرگەن زور ئۆزگىرىشلەرنى ئەكس ئەتتۈرگەن. ئۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇنجى پروزىسى، دراماسىنىڭ ۋەكىلى، ئۇ رېئال تۇرمۇشنى شۇ ژانىرلار ئارقىلىق ئەكس ئەتـ

تۇرۇشنىڭ نەمۇنىسىنى ياراتقۇچى. بۇ ساھەدە ھېچكىم ئۇنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى مەزمۇنىنىڭ ئىخچاملىقى، چوڭقۇرلۇقى، سىيۇژىتىنىڭ مۇكەممەل، جانلىقلىقى، مىللىي تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇقلۇقى، تىلىنىڭ ساددا، مەنلىك، تەمىلكلىكى، ئومۇمەن ئىدىيىۋىلىكى ۋە بەدىئى جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن بۇگۈنمۇ بىزنىڭ ئۇۋگىنىشىمىز ئۇچۇن ئۇلگە. ئۇ ئۆز ھاياتىدا بىزگە «غۇنچەم»، «چېنىقىش»، «خاتىرىلەر»، «مەسەل ۋە چۆچەكلەر» قاتارلىق 4 پارچە كىتاب قالدۇردى. ئۇنىڭ ئەمگەك تەرى، يۇرەك قېنى بىلەن پۈتكەن بۇ ئەسەرلىرى يالغۇز شىنجاڭدىكى كەڭ كىتابخانىلارنىڭ ئالقىشىغا ئىگە بولۇپلا قالماي، دۆلەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردىمۇ زور تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىممەتلىك بايلىقى بولۇپلا قالماي ئۇ يەنە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ شانلىق مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىر پارلاق گۆھەر. شۇڭا بىزنىڭ قادىرنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بىلەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز!

پېشقەدەم يازغۇچى زۇنۇن قادىر ئاددىي - ساددا، ئەستايىدىل، سەممىي - سادىق، ئادىل ئادەم ئىدى. ئۇ تۇرمۇشقا چۆكۈشكە تولىمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى، خەلقنىڭ ئاۋازىنى ئەكىس ئەتتۈرەلەيتتى. ئۇ پۈتۈن ئۆمرىدە ئۇيغۇر دېھقانلىرى بىلەن گۈش بىلەن قاندەك بىرىكىپ ئۆز ئەسەرلىرىدە دېھقانلارنىڭ ئىدىيە، ھېسسىيات پىكىرلىرىنى ئىپادىلەپ بېرەلىگەن. ئۇ ياشلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى تالانت ئىگىلىرىنى بايقاش، تەربىيەلەشكە تولىمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى. ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋ، ئاتاقلىق قازاق شائىرى قۇربانئەلى ئوخشاش تالانت ئىگىلىرىنىڭ بايقىلىشى، ئۆسۈپ يېتىلىشىدە زۇنۇن قادىرنىڭ ئەنە شۇنداق غەمخورلۇقى رول ئوينىغان. ئۇ ئۆزىنىڭ پۈتۈن زېھنى ۋە ئەقىل - پاراسىتىنى شىنجاڭنىڭ، كۆپ مىللەتنىڭ ئەدەبىيات ئىشىغا بېغىشلىغان. ئۇ «مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ چوڭ خۇشاللىق — ئىجادىيەت» دېگەندى. ئۇنىڭ ئەدەبىياتنى سۆيۈش، ئەدەبىياتقا ئۆزىنى ئاتاش، ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش روھى بىز ئۈچۈن مەڭگۈ ئۇلۇغ.

پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يېغىندىن كېيىن زۇنۇن قادىر ئەدەبىيات باھارىنى قايتىدىن باشلاپ، تىرىشىپ ئىجاد قىلىشقا كىرىشىپ، يېڭى دەۋر ئۈچۈن يېڭى مەھسۇلات تەقدىم قىلىشقا باشلىغان پەيتتە ئۇ بەختسىزلىككە ئۇچراپ بىز بىلەن ۋىدالاشتى.

ئۇنىڭ ۋاپاتى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن چوڭ يوقىتىش، شۇنداقلا شىنجاڭ ۋە پۈتۈن جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات ئىشلىرى ئۈچۈنمۇ بىر يوقىتىش. بىز ئۇنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇ بىلەن چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىمىز.

بىز ئۇنىڭ ئېسىل ئەدەبىي مىراسلىرىغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئېسىل پەزىلىتى ۋە ئىستىلىنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭ ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇلگۈرەلىمىگەن گۈزەل ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن قولنى - قولغا تۇتۇپ تىرىشىپ كۈرەش قىلىشىمىز لازىم.

ئەلۋىدا، سۆيۈملۈك يازغۇچى، ھۆرمەتلىك ئۇستاز زۇنۇن قادىر! سىزنىڭ ئىسمىڭىز ئەسەرلىرىڭىز بىلەن بىللە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىي سەھىپىسىدىن ئورۇن ئالغۇسى، سىز مەڭگۈ بىزنىڭ قەلبىمىزدە!

Altun Oq

زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتى ئىسىملىكى

مۇدىر ھەيئەت: لى كاڭنىڭ
مۇئاۋىن مۇدىر ھەيئەتلەر: ياسىن خۇدابەردى، قەييۇم تۇردى
ھەيئەتلەر: ئابلىز داۋۇت، ئابلىز نازىرى، ئابلايوۋ، ئابلىمىت سادىق، ئەلقەم ئەختەم، جاڭ گۇيتىڭ، چېن بەيجۇڭ، سەيپۇل يۇسۇپ، ساغا، سىراجىدىن زۇپەر، لىۋ شياۋۋۇ، مەھەممەت زۇنۇن، مەھەممەت شاۋۇدۇن، ھاكىم جاپپار، ھېيتىم ھوسەن، ۋاڭ يۇخۇ، ئىمىن ئەخمىدى، يۇسۇپ ماماي، شاكەن ئوتالباي، زوردۇن سابىر

ئۇرۇمچىدە ئاتاقلىق يازغۇچى زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى

ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمى 1989 - يىلى 12 - ئاينىڭ 26 - كۈنى ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزۈلدى. تەزىيە مۇراسىمىغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن قەييۇم باۋۇدۇن، فۇۋېن، ساۋدانوۋ، ئابدۇرېھىم لېتىپ، ئىبراھىم روزى قاتارلىق يولداشلار، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئۇرۇمچىدىكى بىر قىسىم ئەزالىرى، مەرھۇمنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى، شۇنىڭدەك ھەر ساھە زاتلاردىن بولۇپ 200 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. تەزىيە مۇراسىمىغا زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى كاڭنىڭ رىياسەتچىلىك قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى تەزىيە نۇتقى سۆزلىدى. (سۆز تېكىستى ئايرىم بېرىلدى).

ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىي دائىمىي كومىتېتى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۇگتىكى، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەش بەنگۇگتىكى، شىنجاڭ ھەربىي رايون سىياسىي بۆلۈمى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى قاتارلىق 40 نەچچە ئورۇن، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللىي ئىشلاركومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمايىل ئەمەت، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ سابىق مىنىستىرى، ئاتاقلىق يازغۇچى ۋاڭ مېڭ قاتارلىق كىشىلەر تەزىيە تېلېگرامىمىسى ئەۋەتتى. مۇراسىم زالىغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن ۋاڭ ئېنماۋ، ھامىدىن نىياز، چى گو، بەي چىڭمىڭ، تۇرسۇن ئاتاۋۇللا، قىدىرباي، يۇسۇپ مۇھەممىدى، ساۋدانوۋ، ماھىنۇر قاسىم، قۇرمانئەلى ئوسپانوۋ، سەيپۇللايوۋ قاتارلىق يولداشلار ۋە ئوتتۇز نەچچە ئورۇن ئەۋەتكەن گۈلچەمبىرەك، مەرسىيەنامىلەر قويۇلغانىدى.

ئۆز خەۋىرىمىز

ياسىن خۇدابەردى

زۇنۇن قادىرنى ئەسلەيمىز

مەشھۇر يازغۇچى زۇنۇن قادىرنىڭ ۋاپاتى ئەدەبىياتىمىز ئۈچۈن چوڭ يوقىتىش بولۇپ، كۆڭۈللەرگە ئۆچمەس جۇدالىق ئوتىنى ياقتى. بۇ جۇدالىق تۈپەيلىدىن ئەدەبىياتىمىز ئاسمىنىدىكى بىر يۇلتۇز ساقىپ چۈشتى.

بىز ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالىغا نەزەر سالساق، يازغۇچى، شائىرلىرىمىزنىڭ بۇنىڭدىن 30 — 40 يىل ئىلگىرىكىگە قارىغاندا زور دەرىجىدە كۆپەيگەنلىكىنى، ئەسەرلىرىمىزنىڭ سۈپىتى ئۆسكەنلىكىنى شۇنىڭدەك ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھەر جەھەتتە تەرەققىي قىلىپ، يۈكسىلىپ، زور نەتىجىلەرگە ئېرىشۈاتقانلىقىنى خۇشاللىق بىلەن كۆرەلەيمىز. مانا مۇشۇنداق چاغلاردا ئاشۇ ھەيۋەتلىك ئەدەبىيات قەسىرىمىزنىڭ ھۇلىنى قۇرۇپ بەرگۈچىلەرنى، جۈملىدىن زۇنۇن قادىرغا ئوخشاش ئەڭ ئېغىر كۈنلەردىمۇ خەلق بىلەن بىر سەپتە تۇرالىغان، ساختا شان ـ شۆھرەتلەرگە ئەسىر بولمىغان؛ باشقىلارنىڭ ئازاب ـ ئۇقۇبىتى بەددىلىگە ئارام، باشقىلارنىڭ ئامەتسىزلىكىدىن ئامەت، ئۆزگىلەرنىڭ كۆز يېشىدىن بەخت ئىزدىمەيدىغان، ھاياتىنىمۇ، تەقدىرىنىمۇ خەلقنىڭ ھاياتى ۋە تەقدىرى بىلەن چەمبەرچەس باغلىغان ئېسىل پەزىلەتلىرى بىلەن يازغۇچى دېگەن ئۇلۇغ نامىغا مۇناسىپ ئىش قىلغان نامايەندىلىرىمىزنى كامالىي ئېھتىرام بىلەن ئەسلىمەسلىكىمىز مۇمكىن ئەمەس، ئەلبەتتە.

مېنىڭ زۇنۇن قادىر بىلەن تونۇشقىنىمغا ئاز كەم يېرىم ئەسىر بولۇپ قالدى. مەن شۇ جەريانىدا زۇنۇن قادىر بىلەن بىللە بولدۇم، بىللە ئىشلىدىم. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا نۇرغۇن ئېسىل پەزىلەتلەرنىڭ بارلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

ھەقىقىي يازغۇچى، بولۇپمۇ دراماتۇرگ سەنئەتكە ۋە سەنئەتچىلەرگە ناھايىتى يېقىن بولىدۇ. زۇنۇن قادىرنىڭ ھاياتى بۇ نۇقتىنى تولۇق ئىسپاتلىدى.

1944 ـ يىلى 8 ـ ئايدا ئىلى ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى قارىمىقىدىكى سانائى نەفىسەنىڭ بىر گۇرۇپپا ئارتىسلىرى سۈيدۇك ناھىيىسىگە ئويۇن قويۇش ئۈچۈن كەلگەندى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سانائى نەفىسەنىڭ بەددىئىي رەھبىرى زۇنۇن قادىرمۇ بار ئىدى. مەن ئۇچاغدا سۈيدۇك ناھىيىلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىدا ئىشلەيتتىم. بىز غۇلجىدىن كەلگەن بۇ ئارتىسلار بىلەن بىللە چارۋىچىلىق رايونلىرىغا بېرىپ، توغراسۇ، كۆكسالا، سايرام قاتارلىق يايلاقلاردا ئۇيغۇرخەلقنىڭ مەشھۇر ئوپېراسى ـ «غېرىب ـ سەنەم» نى ئوينىدۇق. ھېچقانداق دېكراتسىيە ئىشلەتمەي، تەبىئىي مەنزىرىدىن پايدىلىنىپ ئوينالىغان بۇ ئوپېرا ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقتى. بولۇپمۇ شاھى ئاببىاسنىڭ تاغقا شىكارغا چىقىشى، قاراقچىلارنىڭ غېرىبنى تاغ ئارىسىدا تۇتۇۋېلىپ چەمبەرچەس باغلاپ سوراققا تارتقانلىقى قاتارلىق كۆرۈنۈشلەر گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن قاپلانغان تاغ ئېتىكىدە ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرۈۋاتقان تاماشابىنلارنى چىنلىق تۇيغۇسىغا چۆمدۈرۈپ، ئاجايىپ ھاياجانلاندۇرۇۋەتكەندى. بۇ ئويۇننىڭ مۇۋەپپەقىيىتىدىن مەمنۇن بولغان زۇنۇن قادىرنىڭ

خۇشاللىقىدا قىن - قىنىغا پاتماي گۈل - چېچەككە پۈركەنگەن يايلاقتا ئېغىناپ كەتكەنلىكى، گۈرۈپپىنىڭ كاتىپى مۇھەممەت باقى كامالنىڭ يانچۇقىدىكى بىر شىشە سوۋېت كانياكنى ئېلىۋېلىپ، ئۆزى بىر ئوتلىغاندىن كېيىن ئارتىسلارنىڭ ھەممىسگە بىر يۇتۇمدىن ئوتلاتقانلىقى، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ھەممەيلەننىڭ غۇلجىنىڭ ئادەتتى بويىچە قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتكەنلىكىمۇ ھازىرقىدەك ئېسىمدە.

بىر ئۆمەكنىڭ بەدىئىي رەھبىرىنىڭ ئارتىسلار بىلەن بۇ قەدەر ئىجىل - ئىناقلىقى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەن زۇنۇن قادىرنىڭ ئىلىدا ۋە ئۇ رۇمچىدە سەنئەتچىلەر بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە بولغانلىقىنى، ئۇزۇنلا ھەمكارلاشقانلىقىنى كۆپ قېتىم كۆرگەنىدىم.

ھەممىگە ئايانكى، ئەدەبىياتتا ھەربىر يازغۇچىنىڭ ئۆزىگە لايىق ئورنى بولىدۇ. بۇ ئورۇن ھەممىدىن بۇرۇن شۇ يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مىراسىنىڭ سالمىقى، ئەدەبىيات خەزىنىسىگە قوشقان تۆھپىسى ۋە ئىنسانىي پەزىلىتى بىلەن ئۆلچىنىدۇ.

زۇنۇن قادىر ئاز يازدى. لېكىن ساز يازدى. ئۇ يازغان ھەربىر ئەسەر خەلقىمىز ھەممە ۋاقىت سۆيۈپ ئوقۇيدىغان، ئەتىۋارلاپ كۆرىدىغان مەنىۋى بايلىققا ئايلانىدى. ئۇ يازغان ئەسەرلەر ئۆلمىدى، بەلكى ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇلاردىكى ھاياتىي كۈچ تېخىمۇ روشەن ئىپادىلىنىۋاتىدۇ. كېيىنكى يىللاردا ئۇ ئۆزىنىڭ كۆپ يازالمىغانلىقى، ئىجادكار ئۇچۇن ئەڭ قىممەت بولغان ۋاقىتنىڭ زايە بولۇپ كەتكەنلىكى ھەققىدە پات - پات ئەپسۇسلىنىپ سۆزلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. دەرۋەقە، زۇنۇن قادىرنىڭ ئىجادىيەت مىراسى سان جەھەتتىن ئانچە كۆپ ئەمەس. ئۇ خېلى ئۇزۇن مەزگىل سولچىلىقنىڭ زەربىسىگە ئۇچراپ، ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىدىن ئايرىلىپ قالدى. بۇ مەزگىل ئاجايىپ تىل ئۇستىسى بولغان تالانتلىق يازغۇچىنىڭ تازا قىرانىغا يەتكەن ئالتۇن دەۋرلىرىگە توغرا كەلدى. شۇڭا ئۇ ئازراق يازغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق ئازلىق ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ سالمىتىنى ئەسلا يەڭگىللىتەلمەيدۇ.

كەمتەرلىكى، ئاددىي - سادىدىلىقى، خۇشچاقچاقلىقى، ئاق كۆڭۈللۈكى، قانائەتچانلىقى، ھالاللىقى بىلەن جامائەتچىلىك ئارىسىدا يۈكسەك ئىززەت - ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان زۇنۇن قادىر ھارامىلىق، ساختىلىق، مەككارلىق، ھاكاۋۇرلۇق، خۇشامەتچىلىك، چېقىمچىلىق، يالغانچىلىققا ئوخشاش يامان ئىللەتلەر بىلەن زادىلا چىقىشالمايتتى. قەلەم ئىگىلىرى ئىچىدە ئاشۇنداق ئىللەتلەرنىڭ بىرەرسىگە گىرىپتار بولغانىنى كۆرسە، ئۇلارنى ئۆتكۈر سۆزلەر بىلەن ئايىماستىن قامچىلايتتى، تەنقىد قىلاتتى. ئۇنىڭدىكى بۇنداق ئېسىل خۇسۇسىيەت ئۇنىڭ خەلق ئارىسىدىكى ئابرويىنى تېخىمۇ ئۆستۈرگەنىدى.

يازغۇچى — خەلقنىڭ ۋىجدانى. لېكىن ھەقىقىي يوسۇندا خەلقنىڭ ۋىجدانى بولۇش ئىنتايىن مۇشەققەتلىك ئىش. ئۆز قەلىمى بىلەن خەلقنىڭ ئوي - پىكرىنى، ئارزۇ - ئارمىنىنى، بەخت - سائادىتىنى، دەرد - ئەلەملىرىنى ھېچقانداق ساختا بۇياقلارسىز ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش، ھەر قانداق جىسمانىي ۋە روھىي بېسىملار ئالدىدا ھەقىقەتتىن ۋاز كەچمەسلىك پەقەت ھەقىقىي يازغۇچى دېگەن مۇقەددەس نامغا سازاۋەر بولغان، ھېچنېمىدىن قورقـ

مایدىغان قەيسەر، جاسارەتلىك ئادەملەرنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. زۇنۇن قادىر مانا شۇنداق ئادەم ئىدى.

دىلى بىلەن تىلى، يازغىنى بىلەن ئۆزى ئوخشاش بولۇش تېخىمۇ مۇشكۇل. يازغىنى باشقا، ئۆزى باشقا كىشىلەرنى ئاز ئۇچراتمىدۇققۇ؟! ئەدەبىياتنى ئابروي تىكلەشنىڭ ئىنتايىن ئەرزان قورالىغا ئايلاندۇرماقچى بولغان كىشىلەر ئارىسىدا ئاز ئەمەسقۇ؟!

زۇنۇن قادىر بۇنداق قىلىقلارغا پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن قارشى ئىدى. ئۇ ۋىجدانى نېمىنى بۇيرۇسا شۇنى يازدى، بىرەرسىنىڭ ياخشى كۆرۈشى، بىرەرسىنىڭ مەيلى ئېتىبارىنى جەلپ قىلىش ئۈچۈن ھېچقانداق ئەسەر يازمىغان زۇنۇن قادىر ھەقىقەتەن دۇنياغا پاك كېلىپ، پاك كەتتى.

زۇنۇن قادىر ئۇيغۇر پروزىسىنىڭ يول ئاچارى ۋە ئاساسچىسى بولدى. ئۇ تۇرمۇشقا باي، تىلغا ئۇستا، شەيئىلەرنى بايقاش تۇيغۇسى كۈچلۈك ۋە تالانتلىق يازغۇچى ئىدى.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئۆزىنىڭ ئۆتكۈر ئىجتىمائىي مەزمۇنى، ئىخچام شەكلى، چىرايلىق تىلى، زىچ قۇرۇلمىسى، قېنىق تۇرمۇش پۇرىقى بىلەن كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ قەلبىگە سىڭىپ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەنىۋى بايلىق خەزىنىسىگە بىر ئۇلۇش مەڭگۈ ئۆچمەس تۆھپە بولۇپ قوشۇلدى.

ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى دەۋرىدە ئەدەبىيات - تىياتىرچىلىق ۋە ئاخباراتچىلىقتىن ئىبارەت بىر - بىرىگە مۇستەھكەم باغلانغان ئۇچ ساھەنىڭ تەرەققىي قىلىشىدا يازغۇچى، دراماتۇرگ، بەدىئىي رەھبەر ۋە تەھرىر زۇنۇن قادىرنىڭ رولى ھەقىقەتەن خېلى چوڭ بولغانىدى. ئەينى زاماندا ئىلىدا نەشىر قىلىنغان «ئىتتىپاق»، «كۆرەش» قاتارلىق ژۇرنالار ۋە گېزىتلەر ئۇنىڭ باش تەھرىرلىكى ۋە تەھرىرلىكى بىلەن چىقىرىلغانىدى. ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى مول تۆھپىلىرىنى ئەينى زاماندا ئۇچ ۋىلايەت ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتى بىلەن ئەخمەتجان قاسىمى يۇقىرى باھالىغانىدى. خەلق رەھبىرى ئەخمەتجان قاسىمى زۇنۇن قادىرنىڭ تالانتى بىلەن ئۇنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىنى بايقاپ ۋە ئۇنى ئادىل باھالاپ، ئۇنى باشقىلارغا ئۈلگە قىلىپ كۆرسەتكەنىدى. مۇنداق بىر ئىشنى نۇرغۇن كىشىلەر ھازىرغىچە ئەسلەيدۇ: 1948 - يىلى ئەخمەتجان قاسىمى غۇلجا شەھىرىدە بىر قىسىم ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنى چاقىرىپ، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشكەن. ئاشۇ سۆھبەتتە ئۇ ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ غەلىبىسىدىن كېيىنكى ئۇچ ۋىلايەتتە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىدا خېلى يۈكسىلىشنىڭ بولغانلىقىنى ۋە بۇ ساھەدە ياش تالانت ئىگىلىرىنىڭ يېتىشىپ چىقۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، بەزى كەمچىلىك، يېتەرسىزلىكلەرنىڭمۇ مەۋجۇدلىقىنى، بەزى شېئىرلاردىن يىغا پۇراپ تۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن ۋە زۇنۇن قادىردىن: «سىز بۇ مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟» دەپ سوريدىغان. زۇنۇن قادىر: «مېنىڭچە، بۇنىڭ ھەيران قالىدىغان يېرى يوق. چۈنكى، ئۇچ ۋىلايەت خەلقى ئازاد بولغان بىلەن كۆپ سانىنى تەشكىل قىلىدىغان يەتتە ۋىلايەت خەلقى تېخىچە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ تاپىنى ئاستىدا ئېزىلىۋاتىدۇ، ئازاب چېكىۋاتىدۇ، ئېكراۋاتىدۇ. شۇڭا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن يىغا پۇراپ تۇرۇشى تۇرغان گەپ...» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇنىڭ بۇ توغرا جاۋابى ئەخـ

مەتجان قاسىمى باشلىق جىمى سۆھبەت ئەھلىنى قايىل قىلغاچقا، ئۇنىڭغا بولغان مېھرى-مۇھەببەت، ئىززەت ـ ھۆرمەت تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن.

يازغۇچى بولۇشنىڭ شەرەپلىكلىكى ھەم قىيىنلىقى شۇ يەردىكى، ئۇنىڭ ھەممە ئىش ـ ھەرىكىتى، گەپ ـ سۆزى، ھەتتا ئوي ـ پىكرىمۇ خەلق قەلبىدە دەرھال ئەكس ئېتىپ تۇرىدۇ. ئۇ ھېچنەرسىنى خەلقتىن يوشۇرمايدۇ ۋە يوشۇرالمايدۇ. ئۇ ھەمىشەم خەلق-نىڭ باھا تارازىسىدا خەلقنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارى مەركىزىدە ئۆز ۋىجدانى، ئۆز ئېتىقادىدىن تىنماي ھېساب بېرىپ تۇرىدىغان ئادەم، يازغۇچى خەلقتىن ئۆگىنىدۇ، خەلق يازغۇچىنى ئۆز ۋەكىلى دەپ قارايدۇ، خەلق يازغۇچىنىڭ ئەسىرىدىن ئۆزىنى كۆرەلىسە، ئۆز ئوي ـ پىكىرلىرىنىڭ ئىنكاسىنى ھېس قىلالىسا، ئۇنى بىزنىڭ يازغۇچىمىز، دەپ ھېسابلايدۇ. بۇنداق يازغۇچىلارنىڭ شان ـ شۆھرىتى چەكسىز يۇقىرى بولىدۇ. ئىنسانىيەت سەپىرىنىڭ مۇساپىسى ئۇزاق، مۇرەككەپ، جاپالىق بولغاچقا، يۇقىرىدىكى تەلەپكە باشتىن-ئاخىر ئىزچىل جاۋاب بېرەلەيدىغان يازغۇچىلارنىڭ ئۇنچە كۆپ بولماسلىقى تەبىئىي، زۇنۇن قادىر بولسا بۇ تەلەپكە جاۋاب بېرەلىگەن يازغۇچى ئىدى. بۇ يەردە شۇنى ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، 40 يىلدىن بېرى بەزى يازغۇچىلار، بولۇپمۇ بەزى شائىرلار كۆپ يازدى. لېكىن بۇ ئەسەرلەرنىڭ تولىسى مەدھىيىۋازلىق، قۇرۇق شۇئاردىن ئىبارەت بولۇپ، خەلقنىڭ كۆڭلىگە ئۇنچە ياقمىدى. زۇنۇن قادىردا مۇنداق مەددىاھلارچە خۇشامەتچىلىك بىلەن ئېتىقادسىز شاللاقلىق يوق ئىدى. شۇڭلاشقا تارىخ ۋە خەلق ئالدىدا ئۇنىڭ يۈزى يورۇق، ئىجادىيەت ئالدىدا ئۇنىڭ يۈزى يورۇق، ئىجادىيەت ئالدىدا يازغۇچىلىق ۋىجدانى پاك قالدى.

بىز ئۆزىمىزنىڭ سۆيۈملۈك يازغۇچىمىزدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمىز ئۈچۈن قاتتىق قايغۇرىمىز ۋە ئۇنى چوڭقۇر ياد ئېتىمىز.

بىز ئۇنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرىنى، خەلق يازغۇچىسىغا خاس ياخشى خىسلەتلىرىنى ئۆگىنىپ، ئىجادىيەت ئىشلىرىمىزنى تېخىمۇ يۇكسەلدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى!

Altun09

ئەلقەم ئەختەم

سەۋر تاقەت يوق

ئۇزۇن يىللار ياتلار بىلەن بىز ئېلىشىپ ئۆتكەن،
ئەل بەختىنى دەپ، ئەل تەختىنى دەپ، چېلىشىپ ئۆتكەن.
داۋانلار ئېشىپ، ياردا يېتىپ، ئۈستۈنلۈك ئېلىپ،
ئاخىرقى نىشان، دەپ قەسەمنى بىز قىلىشىپ ئۆتكەن.

لېكىن شۇ چاغ قۇرغان باغقا كەلگەندە خەۋەر
ئاھ ئۇردى ئەل، ئاقتى ياشلار، تەۋرەپ كەتتى يەر.
ھەربىر سورۇن، ھەر ئورۇندا نالە ۋە پەرياد،
قايغۇ - مۇڭغا پاتتى دىللار، تۈن ئۇندىن بەتتەر.

مەن يىخلايمەن ئاھلار ئۇرۇپ بۇ يەردە سەن يوق،
قارايمەن باغقا، قارايمەن تاغقا، ھېچيەردە سەن يوق.
بىللە يېزىشقان، بىللە تىزىشقان چاغلار يادىمدا،
مەن يىخلىدىم، مەن ئۆكسىدىم سەۋر تاقەت يوق.

رەخىم قاسىم

ئەلۋىدا، ئۇستاز

يادەك قەددىم غەم تېغىغا بېسىقلىق،
كىرپىكىمدە شەبنەمدەك ياش تىزىقلىق.
ماتەم ئوتى ئۆرتەپ جىسمىم قىلدى كۈل،
دەردلىك تىخدا يۈرەك - باغرىم تىلىخلىق.

ۋادەرىخا، سەنمۇ كەتتىڭ ئالەمدىن،
ئايرىلدى ئەل گۆھەردەك بىر ئادەمدىن.
ئاق باغلىدى ھازا ئېچىپ ۋەتىنىڭ،
پەرياد ئۇرۇپ بۇ مۇسىبەت - ئەلەمدىن.

ئېسىل تالانت ئىدىڭ زۇنۇن قادىرى،
ئىجاد بەيگە چەۋەندازى - ماھىرى،
جەڭگاھ ئارا غالىب سادىر پالۋاندەك،
ئۆزۈڭ ئىدىڭ ئەدىبلەرنىڭ سادىرى.

ئېسىمدە بار ئەجدادلارنىڭ تەلىمى،
ئېيتقانىدى ئۆتمۈشنىڭ بىر ئالىمى:

«ئەدىب بولماق ئاسان، ئادەم بولماق تەس،
ئەدىب بولسۇن: ئادەملەرنىڭ ئادىمى!»

ئادىمىيلىك سەندە ئىدى مۇجەسسەم،
ھالال ياشاش — غايەڭ ئىدى مۇستەھكەم.
خالاس ئىدىڭ پەسكەشلىكتىن - ھارامدىن،
شۇڭا بولدۇڭ ئەلگە ئەزىز - مۇھتەرەم.

قاچقان كەبى قورقۇنچلۇق ۋابادىن،
قاچتىڭ يىراق مەشئۇم نەپسىي بالادىن،
پاك ۋىجداننى جاندىن ئەلا بىلگەچكە،
بىزار ئىدىڭ خۇشامەتتىن — تەمەدىن.

سەن ئۆچ ئىدىڭ مەنسەپكە دۇم ياتقانغا،
ئەلنى ئاپەت چۆل - دەشتىگە ئاتقانغا،
ئۈزى ئۈچۈن ۋەيران قىلىپ ئۆزگىنى،
كۆيدۈرگىلىك — تۆھمەتتە جان باققانغا.

ئەيىبلەيتتىڭ ئىككى يۈزلۈك كاززاپنى،
دەيتتىڭ: «بۇلار بىلمەيدۇ ئار - ئىنساپنى،
ئىنسان تۈگۈل ئىلاھنىمۇ ئالدايدۇ،
قىلىپ تۇرۇپ سەجدىگاھتا تاۋاپنى.»

غوجىسىنىڭ تاپىنىنى يالىغان،
نومۇس دېمەي بۇنى ماختاپ - داڭلىغان—
تەخسىكەشلەر نەزەرىڭدە ئىت ئىدى،
بىرتال سۆڭەك تاشلاپ بەرسە ھاۋشىغان.

يىركىنەتتىڭ لاپ ئۇرۇپ پو ئاتقاندىن،
ئىجاد قىلماي ۋالاقلاپ گەپ ساتقاندىن.
قورسىقىدا سۇنۇقى يوق ئىلىپنىڭ،
ئۇيالماستىن «ئەدىب» نامنى تاققاندىن.

لەنەتلەيتتىڭ پىتنە - پاسات تەرگەننى،
ئىناق ئەلنى پارچىلىغان — بۆلگەننى،

ھەر يەردە ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىپ،
ھەسەتخورلۇق دوزىقىدا كۆيگەننى.

سەن بىر ئەدىب ئىدىڭ — ماھىر نىھايەت،
سەن بىر ئادەم ئىدىڭ — تاپقان كامالەت،
شۇڭغۇپ تۇرمۇش دېڭىزىنىڭ تەكتىگە،
ئاچقان ئىدىڭ تىلسىملارنى كارامەت.

بېسىپ ئۆتۈپ تالاي ئېغىر ئۆتكەلنى،
ئەجرىڭدىن خۇش قىلغان ئىدىڭ يۈرت-ئەلنى،
ئىجادىڭدىن، ھاياتىڭدىن ھەر دىلغا
كەتتىڭ مانا تىكلەپ ھەيۋەت ھەيكەلنى!

* *

يادەك قەددىم غەم تېغىغا بېسىقلىق،
كىرپىكىمدە شەبنەمدەك ياش تىزىقلىق،
ئەلۋىدا، ئەي ئۇستاز زۇنۇن قادىرى،
شانلىق تۇھپەڭ تارىخلارغا يېزىقلىق.

ھاجى ئەخمەت

مەرسىيە

ماتىمىڭگە كۆزلىرىم قان يىغلىدى،
كۆز ئەمەس، تەن مۇلكىدە جان يىغلىدى.

ئاھ ئۇرۇپ، يىرتىپ ياقا پەرزەنتلىرىڭ،
سۆيگۈسى پاك يارۇ جانان يىغلىدى.

زەخمى ھىجرانغا بېرەلمەستىن چىداش،
باغرى چاك- چاكدوست - قەدىردان يىغلىدى.

بەلگەئاق باغلاپ يەنە «غۇنچەم»«نۇرۇم»،
ئۈن سېلىپ«باقى»، «باھارخان※»يىغلىدى.

بەيگىمىزدە يوق ئىجاد تۇلپارى دەپ،
بۇ قازاغا مەردۇ مەيدان يىغلىدى.

تەڭرى تاغ ئارتىپ بېشىغا ئاق لېچەك
غۇلجا، قەشقەر، ئېلچى، تۇرپان يىغلىدى.

يۈرىكىڭدە قالدى كۆپ ئارزۇ يەنە،
قانمىغاچ ۋەسلىگە ئارمان يىغلىدى.

جەننەتۇلمەھۋادا روھىڭنى كۈتۈپ،
ئىشقى ئاتەش ھۆرۇ غىلمان يىغلىدى.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

سىزنى ئەسلەپ...

شۇم خەۋەردىن پارە بولدى بۇ يۈرەك،
چىدىماق بەك تەس ئىكەن ئاڭلاۋېرىپ.

پەخرىمىز، سىردىشىمىز زۇنۇن ئاكا،
داغدا قالدۇق مۇڭدىشالماي ئايرىلىپ.

※ زۇنۇن قادىرئەسەرلىرىدىكى پېرسۇناژلار.

يازدىڭىز «غۇنچەم» نى بوران ئىلكىدە
ئېڭىرغان نىمجان يۈرەككە جان بېرىپ.
«چېنىقىش» تىن چىن تالانت بولغاچ ئايان
قانچە ئەختەملەر※ يېتىشتى ئىز بېسىپ.

ئاھ، مانا ئاق گۈل تاقاپ ماتەم تۈتۈپ
تۇرىمەن چوڭقۇر سۈكۈتتە قايغۇرۇپ.

باش ئېگىپ خانتەڭرى شۇدەم تۆكتى ياش،
كۆكسىدە ھەسرەت ئوتى يالقۇنلىنىپ.

كەلدى كۆز ئالدىمغا ساددا تۇرقىڭىز،
ئۆتتىڭىز ئەل غېمىغا غەمخان بولۇپ.
نامىڭىز ئۇچمەس ئەبەت، زۇنۇن ئاكا،
تۆھپىڭىز مىليون يۈرەكتە نۇرلۇنۇپ.

ماخموت مۇھەممەت

مەن ئوقۇسام مەرسىيەمنى...

نېمىشقا كۆڭلۈم مېنىڭ پاراكەندە،
نېمىشقا ئەگىدۇ ياش كۆزلىرىمنى؟
ھىجراندا ئازابلىنىپ سوقىدۇ تېز،
مەن ئاستا تۈتۈپ باقسام يۈرىكىمنى.

تاق كېلىپ جۈپ قىلاتتى بەخت دېگەن،
جۈپ كېلىپ تاق قىلارمەن لېكىن ھەسرەت.
زۇنۇنكا ھىجرانىڭغا چىدىمىدىم،
سۆزۈمنى تەستىقلىشەر تۈمەن ھەمدەرت.

زۇنۇنكا، خۇش دېمەيلا كېتىپ قاپسەن،
يا ۋاقتىڭ چىقمىدىمۇ خوشلاشقىلى؟

ئالدىراپ، ئۇشتۇمتۇتلا سەپەر قىپسەن،
تېيىپچان چىللىغانمۇ مۇڭداشقىلى؟

تۆكۈلدى كۆز يېشىمدەك بۇ مەرسىيەم،
ئوقىسام ئاڭلارسەنمۇ ئاۋازىمنى؟
نېمانچە يىراق بېرىپ يېتىۋالدىڭ،
تېخىمۇ ئاشۇرۇپ دىل ئازابىمنى؟

ئابرالغا چىقىپ تۇرۇپ ھەر سەھەردە،
مەن ئوقاي مەرسىيەمنى بۇزلىغانچە.
خەلقىنىڭ ھۇرمىتىنى سېزىپ ياتقىن،
زۇنۇنكا، يۈرىكىمنى تىڭشىغانچە.

سېتىنسا لوقمان

ئەلۋىدا

ۋادەرىخ! سۈندى بېغىمنىڭ بىر چىنارى، ئەلۋىدا،
يىقىلىپ چۈشتى ئېسىل ئىجاد مۇنارى، ئەلۋىدا،
كەتتى دىل بوستانىنىڭ گۈل - ئىپتىخارى، ئەلۋىدا،
سەنئەت بېغىدا غۇنچىنىڭ غەمگۇزارى، ئەلۋىدا،
ئەجرىدىن ئەلگە - خەلققە گۈل تۈتارى، ئەلۋىدا.

يۈمدى كۆز ... دەپ ئاھ سېنى كەلگىنىدە شۇم خەۋەر،
ھەسرەتتا ... دىل ئۇرتىنىپ يۈتتۈق گويا ئوغا - زەھەر.

※ ئەختەملەر — ئەختەم ئۇمەرگە ئوخشاش ياش يازغۇچىلار.

ئاھ ... ئەجەل، ۋەھشىي ئىكەن، يوقكەن ئامالىمۇ شۇ قەدەر،
ياش تۆكۈپ قالدۇق پىغاندا بارچىمىز شامۇ - سەھەر،
خۇش ئىپار چاچقان ئىجادىنىڭ ئۆز تۇمارى، ئەلۋىدا.

ئايرىلىش ھىجرانىدا ياغۇ بوستان تۆكتى ياش،
قايغۇ - ھەسرەت ئىلكىدە تەڭرىتاغىمۇ ئەگدى باش،
تۇتتى ماتەم جور بولۇپ دىل مۇڭىغا دەريا يۇ تاش،
چۈنكى ئۇ بولغاچ ھامان يار - دوستقا ھەمراھ، چىن قاياش،
ئۆچمىگەي مەڭگۈ كۆڭۈلدىن ئىجاد خۇمارى، ئەلۋىدا.

ياشغاي مەڭگۈگە ئەۋلاد قەلبىدە جەۋلان قىلىپ،
ياد ئىپتەر مىڭلاپ غەزەلخان نامىنى داستان يېزىپ،
شادلىنار روھى ئۇنىڭ كۈلگەندە ئەل دەرمان تېپىپ،
ئۇخلىماي ھەم بوپ ئامان گەر ياتسىمۇ بوستان تېپىپ،
خوش ئەزىز ئوغلۇم ساڭا! دەپ قالدى دىيارى ئەلۋىدا.

مۇھەممەت روزى

شاد ئاۋازلار تىندى نىيىمشقا

شاد - خۇرام ئاۋازلار تىندى نىيىمشقا،
نىيىمشقا كۆزۈمدىن دۇملايدۇ ياش.
بىلمىدىم سۈكۈنات ئىلكىدە قەلبىم
شاد - خورام كۆڭلۈمگە تەگكەنمىدۇ تاش؟

سورىدىم سارغىيىپ تۇرغان قىياقتىن،
ئۇ تۆكتى يېشىنى بەرمىدى جاۋاب.
سورىدىم شىلدىرلاپ تۇرغان بۇلاقتىن،
«ئاھ!» دېدى ئۇ ئاستا قويدى پىچىرلاپ.

پەلەككە باقتىم - دە، كۈتتۈم مەن جاۋاب
ئاي ئاستا مۆكۈندى بۇلۇت كەينىگە.

بىر ئاۋاز ئاڭلاندى زېمىندىن شۇ دەم
يۇلتۇزلار يېشىنى تۆكتى گۈررىدە.

دېدى يەر ئازابتا تولغىنىپ شۇ دەم
ئاھ نۇرلۇق يۇلتۇزلار مەڭگۈلۈك ئۇچتى.
ئاھ: ياق مەن ئاداشتىم، ئۇچمىدى ئۇلار
پەلەكنىڭ قەسرىدىن يۈرەككە كۆچتى.

زېمىننىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان دەمدە،
يۈرىكىم ئىزدىدى، كۆزلىرىمدە شەبنەم.
باقىمەن، سۈكۈتتە پەلەككە يەرگە،
بىر ئېغىر ئازابتا قىزىدى يەلكەم!

بۇ سانىدىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مەمتىمىن بارى

ئەنۋەر ئابدۇرىھىم

ھەۋزىخان خاراكتېرى ـ ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنىڭ مەھسۇلى

ھەۋزىخان ـ يازغۇچى خالىدە ئىسرائىلنىڭ «قۇملۇقنىڭ چۈشى» ناملىق پوۋېستىدا تەسۋىرلەنگەن باش قەھرىمان، مەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989 ـ يىللىق 8 ـ سانىغا بېسىلغان بۇ پوۋېستنى زور ئىشتىياق بىلەن ئوقۇپ چىقىپ، يازغۇچىنىڭ خاراكتېر يارىتىش ماھارىتىگە، بولۇپمۇ ھەۋزىخان خاراكتېرىدىكى زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالەتلەرنى روشەن يورۇتۇپ بېرىش جەھەتتە ئىپادىلىگەن رېئالىزملىق روھىغا ھەقىقەتەنمۇ قايىل بولدۇم.

يازغۇچىنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى ھەۋزىخان بىلەن ھەمراخان كىچىكىدىن بىللە ئويناپ چوڭ بولغان، بىر مولىلىنىڭ قولىدا ساۋاق ئالغان دوستلار ئىدى. بىر ـ بىرىدىن زادىلا ئايرىلمايدىغان بۇ قىزلارغا ھاياتنىڭ شادلىقىمۇ، قايغۇسىمۇ ئورتاق ئىدى. ئۇنداق بولسا، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا نېمىشقا زىددىيەت، سوغۇقچىلىق، بەختسىزلىك ئۇرۇقى چېچىلىپ قالدى؟ ئۆز ۋاقتىدا ھەۋزىخاننىڭ ئوتىدا شۇنچىۋالا كۆيگەن ئابدۇللا نېمىشقا بىر دىنلا ئۆزگىرىپ كېتىدۇ؟ ئۇنىڭ ھەمراخاننى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى چىنلىققا ئۇيغۇن كېلەمدۇ ـ يوق؟ رەھىمسىز تەقدىر بەختسىز ھەۋزىخاننى نېمىشقا ھەسرەت دېڭىزىغا غەرق قىلۋېتىدۇ؟ تۇرمۇشنىڭ دەردىنى تويغىچە تارتقان، ۋاپادارلىقنى جېنىدىنمۇ ئەزىز كۆرىدىغان بېچارە ھەۋزىخان نېمىشقا ئۆز دوستىنىڭ قاتىلىغا ئايلىنىپ قالدۇ؟ كىتابخانلار نېمىشقا ھەمراخاننىڭ جېنىغا زامىن بولغان ھەۋزىخانغا غەزەپلەنمەي، بەلكى ئىچ ئاغرىتىدۇ؟ ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان نىمە ئۈچۈن بەزىدە كىتابخانلارنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىسا، بەزىدە ئۇلارنى نەپرەتلەندۈرىدۇ؟ پېرسوناژلارنى، چۈملىدىن ئەسەر قەھرىمانلىرىنى مۇشۇنداق تەسۋىرلەش، يەنى ئۇلارنىڭ خاراكتېرىدىكى قارىمۇ قارشى تەرەپلەرنىڭ ئۈزلۈكسىز ئېلىشىش جەريانىنى، زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالەتنى چىنلىق بىلەن يورۇتۇپ بېرىش رېئالىزملىق ئىجادىيەت مېتودىدىن ۋاز كەچكەنلىكنىڭ ئالامىتىمۇ ياكى ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇرغانلىقىنىڭ ئىپادىسىمۇ؟ مېنىڭچە بۇ سوئاللارغا توغرا جاۋاب تېپىشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك يولى رېئاللىققا، قاينىاق تۇرمۇشقا، جانلىق ئادەملەرگە يۈزلىنىشتىن ئىبارەت.

بەدىئى چىنلىق رېئاللىقنىڭ بۇرمىلىنىشى ياكى رەڭۋازلىقنىڭ مەھسۇلى ئەمەس. ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى بەدىئىي چىنلىق تۇرمۇش چىنلىقى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، تۇرمۇش چىنلىقىنى چىقىش نۇقتا ھەم مەنبەئە قىلىدۇ. ئەمەلىيەت قاينىاق تۇرمۇشتىكى جانلىق ئادەملەرنىڭ ئالاھىدىلىكى ئاساسىدا يارىتىلغان پېرسوناژلار خاراكتېرىنىڭ ھاياتى كۆچكە، قويۇق چىنلىق پۇرىقىغا، يۈقىرى ئىستېتىك قىممەتكە ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ئۇنداق بولسا، تۇرمۇشتىكى ئادەملەرنىڭ خاراكتېرى زادى قانداق ئۆزگىچىلىككە ئىگە؟

تۇرمۇش ئەمەلىيىتى ئىنسان خاراكتېرىنىڭ بىر ـ بىرىنى تەقەززا قىلىدىغان قارىمۇ ـ

قارشى تەرەپلەرنىڭ بىرلىكى ھەم تىنىمسىز ئېلىشىش جەريانى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. شۇڭا ھەرقانداق ئادەمنىڭ خاراكتېرى قوش ئېھتىماللىقتىن، تاسادىپىيلىقتىن، مۇرەككەپلىكتىن، خاسلىقتىن، زىددىيەت ھەم توقۇنۇشتىن خالى بولالمايدۇ. ئىنسان خاراكتېرىنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكىگە ھۇرمەت قىلىدىغان يازغۇچىلار ئۆزلىرى تەسۋىرلەۋاتقان پېرسوناژلار خاراكتېرىدىكى گۈزەللىك بىلەن رەزىللىكنىڭ، ئالىيجانابلىق بىلەن پەسكەشلىكنىڭ، باتۇرلۇق بىلەن چۈشكۈنلۈكنىڭ، كۈچ - قۇدرەت بىلەن ئاجىزلىقنىڭ، ئۇلۇغۋارلىق بىلەن خۇنۈكلۈكنىڭ كەسكىن ئېلىشىشىنى جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنى نامايان قىلالايدۇ. يازغۇچى خالىدە ئىسرائىلنىڭ «قۇملۇقنىڭ چۈشى» ناملىق پوۋېستى ئاشۇنداق روھنىڭ مەھسۇلى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن. بۇ روھ پوۋېستتا تەسۋىرلەنگەن ھەۋزىخان خاراكتېرىدا تېخىمۇ روشەن ئىپادىلەنگەن. يازغۇچى ئىنسان خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ، چېگىش، زىددىيەتلىك ھالىتىنى ئۆزى سۈرەتلەۋاتقان ھەۋزىخان خاراكتېرىنىڭ تەرەققىيات جەريانىغا ماھىرلىق بىلەن سىڭدۈرۈش، جۈملىدىن بۇ پېرسوناژنىڭ ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق، تۇراقسىزلىق ۋەمۇرەككەپلىكنى چوڭقۇر ئىپادىلەش ئارقىلىق كىتابخانلارغا گۈزەللىك ئاستىدىكى خۇنۈكلۈكنى، چىچەنلىكنىڭ كەينىدىكى بىخۇتلۇقنى، قەبىھلىكنىڭ تېگىدىكى مېھىر - شەپقەتنى، قاتىللىق ئارقىسىدىكى ۋاپادارلىقنى، قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى يورۇقلۇقنى، نەپرەت قوينىدىكى مۇھەببەتنى كۆرسىتىپ بېرىپ، پوۋېستنى يۇقىرى ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە قىلغان.

كىشىلىك تۇرمۇش تاسادىپى ۋەقەلەر بىلەن تولۇپ تاشقان. قاتتىق خورلانغان ھەۋزىخاننىڭ روھىي دۇنياسىدا تۇيۇقسىز باش كۆتۈرگەن ۋەيران قىلىش كۈچى ئۇنىڭ ئەقىل كۈچىنى دەرھال بېسىپ چۈشكەنلىكىمۇ بىر خىل تاسادىپىيلىق. يازغۇچى تەرىپىدىن مۇقەررەرلىك ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلەنگەن بۇ خىل تاسادىپىيلىق ھەۋزىخاننى جانلىق، كونكرېت ئىنسان تەبىئىتىگە، مۇرەككەپ روھىي دۇنياغا، چىن ھېسسىياتقا ئىگە پېرسوناژغا ئايلاندۇرۇپ، ئەسەرنىڭ بەدىئىي ئۈنۈمىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرغان. يازغۇچى ھاسىل قىلغان بۇ بەدىئىي ئۈنۈم بىزگە تاسادىپىيلىقنى سۈرەتلەش ئارقىلىق ھاياتنىڭ ھەم ئىنسان تەبىئىتىنىڭ مۇرەككەپلىكىنى، پېرسوناژنىڭ ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق بىلەن تۇراقسىزلىقنى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ ئەتراپلىق، تېخىمۇ جانلىق ئەكس ئەتتۈرگىلى بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بەدىئىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن پېرسوناژلارنىڭ روھىي پائالىيىتى ئاساسەن ھېسسىيات ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. شۇڭا مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان بەدىئىي ئەسەرلەرگە ھېسسىيات ئامىلى باشتىن - ئاخىر سىڭگەن بولىدۇ. ئىنسان ھېسسىياتى ئىنتايىن تۇراقسىز بولۇپ، قېلىپسىز، تىنچسىز ھەم زىددىيەتلىك ھالەتتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ئىجادىيەت جەريانىدا تاسادىپىيلىقنى تەسۋىرلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرمىگەندە، ئىنسان ھېسسىياتىدىكى تۇراقسىزلىقنى، ئۆزگىرىشچانلىقنى ۋە زىددىيەتلىك جەريانىنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ - دە، پېرسوناژ خاراكتېرى چىنلىق پۇرىقىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ. يازغۇچى خالىدە ئىسرائىل ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ ھايات سەپىرىدە، روھىي دۇنياسىدا يۈز بەرگەن تاسادىپىيلىقلارنى ئىنچىكە، جانلىق تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىدىكى

زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالەتنى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىپ، پوۋېستنى قويۇق چىنلىق پۇرىقىغا ئىگە قىلغان.

ئابدۇللانىڭ روھىي دۇنياسىدا قۇتراشقا باشلىغان ۋاپاسىزلىق، رەھىمسىزلىك، ئاسىيلىق بورىنى ھېسسىياتچان كىتابخانىلارنىڭ قاتتىق غەزەپ - نەپرىتىنى قوزغىسا، ھەۋزىخانىنىڭ يۇرىكىنى قان - زەردابقا تولدۇرغان خورلۇق بۇ بىگۇناھ ئايالغا بولغان چوڭقۇر ھېسداشلىقىمىزنى قوزغايدۇ. غەيۋەتخور، چېقىمچى ئايالارنىڭ ئالدىدا دوستى ھەمراخاننى مەردانىلىق بىلەن ئاقلىغان ھەۋزىخان بىردىنلا ئۇنىڭ قاتىلىغا ئايلىنىپ قالغاندا، يۇرىكىمىزنى يىلان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ كېتىمىز. قاراڭغۇ تۇرمىدە رەھىمەتسىلىك دوستىنى ياد ئېتىپ ئولتۇرغان بىچارە ھەۋزىخان ئادەمنىڭ كۆزىگە ئىختىيارسىز ياش كەلتۈرىدۇ. مۇھەببەت يولىدا، ھەۋزىخاننىڭ كۆيۈك ئوتىدا تالاي ئازابلارنى چەككەن ئابدۇللانى ئىختىيارسىز ياخشى كۆرۈپ قالغان كىتابخان كېيىنكى چاغلاردا ساپدىل، سەممىي ئايالنى رەھىمسىزلىك بىلەن خورلىغان بۇ شەپقەتسىز ئادەمگە بىردىنلا ئۆچ بولۇپ قالىدۇ. دەرد - ئەلەم دەستىدىن خۇدىنى يوقاتقان ھەۋزىخاننىڭ قولىدىكى پىچاقنى تارتىۋالماي، ئەكسىچە ئۇنىڭ ئالدىغا ھەمراخاننى تاشلاپ قېچىپ كەتكەن ئابدۇللاغا نىسبەتەن قوزغالغان كۆچلۈك غەزەپ - نەپرىتىمىز ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ئاستا - ئاستا تارقاپ كېتىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ ئورنىنى ئابدۇللاغا نىسبەتەن بىر خىل ئىچ ئاغرىتىش، ئېچىنىش ھېسسىياتى ئىگىلىشكە باشلايدۇ. گۈزەللىك بىلەن رەزىللىكنىڭ بىرىكمىسى سۈپىتىدە مەيدانغا چىققان بۇ پېرسوناژ ئۇزۇننىڭ مۇرەككەپ خاراكتېر ئالاھىدىلىكى ئارقىلىق كىتابخانىلارنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ. قىسقىسى، چۆچەكلەردىكىدەك گۈزەل باغ ئىچىدە يات ئەر كىشى تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان ھەۋزىخان مۇستەبىت كۆچلەر تەرىپىدىن پاجىئەلىك تۇردە قەتلى قىلىنغىچە بولغان پۈتكۈل جەريانغا يازغۇچىنىڭ چىن ھەم قايناق ھېسسىياتى، چوڭقۇر مەنىلىك، كۆپ قاتلاملىق پەلسەپىۋى پىكىرلىرى سىڭدۈرۈلگەن. شۇڭلاشقا بۇ ئەسەر كىتابخانىلارنى ئىنسانلار، بولۇپمۇ ئايالار تەقدىرى توغرىسىدا ئىختىيارسىز چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان، كىتابخانىلار ھېسسىياتىدا كۆچلۈك داۋالغۇش پەيدا قىلىدىغان بەدىئىي سېھرىي كۈچكە ئىگە بولغان.

مېنىڭچە، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ، ئىنسانلار تۇرمۇشىنىڭ، ئىنسان روھىي دۇنياسىنىڭ تېخى ئېچىلمىغان سىرلىرى ئۇستىدە ئۇزۇلۇكسىز ئىزدەنگەندىلا، رېئالىزملىق روھنى تېخىمۇ تولۇق جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ. ھەقىقىي رېئالىزملىق روھقا ئىگە يازغۇچى ئىجادىيەت جەريانىدا ئۆزى تەسۋىرلەۋاتقان پېرسوناژلارنىڭ ھېسسىياتچان، جانلىق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئادەمنى قورال، ۋاستە، مەبۇت ياكى قورچاق ئورنىغا چۈشۈرۈپ قويۇش، ئىنسانىنىڭ تەقدىرى، كەلگۈسى ئۈستىدە باش قاتۇرماسلىق؛ ئىجادىي تەپەككۇرنى ئىجابىي، سەلبىي پېرسوناژلانى تەسۋىرلەشنىڭ كونا ھەم قاتمال رامكىلىرى بىلەن داۋاملىق بوغۇش، كونكرېت، جانلىق، مۇرەككەپ ئىنسان تەبىئىتىنى سۈرەتلەشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش؛ ئىنسان ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق بىلەن مۇقىمسىزلىقنى قەستەن يوشۇرۇش؛ ئىنسان خاراكتېرىدىكى قوش ئېھتىماللىقنى، تاسادىپىيلىقنى، خاسلىقنى، زىددىيەتلىك ھالەتنى ئىنكار قىلىش قاتارلىق خاتا ھەم زىيانلىق خاھىشلار رېئالىزمغا مەنسۇپ ئەمەس. پېرسوناژلارنى ئىلاھقا ياكى ئەرۋاھقا ئايلاندۇرۇپ قويۇشتەك

ئاجىزلىقنى قانداقتۇر «بەددىئىي چىنلىق ياراتقانلىق»، «بەددىئىي تىپ ياراتقانلىق»، «تۇرمۇشنىڭ ماھىيىتىنى توغرا ئەكس ئەتتۈرگەنلىك» دەپ كۆككە كۆتۈرۈش ئەمەلىيەتتە، رېئالىزملىق ئەدەبىياتنى خۇنۇكلەشتۈرۈش، ئەدەبىيات بىلەن تۇرمۇشنىڭ قويۇق مۇناسىۋىتىنى ئۈزۈپ تاشلاش رولىنى ئوينايدۇ، خالاس.

مېنىڭچە، «قۇملۇقنىڭ چۈشى» ناملىق پوۋېست — ئىسمى جىسمىغا لايىق رېئالىستىك ئەسەر. چۈنكى ئۇنىڭدا تۇرمۇش پۈرىقى، ھېسسىيات چىنلىقى ئىنتايىن قويۇق. ئادەملەرمۇ، مۇھەببەتمۇ ئىلاھلاشتۇرۇۋېتىلمىگەن، مۇتلەقلەشتۈرۈۋېتىلمىگەن. ئەگەر يازغۇچى ئۆز پېرسوناژلىرىغا «بۇزۇق»، «تۈزۈك» دېگەندەك قالپاقلارنى ئالدىنئالا كىيگۈزۈپ قويغان بولسا ياكى ئۇلارنى ئىجابىي، سەلبىي پېرسوناژلارنى يارىتىشنىڭ قاتمال قېلىپىغا مەجبۇرىي ئىتتەرگەن بولسا، ئۇ ھالدا ئابدۇللانى ئەسەرنىڭ بېشىدا ئۇنچىۋالا ئىشىق - زوقى بىلەن تەسۋىرلىمىگەن، ھەۋزىخاننىمۇ ئاخىرىدا ئۆز دوستىنىڭ قاتىلىغا ئىلىلاندۇرۇپ قويمىغان بولاتتى. ئۇ چاغدا پوۋېستنىڭ ئېستېتىك قىممىتى مۇلچەرلىگۈسز دەرىجىدە تۆۋەنلەپ كەتكەن بولاتتى.

ھەقىقىي رېئالىستىك ئەدەبىيات ئۆزىگە مول ئىندىۋىدۇئاللىقنى مۇجەسسەملەشتۈرگەن پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ. چۈنكى ئىنسانىيەت جەمئىيىتى كىشىلەر خاراكتېرىنىڭ ئەركىن تەرەققىي قىلىشىغا، ئادەمنىڭ ئەركىن پائالىيەت ئېلىپ بېرىش ئىقتىدارىنىڭ ئۇزلۇكسىز ئۆسۈشىگە، ئادەمنىڭ قىممىتىنى، خاسلىقىنى، ئىنسان تەبىئىتىنى دەپسەندە قىلىدىغان فېئودالىق ئەقىدىلەرنى ئۇزۇل - كېسىل يىمىرىپ تاشلاشقا موھتاج. شۇڭا ئىندىۋىدۇئاللىقتىن ئايرىلغان پېرسوناژلارنىڭ بولمىغىنى ياخشى. بۇ دۇنيادىكى ھەربىر ئادەمنىڭ خاراكتېرى ئۆزىگە خاس بىر مۇرەككەپ دۇنيا. بۇ ھال ئىنسان خاراكتېرىنى بىر - بىرىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان، تەكرارلانمايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە قىلغان.

بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز پېرسوناژلار خاراكتېرى ئۈستىدە ئۇزۇن يىل ئىزدەندى. دەسلەپكى مەزگىللەردە مەيدانغا كەلگەن پېرسوناژلىرىمىز ئۇقۇملاشتۇرۇشتىن، قېلىپلاشتۇرۇشتىن، تەقلىدچىلىكتىن، ئاددىيلاشتۇرۇۋېتىشتىن خالى بولالمىدى. ياخشىلىقنىڭ ياكى يامانلىقنىڭ ئۆزىنىكى بولۇش بىلەنلا چەكلىنىدىغان بۇنداق پېرسوناژلارنىڭ ئورنىنى خاراكتېرى بىر - بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئوبرازلار پەيدىنپەي ئىگەللىدى. بۇ ھال يازغۇچىلىرىمىزنىڭ كونكرېت، جانلىق، مۇرەككەپ ئىنسان تەبىئىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە كىرىشىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدى، لېكىن يازغۇچىلىرىمىز پېرسوناژلار خاراكتېرى ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان بۇ خىل ئىزدىنىشنىڭ تېخى يېتەرسىزلىكىنى روشەن ھېس قىلىشقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاساسىي زېھنىي كۈچىنى پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ ئىچكى قىممىدىكى سىرلارنى ئېچىشقا مەركەزلەشتۈرۈپ، ئۆز قەھرىمانلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىغا تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىردى. پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى قارىمۇ - قارشى تەرەپلەرنىڭ كەسكىن توقۇنۇشىنى جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلگەن يازغۇچىلار ئېرىشكەن بەددىئىي ئۇنۇم رېئالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ يوشۇرۇن كۈچىنى نامايان قىلدى. خالىدە ئىسرائىلنى قويۇق رېئالىستىك روھ سىڭدۈرۈلگەن «قۇملۇقنىڭ چۈشى» ناملىق پوۋېستى ئارقىلىق ئاشۇنداق بەددىئىي ئۇنۇم ھاسىل قىلغان ئىقتىدارلىق يازغۇچىلىرىمىزنىڭ بىرى دېيىشكە بولىدۇ.

نەبىجان ماخمۇت

روھىي دۇنياغا مۇۋەپپەقىيەتلىك تاشلانغان قەدەم

ئىسلاھات، ئىشىكنى ئىچىۋېتىشنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، ئادەملەرنىڭ روھى دۇنياسى ئۈزلۈكسىز مۇرەككەپلەشتى، كىتابخانلارنىڭ ئېستېتىك تەلىپىمۇ بىر خىللىقتىن كۆپ قاتلاملىققا قاراپ يۈزلەندى. ئۇلار يازغۇچىلاردىن ئادەملەرنىڭ ھېسسىي دۇنياسىنى ئۆزلىرىدىنمۇ چوڭقۇرراق تەتقىق قىلىشنى جىددىي تەلەپ قىلماقتا. يازغۇچىلىرىمىز ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى توغرا ھەم چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىشتىن ئىبارەت قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلدى. بۇ ھال يازغۇچىلارغا زامانىۋى ئاڭ يۈكسەكلىدە تۇرۇپ، چەت ئەل ئەدەبىياتىنىڭ ئىلغار ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى تەنقىدىي قوبۇل قىلىش ئاساسىدا ئۆز ئەدەبىياتىمىزنى تېخىمۇ بېيىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى چوڭقۇر تونۇتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچىلىرىمىز ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق ئەدەبىياتىمىزغا، جۈملىدىن پروزىچىلىقىمىزغا بۆسۈش خاراكتېرلىك يېڭى تەرەققىيات ئېلىپ كەلدى. يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي ئىنسان تەبىئىتىنى ئۆز ۋۇجۇدىغا مۇجەسسەملەشتۈرگەن پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىشقا كىرىشكەنلىكى بۇنىڭ جانلىق مىسالى. بۇ خىلدىكى ئەسەرلەردە، مەزمۇن جەھەتتە سىياسىي، ئىجتىمائىي، ئەخلاقىي مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلۇپلا قالماستىن، بەلكى پەلسەپىۋى نۇقتىئىنەزەرلەرمۇ روشەن ئەكس ئەتتۈرۈلدى. قۇرۇلما جەھەتتە ئوخشاش بولمىغان تۇرمۇش ۋەقەلىرى بىر - بىرىگە باغلىنىپ، ئەسەر كۆپ قاتلاملىققا، كۆپ يىپ ئۇچىغا، كۆپ يۆنىلىشكە ۋە كۆپ نۇقتىغا ئىگە قىلىندى. پېرسوناژلارنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىنى قېزىش ئاساسلىق ئورۇنغا ئۆتۈپ، باش قەھرىماننىڭ قەلبىدىن ئىبارەت مىكرو دۇنيا ئارقىلىق رېئال ماكرو دۇنيا ئېچىپ بېرىلدى.

ئۆزىنىڭ قويۇق تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە ھېكايىلىرى بىلەن پروزىچىلىقىمىزغا مۇناسىپ تۆھپە قوشۇۋاتقان يازغۇچى قاھار جېلىلنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989 - يىلىلىق 1 - سانىدا ئېلان قىلىنغان «ۋاقىت ئۇنتۇلدۇرالامدۇ»ناملىق ھېكايىسى ئەنە شۇ جەھەتتىكى ئىزدىنىشنىڭ بىر قەدەر ياخشى مەھسۇلى.

بىزگەمەلۇمكى، ئەدەبىياتنىڭ مەڭگۈلۈك ئەكس ئەتتۈرۈش ئوبيېكتى بولغان ئادەم قىزىئو-

لوگىيىلىك ئادەم مېڭىسىدىن ئىبارەت ماددىي دۇنيانى ئۆزىنىڭ ياشاش ماكانى ۋە زامانى قىلغان پسىخولوگىيىلىك ئادەم بولۇپ، بۇ ئادەم مىنۇت ئېچىدە، نەچچە مىڭ قېتىم ئۆلۈپ، نەچچە مىڭ قېتىم تىرىلىش جەريانىدا ئۆزىنى ئۆزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. يازغۇچى قاھار جېلىل بۇ ھېكايىسىدا كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىغا دادىللىق بىلەن بۆسۈپ كىرىپ، يوشۇرۇن ئاڭغا مەنسۇپ بولغان پسىخىك ھادىسە ــ مۇھەببەتنى ئاساسىي تېما قىلغان، لېكىن بۇ ئىپتىدائىي ھەم مەڭگۈلۈك تېمىنى يورۇتۇپ بېرىشتە ئەنئەنىۋى مۇھەببەت ھېكايىلىرىدىكى ۋەقەلىكنىڭ ئاجايىپ ـ غارايىپ، قىزىقارلىق بولۇشىنى قوغلىشىدىغان، قىز ـ يىگىت پېرسوناژلارنى ۋە ئۇلارنى ئوراپ تۇرغان تەبىئىي مۇھىتنى كەمكۈتىسىز گۈزەل قىلىپ تەسۋىرلەيدىغان، بىلىم سەۋىيىسى تۆۋەن ئادەتتىكى كىشىلەرنىمۇ گويا پەيلاسوپ، شائىرلاردەك سۆزلىتىدىغان، قىسقىسى، تەبىئىيلىككە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان قېلىپبازلىق خاراكتېرىدىكى كونا ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى بۇزۇپ تاشلىغان، ھېكايە ۋەقەلىكنى فىزىئولوگىيىلىك «مەن»نى ئاساسىي گەۋدە قىلغان پسىخولوگىيىلىك «مەن»نىڭ بىر قاتار پائالىيەتلىرى ئارقىلىق بايان قىلغان. «مەن»، قەمەر، قەمەرنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ۋە «مەن»نىڭ ئايالىدىن ئىبارەت بىر ـ بىرىگە تامامەن ئوخشىمايدىغان پېرسوناژلارنىڭ مۇھەببەت، نىكاھ، ئائىلە مەسىلىسىگە تۇتقان تۇپ پوزىتسىيىسىنى ئۆتكۈر زىددىيەت تۇقۇنۇشى ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلەپ، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئۆزىگە خاس ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرىنى ياراتقان.

ھېكايىدىكى ئاساسىي پېرسوناژ ــ «مەن» ھاياتنىڭ ئۆزۈن مۇساپىسىنى بېسىپ ئۆتۈپ، قېرىلىق دەۋرىگە قەدەم قويغان، فىزىئولوگىيىلىك، پسىخولوگىيىلىك جەھەتتىن پىشىپ يېتىلگەن ۋە ۋاپادار، كۆيۈمچان ئايالى، بالىلىرى، نەۋرىلىرى، بەختىيار ئائىلىسى بار ئادەم. بىر كۈنى ئۇ ياش قەلبىدە تۇنجى مۇھەببەت تۇيغۇسىنى ئويغاتقان قىز ــ قەمەرنىڭ چەت ئەلدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلايدۇ. شۇئان ئۇنىڭ قەلبىگە يوشۇرۇنغان، تېخىچە تولۇق ئۆچمىگەن مۇھەببەت ئوتلىرى قايتىدىن يېلىنجاپ گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. كۆز ئالدىدا غۇلجا شەھىرىنىڭ خىلۋەت كوچىلىرى، گۈزەل قىز قەمەر ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان بەختىيار چاغلار نامايان بولىدۇ. ئۇ ئەمدى ياشلىقتىكى رومانتىك ھەۋەسلەرگە بېرىلىشىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، يۈرىكىنى كۆيدۈرۈۋاتقان مۇھەببەت ئوتلىرىنى ئەقىل ۋە ئىرادىسىنىڭ كۈچى بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولىدۇ. لېكىن ئۇنداق قىلالماي، ئۆزىنىڭ مۇھەببەتلىك ھاياتىنى ئەسلەپ، شېرىن ھەم ئازابلىق خىيالغا چۆكىدۇ. بىردىنلا ئۇنىڭدا قەمەر بىلەن كۆرۈشۈش ئىستىكى تۇغۇلىدۇ، بىراق قەمەردىن مۇھەببەت تەلەپ قىلىشنىڭ ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، ئۆز ھېسسىياتىنى دەپ قەمەرنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ بىر ئوبدان ئائىلىسىنى ۋەيران قىلماسلىق، ئايالىنى بەھۇدە ئازابلىماسلىق، بالىلىرىنى، ئۇلارنىڭ بەختىنى نابۇت قىلماسلىق ئۈچۈن بۇ ئىستەكتىن ۋاز كېچىدۇ. دېمەك، شېكسپىرنىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا «نىكاھلىق بولغان كىشى (مەن) چىن مۇھەببەتنى تېخىمۇ چۈشىنىدۇ.» لېكىن ئۇنىڭ ئايالى ئېرىدىن گۇمانلىنىپ، قاتتىق ئازابلىنىدۇ.

ھېكايىدىكى يەنە بىر مۇھىم پېرسوناژ قەمەر بولۇپ، ئۇ ئاق گۆڭۈل، ۋىجدانلىق يىگىت ــ «مەن»نى شۇنچە ياخشى كۆرىدۇ. ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ «مەن» بىلەن توي قىلىشىغا

قوشۇلمىغاندا، قاتتىق ئازابلىنىدۇ، لېكىن ئاتا ئانىسىغا تارتىشىپ، «مەن» بىلەن بىللە ئۈرۈمچىگە قېچىپ كېتىشكە ئۇنىمايدۇ ۋە ئاخىرى ئاتا - ئانىسىنىڭ زورلىشى ئاستىدا ھازىرقى يولدىشى بىلەن توي قىلىدۇ. دېمەك، ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ سۆزىنى ئۆزى ئۈچۈن پەرمان دەپ بىلىدىغان ئىتائەتمەن قىزلارنىڭ تىپىك ئوبرازى.

قەمەرنىڭ ئاتا - ئانىسى ھېكايىدا قىز - يىگىتلەرنىڭ مۇھەببەت ئەركىنلىكىنى بوغىدىغان، قىزىنى ماددىي مەنپەئەتكە ئېرىشىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىدىغان مۇتەئەسسىپ، يۇرتۋاز، شەخسىيەتچى كىشىلەر سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ئۇلار قەمەرنىڭ ھېچنېمىسى يوق، «ياقا يۇرتلۇق يېتىمەك» دەپ قارالغان «مەن» بىلەن توي قىلىشىغا قوشۇلمايدۇ ۋە ئۇنى ھېلىقى باي، يەرلىك يىگىت بىلەن توي قىلىشقا مەجبۇرلايدۇ. نەتىجىدە «مەن» بىلەن قەمەرنىڭ روھىنى ئېغىر دەرىجىدە زەخىملەندۈرىدۇ.

بىزگە مەلۇمكى، سۇبيېكتىپ دۇنيا ئۆزىنى ئوراپ تۇرغان ئوبيېكتىپ دۇنيانىڭ ئۇپۇقىدىن ھالقىپ تۇرىدۇ، ئادەمدىكى ئەڭ مۇھىم ئامىلنىڭ بىرى بولغان ھېسسىياتمۇ ئەركىن، تەرتىپسىز، فورمال لوگىكىغا ئۇيغۇن بولماسلىقتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە. يازغۇچى بۇ ھېكايىسىدا پېرسوناژلارنىڭ قەلب ئاسمىنىدا قىسقا مۇددەت ئىچىدە چاقنىغان ئاشۇنداق يارقىن ھېسسىيات نۇرلىرىنى ماھىرلىق بىلەن تەسۋىرلىگەن ۋە ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ قارىشىنى سىڭدۈرگەن. شۇ ئارقىلىق پەيدا بولغاندا يوشۇرغىلى، يوقالغاندا بار قىلىپ كۆرسەتكىلى بولماسلىقتەك تۈپ ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان سۆيگۈ - مۇھەببەتنىڭ خۇددى قۇياشقا، كەچكى شەپەققە، يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ھاياتنىڭ ھەر بىر مىنۇت - سېكۇنتىغا مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغانلىقى، ئۇنى ۋاقىتنىڭ ئۇنتۇلدۇرالمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت يۈكسەك پەلسەپىۋى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، مۇھەببەتنىڭ ئۇلۇغ كۈچ - قۇدرىتىنى نامايان قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بىللە مىللىتىمىزدە تا ھازىرغىچە ساقلىنىۋاتقان قىز - يىگىتلەرنىڭ مۇھەببەت ئەركىنلىكىنى بوغۇش، يۇرتۋازلىق، ھەسەتخورلۇق، شەخسىيەتچىلىك قاتارلىق ناچار ئىللەتلەرنى دادىل ئاشكارىلىغان، مۇھەببەتنى دەپسەندە قىلىشنىڭ ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ، كىشىلەرنى ۋاپادار بولۇشقا، پاك مۇھەببەتنى مەڭگۈ قەدىرلەشكە چاقىرغان، بەدىئىي جەھەتتىن قۇرۇلمىنىڭ كۆپ قاتلاملىشىشى، ۋەقەلىكنىڭ قەلبكە مايىللىشىشى، تىلنىڭ مۇزىكىلىشىشى، تەسۋىرلەشنىڭ كرنكرېتلىشىشىنى ھەقىقىي تۈردە ئىشقا ئاشۇرغان. مۇشۇ جەھەتتىن ئالغاندا، بۇ ھېكايىنى پروزىچىلىقىمىزدىكى، شۇنداقلا يازغۇچى قاھار جېلىل ئىجادىيىتىدىكى يېڭى بۆسۈش دېيىشكە بولىدۇ.

مەسئول مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرىھىم

سۆۋېت ئويغۇر ئەدەبىياتىدىن

ئەخمەتجان هاشىروۋ

ئادەمنىڭ كۆڭلى دېگەن...

ئەخمەتجان هاشىروۋ 1938 - يىلى ئالمۇتا ئوبلاستى چېلەك رايونىنىڭ هالۋاي يېزىسىدا تۇغۇلغان. قازاقىستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان، ئۇنۋېرسىتېتنى تاماملىغاندىن كېيىن بىر مەزگىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. ۋە ئالمۇتا رادىئو كومىتېتىدا خىزمەت قىلغان. 1971 - يىلىدىن 1983 - يىلىغىچە «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتى تەھرىر بۆلۈمىدە ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولغان. ئۇ «كەچمەس كۆڭلۈم»، «سولماس گۈل»، «ياشىغىنىم ياشىغان»، «نۇر ئانا»، «يالغۇز يالپۇز» قاتارلىق كىتابلارنىڭ ئاپتورى. ئۇنىڭ خېلى جىق ئەسەرلىرى قازاق، رۇس تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان.

ئەخمەتجان هاشىروۋ هازىر قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرىتارى.

مۇرادىل كۈمۈش ساقاللىق بوۋىسىنىڭ هېكمەتلىك سۆزلىرىگە قىزىقاتتى. ئۇنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى. مانا، ئۇ بۈگۈنمۇ بوۋىسى بىلەن خاماندا بىللە بولدى. ئۇ دۆۋىلەكلىك بۇغداينىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتىۇردى - دە، كونىراپ كەتكەن خالتىسىدىن بىر ۋاراق قەغەز بىلەن بارماقتەك قېرىندىشىنى ئالدى. خالتىنى تىزىغا قويۇپ، بوۋىسىنىڭ رەسىمىنى سىزىشقا باشلىدى.

— بوۋا، بوۋا! — دەپ بىرئازدىن كېيىن ئۇ تۆۋەنگە سىيرىلىپ چۈشۈپ بۇغداي چەشلەۋاتقان بوۋىسىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى، - مەن سېنىڭ رەسىمىڭنى سىزدىم. مانا كۆرۈپ باققىنا!

بوۋاي ئۈچۈن بۇ كۈتۈلمىگەن ۋەقە ئىدى.

رەسىم سىزدىم دەمسەن، ئوغلۇم؟ — ئاتا مۇرادىلغا تىكىلىپ قارىدى ۋە ئۇرۇشقا كەتكەن رەسسام ئوغلى غوپۇرجاننى ئەسلىدى، — ياخشى قىپسەن ئوغلۇم، قېنى، كۆرەيچۇ.

رەسىمدە زۇمرەتتەك ئوچۇق ئاسمان، يىراقتا ئاشلىق ئورۇۋاتقان كومبايىنلار، ئاق كۆڭلەكلىك، بېشىغا كونا مالىخاي كىيگەن، غەمكىن هالدا دان چەشلەۋاتقان بوۋاي تەسۋىرلەنگەنىدى.

— مۇنۇ يېزىپ قويغىنىڭ نېمە؟

— «بوۋام ۋە خامان» دەپ يېزىپ قويدۇم.

— بوۋام ۋە خامان، — دەپ تەكرارلىدى ئاتا، — قارا سېنى، ئەقلىڭ بار ئىكەن، توغرا، سىزغىن، بۇ ياخشىلىق، بىلەمسەن، ياخشىلىق دېگەن نېمە؟ هەر كىمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس بۇ.

بوۋاي مۇرادىلنىڭ قېرىنداش تۇتقان ئىنچىكە بارماقلىرىنى سۆيۈپ قويدى.

ئاق چاچ بوۋاي ئىچىدە نەۋرىسى ئۈچۈن دۇگا قىلدى. مۇرادىلنىڭ خاماندا تۇغۇلغان ئەسىرى خۇددى خاماندەك بەرىكەتلىك

بولۇپ ئەنە شۇنداق باشلانغانىدى...

كېيىنكى ۋاقىتلاردا رەسسام مۇرادىلىنىڭ خالتىسى مومىسىنىڭ سەۋزە، پىياز، تاش كۆكى ئوتاۋاتقان رەسىملىرى ھەم ئۇرۇشقا كەتكەن بىر مەھەللىلىك ئاكىلىرىنىڭ رەسىملىرى بىلەن توشۇۋەردى. لېكىن ئۇ بۇ رەسىملەرنى تېخى ھېچكىمگە كۆرسەتمىگەنىدى.

بىر كۈنى بوۋىسى خاماندىلا ئاغرىپ قالدى. ئۇ شۇ ياتقانچە تۇزۇلۇپ كېتەلمىدى...

ئۇ ئەمدى خەت توشۇغۇچى مومىسى بىلەن قالدى.

— مەرما، خەتنى مەن توشۇي، سەن قېرىغىنىڭدا قىينىلىپ قالدىكەنسەن،— دېدى مۇرادىل.

شۇنداق قىلىپ، مۇرادىل يۇرت ئادەملىرىنىڭ قايغۇسى بىلەن شادلىقىنى تەڭ بۆلۈشۈپ، مۇرەككەپ ھايات قوينىغا كىرىپ كەتتى...

بۇ يىلقى باھار بالدۇر كەلگەنىدى. ئايالار ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىغا ئاللىقاچان چىقىپ كەتكەن. مۇرادىل ئۇلار بىلەن ھەركۈنى كۆرۈشەتتى. ئۇ ئاق چېچەكلەرگە ھەۋەس بىلەن قارايتتى. باھار گۈللىرىنى تاللاپ تېرىيتتى. «سېنىڭ ھاياتىڭ قىسقا، لېكىن قانچە - قانچە ئادەملەرنىڭ قايغۇسىنى يوقىتىسەن، مەنمۇ ساڭا ئۇخشاشلا گۈل. لېكىن مەن بولسام مۇشۇ باھاردا ئاكىلىرىم، ھەدىلىرىمگە قايغۇ - ھەسرەتنى ئەكىتىپ بارىمەن...» ئۇ بىر قۇچاق گۈل تەردى - دە، يەر ھەيدەۋاتقان ئايالارنىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى.

ئۇ يەرنىڭ ئارىلىقى خېلى بار. مۇرادىل ئەتراپىغا قاردى. «ئەنگەن» بېغىدىن بىر كالا ھارۋىسى كېلىۋاتاتتى. بالا ئۇنى كۈتتى. كوناھارۋىنىڭ غىچىرلىغان ئۈنى، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى كىرسىن تۈگىلىرىنىڭ تاراق - تۇرۇق قىلىغان ئاۋازى يىراقتىنلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى... مانا، ھارۋىمۇ يېتىپ كەلدى. ھارۋىكەش ھاشىر بوۋاي ئىكەن. مۇرادىل ئۇ بوۋاينىڭ بەش بالىسىدىن ئايرىلغانلىقىنى ئاڭلىغان.

— يەنە ماڭدىڭمۇ. ئوغلۇم، — دېدى بوۋاي يەرگە چۈشۈۋېتىپ، — سېنىڭدىن ھېچ قايسىمىز رەنجىمەيمىز. سەن پېشانىگە يېزىلغان خەتنى ئەكىتىۋاتىسەن، موماڭمۇ خەت توشۇشنىڭ ھەسرىتىدىن قېرىپ ئاغرىقچان بولدى...

بالا ئۈنچىقمىدى.

— خالتاڭدا نېمە بار؟ — دەپ ئاۋازى تىترىگەن ھالدا سوردى بوۋاي.

مۇرادىل خالتا ئىچىدىكى سىرنى يوشۇرۇپ كۈلۈمسىرىدى:

— گۈل. ئاق چېچەك بار. چىرايلىق ئېچىلىپ كېتىپتىكەن.

— گۈل دەمسىنا؟

— گۈل، بوۋا، گۈل!

ئۇ چىمەنخان، تىللاخان، خاتەم ھەدە قاتارلىق ئانىلىرىغا قايغۇ - ئەلەم، مەڭگۈلۈك مۇسىبەت دەھشىتى ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئېچىپ ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

ھاشىر بوۋاي بالىنىڭ ئىنسانىي خىسلەتكە باي قەلبىنى بىردىن چۈشەندى.

ئىككىيلەن ھارۋىغا ئولتۇردى ۋە ئايالار ئىشلەۋاتقان ياققا قاراپ يول ئالدى.

مانا، يەر ھەيدەۋاتقان ئانىلار كۆرۈندى. يەر خېلى ھەيدىلىپتۇ، ئىككى تراكتور نېمىشقىدۇ توختاپ قاپتۇ. ئايالار دۆڭباغدىكى تراكتورنىڭ ئەتراپىغا چۆمۈلىدەك يىغىلۋاپتۇ.

— كۆردۈڭمۇ؟ بىر بالا بوپتۇ، يار - دەم قىلىش كېرەك! ئۇلارنىڭ كۆچى يېتەرمۇ؟

بوۋاي بىلەن بالا ئالدىرىدى. ئۇلار قىيسىيىپ قالغان تراكتورنى يۆلەۋاتقان ئانىلارنىڭ قېشىغا يېتىپ كېلىپ - كەلمەستىن:

— يوقىلىش...يېقىن كەلمەڭلەر، — دەپ چوقىرىشىپ كەتتى ئانىلار.

— نېمىشقا ئۇنداق دەيدۇ، ھە؟

بوۋاي جاۋاب بەرمىدى.

— قىزلىرىم، قېرىنداشلىرىم، — دەپ ئۆتۈنۈپ يېقىن كېلىۋەردى بوۋاي.

— يېقىن كەلمە!

— خۇدا مېنى كەچۈرسۇن. كۆزۈم كور...مېنىڭدىن ئۇيالماڭلار....سىلەرگە قارد - ماي....تراكتور بېسۋالمىسۇن!

قەددى پۈكلەنگىنى بىلەن، بىلىكدە خېلى كۈچى بار ھاشىر بوۋاي باشقا ئايال - لار بىلەن بىللە تراكتورنى مۇرىدەپ ئىت - تىرىپ تۇردى.

— قويۇۋەتمەڭلار! كۈچنى تەڭپۈڭ ساقلاڭلار، مۇرادىل، سەنمۇ كەل! قېنى قىزلىرىم، غەيرەت قىلىڭلار، ئەجدادلىرىمىز، يىگىتلىرىمىزنىڭ كۈچى يار بولسۇن! ھە، قېنى...

ئايالىلار بوشاشماي قاتتىق تۇرۇپ، تراكتورنى زورغا تىكلىدى.

مۇرادىلنىڭ كۆز ئالدىدىلا ناھايىتى ھارغان، قوللىرى تالغان ئانىلار ھايات كۆۋۈ - رۈكىدىن ئۆتتى ۋە دەۋر يۈكنى ئۆز مۇرىسىدە كۆتۈرۈپ، تىكلەشكە قادىر ئىكەنـ لىكىنى نامايان قىلدى. تېخىچىلا ھاسىرەپ تۇرغان ھارۋىكەش:

— كۆردۈڭمۇ ئوغلۇم، كۆردۈڭمۇ... بۇنى ئۇنتۇشقا بولامدۇ؟ — دېدى ۋە ئاستا ھارۋىدىكى تۇڭلارنى چۈشۈرۈشكە ماڭدى.

بۇ، روھىي زەئىپ ھەدىلىرىنىڭ كۆڭـ لىنى ئاغرىتىشقا بولمايدۇ، دېگەن سۆز ئىدى.

مۇرادىل جۇل - جۇل يىرتىق كىيىم ئىچىدە ئۇيات - نومۇسنى ئارانلا يوشۇرۇپ تۇرغان مېھرىبانلارنى كۆردى. «نېمىشقا شۇنـ داق، بۇلار نېمە قىلغان، سىلەر يىپەك كۆڭلەك، چىرايلىق توپلىپ كىيىپ،زەر ياغلىق تېڭىشىڭلار كېرەك» دەپ ئەلەم بىلەن ئويلـ دى ياش رەسسام.

ئېتىز گۈللىرى خەت توشۇغۇچى بالـ دىن ھېچنېمە سورىيالماي مۇڭ ئىچىدە ئولتۇراتتى. زېرەك بالا خالتىسىنى ئېچىپ، ئويلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئاجايىپ بىر يۈكسەك ھېسسىيات ئويغىنىپ كەتتى. ھارۋىدىكى كىرىسىنگە لىق تولغان تۇڭلارنى يەرگە چۈشۈرۈشكە قولى بارماي تۇرغان ھاشىر بوۋايمۇ نېمىندۇر سەزگەندەك مۇرا - دىلغا قادىلىپ قالغاندى. بالىنىڭ يۈرىكى گۈپ - گۈپ سوقۇپ، نەپىسى قىسلىدى. ئۇ تۇيۇقسىزلا ھەدىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى ئاتاشقا باشلىدى.

— چىمەنخان ھەدە!

چىمەنخان شۇئان ھۇركىرەپ يىغلـ ۋەتتى.

— تىللاخان ھەدە!

— ئاققان يۇلتۇزدەك ئۆچۈپ كەتتـ ھۇ ئۇ...

— خاتەم، راھەت ھەدە!

— ياق، ياق....

— مايىسخان ھەدە!

— ماڭمۇ؟ قارا خەتمۇ؟

— مەن سىلەرگە...گۈل ئەكەلدىم. ئۇرۇشتىكى ئاكىلىرىمنىڭ رەسىمىنى سىزىپ ئەكەلدىم! نېمىشقا چۆچۈيسىلەر؟ يىغلىمىساڭـ لارچۇ!

كۆڭلى سۇنغان، رەڭگى ئۆچۈپ تا-تارغان ئانىلارنىڭ يۈزلىرىگە قان يۈگۈردى. كۆزلىرى پارلىدى. لەۋلىرىدە تەبەسسۇم ئويىندى. ئانىلار مۇرادىلىنىڭ قولىدىكى گۈل ۋە رەسىمنى ئالدى. ئۇلار رەسىمدىن ئۇرۇش ئوتىنى، ئوتقا كىرگەن قەھرىمان ئەرلىرى ۋە سۆيگەن يىگىتلىرىنى روشەن كۆردى...كۆڭلى يېرىملار خۇشاللىقىدىن يىغلاپ، بەزىلەر قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئېتىزنى چاڭ كەلتۈردى. رەسسام ئىنىسنى تالىشىپ سۆيۈپ، مەھكەم قۇچاقلاشتى. ئۇلارنىڭ رەڭسىز، خىرە كۆزلىرى بىردىنلا نۇرلىنىپ كەتتى.

— ھايات پاك-پاكىز تۇگەپ كەتمەيدۇ!

— ئۆچكەن ئۇمىدىمىزنى ياندۇردۇڭ!

— ھاردىم-تالدىم دېمەيمىز!

— ھەر قۇش ئۆز ئۇۋىسىغا قايتىپ كېلىدۇ، — دېيىشتى.

مۇشۇ ھاياجانلىق سۆزلەر بىلەن ئۇلار مۇرادىلىنى ئەزىزلىدى، غەمنى، قايغۇنى ئۇنتۇدى. ياخشىلىقنى، پەقەت ياخشىلىقنىلا كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئىللىق چىراي، خۇش تەبەسسۇم ئىلكىدە چۈرقىرىشىپ يېڭى ھەيدەلگەن يەرگە داستىخان سېلىپ، خاتىرجەم چاي ئىچىشتى. خۇددى داستىخاننىڭ چۆرىسىدە جەڭچىلەرمۇ ئولتۇرغاندەك، ئايالىلارنىڭ كەيپىياتى ئۇستۇن بولدى. تۇيۇقسىزدىن يۈز بەرگەن شۇخىل كەيپىياتنى ھاشىر بوۋاي پەقەت خەت توشۇغۇچى بالىلىنىڭ ھەسىسى دەپ توغرا چۈشەندى. بالا چىداپ ئولتۇرالمىدى. پۈتۈن ۋۇجۇدى تىترەپ، كۆزلىرىگە ئىسىق ياشلار تولۇپ كەتتى. ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى-دە، «قارا خەت» بار خالتىنى ئېلىپ، ھەيدەلگەن يەر بىلەن يۈگۈرگەن بويىي مەھەللىگە قاراپ يول ئالدى.

ئايالار ھاڭ-تاڭ بولۇپ ۋارقىراشتى:

— ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ ھەي، مۇرادىل!

— ياش بالىلارنىڭمۇ يۈمران يۈرىكى مۇجۇلۇپ كەتتىغۇ، — دېدى ھارۋىكەش ساقلىنى سىيپاپ، — كېتىۋەرسۇن، ۋارقىرىماڭلار!

ئايالار مۇرادىلنىڭ قىلىقىدىن ھەيران بولۇپ، ئىشقا جىددىي كىرىشىپ كەتتى. يەنە ئۇلارنىڭ ناخشىلىرى ياڭرىدى، بۇ ناخشىلار مۇرادىلغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— مەن يالغان ئېيتتىم، — دەپ ئۆزىنى توختىتالماي يىغلىدى بالا، — كۆڭلۈڭلەرنى ئايىپ ئالدىدىم، ياخشىلىق خەۋەرچىسى بولاي دېدىم. كەچۈرۈڭلار، ھەدىلىرىم، كەچۈرۈڭلار، ئاكىلىرىم! سىلەرنى تىرىك دەپ ئېيتتىم، ئۇلىمىڭلارغۇ، ئاخىر ھەدىلىرىم، سىلەرنى كۆلسۇن، ناخشا ئېيتسۇن، ھامان بەختلىك بولۇڭلار دېدىم. ئېغىر ئەمگىكىڭلارنى، غۇربەت تۇرمۇشىڭلارنى، ئۆچىمىگەن ئۇمىدنى كۆردۇم، ھېس قىلدىم. مېھرىبانلار، مەن سىلەرنىڭ رەسىمىڭلارنى قولۇمدىن كېلىشىچە سىزىمەن، تېخى، گۈزەل سەنئەت مەكتەپلىرىگە ئۇقۇشقا بارىمەن. سىلەرنى ئادىل ئىنسانلارغا كۆرسىتىمەن...

مۇرادىل رەسىم سىزىۋەردى، سىزىۋەردى...

نەشرگە تەييارلىغۇچى: دەريا ھەسەن. مەسئۇل مۇھەررىر: ئالىمجان ئىسمايىل

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

△ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى خىزمەت تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ۋە ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنى 1989 - يىلى 6 - دېكابردىن 8 - دېكابرغىچە ئۈرۈمچىدە ئېچىلدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى، يىغىندا رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جانابىل مۇھىم سۆز قىلدى.

يولداش جانابىل خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەشنىڭ مۇھىملىقى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: «ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي ئورۇنلار خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى خىزمىتىنى ئاڭلىق تۈردە ئۆزىنىڭ كۈن تەرتىپىگە كىرگۈزۈشى، چىڭ تۇتۇپ نەتىجە يارىتىشى كېرەك. خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەش مەملىكەتنىڭ 7 - بەش يىللىق پىلانىدىكى نۇقتىلىق ئىلمىي تەتقىقات تۈرى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىشنى ھەرقانداق ناھىيە، شەھەر (بىڭتۇەن دىۋىزىيلىرى) نىڭ ئىشلىمەي تاشلاپ قويۇشىغا، كېچىكتۈرۈشىگە بولمايدۇ. چوقۇم ياخشى ئىشلەش كېرەك. بوشلۇق قالدۇرۇشقا، رەسمىيەتچىلىك قىلىشقا بولمايدۇ.»

يىغىندا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى فېڭ داجىن رەھبەرلىك گۇرۇپپا نامىدىن خىزمەت دوكلاتى بەردى. ئۇ ئۆتكەن بىر يىللىق خىزمەت تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلەپ، قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ ئېتىبار بېرىشىنى قولغا كەلتۈرۈش توپلام خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ تۈپ كاپالىتى، كەسپىي قوشۇننى تەربىيىلەپ، ئاممىنى تولۇق ھەرىكەتلەندۈرۈش خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئۈنۈملۈك تەدبىرى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

يىغىندا قەشقەرۋىلا يەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، قۇمۇل ۋىلايەتلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى ئىشخانىسى، غۇلجا شەھەرلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلام ئىشخانىسى، كىرىيە ناھىيىلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى ئىشخانىسى قاتارلىق 11 ئىلغار كوللېكتىپ، 38 نەپەر ئىلغار شەخس مۇكاپاتلاندى ھەمدە مەملىكەت بويىچە خەلق ئەدەبىياتى خىزمىتىدە ئىلغار بولۇپ باھالانغان شىبە دېھقان گورگىيا ۋېنمىڭ (چاپچالدىن)، ئابدۇقادىر تۇرسۇن (كىرىيەدىن)، ئېلى ئىسمايىل (قۇمۇلدىن) قاتارلىق ئۈچ كىشىگە مەركەز بەرگەن مۇكاپات ۋە خاتىرە بۇيۇملىرى تارقىتىپ بېرىلدى.

يىغىن ئاخىرىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى كاڭنىڭ سۆز قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى يولداش قەييۇم تۇردى يىغىن يېپىش نۇتقى سۆزلىدى. ئۇئۆزسۆزىدە، تارىخىي مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بىلەن خەلق ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە تولۇق توپلىۋېلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى، خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەشتە سۈپەت ئۆلىچىمىنى چىڭ ئىگىلەش كېرەكلىكىنى، قولنىڭ ئۇچىدائەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىشكە بولمايدىغانلىقىنى، ئەسەرنىڭ ئەسلىگە سادىق بولۇشتا چىڭ تۇرۇپ، ئۆزگەرتىش، قىرقىش، سۈنئىي، ياسالما ئارىلاشمىلارنىڭ قوشۇلۇپ قېلىشىدەك ئەھۋاللارنىڭ يۈز بېرىشىدىن قاتتىق ساقلىنىشنى تەكىتلىدى.

△ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرىتارى قالاۋبېك تۇرسۇنقۇلۇۋ بىلەن يازغۇچى، دراماتۇرگ شايىم شاۋايېۋ ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ زۇنۇن قادىرنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئۈچۈن 1989 - يىلى 26 - دېكابر ئۈرۈمچىگە كەلگەنىدى. ئۇلار بىر ھەپتە ئىچىدە مۇناسىۋەتلىك پائالىيەتلەرگە قاتناشقاندىن كېيىن، 1990 - يىل 2 - يانۋار مەملىكىتىگە قايتتى.

زۇنۇن قادىرنىڭ ھاياتىدىن كۆرۈنۈشلەر

زۇنۇن قادىر ياسىن خۇدابەردى.

تېيىپجان ئېلىيوۋ بىلەن بىللە.

زۇنۇن قادىر

ئەدىبلەر ۋەدىپھقانلار ئارىسىدا.

زۇنۇن قادىر

بالا ـ چاقىلىرى بىلەن بىللە.

بۇ بەتتىكى سۈرەتلەر

مەرقۇمنىڭ ئائىلە ئالبومىدىن ئېلىنغان.

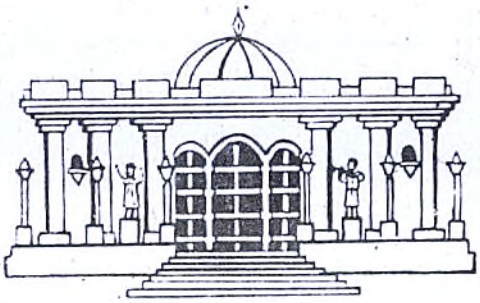

《塔里木》 文学月刊 （维吾尔文） TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

1990 - يىل 2 - سان (348 - سان) 40 - يىل نەشرى.
تۇزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.
ئۇرۇمچى دېموكراتىيە يولى 32 - قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 78784.
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ، ھەمىلىكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشىرى قوبۇل قىلىدۇ.

编 辑：《塔里木》编辑部
出 版：新疆人民出版社
印 刷：新疆新华印刷厂
发 行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

ھەمىلىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 - 1010/I.
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى: 66 - 58، باسما تاۋاق: 10، باھاسى: 1.40 يۈەن.

国内统一刊号： CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定 价： 1.40元

پوچتا نومۇرى: 830002
邮政编码：830002